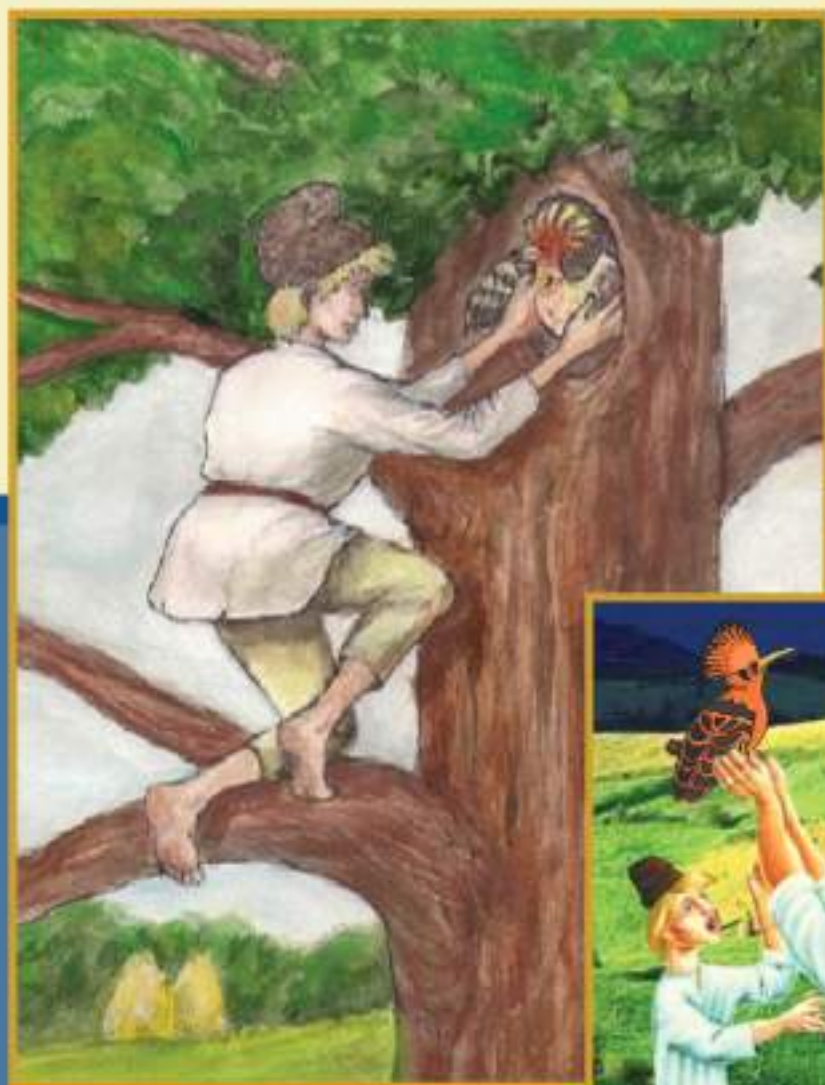

Larisa Fetescu
Vera Chiosea

Curs integrat

LITERATURA

moldovenească
și universală

5

Larisa Fetescu, Vera Chiosea

**LITERATURA
MOLDOVENEASCĂ ȘI UNIVERSALĂ
CURS INTEGRAT**

**Manual pentru clasa a 5-a a instituțiilor de învățămînt
mediu general**

*Recomandat de Ministerul învățămîntului
și Științei din Ucraina*

Львів
Видавництво «Світ»
2022

DRAGI PRIETENI!

Cartea pe care o țineți în mână vă familiarizează cu un obiect nou de studiu — literatura. Folclorul, minunatele opere moldovenești și cele din patrimoniul literaturilor altor popoare vă vor povesti despre trecut și prezent, despre aceea cum prezentau cândva oamenii esențialul vieții lor: binele și adevărul, frumusețea, dreptatea, cinstea și noblețea. Dar pentru a înțelege corect, pentru a pătrunde în tainele operelor literare, trebuie să iubești lectura, trebuie să știi să citești. Și acest manual are să vă ajute să descoperiți acele taine ale cititului. În manual veți găsi explicațiile celor care se ascund în «privirile gândului artistic»; despre ceea ce-l impune pe cititor să trăiască minute fericite, minute ce-l încântă și mai puțin fericite, minute ce-l uimesc, minute ce-l fac să sufere și să compătimizească.

Învățați-vă să fiți adevărați cititori, să chibzuiți asupra celor citite; doar cărțile-l fac pe om nu numai un bun cunoscător și scriitor, dar, principalul, uman și deștept. Fiecare om trebuie să posede un orizont cultural bogat. Citiți cumpătat, meditănd, cât mai multă literatură artistică și veți fi mai bogat spiritual.

Literatura este un labirint prin care, dacă veți munci sîrguincios și cu multă răbdare, veți reuși să-l treceți cu ușurință, veți descoperi tainele și farmecul cititului.

Manualul vă va îndruma pe calea cunoașterii temeinice, așa cum ghemul Ariadnei l-a călăuzit pe legendarul Teseu prin labirintul Minotaurului.

Mult succes!

Autorii

CUPRINS

LITERATURA ARTISTICĂ – ARTĂ A CUVÎNTULUI	8
FOLCLORUL CALENDARISTIC	10
<i>Plugușorul</i>	11
<i>Malanca-hăitură</i>	16
<i>Sorcova</i>	16
<i>Cu semănatul</i>	16
<i>Colinda. Florile dalbe</i>	17
<i>Cîntec de stea . Trei crai</i>	19
Lectură. <i>Ștefan cel Mare. Colinda</i>	20
PROVERBE ȘI ZICĂTORI. GHICITORI	22
<i>Proverbe</i>	24
<i>Zicători</i>	25
<i>Ghicitori</i>	26
<i>Snoava. Păcală și boierul</i>	28
Lectură. <i>La vînătoare. Păcală și Tîndală.</i>	30
<i>Autoevaluare</i>	31
POVEȘTI POPULARE	33
Povești populare moldovenești și ale popoarelor lumii.	34
Folclorul	34
<i>Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana</i>	34
Povestea populară. Elemente reale și fantastice. Hiperbola	47
<i>Preafrumoasa Vasilisa</i>	50
<i>Inelul fermecat</i>	60
<i>Sindbad-marinarul</i>	66
POVEȘTI CULTE	70
Povestea cultă	70
Mihai EMINESCU. <i>Făt-Frumos din lacrimă</i>	71
ION CREANGĂ. <i>Fata babei și fata moșneagului.</i>	79
Opera literară. Personajul literar	86
Caracterizarea personajului literar.	86
Personificarea	86
Planul de caracterizare a unui personaj literar.	88

Rudolf Erhik RASPE. Peripețiile uimitoare ale baronului Munchausen.	90
Alexandr Sergheevici PUȘKIN. Povestea pescarului și a peștișorului de aur.	97
Hans Hristian ANDERSEN. Crăiasa Zăpezilor.	106
<i>Privighetoarea.</i>	114
Autoevaluare	122
NATURA ȘI OMUL.	123
Mihai EMINESCU. Freamăt de codru.	124
Citirea expresivă	125
Epitetul. Descrierea în versuri. Imaginea artistică.	127
Vasile ALECSANDRI. Sfirșit de toamnă	128
<i>Iarna</i>	130
Pastelul. Descrierea în versuri. Compartia	132
Lectură. Oaspeții primăverii.	134
LUMEA COPIILOR	135
Ion CREANGĂ. Pupăza din tei.	135
Planul simplu de idei	140
Comicul	140
Mark TWAIN. Aventurile lui Tom Soier	142
Autoevaluare	161
LITERATURA PLAIULUI NATAL.	163
Pavel BOȚU. Baștina	164
Opera literară în versuri. Rima	165
Ion DRUȚĂ. Vânătorii de rațe	169
Subiectul. Elementele subiectului	179
<i>Trofimaș</i>	183
Vasile ROMANCIUC. În limba păcii	190
Eroul liric	191
Autoevaluare	192
COMUNICAREA	193
Dicționar elementar explicativ	199

Cartea

Pe fiecare pagină de-a ta
Încape câte-o țară
Cu ape călătoare
Și cu munți,
Pe care suie
Ceața ușoară.
Omul, care te citește,
Călătorește
Fără ca să-și bată picioarele,
Fără ca să-l ardă soarele,
Trece pustiile, arzătoarele,
Fără ca să-i iasă
Șerpii în cale;
Trece păduri tropicale,
Trece Sahara,
Unde de dorul apei
Toate vietățile sînt bete,

Și nu-i este sete,
Și nu-i scîrțîie între dinți
Nisipurile, ca jărăticul, fierbinți!
Și nu-l bate peste față
Vîntul nordic
Cu ace de gheață...
Mi-e teamă cînd mă gîndesc
Că odată
Nu știam deloc
Să citesc!
Celora care te-au pus
În mîinile mele
Mulțumitor toată viața
Le sînt,
Carte, în care încap
Și stele,
Și oamenii,
Și întregul pămînt!

L. Damian

LITERATURA ARTISTICĂ – ARTĂ A CUVÎNTULUI. Literatura moldovenească – valoroasă comoară națională și școală a vieții. Cartea în viața omului

Termenul literatură provine din limba franceză: *litterature* (lat. *littera*) care înseamnă *literă, scriere, scrisoare, literatură*. Cuvântul *literatură* are mai multe înțelesuri. Unul din ele este: literatura este artă a cuvântului. Aceasta însă nu înseamnă că scriitorii au o limbă specială. Limba literaturii are la bază limba literară națională. În sens larg prin *litterature* se înțelege Totalitatea operelor scrise sau orale care îndeplinesc o funcție artistică.

După conținut limba poate fi artistică, științifică, filozofică, politică ș.a. **Literatura artistică este o ramură a artei care folosește funcția expresivă a limbii ca material de exprimare.** Literatura artistică ne ajută să cunoaștem gândurile și sentimentele omenești dintr-o societate la o epocă anumită, redă viața sub diversele ei aspecte, adică, literatura artistică este expresia vieții unui popor. Literatura se integrează în domeniul artelor alături de muzică, pictură, sculptură, arhitectură, dans etc. fiecare dintre ele poate fi identificată prin materialul care a fost întrebuițat la crearea operei de artă: materialul muzicii sînt sunetele, materialul picturii sînt culorile etc; materialul literaturii sînt cuvintele.

Literatura moldovenească se scrie demult. Primele ei pagini au fost create mai mult de 650 ani în urmă. Literatura noastră este cea mai valoroasă comoară și rămîne pentru generațiile ce se succed letopiseț al istoriei naționale.

Reprezentanții cei mai de vază ai literaturii moldovenești — Gr. Ureche, M. Costin, I. Neculce, D. Cantemir, M. Eminescu, V. Alecsandri, I. Creangă, A. Lupan, I. Druță, P. Boțu, G. Meniuc, V. Teleucă, G. Ciocoi și mulți alții — scriitori de limbă moldovenească, exprimă spiritul național moldovenesc, căci limba, cultura și literatura națională nu pot fi transformate peste noapte într-o limbă, cultură și literatură de o altă factură națională. Literatura națională scrisă în limba moldovenească a fost, este și va fi «izvorul din care are să ieie fiecare.» (*M. Eminescu*)

Dușmanii Moldovei, intrînd în țară, se străduiau să distrugă, mai întîi, bibliotecile, cărțile, căci știeau că astfel le va fi mai ușor să îngenuncheze un popor. Poporul nostru n-a putut fi îngenuncheat, fiindcă a știut să păzească ca pe lumina ochilor, să ferească de pieire ceea ce avea mai de preț — doinele, baladele, cărțile, limba moldovenească. Avera cea mai scumpă pe care ne-a lăsat-o ca moștenire.

Cartea! Ea ne ajută să deschidem ușile către alte timpuri, către alte lumi. «Cartea te face înțelept. Las-o deschisă și revino la ea. Învăță și pentru acei care au rîvnit-o secole, și pentru acei, încă mulți de pe glob. copii care nici astăzi nu-i știu taina», vă sfatuie *S. Vangheli*.

Cartea! Ea este oglinda existenței umane. În ea sînt cuprinse toate tainele naturii, impresiile, gîndurile și sentimentele omenirii de-a lungul întregii sale evoluții, de aceea intrați mai des la bibliotecă, căci «... nu este alta și mai frumoasă și mai de folos, în toată viața omului zăbavă decît cetitul cărților», spunea Miron Costin.

APLICAȚII

1. Cu ajutorul *Dicționarului explicativ al limbii moldovenești* explicați sensul cuvintelor *literatură, carte*.

2. Prezentați cîteva proverbe despre carte.

3. Menționați titlurile și autorii unor cărți din biblioteca școlii sau cea personală.

4. Numiți titlurile cărților împrumutate, în ultima perioadă, de la biblioteca școlii.

5. Explicați ce reprezintă pentru voi cititul cărților.

6. Arătați ce rol ocupă lectura în programul vostru zilnic.

7. Continuați:

Cartea

— informează

—

— instruește

—

—

8. Lectura reprezintă esența comunicării orale și scrise. Comunicarea este procedeul sau tehnica prin care se transmite o informație între două persoane, între o persoană și un grup, între două grupuri. Pentru a înțelege ce este comunicarea, trebuie să rețineți următorii termeni:

emițător — cel care comunică informații, date, păreri;

mesaj — informația transmisă;

receptor — cel care primește mesajul;
codul — forma în care se transmite mesajul.

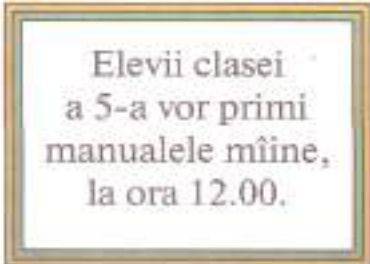
Situații de comunicare

- Încercați să transmiteți unui prieten o informație privind organizarea unui spectacol printr-un scurt text și printr-un desen.
- Transmiteți, pe scurt, colegilor gândurile voastre cu privire la o viitoare excursie.
- Formulați o idee despre amenajarea clasei voastre.
- Prezentați părerea personală despre rolul lecturii în viața omului.
- Arătați ce atitudine ați lua față de un coleg care vă deranjează permanent în timpul lecțiilor.
- Închipuiți-vă că participați, alături de alți oameni, la un zbor cosmic. Povestiți cum v-ați simțit într-o asemenea situație.

9. Prin exemplele de mai sus ați comunicat ceva în diverse situații de comunicare. Vă prezentăm în continuare alte situații de comunicare. Determinați codul comunicării.

a) La Kiev a aterizat un avion la bordul căruia se află un grup de copii din Moldova.

b) A rectangular sign with a double-line border. The text inside reads: "Elevii clasei a 5-a vor primi manualele mîine, la ora 12.00."

c) A cartoon illustration of a yellow chicken with a red comb, standing on a skateboard. A speech bubble next to it contains the text: "Dragă Alina, Te rog să vii la bibliotecă. Costel"

d) Cele mai interesante cărți le puteți găsi la biblioteca școlii!

e) Alo!
— Da!
— Bună ziua!
— Bună ziua!
— Dacă nu te deranjez,
pot să vorbesc cu Ionel?
— Da.

10. Comentați cu ajutorul a 4-5 propoziții versurile:

„O carte... e o comoară,
Cine-o găsește,
Se-mbogățește.” (C. Dragomir)

FOLCLORUL CALENDARISTIC

Alături de literatura artistică, creată de scriitori, fiecare popor mai are și o literatură compusă veacuri de-a rândul de către oamenii muncii: cântece, povești și snoave, proverbe, zicători și ghicitori. Ele au ajuns pînă la noi pe cale orală, transmise din om în om, din generație în generație, căci pe atunci oamenii muncii nu știau să scrie.

Toate poveștile, istorioarele, poeziile, proverbele, zicătorile, snoavele, ghicitorile create de popor și transmise pe cale orală poartă numele de creație populară orală sau folclor.

Cuvîntul *folclor* provine din limba engleză: *folc* — popor și *lore* — înțelepciune, adică folclorul este creația artistică a poporului, este înțelepciunea lui.

În noțiunea de folclor intră toate manifestările artistice ale poporului: poezia, muzica, dansul, teatrul, artele plastice.

«Folclorul, spune George Meniuc, sînt, în primul rînd, oamenii însiși, virtuțile lor, traiul lor de toate zilele.»

PLUGUȘORUL

Aho, aho, copii și frați,
Stați puțin și nu mînați,
Să urăm cuvinte mari
Oamenilor gospodari,
Ce s-au strîns să ne asculte,
Să le spunem lucruri multe,
Lucruri multe și mărunte,
Tot de oameni mai de frunte,
Cu minuni de cele noi
De prin sate de la noi.
— Și pe dealuri și pe văi
Trageți roata măi flăcăi!
— Hăi, hăi!

Aho, aho, oprîți aici
Și pocniți vîrtoș din bici,
Să vestim în larg poporul,
C-am pornit cu plugușorul,
Plugușorul celor mici,
Ca stejarii de voinici,

Adunați din șapte sate,
Cu cojoacele pe spate,
Cu căciule mari ca ei,
Zîngăniți din zurgălăi
Și strigați odată hăi!
— Hăi, hăi!

Bună seara la porțiță
La băieți și la fete.
Bună seara tuturor
Celora de pe cuptor!
Am venit la dumneavoastră
Să întindem sub fereastră
Brazde noi de bucurie,
De mărire să vă fie.
Anul de zidiri și pace
Ne-a trimis pe noi încoace,
Ne-a trimis să vă hăim,
Plugușorul să pornim.
— Strîngeți roata, măi flăcăi,

Să sunăm din zurgălăi,
Să răsunе peste văi!
— Hăi, hăi!

Ceata noastră e aleasă
Și nu stă la orice casă;
Clopoțelul nostru sună
Unde lucrul merge strună,
Unde sînt copiii cumiņți
Și ascultă de părinți,
Unde ține fiecare
Numele în cinste mare.
— Ia mai zii, măi Ionel,
Mai sună din clopoțel,
Da tu nu sta, măi Mihai,
Trage coada la „buhai”,
Și strigați, măi moldoveni,
Plugușorul de la Reni!
— De atîta, măi flăcăi,
Să sunăm din zurgălăi
Să răsunе peste văi!
— Hăi, hăi!

Mîine anul se-nnoiește,
Plugușorul se pornește
Ș-om începe a ura,
Pe la case-a colinda.
Iarna-i grea, omătu-i mare,
Semne bune anul are,
Semne bune de belșug
Pentru brazda de sub plug.
Le urăm la plugari
Roade bune, roade mari
Azi, cu flori nenumărate
Și cu multă sănătate!
Să vă fie viața floare,
Ca o zi de sărbătoare,
Ca toamna cea bogată,
Cu de toate-mbelșugată!
La anul și la mulți ani,
Cinstiți, harnici gospodari!

*(Hăitură tradițională culeasă
din s. Novoselsc, r-nul Reni)*

Lectura interogativ-interpretativă a textului

Amintiți-vă!

- Toate poveștile, istorioarele, poeziile, proverbele, zicătorile etc., create de popor și transmise pe cale orală, poartă numele de ...
- Cuvîntul **folclor** provine din limba engleză: folc — ... și lore — ...

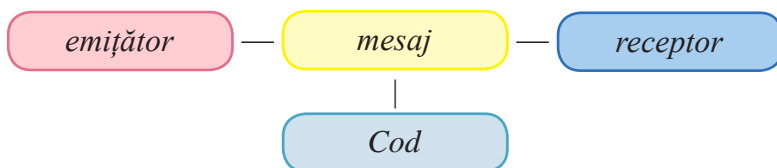
Rețineți!

Plugușorul (urătura, hăitura) este un cîntec care se execută în ajunul Anului Nou și în care sînt exprimate urări de belșug în anul ce vine, urări de o viață mai bună, de sănătate și fericire etc.

APLICAȚII

1. Identificați în text indicii de spațiu și observați dacă aceștia sînt o expresie a generalului sau a concretului.
2. Extrageți din text, indicii de timp. Aceștia sînt denumiți sau doar sugerați?
3. Comentați structura Plugușorului. Observați formulele introductive și de încheiere.
4. Ilustrați cu versuri sugestive următoarele:
urări de belșug |
 |
 - urări de viață mai bună |
 | - urări de sănătate și fericire |
 |
5. Despărțiți în silabe primele două versuri ale strofei a treia. Din cîte silabe este alcătuit fiecare vers și cum alternează ele?
6. Ce fel de rimă are *Plugușorul*? Cum sînt orgaizate versurile?
7. Selectați din text tropii cunoscuți și completați spațiile libere:
 - epitetes | • comparații |
 - | |
 - hiperbole | • personificări |
 - | |
8. Explicați, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor: zurgălăi, buhai.

9. Rezumați subiectul *Plugușorului*, indicați părțile componente: introducerea, cuprinsul, încheierea.
10. Discutați tabelul, raportându-l la subiectul *Plugușorului*.

11. Comparați conținutul *Plugușorului* cu alte variante ale urăturilor selectate din reviste, gazete, cărți. Descoperiți asemănările și deosebirile dintre ele.
12. Consultați enciclopedia *Cultura și Arta Moldovei, Poezia populară a obiceiurilor calendaristice*, apălați la ajutorul bunicilor, părinților și răspundeți la întrebarea: „De ce hăitura a fost numită *Plugușor* și nu *plugar, plugurile*?”
13. Alegeți, discutând între voi, cuvântul din fiecare coloană care surprinde cel mai bine modul de adresare către cititor a autorului anonim:
- cu sinceritate;
 - direct
 - clar
 - cu prefăcătorie
 - indirect
 - cu modestie
14. Una din trăsăturile specifice folclorului este caracterul lui oral. (opera se transmite prin viu grai). Așa este?
15. Textele urăturilor sînt diverse, dar tradiționale rămîn cele ce descriu etapele principale ale producerii pîinii. Este interesantă opinia lui A. Mateevici referitor la aceasta: „Semnificația fiecărui din atributele uratului este clară. Plugul corespunde plugului și ralei, buhaiul redă mugetul bouului ce ară, strigătele „hăi” sînt îndemnarea acestuia, bicele — acțiunea fizică, ce însoțește această îndemînare. Totul în ansamblu reprezintă tabloul aratului”. Citiți conținutul *Plugușorului*, prelucrat de V. Alecsandri, și argumentați *pro/contra* opinia lui A. Mateevici.

Rețineți!

Malanca-hăitură are text comun cu ***Malanca-colindă***. Deosebirea principală constă în modul de interpretare: colinda se cîntă, hăitura se declamă.

MALANCA-HĂITURĂ

Bună seara, gospodari
Cu doi bani în buzunar,
Eu mă rog la Dumneavoastră
Să-mi primiți Malanca-n casă,
C-afară plouă de varsă,
Plouă, plouă și stropește,
Haina nouă-mi ponosește,
Cușmulița brumărie,
Ciubotele-fantezie.
La fereastră-n fundul casei
Este-un leagăn de mătase.
În leagăn ce-i așternut?
O basma pînă-n pămînt
Cu țărțămuri de argint.
Dar în leagăn cine șade?
Gospodina cei de casă
Șade la gherghef și coase,
Coase straie boierești

Și razele-mpărătești
După astea, după toate
Da-v-ar Domnul sănătate,
Și la anul să venim,
Sănătoși să vă găsim.
Busuioc verde pe masă,
Rămîi, gazdă, sănătoasă,
Că mă duc la altă casă.

APLICAȚII

1. Alegeți și spuneți cînd vă impresionează mai mult o hăitură:
 - a) *cînd o citiți în gînd;*
 - b) *cînd o citiți cu voce;*
 - c) *cînd ascultați pe cineva declamînd-o.*
2. Găsiți în text cuvinte cu sens propriu și cuvinte cu sens figurat. Care dintre acestea sînt mai expresive?
3. Extrageți din hăitură epitetele și grupați-le conform următoarelor criterii:
 - *însușirile exprimate;*
 - *numărul termenilor din care sînt alcătuite.*
4. Selectați din text cuvintele care indică timpul și spațiul.
5. Observați unde e localizată acțiunea hăiturii. Este acesta un spațiu închis sau deschis?
6. Cînd are loc acțiunea? Alegeți răspunsul din următoarele variante:
 - a) *dimineața;*
 - b) *seara;*
 - c) *la miezul nopții;*
 - d) *iarna;*
 - e) *vara;*
 - f) *toamna.*

7. Ați găsit în text indici de timp? După ce semne se poate stabili timpul acțiunii?

Rețineți!

Sorcova este o urare făcută în dimineața zilei de Anul Nou. „Sorcova” este o ramură de măr sau de păr, împodobită cu hîrtii colorate. Sorcovarii trec pe la casele gospodarilor și le urează sănătate, ani mulți și fericiți etc. În dimineața primei zile a Anului Nou se umblă „cu semănatul”. Interpretării imită semănatul, dorind gazdelor roadă bogată, sănătate, fericire.

SORCOVA

Sorcova,
Vesela,
Peste vară,
Primăvară,
Să trăiți,
Să-nfloriți
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir

De trandafir;
Tare ca fierul,
Iute ca oțelul;
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata.
La mulți ani, cu sănătate
Și la vară cu bucate!
La anul
Și la mulți ani!

CU SEMĂNATUL

Anul Nou cu bine
Cu zile senine!
Anul Nou cu pace,
Cu spor întru toate
Și cu sănătate!
Să ningă, să plouă,
Să picure rouă,
Grîul să-ncolțească
Bogat să rodească,
S-aducă nădejdi,
Trecînd de primejdii.
Să fie viața avuțită,
De popor îndrăgită.
Copiii să crească
Mulți ani să domnească.

Să trăiți, să trăiți
Și ca pomii să-nfloriți.
Ca perii,
Ca merii
În timpul primăverii!
Să petreceți împreună
Pînă-n veci cu voie bună!
La anul
Și la mulți ani!

APLICAȚII

1. Găsiți în texte formula mediană.
2. Cum înțelegeți formula mediană: „Să trăiți, / Să-nfloriți / Ca merii, / Ca perii!”
3. Găsiți sinonime pentru cuvintele: *avuțită*, *petreceți*, *veci*, *îndrăgită*, *bucate*.
4. Indicați în texte indicii de timp. Sugerează date generale despre timp sau au o formă concretă?
5. Selectați comparațiile.
6. Poate fi omul „tare ca piatra, ca fierul”? Ce trop a fost folosit?
7. Ce fel de rimă au textele?
8. Ce fenomene ale naturii se întâmplă în „Cu semănatul”? Care este rolul lor în text.
9. Vă place anotimpul primăvara? Ce sentimente vă provoacă sosirea primăverii?
10. Ce caracteristici comune întrunesc aceste două texte? Completați schema:

Sorcova

sînt scrise în ...

constituie o ...

Cu semănatul

se interpretează ...

11. *Malanca* a fost împrumutată de la ucraineni și pe alocuri se interpretează în ucraineană. Prezentați sau interpretați în limba ucraineană *Malanca*, dacă cunoașteți?

Colinda

FLORILE DALBE

(Pentru gospodari și gospodine)

Sculați, sculați, boieri mari,
Sculați voi, cinstiți plugari,
Florile dalbe, flori de măr*,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători

Și v-aduc noroc în casă
Și belșug ales pe masă.
Că pe cer s-a arătat
Un lucefăr minunat,
O stea mîndră, lucită,

* Versul se repetă după fiecare pereche de versuri.

Pentru fericiri menită.
Ș-au sosit din răsărit
Trei crai ce au vestit
Că Fecioara Maria
Naște pe Mesia.
Iată lumea că-nflorește,
Pământul că-ntinerește.
Cîntă-n luncă turturele,

La fereastră — rîndunele.
Noi vă zicem să trăiți
Întru mulți-ani fericiți,
Ca pomii să înfloriți
Și să nu îmbătrîniți!
Vă mai zicem sănătate,
Că noi mergem mai
departe.

APLICAȚII

1. Recitiți textul colindei și spuneți ce doresc colidătorii gazdelor.
2. Observați care sînt formulele de adresare, introductive și cele finale. Ce exprimă ele?
3. Selectați din colindă versurile care v-au plăcut cel mai mult și întocmiți o fișă.
4. Rezumați conținutul colindei, folosind ca „citate” versurile de pe fișa întocmită.
5. Determinați pe baza textului indicii timpului și ai spațiului.

Rețineți!

- Indicii de spațiu delimitează cadrul acțiunii.
- Indicii de timp arată cînd se desfășoară acțiunea.

6. Argumentați ce exprimă ultimele două versuri.
7. Comentați versurile 16, 17, 18, 19.

8. Comparați colinda cu plugușorul, malanca și observați asemănările dintre ele.
9. Alcătuiți o nouă formulă de încheiere pentru această colidă.

Rețineți!

Colindele sînt cîntece de urare și se cîntă în seara și în ziua de Crăciun. Tematica colindelor moldovenești este foarte variată.

10. Citiți literatură suplimentară, documentați-vă și explicați originea termenului colindă.
11. De ce în această colindă se cîntă despre cei trei crai?
12. Cum credeți ce simbolizează florile dalbe?
13. Cu ce scop se repetă în colindă versurile: „Florile dalbe, flori de măr”?
14. În unele variante ale colindelor urarea sună astfel: „Ca pomii să înfloriți / Și ca ei să-îmbătrîniți”. Colinda propusă de manual glăsuiește astfel: „Ca pomii să înfloriți / Și să nu îmbătrîniți”. Care urare vă place mai mult și de ce?
15. Numiți personajele colindei. Sînt pozitive sau negative?

CÎNTEC DE STEA

TREI CRAI

Trei crai de la răsărit
Cu steaua-au călătorit
Și pe cale, cum mergeau,
Steau-naite-o vedeau.

Iar cînd stau de s-odihneau,
Steaua încă-i aștepta.
Pîn'la Irod au ajuns,
Steaua atunci li s-a ascuns.

De aici de au plecat,
Steaua iar s-a arătat
Ș-au mers pînă au stătut
Unde Hristos s-a născut.

Magii-atunci s-au bucurat,
În peșteră au intrat,
Domnului s-au închinat
Ca unui mare-mpărat.

APLICAȚII

1. Rezumați conținutul textului.
2. Ce reprezintă rezumatul obținut:
 - a) un vis;
 - b) o călătorie;
 - c) o relatare.
3. Determinați tipul rimei în text. Explicați cum ați aflat.
4. Precizați înțelesul cuvintelor crai, magii.
5. Aflați în text comparația.
6. Identificați cuvântul care arată timpul desfășurării acțiunii.
7. Selectați indicii de spațiu.
8. Repartizați următoarele cuvinte în două grupe, în funcție de ceea ce indică acestea: a) spațiul; b) timpul. Vară, amiază, în câmpie, rîpe, malul râului, în vad, pe un pietroi, în nisip, noaptea, în zori, dincolo de sat, deasupra capului, pe urmă, drum de țară, odată, ziua.
9. Analizați în grup indicii respectivi, arătînd structura lor și la ce se referă fiecare.
10. Numiți personajele colindei.
11. Steaua este personaj? Argumentați demonstrînd.
12. Puteți argumenta că steaua a fost personificată? Motivați răspunsul.
13. Recitiți textul și fixați momentele principale. Notați-le în caiet. Ce ați obținut?
14. De ce magii „Domnului s-au închinat / Ca unui mare-mpărat”? Sînt împărați mari și mici? Argumentați răspunsurile.

ȘTEFAN CEL MARE

Sculați, sculați, boieri mari,
Lerule doamne,
Că nu-i vreme de dormire,
Ci-i vremea de-mpodobire,
În Moldova e vestire!
În curte la Ștefan-Vodă
Mulți boieri sau strîns
la vorbă.
— Boieri, beți și ospătați
Și lui Ștefan vă-nchinați!

Mare chin și mare pară
A adus Osman în țară.
Boieri mari, să înșeuai
Și pe cai să-ncălecați,
Mare luptă vă așteaptă,
Să distrugem hoarda toată.

COLINDĂ

Aprindeți luminile
toate gospodinele
ș-ascultați cuvintele
din toate colindele,
c-astă-seară-i o zi mare,
tuturor spre sărbătoare;
astă-seară toți așteaptă
să urăm pe lângă poartă;
fără boi și fără cai
merge plugu-ncotro-l dai.
Fetele umblă cu-uratul,
feciorii cu semănatul.
Semănăm vorbe plăcute,
cui îi place să le-asculte,
semănăm vorbe frumoase,
s-aveți bucurie-n casă.

PROVERBE ȘI ZICĂTORI. GHICITORI

Provebele și zicătorile ocupă un loc important în istoria tuturor popoarelor. Ele se prezintă ca rezultat al unor bogate tradiții naționale, exprimînd într-o formă concisă experiența de veacuri a maselor de oameni ai muncii, înțelepciunea și principiile lor morale. Proverbele sînt o carte de înțelepciune populară, în care găsim sfaturi cum să ne comportăm în viață, cum să acționăm în diferite împrejurări.

În fiecare proverb și zicătoare, de obicei într-o formă metaforică, poporul surprinde anumite situații din viață, își exprimă părerea sa despre ele, face concluzii, le redă plastic.

Zicătorile și proverbele au un caracter general: ele sînt creații ale poporului și aparțin lui. «După definiția poporului, zicătoarea este floarea, proverbele sînt fructul ei.» (V.Dali)

Cuvîntul **proverb** provine din limba latină — *proverbum*, ceea ce înseamnă dicton (expresie proverbială, proverb). Termenul **zicătoare** derivă de la verbul *a zice* în latinește: *dicere*, sinonime fiindu-i *zicală*, *zicere*, *vorbă înțeleaptă*, *vorba ceea*.

Între proverbe și zicători sînt atît asemănări, cît și deosebiri. «A răvăși focul cu mîinile altuia» este zicătoare, pe cînd «E ușor a răvăși focul cu mîinile altuia» este proverb. Și proverbul, și zicătoarea constată un fapt. Zicătoarea constată și generalizează faptul, iar proverbul dă nemijlocit o învățătură. Proverbul are forma unei propoziții dezvoltate, zicătoarea este o expresie care se introduce în propoziție. De exemplu, zicătoarea «*a vorbi între patru ochi*» (în taină) poate fi întrebuintată numai în componența unei propoziții: «*Vom vorbi între patru ochi.*» Însă proverbul «*Cine știe carte are patru ochi*» exprimă un gând sfîrșit, singur fiind o frază.

Proverbul este o creație populară orală scurtă care conține o învățătură sau un îndemn.

Zicătoarea este o expresie figurată, care numai constată un fapt din viață, fără a face concluzii.

Ca și moldovenii, toate popoarele lumii își au proverbele și zicătorile lor.

Transmise pe cale orală, din gură în gură, de la generație la generație, de la om la om, din tată-n fiu, ele au străbătut secole. Poate pentru aceasta întîiul poet al lumii, orbul Homer, le vedea cu aripi, numindu-le «cuvinte înaripate».

În orele de odihnă, în afară de povești, proverbe, zicători, cîntece, istorioare hazlii, oamenii compun și ghicitori.

Ghicitoarea este o expresie a literaturii populare orale, de dimensiuni mici, care prezintă, cu ajutorul unei comparații ascunse, un lucru, o ființă, un fenomen, o acțiune.

În ghicitoarea:

*Frumoasă-i la culoare,
Iute-i la alergare,
Coadă-i lungă și stufoasă,*

Și e mare minciunoasă, — însușirile obiectului (vulpilor) sînt arătate direct. Alteori ele sînt date prin comparație:

*La cap — pieptene,
La trup — pepene,
La coadă — secere,
La picioare — rășchitoare. (Cucușul)*

Obiectul care trebuie ghicit poate fi prezentat și într-o formă ascunsă, indirect:

*Care gospodină
Strînge peste cină
Miere din grădină?*

E vorba de albină. Hărnicia ei este asemuită cu hărnicia unei gospodine.

Ghicitoarea are două părți: textul ghicitorii și rezolvarea ei. Uneori ghicitorile au formule introductive și formule finale. Fiindcă ghicitorile încep cu astfel de cuvinte introductive ca: *cimilică-cimilea, cinel-cinel, cimilea-cimilitură, cimilică-cimilică*, poporul le mai zice *cimilituri*.

Ca formule finale întîlnim: *ghici ce este; cine-i, ce-i*.

Ghicitoarea este o adevărată problemă, de aceea, pentru a o dezlega, trebuie să găsim întotdeauna cheia.

Afară de ghicitorile create de norod, sînt ghicitori alcătuite de scriitori. Iată, de exemplu, o ghicitoare compusă de Valentin Roșca:

— *De ce mergi așa încet, firtate?*
— *Păi îmi duc căsuța-n spate. (Melcul)*

Ghicitorile au apărut în timpurile cele mai vechi, fiind atestate încă în Grecia Antică. Ele au călătorit de-a lungul vremilor, se pare, mai ales cu ajutorul copiilor care nu numai că spun, adună, dar și compun noi ghicitori.

PROVERBE ȘI ZICĂTORI

E un bătrîn înțelept și drept,
Cu inima — pîine caldă în piept,

El a trăit mai mult de o viață —
Ce-i bine, ce-i rău ne învață.

(C. Dragomir: Proverbul)

E sora proverbului, bună și dreaptă,
Pe cât de sfătoasă, pe-atât de-nțeleasă,
Ascult-o, nu aruncă vorbele-n vînt
Și vezi că nu-i ieși din cuvînt.

(C. Dragomir: Zicătoarea)

Proverbe

I. Adevărul e frumos ca primăvara, iar cinstea e cea mai mare avere a omului

1. Adevărul e mai scump decît aurul.
2. Adevărul n-are teamă de judecată.
3. Minciuna ca nourul întunecă adevărul.
4. Cu cât adevărul e mai amar, cu atît e mai dulce.
5. Adevărul iese deasupra ca untdelemnul.
6. Dreptatea n-are nevoie de laudă.
7. Cinstea-i mai scumpă decît toate.
8. Cinstea-i cum și-o face omul.
9. Cinstea se cîștigă prin muncă și fapte bune.

II. Munca îl cinstește pe om

1. Munca e sfîntă.
2. Mai bine cu sapa în mîină decît cu mîină întinsă la milă.
3. Pămîntul cît de bun — fără lucrători sălbatic rămîne.
4. Omul muncitor de pîine nu duce dor.
5. Cine-i harnic și muncește, are tot ce dorește.

6. Cine-i harnic și cuminte, sărăcia nu-l mai prinde.
7. Cine vara n-are minte, iarna nu gustă plăcinte.

8. Cine vara muncește, iarna se veselește.

III. Cine știe carte, are patru ochi

1. Cine știe carte ajunge departe.
2. Omului cu învățătură îi curge mierea din gură.
3. Știința făclia adevărului este.
4. Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.
5. Știința este hrana sufletului.
6. Să înveți pentru tine, dar să știi și pentru alții.
7. Nu cel ce trăiește mult, știe mult, ci cel ce învață mult, știe mult.

IV. Omul nu poate trăi fără prieteni

1. Cine are prieteni nu-i niciodată sărac.
2. Omul fără prieteni e ca stînga fără dreapta.
3. Cine a aflat un prieten adevărat, acela o comoară-n viață a cîștigat.
4. Prietenia nu se mărturisește, se simte.
5. Să te ferești de omul cu fața de prieten și cu inima de dușman.
6. Fă-ți prieteni noi, dar nu-i uita pe cei vechi.
7. Prietenul adevărat întotdeauna la fapte bune te îndeamnă.
8. Prieten bun e acela ce dă sfaturi bune, iar nu acela care îți laudă nebuniile.
9. Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești.
10. Prietenul e mai ceva ca un frate.

V. A trăi înseamnă Patriei a sluji

1. Cine Patria nu-și iubește, dușmanul ei se numește.
2. Fie pîinea cît de bună, nu-i bună în țară străină.
3. Iubirea de Patrie este mai puternică decît moartea.
4. Omul fără Patrie este ca privighetoarea fără cîntec.
5. Nu este nenorocire mai mare decît pierderea Patriei.
6. A-ți sluji Patria este o datorie pe jumătate, a sluji omenirii e cealaltă jumătate a datoriei.
7. Nu sîntem născuți pentru noi, ci pentru Patrie.

Zicători

1. A duce o viață de cîine.
2. A umbla cu traista-n băț.
3. Îi cu stea în frunte.
4. A rupt cuiul.
5. A se face luntre și punte. A lua foc cu gura.
6. A fi cu inima deschisă.

-
7. A avea obraz.
 9. Om cu cap pe umere.
 10. Are un car de minte.
 11. Om cu scaun la cap.
 12. A fi om cu carte.
 13. A fi gură-cască.
 14. A trage mîța de coadă.
 15. A umbla cu fofîrlica.
 16. A umbla cu mîța-n sac.

Din proverbele altor popoare

1. Pacea e munte de aur (ucr).
2. Timpul e mare bogăție, dacă știi să-l prețuiești (armean).
3. Timpul zboară și cînd ușile sînt închise (lituanian).
4. Adevărul nici în foc nu arde, nici în apă nu se îneacă (uzbec).

Ghicitori

1. Ghici ghicitoarea mea:
Am doi frați gemeni,
Peste drum trăiesc
Și nu se zăresc.	3. Am patru surioare:
Toată viața fug
Și nu se ajung.
2. Ce pasăre cu ecouri
Îl ridică pe badea la nouri?	4. Ștergărel vărgat
Peste mare aruncat.
5. Fire multe de argint
Leagă cerul de pămînt.	9. În proptele șede toată,
E în verde îmbrăcată,
Ea în brațe poartă prunci
Și-s ca zahărul de dulci.
6. Îl simți și nu-l vezi,
Te bate și nu fugi.	10. N-are picioare, dar se mișcă;
Are aripioare, dar nu zboară;
Ce-i?
7. O săgeată de lumină
S-a vîrît într-o tulpină.	
8. O fetiță bălăioară
Cu hăinuțe roșioare,
Cînd începe a le-azvîrli,
Toți încep a se boci.	

Răspunsuri la ghicitori

1. Ochii. 2. Avionul. 3. Roțile de la căruță, camion, automobil. 5. Curcubeul. 6. Ploaia. 7. Vîntul. 8. Fulgerul. 9. Ceapa. 9. Vița de vie și strugurii. 10. Peștele.

APLICAȚII

1. Selectați din cărțile citite proverbe și zicători.
2. Alcătuiți o povestire orală în baza unui proverb. (la alegere)
3. Explicați sensul proverbelor: «Toți pentru unul și unul pentru toți», «Cine știe carte are patru ochi».
4. Completați textul cu proverbul potrivit.
«Demult, foarte demult, trăia un om cu fiii lui. Traiul lor era foarte modest. Țarina le aducea prea puțin venit. Când a simțit că zilele îi se scurtează, bătrînul le-a spus feciorilor că le lasă o comoară îngropată în grădină. După moartea tatălui, feciorii au săpat, au săpat, dar comoara — nicăieri! Unul dintre ei s-a supărat, dar celălalt a lucrat bine grădina și a căpătat o roadă bună.
– Am înțeles ce ne-a învățat tata. Iată ce ne-a spus: «...»
5. Întocmiți (în scris) o istorioară din viața de toate zilele în baza proverbului:
«*Prietenul bun la nevoie se cunoaște*».
6. Alcătuiți câteva propoziții ce vor conține zicători cunoscute de voi.
7. Citiți proverbele și zicătorile. Copiați mai întâi proverbele, apoi zicătorile.

Ger de crapă pietrele.

Omul fără Patrie e ca pasărea fără cuib.

Nu lăsa lucrul de azi pe mâine.

A face (cuiva) zile fripte.

Cîte-n lună și-n stele.

Cine aleargă după doi iepuri, nu prinde nici unul.

A vedea stele verzi.

8. Explicați sensul zicătorilor: «*a lua apă în gură*», «*a tremura ca varga*», «*a spăla putina*», «*a-i scapăra călcîiele*». Alcătuiți (oral) o istorioară hazlie, folosind aceste zicători.
9. Dacă va trebui să vorbiți despre exteriorul și calitățile prietenului vostru, ce proverbe și zicători ați alege? De ce?
10. Răspundeți la următoarele ghicitori-întrebări:
Cine-i vara îmbrăcat și iarna dezbrăcat?
Care foarfece nu se ascute niciodată?
Cîți pași face vrabia pe an?
11. Dați răspuns la ghicitorile-probleme:
a) Mama mamei
Cu soacra tatei,

Cu bunica mea,
Cîți ochi avea?
b) Șapte frați au cîte-o soră,
Cîți erau de toți?

12. Încercați și voi să alcătuiți o ghicitoare. Procedați astfel: alegeți întâi obiectul (fenomenul), stabiliți semnele lui esențiale și apoi alcătuiți ghicitoarea în formă de poezie sau întrebare.

13. Organizați o șezătoare literară, dedicată folclorului moldovenesc după următorul program:

- Povestiți cea mai frumoasă poveste citită sau audiată de voi.
- Înscenați o poveste populară.
- Istorisirea unei povești de către cel mai bătrîn povestitor din sat, invitat la șezătoare.
- Concursul «Cine știe-cîștigă» (La acest concurs participanții trebuie să spună 5 proverbe, 5 zicători, 5 ghicitori) (să nu fie luate din manual), să alcătuiască o povestire orală în baza unui proverb sau a unei zicători.
- Cine poate să găsească răspunsul la mai multe ghicitori?
- Cel mai reușit costum pentru un personaj dintr-o poveste populară.
- Organizați o expoziție de cărți despre folclorul moldovenesc și ucrainean.

BOIERUL ȘI PĂCALĂ

(poveste populară)

Odată Păcală stătea la marginea unei păduri și se gîndea ce să mai facă.

Și cînd se uită pe drum, vede o trăsură venind spre el. Repede se scoală, ia un trunchi mare de copac și-l ridică drept în sus. În trăsură era boierul, cucoana și vizitiul, care mîna caii. Boierul, văzînd pe Păcală, spuse vizitiului să oprească trăsura și zice:

— Bună ziua!

Păcală răspunse:

Mulțămim!

Dar ce faci aici?

— D-apoi, cucoane, ia, am pus și eu lemnul ista să se hodinească olecuță, că apoi îl duc acasă. Da dumneavoastră unde vă duceți?

— Eu am auzit de unul Păcală, care păcălește oamenii, și mă duc să-l gălesc, să mă păcălească și pe mine.

Păcală îi zice boierului:

— Nu te mai duce, cucoane, mai departe, că eu-s Păcală! Dar acum nu pot să vă păcălesc, că am uitat păcălitorul acasă. Dacă însă voiți să vă păcălesc, mă duc pînă ici în sat, acasă, să-mi aduc păcălitorul, și apoi am să vă păcălesc. Și ca să vin mai degrabă, dați-vă jos din trăsură și cucoana, și vizitiul! Dumneavoastră, cucoane, țineți lemnul ista bine, să nu se clatine nici într-o parte, că eu vin îndată.

Se dă jos cucoana și vizitiul, și boierul ținea cît putea trunchiul să nu se clatine. Păcală se sui în trăsură, și pe ici și-i drumul! Se face noapte. Păcală nu mai vine. Stau așa toată noaptea și a doua zi pînă după amiaza.

Numai ce trece un om pe acolo.

— Bună ziua, zice omul.

— Bună ziua, îi răspunde boierul.

— Dar de ce stați dumneavoastră acoloa?

— Așteptăm să vină Păcală de-acasă cu păcălitorul, să ne păcălească.

— Mi-a spus că vine degrabă cu trăsura, și nu mai vine.

Atunci omul spune boierului:

— D-apoi, cucoane, nu-i destulă păcăleală asta, că s-a dus cu trăsura și cu cai cu tot?

Și așa rămase boierul păcălit și fără trăsură.

Rețineți!

Cuvîntul snoavă provine din limba slavă și se pronunță iz nova ceea ce înseamnă din nou. Snoava este o specie folclorică de o largă răspîndire.

Snoava este o scurtă narațiune populară umoristică, în care se ironizează și se face haz pe seama unor defecte omenești (credibilitatea, lenea, zgîrcenia, prostia, minciuna, îngîmfarea).

APLICAȚII

1. Citiți expresiv replicile personajelor din snoavă.
2. Care este personajul principal?
3. Selectați din text cuvintele ce arată timpul și spațiul acțiunii din snoavă.

4. Identificați etapele narațiunii.
5. Alegeți cuvintele potrivite fiecărui personaj din text: *ager, ironic, fățarnic, spontan, batjocoritor*.
6. Argumentați de ce boerul, fiind pregătit să fie păcălit, cade în lațul lui Păcală atît de ușor?
7. Găsiți în text propozițiile care demonstrează faptul că Păcală e pus pe șotii.
8. Care personaj va plăcut mai mult din text. De ce?
9. Scrieți pe caiete cîte un cuvînt cu care să-l înșelați pe Păcală.
10. Citiți ce ați scris pe caiete. Scrieți pe tablă numai cuvintele care nu se repetă. Alegeți, prin vot, cuvîntul care-l caracterizează cel mai bine pe Păcală.
11. Cunoașteți vre-o persoană care seamănă cu Păcală, povestiți?
12. Alcătuiți o snoavă reieșind din experiența de viață proprie.
13. Ilustrați printr-un desen portretul lui Păcală în baza snoavelor citite.
14. Argumentați de ce situația redată în narațiune este una plină de haz.

Texte pentru lectură individuală

LA VÎNĂTOARE

Într-o iarnă se puse la cale Tîndală si cu Pacala să se ducă la vînătoare. Punînd mîna deci pe arme, o pornesc ei pe cîmp, prin pădure, dar nu le căzu nimic în mîna. La gura unui hîrtop, Păcalăii zice lui Tîndală:

— Măi Tîndală, șezi aici cu arma la pîndă,că eu mă duc să stîrnesc iepurii.Tu, cum îi vezi, trage îndata!

Se duce Păcală, acesta așteaptă, dar nu vede zare de nimic. De frig, de urît, pune Tîndală arma pe urma si trage! Împuscă o data, de răsună zările. Auzînd împuscătura, Păcală îndată veni și întrebă.

— Ei, ai împușcat ceva?

— N-am împușcat nimic! răspunde Tîndală.

— Atunci de ce-ai tras, bre? se miră Păcală.

— Am tras,ca să nu am nevoie pe urmă să trag, în caz ca apare vreun iepure!

PĂCALĂ ȘI TÎNDALĂ

Odată Păcală și Tîndală s-au pornit cu carul la un drum îndepărtat. Apucîndu-i noaptea într-o pădure, s-au gîndit să steie la popas. Și ca să nu deie vreo jivină peste dînsii, au hotărît: unul să doarma, iar altul să păzească.

Bun! Si cum este o vorbă, că cel dezbrăcat e gata să deie zece ierni pe-o vară, așa și Tîndală — ar fi dat și gospodărie, și tot, numai să-i fie somnul deplin și tihnit. Răsturnîndu-se în car, îi zise lui Păcală:

— Măi vere! Uite colo, ce lună plină răsare! Amu ea îi la picioarele mele. Cînd a ajunge la cap, atunci să mă trezesti. Și încolo te-oi păzi eu pîn în ziuă.

— Bine, Tîndală. Așa să fie! Culcă-te și dormi în pace.

Dar și Pacala — nu degeaba îi zic Păcală. Credeti că așa și-a ațintit ochii la lună s-o vadă trecînd dintr-un capăt al cerului într-altul?

A așteptat de a adormit mai strîns Tîndală, apoi a întors carul de proțap pînă a potrivit luna drept capul lui Tîndală și a prins a răcni:

— Scoală, măi frate, că a ajuns luna la cap!!! Tîndală holbează ochii. Într-adevar, așa era. Amintindu-și învoiala, s-a sculat și s-a pus de pază.

— Amu-i rîndul meu să dorm, zise Păcală.

— Da, frate. Culcă-te și dormi.

— Apoi... iată: mă culc jos, pe iarbă, tot cu picioarele la lună. Și cînd a ajunge la cap, atunci să mă scoli.

S-a culcat Păcală jos pe iarbă și Tîndală l-a păzit cît a fost noaptea de mare.

AUTOEVALUARE

1. De unde provine cuvîntul literatură și ce înseamnă?
2. Explicați (4-5 enunțuri) care este rolul cărții în viața omului?
3. Prin ce se deosebesc colinda de plugușor.
4. Faceți o paralelă dintre Plugușorul studiat și Plugușorul practicat la voi în localitate.
5. Demonstrați (cu trei argumente) că Plugușorul se referă la folclorul calendaristic.
6. Răspundeți desfășurat la întrebarea: «De ce poezia populară calendaristică trebuie păstrată, practică, ocrotită și răspîndită?»
7. La care sărbători se colindă la voi în localitate?
8. Descrieți obiceiurile și tradițiile care v-au plăcut cel mai mult. Argumentați.

-
9. Care este deosebirea principală dintre Malanca-hăitură și Malanca-colindă.
 10. De la cine a fost împrumutată «Malanca?»
 11. Care este valoarea educativă a snoavei?
 12. Ce numim proverbe și zicători? Exemple.
 13. Caracterizați ghicitoarea.
 14. Întocmiți o compunere după proverbul *Pacea e minte de aur*.
 15. Selectați trei antonime din șirul proverbelor propuse de manual.
 16. Ce numim snoavă? Exemple de snoave citite independent.
 17. Care este valoarea educativă a snoavei?

POVEȘTI POPULARE

Folclorul

Alături de literatura artistică, creată de scriitori, fiecare popor mai are și o literatură compusă veacuri de-a rândul de către oamenii muncii: cântece, povești și snoave, proverbe, zicători și ghicitori. Ele au ajuns pînă la noi pe cale orală, transmise din om în om, din generație în generație, căci pe atunci oamenii muncii nu știau să scrie.

Toate poveștile, istorioarele, poeziile, proverbele, zicătorile, snoavele, ghicitorile create de popor și transmise pe cale orală poartă numele de creație populară orală sau folclor.

Cuvîntul folclor provine din limba engleză: *folc* — popor și *lore* — înțelepciune, adică folclorul este creația artistică a poporului, este înțelepciunea lui.

În noțiunea de folclor intră toate manifestările artistice ale poporului: poezia, muzica, dansul, teatrul, artele plastice.

«Folclorul, spune George Meniuc, sînt, în primul rînd, oamenii însiși, virtuțile lor, traiul lor de toate zilele.»

Povești populare moldovenești și ale popoarelor lumii

Povestea s-a născut pe pămînt odată cu omul. Și omul a zămîslit-o nu numai pentru a-și face viața mai atrăgătoare și mai dragă, dar și pentru a transmite, din gură în gură, prin vorbe ca mîrgăritarul un vis și o năzuință către vremi viitoare.

Din timpuri străvechi omul a încercat să înțeleagă, mai cu seamă, ce-i binele și ce-i răul, de ce fulgeră și tună și de ce răsare și apune soarele pe cer.

De ce crește spicul și de unde izvorăște apa. Adică, a încercat să-și lămurească fenomenele acestei lumi și să le lase, spre învățatură de minte, copiilor săi, povățuindu-i cu tîlcuri senine și neprevăzute.

În țara furmoasă a poveștilor, copiii sînt povățuiți cu vorba înțeleaptă, dîndulise drept exemplu de viață chipuri luminoase de eroi, care luptă cu făpturi hidoase și care întotdeauna înving.

Mai ales noaptea poveștile au farmec. Povestea se spune înainte de culcare, pentru un somn adînc și liniștit, în care copilul să crească mare și sănătos, familiei și țării de folos.

Se mai spune povestea noaptea și pentru că omul se vede îndatorat înainte de somn să se curețe sufletește, ca să nu-i fie rușine a doua zi să privească la soare.

Chiar Soarele este în povești judecătorul cel drept al faptelor omenești. Iar la fapte bune îl îndeamnă pe om numai sufletul său curat.

Culegerile de povești ale fiecărei țări sînt mîndria poporului ei, fondul de aur al culturii, care se păstrează și se transmite cu sfințenie din generație în generație.

Apărute în decursul istoriei îndelungate, ele reflectă diferite aspecte ale realității.

În timpurile îndepărtate, cînd în fața omului stăteau probleme grele de luptă cu stihiiile, idealul poporului era voinicul în stare să biruie puterile dușmănoase ale naturii. El izbăvea pămîntul de monștrii îngrozitori, pornea apa izvoarelor, făcea să se reverse asupra gliei lumina binefăcătoare a soarelui.

A fost odată ca niciodată...

De cîte ori această spusă magică ți-a deschis, copile drag, ușile tainice ale basmului cel atît de vechi și veșnic atît de nou!

Te chemăm, deci, la o întîlnire cu cîteva povești moldovenești și ale lumii, scrise de astă data nu de pana unui unic povestitor, ci plămădite din mintea și inima poporului.

În zborul lor neobosit poveștile lumii, iată-le poposind pe măsuta ta și vorbindu-ți în grai moldovenesc, spre a putea să guști și tu din dulceața acestui minunat și necesar izvor al poveștilor lumii.

FĂT-FRUMOS ȘI ILEANA COSÎNZEANA

A fost odată

Ca niciodată,

Că de nu era pe lume

Nu aveam nici eu ce spune.

A fost odată un moșneag și o babă și aveau o fată, ca un revărsat de zori de frumoasă, harnică de nu-și afla locul și zburdalnică ca o adiere de vînt. Cine se întîmpla de-i vedea lucrul mîinilor, focul ochilor, rumeneala obrazilor, și le scria pe inimă pentru toată viața, iar celor de însurat prinsese a le ticăi inima după dînsa.

Într-o bună zi a ieșit ea în cîmp cu iarbă verde și cu flori, una mai frumoasă decît alta. Cum mergea ea așa pe cale, pe cărare, au început florile a se ruga și a se închina și una, și alta: «Ia-mă pe mine, ia-mă pe mine» și tot așa de jur-împrejur: «luați-ne pe noi, ba pe noi că sîntem cele mai frumoa-

se». A mers fata pe cîmpul acela cu flori și cînd se întorcea înapoi, a rupt de la margine o stiblă de busuioc. Atunci ce vezi, ochilor să nu crezi. Munții s-au ridicat și se băteau cap în cap, dealurile alergau unele către altele, se izbeau, văile sunau și răsunau de credeai că se năruie lumea.

Fata a fugit acasă înspăimîntată. Tata și mama, cum au văzut-o, au întrebat-o de n-a rupt cumva vreo floare.

— Am rupt o stiblă de busuioc.

— Și n-ai pățit nici un rău?

— Rău n-am pățit, atîta doar că s-au ridicat munții și dealurile unul către altul și se băteau ca berbecii.

— Vai și amar de tine, aceea e împărăția zmeilor, dacă te prindeau acolo, te amestecau cu pămîntul, te făceau și pe tine o floare.

Fata s-a mai liniștit de spaimă, a ridicat stibla de busuioc s-o pună după coardă și cînd colo, a căzut o sămîntă jos, coaja s-a desfăcut și din sămîntă a ieșit un băiețel frumos, ochi răi să nu-l vadă. Toți s-au bucurat. I-au pregătit scutece de mătasă, l-au scăldat în rouă de dimineață, ca apoi așa să se spele relele de pe dînsul, au trecut deasupra lui și foc, și fier, că, de va trece prin foc și sabie, să rămîină neatins, curat și luminat ca argintul strecurat. Și cînd stătea băiețelul în fașă dalbă, moșneagul a scos o sabie și un buzdugan, pe care le stăpînea din tinerețile sale, le-a dăruit copilului și a spus:

— Să-ți fie toată viața de spor și ajutor.

Și au făcut un ospăț cu voie bună și bucurie, la care i-au dorit copilului mult noroc și i-au pus numele Busuioc, de la stibla ceea de busuioc, iar

fata, care amu îi era mamă, i-a mai adăugat și Făt-Frumos, fiindcă îi părea prea frumos odorul.

Cînd a crescut Busuioc Făt-Frumos mare, cutreieraseră codrii, dumbrăvile și călca tot mai departe, cît îi vedeau ochii.

— Să mergi tot pămîntul umblător, dar pe moșia zmeilor să nu calci, că acolo se bat munții cap în cap și aleargă dealurile unul către altul, și se izbesc ca berbecii, îi tot spunea mamă-sa.

A trecut cît a trecut și s-a făcut Făt-Frumos un voinic fără seamăn. Într-o bună zi a ieșit în cîmpul curat și cînd a tras aer întrînsul, s-a cufundat în pămînt, iar cînd a dat drumul aerului, s-a ridicat în sus și a văzut curțile zmeilor.

Și atunci se pornește la drum și merge și tot merge, ca cuvîntul din poveste, că înainte mult mai este, și ajunge la un cîmp verde, unde iarba crește în trei, în patru se-mpletește în chip găitănește. Pîlcuri de flori se tot aplecau și vorbeau: «Îa-ne pe noi, ia-ne pe noi, că sîntem cele mai frumoase». El nu s-a aplecat să rupă, ci a mers așa înainte neabătut, pînă a ajuns la un crîng înflorit, unde dormea Voinicul Florilor. Busuioc Făt-Frumos, ostenit de cale lungă, s-a așezat lîngă dînsul. Voinicul Florilor nu s-a trezit, dormea somn greu voinicesc. Ar fi putut acum Busuioc Făt-Frumos, nici vorbă, să-i taie capul cît ai clipi din ochi, dar n-a făcut una ca aceasta. Ci s-a gîndit în mintea lui:

— Astfel un voinic ca mine nu face. S-a culcat alături de dînsul și a adormit.

Mai trece cît mai trece, se trezește Voinicul Florilor și cînd colo îl vede pe Busuioc Făt-Frumos dormind și mult s-a mirat, cum de l-a lăsat în pace. «Înseamnă că a venit cu gînd bun, dacă venea cu gînd rău, mă omora în somn. N-am să-l ucid nici eu!» Și iar s-a culcat lîngă dînsul și a dormit înainte.

Acum la trezire s-au trezit amîndoi odată.

Voinicul Florilor l-a întrebat:

— Ce cauți aici, pe acest tărîm, unde pasăre zburătoare nu umblă, necum om pămîntean? Cum vrei, din luptă să ne luptăm ori la trîntă să ne luăm?

Busuioc Făt-Frumos i-a răspuns:

— N-am venit să mă lupt, da am venit să te întreb de ce s-au bătut munții cap în cap, de ce au alergat dealurile unul către altul și s-au izbit ca berbecii.

— Ți-oi spune. Aici sînt tărîmurile mele, în codrul acesta îmi era sălaşul. Dar au venit șapte zmei, că se teme tot pămîntul de ei, și-au făcut

palatul aici și jumătate de inimă mi-au luat și de atunci fac flori numai pe tărîmul lor, căci fără inimă nu pot cuprinde tot pămîntul. Și dacă ia careva o floare, se bat munții, se răstoarnă dealurile.

Acesta era Voinicul Florilor, pe unde mergea el, creșteau florile din urmă, pîlcuri, pîlcuri. Acum însă toate florile de pe pămînt creșteau numai pe moșia zmeilor.

Busuioc Făt-Frumos a oftat greu, cînd a tras aer, s-a cufundat pînă la brîu în pămînt, cînd a răsuflet, s-a înălțat și a văzut curțile zmeilor ca în palmă.

— Acum rămîi cu bine și de-oi izbîndi, ți-oi scoate jumătatea cea de inimă de la zmei.

Și Voinicul Florilor i-a zis așa:

— Umblă în plin. Fie-ți drumul cu folos, căci văd că ești un voinic mare.

A purces Busuioc Făt-Frumos la drum și a nimerit la gura unei văi și, cînd s-a uitat în depărtare, i s-a părut că vede o apă verzuie în care se spală soarele, dar, pășind mai aproape, a văzut un palat de aur și mărgăritar ce-și revărsa strălucirea asupra unei păduri dese ca peria. Pînă atunci nu mai văzuse așa frumusețe și, întesînd la brîu sabia și buzduganul, s-a pornit într-acolo. Nu zăbavă vreme și Busuioc a călcat pragul palatului. Ușile și ferestrele erau deschise, dar suflare de om nu se auzea nici înăuntru, nici în afara palatului. Trece el palatul cea odaie după odaie și numai ce aude vuind pădurea, trosnind copacii și din desiș apar șapte zmei înfiorători, avînd pe cap piele de țap, pe trup — piele de lup și, cum l-au văzut pe Făt-Frumos, s-au repezit să-l prindă.

Busuioc a scos atunci sabia și cum trecea unul pragul — îi reteza capul. Așa i-a secerat pe șase la rînd. Pe cel de al șaptelea sabia nu l-a prins nici la retezul capului, nici la curmezișul pieptului. Atunci Busuioc răsuțește buzduganul și zmeul, văzînd că se spală de zile, a fugit și s-a ascuns tocmai în cea a nouăzeci și noua odaie într-o piuă de piatră.

Busuioc Făt-Frumos l-a ferecat, a închis ușa, a zăvorît-o, a încuiat-o, iar cheia a strîns-o în sîn și, mulțumit ca de o treabă mare ce o făcuse, își căută de drum, lăsînd palatul și pădurea cea deasă.

S-a întors Busuioc acasă cu mare bucurie și cum o văzu pe mamă-sa îi zise:

— De acum înainte hai, mamă, să trăim în alt loc, că am găsit un palat mare și frumos.

S-a bucurat mamă-sa și împreună cu Busuioc s-a dus la palatul acela și s-au făcut stăpîni.

— Iată, zice Busuioc Făt-Frumos, toate sînt ale noastre, dar cată nu cumva să deschizi ușa la odaia cea din fund, că acolo a mai rămas un zmeu.

— Lasă pe mama, că de a vrut să-ți mănînce capul, oi ști eu să-i țin ușile încuiate.

Punînd mîna pe cheie, a legat-o cu zece noduri într-o basma și a strîns-o, veac de om să nu știe nimeni de dînsa.

Aveau cei șapte zmei talpa lor în altă împărăție. Acolo îi crescuse o zgripturoaică hîdă și rea, că încotro arunca ochii, ardea pămîntul.

Cînd află zgripturoaică de rîndul zmeilor, se porni cu o falcă în cer și una în pămînt să vadă ce este. Cătrănită și înfocată, se repezi la mama lui Busuioc Făt-Frumos, îi luă cheia, îi dădu drumul zmeului și o izbi pe dînsa acolo în piua cea de piatră unde fusese zmeul.

Apoi a prins a se pune la cale cu zmeul, cum să-i răpuie zilele lui Busuioc Făt-Frumos.

— Să te încerci din luptă.

— Mă tem că e voinic tare. Eu aș zice să ne cătăm de drum și să nu dăm ochii cu dînsul, că atunci va fi vai și amar de noi.

— Dacă-i așa, lasă-1 pe mîinile mele că ți-1 voi face de a intra în bortă de șarpe și și-a căuta moartea.

Și, zicînd acestea, îl dosi pe zmeu, iar singură se roti ca un vîrcolac împrejur și luă chipul mamei lui Busuioc Făt-Frumos. Oțărîță, amărîță, chipurile bolnavă peste seamă, s-a pus pe așteptat.

Trece o zi, trec două, se întoarce Busuioc Făt-Frumos de la vînat, de pe unde fusese, și, cum păși pragul palatului, prinde zgripturoaică a ofta și a se văicăra:

— Of, dragul mamei, te-ai dus și te-ai prăpădit, nu te-ai gîndit să vii mai degrabă acasă că iată m-am îmbolnăvit și n-are cine-mi da o mîna de ajutor. Că de ar fi amu oleacă de lapte de pasăre, m-aș lecu și n-aș trage ceea ce trag.

Busuioc Făt-Frumos a ascultat cu tînguire vorbele de necazul bolii și, luînd un ulcioraș, s-a pornit, lăsînd în urmă nădejde că se întoarce repede cu lapte de pasăre.

Pornindu-se la drum, a mers și a mers peste dealuri și văi și într-un tîrziu ajunge la niște curți. Bate în poartă și dinăuntru aude un glas:

— Dacă ești om bun, apropie-te de curțile mele, dacă ești om rău, pleacă că am un câine cu părul de fier, cu dinții de oțel și de-i intra, te-a face fărîmă.

— Om bun, om bun, răspuse Busuioc Făt-Frumos și porțile se deschiseră și intră într-o casă cu ușile deschise, cu ferestrele deschise, luminate înăuntru de rînduri de lumînări aprinse.

Acolo trăia o zîină frumoasă că la soare te puteai uita, da la dînsa ba.

— Ce cauți, om bun, tocmai pe tărîmurile acestea? I-a întreat zîna.

— Caut lapte de pasăre.

— De cînd trăiesc n-am auzit de așa leacuri, dar ca om bun ce ai poosit, ți-oi face binele acesta și voi afla. Mai tîrziu m-oi duce la frate-meu Soarele, el le știe pe toate unde se găsesc și unde se află.

Mări, nimerise Busuioc la Ileana Cosînzeana, sora Soarelui. Mai tîrziu, cînd îl doborîse somnul pe drumeț, se duse Cosînzeana la frate-său și a prins a-l întreba:

— N-ai știință pe unde se află lapte de pasăre?

— Departe, soro, departe se găsește lapte de pasăre. Ca să ajungă cineva, trebuie să meargă cale de multe săptămîni în șir, spre partea răsăritului, la Munții de Aramă. Dar de luat n-ar putea lua, că pasărea aceea e mare și are aripile cît niște nouri și, de prinde pe cineva, îl duce la cuibul ei și-l dă de mîncare puilor.

Pe sora Soarelui o cuprinse o milă și o frică de neștiința drumețului care se ducea nu altundeva decît la moarte și, vrînd să-i dea o mîină de ajutor, dimineața în zorii zilei a scos din grajd un cal cu șase rînduri de aripi și i l-a dăruit.

— Ia calul acesta de spor și ajutor, pornește spre soare-răsare și mergi pînă vei ajunge la Munții de Aramă. De-i izbuti, de nu-i izbuti, înapoi cînd îi veni să treci pe la noi.

Busuioc Făt-Frumos îi mulțumi și porni călare la drum.

De la o bucată de loc vede răsărind în față un val de aramă și pe cît se apropia, tot mai mare se făcea, de la val cît un deal, de la deal cît un munte, iar muntele cînd era la poalele lui se făcuse așa de înalt, că sprijinea cu vîrfurile cerul. Nimic n-avea pe dînsul decît aramă. Uitîndu-se Busuioc Făt-Frumos la munte și măsurîndu-l din talpă pînă-n vîrf, numai ce zări, hăt în slăvi, o pasăre cu aripile cît doi nouri ce se rotea pe sus.

Busuioc Făt-Frumos a strunit calul și, cît ai bate din palme, a fost în vîrful muntelui. Acolo ce-i văzură ochii? În niște cuiburi de aramă stătea cîte un pui ca un bivol de mare și încă nici pene nu aveau crescute și care mai de care țipau de foame. Busuioc Făt-Frumos s-a tupilat cu tot cu cal lîngă un cuiabar și aștepta.

Nu zăbavă vreme, și din slăvile cerului se ivi pasărea și de la cuiabar la cuiabar lăsa puilor lapte din cioc. Rotind aripile, ajunge și la cuiabarul de lîngă Busuioc Făt-Frumos și acesta, dînd inimii îndrăzneală, iese din ascunziș, întinde ulciorul și pasărea varsă laptele drept în ulciorul lui. Apoi încalecă și, ține-te, fuga.

În urmă puiul cu gura căscată, cu aripile lăsate țipa de foame și cînd s-a uitat pasărea în jur, 1-a văzut pe Făt-Frumos.

Ca o nălucă porni goana, dar pasărea rămînea tot mai departe, că de avea ea două rînduri de aripi, calul avea șase rînduri și pe șase părți între-că zborul păsării. Fugind calea înapoi, trecu peste hîrtoape nenumărate, peste păduri fără măsuri și a ajuns la Ileana Cosînzeana, care 1-a primit cu bucurie și 1-a poftit să stea la popas. După ospăț se odihni, iar Cosînzeana, știind făptura treburilor, fiindcă era năzdrăvană, îi schimbă laptele. Pe cel de pasăre îl strînse la loc ferit, iar în ulcior a turnat lapte de vacă.

După odihnă se scoală Busuioc Făt-Frumos și, punînd mîna pe ulcior, zice:

— Soră bună ce ești, bine mă simt la popas, dar mai bine m-aș simți la drum, că nu de alta, dar mă așteaptă mama bolnavă.

— Pas bun, voinice, și mai treci pe la noi, făcu Cosînzeana. Cînd a ajuns la palat, zgripturoaica a pus ulciorul la gură și 1-a deșertat.

— Mulțumesc, dragul mamei, acuma parcă mă simt mai bine. După aceasta se culcă să doarmă și nu dormea, ci se gîndea, unde să-l trimită pe Busuioc Făt-Frumos, de nici numele să nu i se mai întoarcă. S-a gîndit ea, s-a gîndit și s-a prefăcut că se trezește mai încruntată, mai cătrănită, văicărindu-se și oftînd:

— Of, dragă fiule, iar m-a întors boala și am visat că dacă aș mânca carne de porc sălbatic, mi s-ar face bine.

— Mă duc, mamă, mă duc să-ți aduc, numai de ți-ar fi de folos. Zicînd acestea, încalecă pe cal și se pornește la drum.

Merge, merge și tot merge și într-un tîrziu ajunge la niște curți. Bate la poartă și dinăuntru aude vorbind:

— Dacă ești om bun, apropie-te de curțile mele, dacă ești om rău, pleacă cît mai repede, că am un cîine cu părul de fier, cu dinții de oțel și de-i intra, te face fărîmă.

— Om bun, om bun, a răspuns Busuioc Făt-Frumos.

Atunci porțile s-au deschis și a intrat într-o curte, unde era o casă cu ferestre deschise, cu mesele întinse și rînduri de lumînări aprinse. A nimerit și de data aceasta la Ileana Cosînzeana, sora Soarelui.

A stat Busuioc Făt-Frumos la popas și i-a spus păsul și necazul:

— Că sînt pornit iară prin lume să găsesc un porc sălbatic, că pe mama a întors-o boala și mi-a spus că acesta i-ar fi leacul.

— De știut eu nu știu pe unde hălăduiesc astfel de porci, dar l-oi întreba pe fratele meu — Soarele. El numaidecît știe, că de acolo de sus, din ceruri, le vede pe toate și despre toate are știință.

A stat Făt-Frumos la popas, iar la vremea amurgului, după ce-și strînsese toate razele de pe partea asfințitului, a venit și Soarele la odihnă.

Ileana Cosînzeana a intrat în odaia Soarelui și i-a vorbit:

— Bine ai venit, frate Soare, la odihnă. Umblînd și luminînd tot pămîntul, n-ai văzut pe unde stau porcii sălbatici?

— Departe, soro, departe spre amiază la cîmpul cu iarbă pletoasă, la codrul cu frunza umbroasă.

— Și cum s-ar putea de luat un purcel?

— Nici într-un chip, că în codrul acela nici razele mele nu pot străbate, necum om. Atîta doar îi văd și eu cînd iese la amiază și se tolănesc în mlaștină de la hîrtopul de hlei, iar dacă încerca să se apropie cineva, n-ar scăpa de colții lor.

Ileana Cosînzeana i-a adus lui Busuioc vorbele frățîne-său și acesta, știind pe unde îi va fi umbletul și ce îl așteaptă, încalecă pe cal și porni.

Merse el, merse peste ape, peste lunci, peste dealuri, peste munți și a dat de cîmpul cu iarba pletoasă, apoi de codrul cu frunza umbroasă și, cînd intră în desișul codrului, se făcu un întuneric, de parcă nimerise sub pămînt.

Calul se sălta din cînd în cînd peste codrul acela și iată nu departe zărește Busuioc Făt-Frumos mlaștina.

Soarele fiind drept amiază, numai ce auzi porcii venind.

Busuioc Făt-Frumos priveghea fuga porcilor și, nimerind unul pe aproape de dînsul, mi-l prinde, mi-l ia călare și — mîna, băiete. Pe dată au simțit porcii și au pornit-o la goană. Să nu fi fost Busuioc Făt-Frumos pe un cal ca acela nu mai scăpa cu viață. Amu însă mergea calul buiestrînd, iar Busuioc Făt-Frumos — cîntînd.

Drumul înapoi i-a fost iar pe la sora Soarelui. Cîta vreme a poposit, sora Soarelui a schimbat porcul cel sălbatic pe un porc de casă, apoi l-a petrecut pe voinic la drum, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

S-a întors Busuioc Făt-Frumos acasă și, când l-a văzut zgripturoaica, îi venea să-și facă samă de mînie și necaz, dar și-a călcat pe inimă și a vorbit:

— Of, dragul mamei, bine că te mai văd. Taie repede porcul cela și dă să gust carnea, că de mai zăboveai, nu mă apucau cu suflet.

A mîncat zgripturoaica și s-a gîndit în mîntea ei: «E voinic foarte mare, dacă s-a întors el viu și de aici de unde l-am trimis. Nu știu cum să-l mîntui de zile și încotro să-l mai trimit.»

Și alegînd gînduri dintre gînduri, l-a chemat iarăși și i-a spus:

— Dragul mamei, s-a încruntat boala și am visat că de nu mi-i aduce apă întrupătoare și apă învietoare, nu mă scapi din gura morții.

A luat Busuioc Făt-Frumos două ulcioare pentru apă întrupătoare și pentru apă învietoare și a pornit iar la drum.

A mers el și a tot mers și iar a făcut popas la sora Soarelui. A bătut la poartă și din curte i-au vorbit:

— Dacă ești om bun, apropie-te de curțile mele, dacă ești om rău, pleacă cît mai repede, că am un cîine cu părul de fier, cu dinții de oțel și, de-i intra, te-a face mici fărîme.

— Om bun, om bun, a răspuns Făt-Frumos și porțile s-au deschis. A intrat iară în casa aceea cu ușile deschise, cu mesele întinse, cu făcliile aprinse și i-a spus:

— Sînt pornit la drum lung după apă întrupătoare și apă învietoare. Ileana Cosînzeana l-a ascultat și a suspinat cu durere:

— Hei, voinice, cine te-a trimis, nu te-a trimis să te crească, dar te-a trimis să te prăpădească.

După ce amurgise, s-a dus ea la fratele său care numai ce își strînsese și el razele de pe crîngul cerului, de pe fața pămîntului și l-a întrebat:

— Frate Soare, nu știi pe ce locuri se află apă învietoare și apă întrupătoare, că tu de acolo din ceruri vezi tot pămîntul.

— Departe, soro, peste nouă mări și nouă țări. Dar nimeni din cîți s-au pornit după așa leac, n-au izbutit să se întoarcă acasă, fiindcă acolo în inima cîmpului este un balaur care lasă omul să treacă, dar înapoi cînd vine îi aține calea și-i bea apa, ba și de zile îl mîntuie.

A aflat Busuioc Făt-Frumos încotro și cît era de mers și, luînd calul de dîrlogi, a înțesat la brîu sabia și buzduganul, a încălecat și a pornit. Calea era lungă și el mergea fără răspas, mările ocolind, hotarele numărînd. Așa a mers el pînă a ajuns la două stînci: de sub una țîșnea un izvor, de sub alta — altul. «Acestea-s izvoarele!» se gîndi Busuioc Făt-Frumos și, ca să fie împăcat cu gîndul, a prins de pe o floare un fluture, l-a strîns în

mîna și, făcîndu-l mici fărîme, l-a dat într-un izvor și fluturele s-a făcut la loc, l-a dat în altul și fluturele a înviat. Apoi a apucat o ramură uscată și, cînd a muiat-o într-un izvor, a înverzit, cînd a muiat-o în celălalt — a înflorit.

Bucuros a luat apă în două ulcioare, a încălecat și s-a pornit spre casă.

Și cum mergea el așa pe un drum părăsit, cu negară acoperit, a văzut două pîlpîiri de foc. Dar acestea nu erau pîlpîiri de foc, ci ochii balaurului care stătea în cale răsucit, încolăcit și cu capul pus pe trup, gata să-l mănînce pe voinic. Busuioc Făt-Frumos ce face? Scoate sabia din teacă, o învîrtește voinicește și îl hăcuiește pe balaur de-l face bucăți de pus în oală. Cînd colo ce să vezi? Așa bucăți cum era balaurul se aduna, se grămădea și se făcea la loc și mai mare, și mai fioros. Și iară în coadă se lungea, se răsucea și îi spunea lui Făt-Frumos:

— Alelei, voinice, în zadar dai cu sabia că pe mine nu mă-i tăia, iar pe tine eu am să te sug cu tot cu cele două ulcioare de apă.

Și odată s-a ridicat, a umflat gușile, a tulburat ochii să sloboadă otrăvile.

Busuioc Făt-Frumos atunci apucă repede buzduganul, îl izbește drept în țeasta capului unde era pieirea balaurului. Și balaurul a ridicat o falcă în cer, una la pămînt să cuprindă toată lumea ca să-l sugă pe voinic. Văzînd Busuioc Făt-Frumos că nu scapă, a apucat sabia cu o mîna de vîrf și cu una de mănunchi și, cum stătea balaurul proțăpît să-l apuce, l-a despicat în două de la încheietura gurii pînă la vîrfurile cozii. Balaurul aruncă sîngele și veninul să-l înece, nici mort nu vroia să-l ierte.

Făt-Frumos a dat pinteni calului, a sărit și a ocolit otrava pînă a scăpat de primejdie și a venit nevătămat la Ileana Cosînzeana.

După atîta cale și luptă Busuioc Făt-Frumos s-a culcat să doarmă și cît s-a odihnit Ileana Cosînzeana i-a schimbat ulcioarele cu apă, punîndu-i altele în loc, tocmai ca și celelalte, dar cu apă curată din izvor.

Și iată s-a pornit Făt-Frumos la drum și, ajungînd la poartă, a sărit de pe cal, a alergat drept la maică-sa și i-a dat să bea.

— Parcă mă simt mai ușor, fătul meu, se vede că acesta mi-i leacul.

Și cîtă vreme s-a odihnit de la acea cale lungă, zgripturoaica s-a tot gîndit în fel și chip cum ar face să-l poată prăpădi.

Într-o bună zi, cînd era dus la vînătoare în codru, a venit zmeul și s-a sfătuit cu zgripturoaica să-l mai puie la o încercare și de nu l-or putea sfîrși de zile să lase și palatul și codrul și să meargă pe tărîmul lor. Și i-a zis zmeul:

— Sînt acolo pe grindă niște scule de mătasă, să le dai să le rupă în coate și în grumaz, să vedem a face-o și pe aceasta. Iar dacă n-a putea să

rupă sculele să mă chemi pe mine și eu l-oi hăcui cu sabia că o să fie legat și n-o să am frică de dînsul.

Mai după aceea, cînd s-a întors Făt-Frumos de la vînătoare, zgripturoaica îl cheamă și îi vorbește:

— Dragul meu, cît ai umblat pe drumuri, ai slăbit, ai pierdut puterea. Ia să văd, poți rupe sculul acesta de mătasă.

Pune Făt-Frumos sculul de mătasă în coate și în grumaz și, cînd s-a umflat o dată, l-a făcut numai bucăți.

— Unul l-ai rupt. Acum dă să vedem dacă poți rupe două. Și i-a pus zgripturoaica două scule în coate și în grumaz.

Făt-Frumos s-a umflat o dată și nu le-a putut rupe, s-a umflat a doua oară și le-a făcut pe amîndouă mici fărîme.

— Se țin, fătul meu, se țin puterile tale. Acum să vedem și a treia oară. A treia oară zgripturoaica i-a pus trei scule de mătasă.

A zmuncit Făt-Frumos o dată și nu s-a rupt, a strîns puterile a doua oară și tot nu s-a rupt, a treia oară a strîns puterile și, cînd a izbit cu mîinile, au intrat firele pînă la os.

Atunci zgripturoaica a sărit bucuroasă și a strigat:

— Sai, zmeule, de unde ești și vină de te răfuiește cu Busuioc Făt-Frumos!

Zmeul a ieșit din ascunziș de unde era și, punînd mîna pe sabie, rîdea și hăcuia în Făt-Frumos, de l-a făcut că nu s-a înțeleș nimic dintr-însul.

Apoi l-a strîns într-o pereche de desagi și, punîndu-l pe cal, i-a dat bici și i-a spus:

— Dii, cal, la drum, pe unde l-ai purtat viu, poartă-l acuma mort!

Și calul s-a pornit — l-a dus peste cîmpii, peste pustii și a tot mers cale lungă pînă a ajuns la casa Ilenei Cosînzeana.

A ieșit Cosînzeana în prag și n-a întîlnit drumețul sosit la popas, dar și-a întîlnit calul în spume cu desagii în șa. După desagi l-a cunoscut că-i Busuioc Făt-Frumos.

— He-hei, sărmane, ce moarte ți-ai ales, l-a căinat ea. Și dîndu-l jos de pe cal, a prins a-l așeza bucată la bucată, pînă i-a dat chipul și asemănarea lui de mai înainte.

Atunci s-a repezit în cămară, a scos ulciorul cu apă învietoare și apă întrupătoare, a adus porcul și laptele de pasăre. Și pe unde n-au ajuns bucăți din Busuioc Făt-Frumos, ea a tăiat porcul și a pus la loc să vie încheietură la încheietură trupul cum a fost. Apoi l-a stropit cu apă întrupătoare și l-a întrupat, l-a spălat cu apă învietoare și l-a înviat.

A răsuflet Busuioc Făt-Frumos și din greu a oftat:

— Că mult am mai dormit.

— E-hei, dragul meu, dormeai tu mult și bine, dacă nu eram eu, îi răspunsese Ileana Cosânzeana și, ducându-i la gură ulciorul cu lapte de pasăre, i-a dat să bea.

Busuioc Făt-Frumos a băut laptele și a simțit că are atîta putere, cum nu mai avusese înainte. Amu, dacă a ridicat Busuioc Făt-Frumos spatele de la pămînt și s-a scuturat de slăbiciune, și-a adus aminte ce a pățimit și a oftat greu. Cînd a tras aer într-însul, a intrat în pămînt, cînd a răsuflat, s-a ridicat în sus și a văzut zmeul și zgripturoaica. Și a vrut să plece îndată să se răzbune. Ileana Cosânzeana l-a oprit:

— Stai, Făt-Frumos, căci cu palmele goale n-ai să izbutești. Și i-a dat Ileana Cosânzeana un brîu.

— Na brîul acesta, încinge-1 și cînd îi ajunge acolo să te dai peste cap și te vei face o turturică de aur, să zbori împrejurul palatului, să te așezi jos și zmeul o să te vadă și o să alerge să te prindă. Atunci să zbori într-un copac și zmeul are să lase sabia și buzduganul și are să se urce după tine, tu să sari din creangă în creangă tot mai sus, tocmai în vîrfurile copacului și cînd a vrea să pună mîna pe tine, să-ți faci vînt în jos, să te dai peste cap, să te prefaci cum ai fost, să-i iai sabia și buzduganul și să te răsplătești cu amîndoi.

A încins Făt-Frumos brîul, a mulțumit de un sfat bun și s-a pornit spre inima codrului. Cînd era aproape de curte, s-a dat peste cap și s-a făcut o turturică de aur și o porni în zbor pe la ferestrele palatului și așa se roti de cîteva ori, apoi s-a lăsat jos.

Zgripturoaica a văzut turturica cea de aur și a strigat la zmeu:

— Du-te în grabă și prinde turturica, uite cît e de frumoasă! Ne-a fi o podoabă la curte.

Se repede zmeul și ba că ici pune mîna pe dînsa, ba că dincolo pune mîna pe dînsa, fuge, cotigește și cînd iaca s-o apuce, turturica sare într-un copac. Zmeul lasă sabia, lasă buzduganul și se urcă în copac și, dintr-o creangă în alta, a ajuns tocmai în vîrfurile copacului.

Turturica a desfăcut aripile, a zburat jos, s-a dat peste cap și s-a făcut voinic ca mai înainte.

— Ia, dă-te jos, zmeule, să stăm acuma de vorbă.

Zmeul de frică s-a dat jos. Făt-Frumos a adus-o și pe zgripturoaica și i-a întrebat pe amândoi:

— Unde e jumătatea din inima lui Voinicul Florilor?

— Pe stîlpul hornului, la dogoarea focului, a răspuns zmeul. Cînd a căutat-o, era uscată și afumată ca pastrama.

— Da pe mama mea cea dreaptă unde ați dat-o?

— Stă închisă în odaie, în piua cea de piatră.

Cînd a căutat-o, a găsit-o nici vie, nici moartă, abia își mai ținea suflarea.

Acum ce a făcut Făt-Frumos cu zmeul și zgripturoaica? I-a legat de cozile a doi cai aprigi și a legat și cite un sac de nuci și a dat bici cailor să-i ducă în lume. Și unde cădea nuca, cădea și bucațica, unde a căzut sacul, le-a căzut și capul.

Și a mers Făt-Frumos la Voinicul Florilor și i-a pus inima la loc, și acesta porni să-și semene florile pe tot pămîntul umblător.

După aceea ce-a mai fost? A dat mîna Busuioc Făt-Frumos cu Ileana Cosînzeana — sora Soarelui și a pornit o nuntă, mîndră nuntă cu lume de pe lume și în capul mesei stătea Soarele și ura pahare și pornea cînt și veselie, cum pornește el cînt și veselie în zile de primăvară.

După nuntă au trăit în pace și voie bună multă vreme și poate mai trăiesc și astăzi de o fi avînd zile.

Iar eu am încălecat pe o șa

și v-am spus povestea așa.

APLICAȚII

1. Povestiți conținutul poveștii.
2. Exprimați-vă părerea în legătură cu comportarea lui Făt-Frumos la prima întîlnire cu Voinicul Florilor.
3. Aduceți argumente în sprijinul devotamentului și dragostei lui Făt-Frumos față de mamă-sa.
4. Precizați peripețiile prin care trece Făt-Frumos pentru a îndeplini dorințele zgripturoaicei. Ce trăsături de caracter se desprind din comportamentul său?
5. Motivați de ce a fost posibilă izbînda viteazului în încercările la care a fost supus.
6. Explicați bucuria cititorului pentru finalul pozitiv al basmului.
7. Determinați calitățile cu care e dotată Ileana Cosînzeana.

-
8. Observați cum luptă în basm binele cu răul, urîtul cu frumosul, adevărul cu minciuna, dreptatea cu nedreptatea.
 9. Imaginați-vă că l-ați însoțit pe Făt-Frumos în călătoria sa la curțile Ilenei Cosînzeana. Ce dialog ați susține cu Ileana Cosînzeana?
 10. Încadrați cuvintele următoare în scurte enunțuri: *a purcede, a arde, popas*.
 11. Construiți enunțuri cu expresiile: *a se spăla de zile; a-ți călca pe inimă; peste nouă mări și țări*.
 12. Identificați și alte sensuri ale cuvintelor: *a se pomeni, pinteni, primejdie*.
 13. Alcătuiți familia lexicală a cuvîntului *viteaz*. Explicați modul de formare a fiecărui cuvînt.
 14. Transformați cu ajutorul sufixării substantivul *împărat* în adjectiv. Alcătuiți o propoziție care să conțină acest adjectiv.
 - 15. Scireți o compunere cu tema: «O faptă bună pentru bucuria părinților mei».
 16. Care creații se numesc populare orale?

Povestea populară. Elemente reale și fantastice. Hiperbola

Cuvîntul *poveste* provine din limba slavă veche: *povesti* — povestire, narațiune.

Povestea este creația orală cea mai iubită.

Cîndva povestea a fost creată de un singur om ce a povestit-o altora. Acei ce au auzit-o au povestit-o la alții. Fiecare povestitor o modifica: înlocuia unele cuvinte sau expresii, adăuga cîte ceva. Astfel povestea a circulat din gură în gură, din generație în generație. Astăzi povestea ne este cunoscută, însă cel ce a compus-o prima oară ne este necunoscut (anonim). Autorul poveștii rămîne întreg poporul.

Folclorul moldovenesc cunoaște trei feluri de povești:

a) **Povești cu animale** (zoomorfe), personajele cărora sînt animalele («Ciocîrlia, vulpea și ogarul», «Povestea despre lupul lacom»).

b) **Povești fantastice** sau basme în care sînt descrise întîmplări neobișnuite și în care acționează personaje imaginare (feți-frumoși, zîne, uriași, monștri, balauri). Basme sînt: «Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana», «Cenușar-Voinicul», «Busuioc-Verde și fata de împărat» ș.a.

c) **Povești nuvelistice** în care pe primul plan se află realitățile vieții. Personajele poveștilor nuvelistice sînt oameni obișnuiți, reali. În poveștile

nuvelistice sînt criticați oamenii răi, necinstiți, lacomi, leneși, lăudăroși și sînt slăviți oamenii cinstiți, înțelepți, harnici, buni la inimă. Povești nuvelistice sînt «Fata săracului cea înțeleaptă», «Dreptatea și strîmbătatea», «Gavrilaș».

Poveștile încep cu o formulă introductivă: «A fost odată ca niciodată, pe cînd se potcovea puricele cu douăsprezece oacă de fier» și se sfîrșește cu o formulă de încheiere: «Și am încălecat pe o șa și v-am spus povestea așa.»

Limba poveștilor este simplă, frumoasă; în povești întotdeauna binele biruie răul.

În povești întîlnim atît personaje, fapte și întîmplări obișnuite, care pot să aibă loc în realitate, cît și personaje, fapte și întîmplări neobișnuite, plăsmuite de închipuirea povestitorilor populari.

Personajele, faptele și întîmplările asemănătoare celor din viața de toate zilele se numesc reale (elemente reale).

Cuvîntul **real** provine din limba latină: *realis* — care există în realitate, adevărat, verosimil.

Personajele, faptele și întîmplările care nu se întîlnesc în viață se numesc fantastice (elemente fantastice).

Cuvîntul **fantastic** provine de asemenea din limba latină: *phantasticus* imaginat, plăsmuit.

În povești se împletesc armonios întîmplările fantastice cu cele reale.

Rețineți!

În întreaga lor diversitate, basmele au următoarele particularități artistice:

I. Întîmplările numeroase se desfășoară într-o anumită ordine. Pe durata întregii acțiuni, elementele reale se împletesc cu elementele fantastice.

II. Basmele folosesc anumite formule tradiționale. Acestea sînt de trei feluri: *introdutive, mediane și finale*.

a) Formula inițială (introdectivă):

- reprezintă o introducere în atmosfera miraculoasă a basmului;
- conține note de umor: «A fost odată ca niciodată, cînd se coceau ouăle în gheață și noaptea se făcea dimineață»; «A fost odată ca niciodată, pe cînd era lupul cățel și leul se făcuse miel, de se jucau copiii cu el.»

b) Formulele mediane (de mijloc):

- se întîlnesc mai rar; au rolul de a menține trează atenția ascultătorului.

«Și-nainte cu poveste, că de-aicea mult mai este...»

c) Formulele finale (de încheiere):

- «Ș-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa»;
- «Încălecai pe-un lemn, la bine să vă îndemn.»

III. Personajele au însușiri supranaturale și reprezintă lupta dintre bine și rău.

- Aceste personaje sînt selectate din lumea reală; eroul basmului moldovenesc este Făt-Frumos, modelul ideal al flăcăului (fiu de împărat sau fecior de oameni simpli).
- Adversarii săi, sînt de obicei, personaje supranaturale, cu o putere fizică neobișnuită, reprezentînd forțele răului: trăiesc «pe celălalt tărîm» sau într-o lume mai puțin accesibilă voinicilor. Lipsite de agerimea minții, aceste personaje au în stăpînire obiecte miraculoase, cu ajutorul cărora obțin succese de moment (balauri, scorpii, zgrițuroaice, căpcăuni, draci).
- Pentru a ieși biruitor din confruntarea cu aceste întruchipări monstruoase, eroului din basm i se alătură personaje din lumea reală (cal, lup, albină, tăun, pește, corb) sau personaje fantastice (Ochilă, Faurul Pămîntului, Muma Pădurii, Dracul, Sfarmă-Piatră, Sfarmă-Lemne, Flămînzilă, Setilă, Sfînta Duminică).
- În confruntările sale cu forțele răului, eroul din basm folosește anumite obiecte miraculoase (ogîndă, perie, paloș, năframă, amnar, pieptene) și substanțe cu calități tămăduitoare (apă vie, apă dulce, apă moartă).

IV. În finalul basmului se produce totdeauna victoria binelui asupra răului.

Opera epică în proză, în care se povestesc întîmplări fantastice puse pe seama unor personaje sau forțe supranaturale în lupta cu forțele răului pe care le înving, se numește basm.

După originea lor, sînt cunoscute basme populare și basme culte.

După modelul poveștilor populare și scriitorii au creat povești și basme. Ați citit cu toții, desigur, poveștile lui A.S. Pușkin, H. Andersen, ale fraților Grimm. Vă sînt cunoscute basmele lui I. Creangă, M. Eminescu. Interesante sînt basmele scriitorilor moldoveni (sec. XX): «Andrieș» de E. Bucov, «Ghiocel-Voinicel» de V. Russu, «Buzduganul fermecat» de L. Deleanu.

Poveștile au o limbă bogată, expresivă. Uneori autorul însuflețește un obiect, o plantă; unele personaje sînt înzestrate cu o forță supranaturală. Busuioc Făt-Frumos, «cînd a tras aer, s-a cufundat pînă la brîu în pămînt,

cînd a răsuflet, s-a înălțat și a văzut curțile zmeilor ca în palmă», zgîțuroaica luă chipul mamei lui Busuioc Făt-Frumos, pasărea are niște aripi cît niște nori. Aceste exagerări poartă numele de *hiperbolă*.

Cuvîntul *hiperbolă* provine din limba greacă: *huper+ ballein* și în traducere înseamnă *a arunca deasupra* (exagera), a prezenta ceva în dimensiuni mărite.

Procedeele artistice prin care se exagerează forța, dimensiunile, numărul sau importanța unui obiect sau fenomen, a unei ființe sau întâmplări, în scopul de a reproduce o impresie mai puternică asupra cititorului, se numește hiperbolă.

Hiperbola pornește de la sensul figurat al cuvintelor. Utilizarea ei e mai frecventă în basme, snoave, legende, scrieri cu caracter fantastic.

APLICAȚII

1. Demonstrați că «Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana» este un basm.
2. Numiți personajele basmului care participă la acțiune.
3. Stabiliți cele mai importante însușiri ale acestor personaje, precizînd însușirile reale și supranaturale ale lor.
4. Cu ce personaje literare din lumea basmului doriți să vă asemănați? Motivați opțiunea.
5. Numiți numele unor personaje care reprezintă binele și pe cele care reprezintă răul.
6. Selectați exemple-hiperbole din conținutul basmului «Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana.»

PREAFRUMOASA VASILISA

(Poveste populară rusă)

Într-o țară frumoasă fără de hotare trăia odată un negustor. Doisprezece ani a ținut el căsnicie cu soția lui și a avut numai o singură fată, pe care o chema Preafrumoasa Vasilisa. De la opt ani fata a rămas fără mamă. În ceasul morții soața și-a chemat fiica la căpătîi, a scos de sub saltea o păpușică, i-a întins-o și i-a spus:

Vasilisa, draga mamei, ține minte ce-ți spun și să faci taman așa cum auzi. Mi-a bătut ceasul cel din urmă și te binecuvîntez părintește să fii cuminte, înțeleaptă. Îți las drpet amintire păpușa aceasta: păstrează-o întotdeauna la tine și ferește-o de ochii lumii. Iar cînd te vei afla la grea cumpănă, dă-i ceva de mîncare și cere-i sfatul. Păpușa o să te pună la cale, cum să ieși din necaz.

Apoi a sărutat fiica și a închis ochii pentru totdeauna.

Durerea și amarul negustorului a ținut cât a ținut, dar de la o vreme a prins și el a se gândi dacă n-ar trebui să se mai însoare o dată. Era un om blajin la inima lui, iar dacă e vorba de mirese, avea de unde alege, însă cel mai pe plac îi era o văduvioară cam de seama lui. Avea și ea două fete, aproape sămașe cu Vasilisa, prin urmare și gospodină s-ar fi părut c-o să fie, și o mamă acătării. Se apucă negustorul și se însoară cu ea. S-a înșelat însă — n-a găsit în ea acea mamă bună pentru Vasilisa lui. Mama cea vitregă și surorile o pizmuiau pentru frumusețea ei, o chinuiau. Și o apăsau cu fel de fel de poveri și corvoade, ca din aceasta poate s-a sluți; vezi bine, vîntul și soarele nu cruță frumusețea.

Vai și amar de capul Vasilisei, barem pune-ți juvățul! Dar fata asculta și le făcea pe toate, iar pe zi ce trecea se împlinea și înflorea, încît mama cea vitregă și fiicele crăpau de ciudă și se urîteau de veninul ce le mînca, necătînd la aceea că ședea ca boieroaicele.

Cum de se brodeau așa lucrurile? Pe Vasilisa o ajuta păpușa, altminterlea cum să scoți în capăt atîtea trebi?! Se întîmpla uneori că fata își lua bucățica de la gură și o da păpușii, taman cînd ei, fetei, îi este mai foame, iar cînd seara ai casei se culcau în paturile lor, Vasilisa se închidea în cămăruța ei, își hrănea păpușa și îi vorbea:

— Păpușă, apucă-te de mănîncă și amarul îmi ascultă. Trăiesc în casa tatei, dar am ajuns mai rău ca o slugă. Mama aceasta, nu i-aș zice pe nume, vrea să mă trimită după mamă-mea pe ceea lume. Pune-mă la cale ce să fac, încotro s-o apuc, cum să mă descurc?

Păpușa mînca, o ascultă, iar după aceasta o sfătua și îi alina amarul. Da dimineața, cînd Vasilisa se scula — gata-s trebile casei: straturile îs plivite, prășite, varza e udată, puținile îs pline cu apă, iar pe plită fierb bucatele. Vasilisei nu-i rămînea decît să se așeze la umbră, să împletească coronițe de flori și să le potrivească pe cap. Tot să trăiești cu o așa păpușă!

Ei, da vremea trece, ani cît s-or mai fi scurs? — iată că Vasilisa e fată de măritiș. Vin s-o pețească miri de prin sate, vin s-o pețească de prin tîrguri, da la fetele mamei dragi nu se uită nici coteii. Mama cea vitregă se învinețește de ciudă și pețitorilor le răspunde:

— Așteptați să se mărite cele două mai mari!

Îndată ce pleacau pețitorii, ea își varsă cu pumnii veninul asupra Vasilisei.

Iată vine o zi pe capul negustorului și-i nevoit să plece de acasă cu niște trebi de negoț departe-departede și pe timp mai îndelungat. Atunci și mama cea vitregă se mută cu traiul într-un conac din preajma unei păduri, în care nu prea călcase picior de om. Pădurea aceasta mai avea și o poiană, în care se înălța o căsuță, iar în căsuța aceea trăia baba Cloanța-Cotoroața. Nu deie ceasul să-i nimerești în mîini sau în preajmă, că te mînca ca pe un puișor fript.

De îndată ce se mută în conac, mama cea vitregă o trimitea pe fata cea mică în pădurea cea neumblată ba după coarne, ba după ciuperci pe nesuferita de Vasilisa; fata se întorcea cu bine de fiecare dată: păpușa îi purta de grijă, îi arăta cărarea și o ferea de căsuța Cloanței-Cotoroața.

Iată că se făcu și toamnă, se lungiră nopțile, iar mama vitregă împărți fetelor tustrele din cele munci fetești-muierești: una — să croșeteze dantele, alta — să împletească ciorapi, iar Vasilisa să țeasă. Și la toate cu bucata. Mama stinse luminile în toată casa și lăsă doar o lumînare în odaia în care lucrau fetele, iar ea se culcă. Fetele se puseră pe muncă. Uite că se îngroșă mucul lumînării, una dintre fiice luă cleștele de lumînări, ca să dreagă flacăra, dar, în loc de aceasta, făcu ce-i spuse mamă-sa: stinse lumînarea, chipurile, din întâmplare.

— Ei, ce ne facem acum? se întrebară într-un glas fetele. Zărnice de foc n-avem în toată casa, dar de ici nu ne-am terminat treaba. Altă nimica, decît să alergăm după foc la baba Cloanța.

— N-am nevoie, zise cea care croșeta la dantele. Cîrligul meu luminează ca lumînarea și nu mă duc nicăieri.

— Nici eu nu mă duc, spuse cea care împletea ciorapi. Andrelele mele luminează și ele. Vasiliso, n-ai încotro, fugulița după foc la baba Cloanța-Cotoroața.

Și tot atunci o îmbrînciră din odaie.

Vasilisa se duse în camera sa, puse dinaintea păpușii cina pregătită și spuse:

— Apucă-te, păpușă, de mănîncă și amarul mi-l ascultă: surorile mă trimit la baba Cloanța-Cotoroața după foc, da aceea are să mă mănînce!

Păpușa menea și ochii ei porniră să lucească, ca două lumînări.

Vasilisă, n-ai teamă! Du-te unde te trimit, numai ia-mă cu tine și ține-mă în sîn. Cu mine n-o să ți se întîmple nimic, n-ai frică.

— Vasilisa își schimbă hainele, pune păpușa la piept și după ce-și face semnul crucii, păși în pădurea cea sălbatică.

Merge ea merge, da de ici tremură. Deodată vede: aleargă sălbatic un călăreț — e alb ca neaua veșmîntul, tot alb e calul și șaua, și frîul — pe deasupra pădurii răsar zorile.

Mai merge ea cît merge și ce să vadă? Un alt călăreț gonește calul: acesta e roșu, poartă veșmînt roșu și calul e roșu ca jărăticul, iată că și soarele răsare.

A mers Vasilisa noaptea aceea și ziua întreagă și abia hăt în amurgul celei de a doua zi ajunge la poiana unde se afla căsuța babei Cloanța-Cotoroața. Acolo ce să vadă? Se înalță un gard cît un stat de om și-i ridicat din oase de oameni, iar pe ici pe colea, prin parii gardului, stîrcesc la vedere căpățini de oameni cu ochi împietriți. În loc de stîlpi, la poartă stau picioare de oameni, în loc de răzloage — brațe de oameni, iar în loc de lăcăți — cîte o gură de colți. Vasilisa s-a oprit stană, încremenită de groază. La un moment dat un alt călăreț își gonește iar calul: acesta e negru ca pana corbului, veșmîntul la fel e negru ca dohotul și calul e negru ca întunericul. Vasilisa tremură și tremură din tot trupul, dar încotro să fugi? Acasă o așteaptă surorile cu un cărbune de foc.

Nu zăbavă pădurea se umple de vuiet înspăimîntător: trosnesc copacii, plesnesc crengile și frunzele uscate; din desiș iese baba Cloanța-Cotoroața: trăsura ei e o piuă, maiul i-i gîrbaci, da urma trăsorii și-o mătură cu un pămătuf.

Ajunge ea în dreptul porților, se oprește și, după ce-și poartă nările prin vînt, unde zbiară:

— Ptfu, ptfu! Simt pe aproape duh de om! Arată-te la față!

Vasilisa iese la vedere, se apropie, nici vie, nici moartă, de bătrîna și, după ce face o plecăciune adîncă, zice:

— Eu sînt, bunicuță! Surorile mele vitregi m-au trimis la mata după o scînteie de foc.

— Bine, zice Cotoroața, le știu eu, dar mai întîi să trăiești și să muncești la casa mea, după aceea ți-oi da un cărbune. Alfel, te mănînc tot acum!

Apoi se întoarce spre porți și țipă:

— Ei, zăvoarelor mele tari, desprindeți-vă! Ei, porțile mele mari, deschideți-vă!

Porțile se dădură în lături, iar baba Cloanța intră șuierînd călare pe pui. Din urma ei veni și Vasilisa, după care porțile se zăvorîră la loc.

Cum intră în casă, Cotoroața își trosnește odată oasele și poruncește Vasilisei:

— Ia vezi ce este în cuptorul acela de ale gurii și dă încoace: am flămînzit vrăjmaș.

Aprinde Vasilisa o surcică de brad de la cele scăfirlii, ce ardeau în parii gardului, și prinse a căra din cuptor și a-i pune Cloanței dinainte fel de fel de mîncăruri, de s-ar fi saturat cel puțin zece oameni. Aduse apoi din beci bragă, miere, vînațuri și bere. Abia de reușea fata cu căratul, că băbornița înfuleca tot delaolaltă.

Iată că baba Cloanța-Cotoroața e gata să se culce și zice de colo:

— Fato, mîine, după ce eu plec, ai grijă să deretici casa, să mături ograda, să gătești prînzul, să speli rufele, și după aceea te duci în hambar, iei o baniță de grîu și o cureți de neghină. Ia seama, de nu-mi împlinești ce-ți poruncesc, te mînc.

Dă porunca aceasta și se așterne pe dormit — sforăit băbornița. Da Vasilisa de colo pune țăra aceea de borș și așchia de slănină dinaintea păpușii, prinde a lăcrima și spune:

— Apucă-te, păpușă, de mîncă și amarul mi-l ascultă. Grele munci mi-a mai lăsat baba Cloanța-Cotoroața. Pe deasupra mi-a mai spus că dacă nu le fac pînă la un fir, ea mă mîncă. Ajută-mă, păpușică!

Răspunde de colo păpușa:

— N-ai frică tu, Vasilisa Preafrumoasă! Mesește, fă-ți rugăciunea și culcă-te. Gîndul cel bun vine peste noapte.

S-a sculat Vasilisa în zori, cînd cată, baba Cloanța-Cotoroața se uită prin fereastră și iată! Ochii scăfirliilor din gard se sting încetîșor. A și trecut fulger cel călăreț alb-chiar că s-a luminat de-a binelea!

Rămasă de una singură, Vasilisa făcu ocolul casei băborniței, cătă prin cămări și prin beciuri și se minună de belșugul ce domnea aici. Apoi stătu la cumpene: de ce să se apuce mai întîi? Grîul să-l vînture ori curtea s-o măture? Cînd să se apuce de spălat rufele, vede: rufele-s spălate, uscate și împăturite. Intră în hambar grîul să-l vînture, cînd colo, păpușa alegea ultimele neghine de pe fundul baniței.

— Ah, păpușă, păpușă, binefăcătoarea mea! spuse Vasilisa. M-ai scăpat de pacostea cea grea! Ți-a rămas doar prînzul să-l gătești, răspunde

păpușa, sărind în buzunarul Vasilisei. Ei, apucă-te cu doamne-ajută și după aceea hodonește-te olecuță.

Iaca e seară, iaca Vasilisa întinde masa și o așteaptă pe Cotoroața. Coboară amurgul, iată-l zburînd pe acel călăreț negru ca corbul prin poartă — s-a făcut întuneric de-a binelea, doar că s-au aprins ochii scâfîrliilor. Au prins a trosni copacii, a plesni crengile și frunzele, iat-o și pe baba Cloanța-Cotoroața.

Vasilisa îi iese în întâmpinare.

— Ai făcut ce ți-am poruncit? întrebă băbornița.

— Binevoiește să vezi, bunicuțo! zice Vasilisa.

Cloanța-Cotoroața prinde a-și băga nasul ba la rufele spălate, ba la hambar, ba în oale și o ia cu ciudă: s-ar mînia, dar n-are pentru ce. Unde zice:

— Ei fie și așa!

Apoi scoate un strigăt:

— Slugile mele credincioase, prietenii mei dragi, măcinați grîul ista!

Ieșiră la vedere trei perechi de brațe, înșfăcă ră baniuța cu grîu și pe dată se făcură nevăzute. Cotoroața se ghiftui de mîncăruri, se întinse în pat și din nou porunci Vasilisei:

— Pentru ziua de mîine să-mi faci aceleași treburi, ca cele de azi, da pe deasupra să mai iei din hambar o baniuță de mac și s-o curăți de țărîină, firicel cu firicel, pentru că nu știu ce hain mi-a amestecat macul cu pămînt!

Acestea fiind spuse, se întoarse cu fața la perete și se puse pe aghioase, iar Vasilisa se apucă să-și hrănească păpușa. După ce păpușa luă cina, îi spuse aceleași vorbe de-aseară:

— Fă-ți rugăciunea și du-te la culcare: gîndul cel bun vine peste noaptea. Toate s-or face, Vasiliso.

A doua zi Cloanța-Cotoroața urcă din nou în piuă și plecă în drumul ei, iar Vasilisa Preafrumoasă împreună cu păpușa se apucară a trebălui și a le pune pe toate la calea lor. În amurg Cotoroața se întoarse, trecu cu ochii peste cele trebăluite și strigă:

— Slugile mele credincioase, prietenii mei dragi, scoateți oloi din macul ista!

Ieșiră la vedere trei perechi de brațe, înșfăcă ră baniuța cu mac și pe dată se făcură nevăzute. Baba Cloanța-Cotoroața se așeză să prînzească. Prînzește ea, prînzește, da Vasilisa stă în picioare și tace:

— De ce nu-mi spui nici o vorbă? zice Cotoroața. De ce-mi stai în față ca o mută?

— Nu îndrăznesc, răspunde Vasilisa, însă dacă binevoiți, atunci aș vrea să vă întreb câte ceva.

— Întrebă, feto. Numai ia aminte că nu fiecare întrebare e aducătoare de bine: cel care știe multe, curînd îmbătrînește.

— Aș vrea să te întreb, bunicuțo, numai despre cele ce văd. Bunăoară, cînd veneam spre mata, m-a ajuns din urmă un călăreț pe cal alb și purta veșmînt alb: cine era acela?

— Era albul zilei mele luminoase, răspunde Cotoroața.

— Apoi m-a ajuns din urmă un alt călăreț pe un cal roșu, purtînd veșmînt roșu, acela cine era?

— Acela era soarele meu cel frumos și focos, răspunde Cotoroața.

— Dar ce va să însemne acel călăreț, care m-a ajuns din urmă chiar la porțile tale, bunicuțo?

— Era noaptea mea cea neagră. Află că tustrei sînt slugile mele credincioase!

Aici Vasilisa își aduce aminte de cele trei perechi de brațe și amuți. — De ce nu mai pui întrebări? zice de acolo baba Cloanța-Cotoroața.

— Mi-s de ajuns cele auzite. Mătăluță ai spus că dacă multe știi, îmbătrînești repede.

— Bine zici, spuse băbornița. Și bine faci că nu întreb și de cele ce ai văzut în curtea mea! Nu-mi place să mi se scoată vorbele din casă, iar pe cei curioși îi mănînc. Acum a venit timpul să te întreb și eu ceva: în ce fel dovedești tu să duci la capăt muncile pe care ți le dau?

— Mă ajută binecuvîntarea mamei mele, răspunde Vasilisa.

— Ah, uite ce-i! Cară-te de la mine, fiică binecuvîntată ce ești! N-am nevoie de cei binecuvîntați.

O ia de spate pe Vasilisa din odaie și o îmbrîncește dincolo de poartă, smulge dintr-un par de gard o scăfîrlie cu ochi arzători și, după ce o înfige într-un toiag, i-l întinde, spunîndu-i:

— Ține acest foc pentru fetele mamei tale vitregi. Te-au trimis doar încoace după jărat.

Vasilisa o luă la fugă, luminîndu-și calea cu acea scăfîrlie, care, îndată ce se lumina de ziuă, se stinse. Către sfîrșitul celei de-a doua zi ajunse la copac. Fiind în dreptul porților, se gîndi să arunce scăfîrlia: «Nici vorbă, că ai casei nu mai au nevoie de foc». La un moment dat, însă, auzi o voce surdă din căscătura scăfîrliei:

— Nu mă arunca, ci du-mă mamei tale vitregi!

Ea se uită spre conac și dacă văzu că nu licărește lumina în nici o fereastră, se încumetă să intre în casă cu acea scăfîrlie. Pentru prima oară

surorile o întâmpinară cu bucurie și-i povestiră că de când a plecat Vasilisa, n-au mai avut foc în casă. Orice tăciune de foc, adus din împrejurimi, se stingea de îndată ce intrau în casă, iar ele nu erau în stare să scapere vreo scînteie de foc.

Duseră scăfirlia în odaia cea mare. Cei doi ochi arzători tot se înfig, tot străpung pe mama cea vitregă și pe fetele ei, tot le frig și le ard. Bietele, încearcă să se ascundă, însă cei doi ochi le urmăresc prin toate ungherele, prin toate odăile. Înspre dimineață iată-le pe tustrele prefăcute în tăciuni. Doar pe Vasilisa cei doi ochi n-o atinseră.

Dimineața Vasilisa îngroapă scăfirlia în pământ, puse lăcățile pe uși, zăvorî porțile și luă drumul țîrgului. Aici ceru adăpost în casa unei băbuțe sărmane. Trăiește ea la baba aceasta și-și așteaptă tatăl. Odată n-are de lucru și-i aspune băbuței:

— Bunică, mă mănîncă urîtul! Fii bună, du-te și-mi cumpără niște caiere de in ales, pînă una alta, oi toarce măcar.

Bătrîna se duce și cumpără niște in acătării. Vasilisa se apucă de tors atît de spornic și atît de inimos, de ieșea firul subțire și lucitor ca mătasea. S-a umplut odaia de gheme. E timpul să se apuce și de țesut, uite însă că nu se află spată potrivită pentru firul subțire, pe care l-a tors Vasilisa. Și nici nimeni nu-i în stare să facă spata aceasta. Atunci Vasilisa se roagă la păpușa sa. Acea îi zice:

— Adă-mi o spată veche, o suveică veche și o coamă de cal. Ți-o fac eu cu mîna mea.

Vasilisa aduce toate acestea, se culcă și răstimp de o noapte păpușa îi întinse niște stative de-a mai mare dragul. Iată că și iarna e pe sfârșite, și pînza e țesută — o pînză atît de subțire, încît poți s-o bagi ca pe-o ață prin urechea acului. Veni primăvara, Vasilisa ghili binișor pînza aceasta și-i zice bunicuței:

— Bunicuțo, du-te de vinde pînza aceasta și ia-ți banii matala.

Cînd bătrîna văzu așa o pînză, se puse pe căinat:

— Vai, copilo! Așa o pînză doar împăratul poartă în zilele noastre. Mă duc imediat la palat!

Ia baba pînza sub braț și prinde a se purta încolo și încioace prin dreptul ferestrelor împăratului. Acela de acolo o vede și o întrebă:

— Ce nevoie te-a adus încioace, băbuțo?

— Măria Ta, răspunde bătrîna. Ți-am adus o marfă de peste mări și țări. Așa ceva ochii tăi n-au văzut și altcuiva nu vreau s-o arăt!

Împăratul dă poruncă strajei să-i fie adusă bătrîna și de îndată ce văzu pînza, rămase crucit:

— Ce vrei să-ți dau pentru pînza aceasta? o întrebă împăratul.

— Măria Ta, așa ceva preț n-are! Eu ți-am adus-o în dar.

Atunci împăratul mulțumește și o încarcă pe bătrîna cu fel de fel de daruri.

Vine ceasul să i se coasă împăratului cămăși din pînza aceasta. I se ia măsura, se croiește pînza, cînd colo, nu găsesc croitoreasă care i le-ar coase acătării. Se pun pe căutat, pe întreat. În cele din urmă împăratul își aduce aminte de babă. O cheamă la dînsul și-i zice:

— Bătrîno, dacă ai tors și ai țesut așa o pînză, fii bună acum și coase-mi din ea și cămășile.

— Ei, Măria Ta, dacă aceasta nu-i munca mea, spune bătrîna, am luat eu o fată de suflet și ea a țesut-o.

— Atunci să fie bună s-o coasă tot ea!

S-a întors bătrîna acasă și-i povestește Vasilisei.

— Îmi spunea inima că mîinile au să facă și trebușoara aceasta, se gîndi Vasilisa.

S-a închis în odaia ei și s-a apucat de croitorie. A tot țesut zi și noapte, a cusut și curînd duzina de cămăși a fost gata.

Atunci bătrîna le duse împăratului, iar Vasilisa se îmbăie, se pieptănă, se primeni și se așeză la fereastră. Șade ea și așteaptă să vadă ce o să urmeze. Cînd colo, intră în ograda băbuței un sol împărătesc. Se arată la față și zice:

— Măria Sa împăratul dorește să vadă meșterița care i-a cusut cămășile și s-o răsplătească chiar cu mîna lui.

N-are încotro fata și se înfățișează împăratului. Acela, cum o vede pe Vasilisa Preafrumoasă, se îndrăgostește de ea fără margini.

— Frumoasa mea! zice el. De tine nu mă despart, de azi înainte ai să-mi fii soață.

Tot atunci împăratul o ia pe Vasilisa de mână și o așază alătura. Nu zăbavă se și nuntiră. Numai bine că se întoarce și tata Vasilisei și-i înflori inima de soarta fetei, rămânînd să trăiască împreună. Vasilisa o chemă și pe bătrîna la dînsa, iar acea păpușă o purtă cu ea în buzunar pînă la sfîrșitul vieții.

(Traducere de L. Deleanu)

APLICAȚII

1. Prin ce v-a impresionat lumea miraculoasă a poveștii «Preafrumoasa Vasilisa»?
2. Descrieți, printr-un desen, cum v-o imaginați pe Vasilisa.
3. Verificați-vă atenția: amintiți-vă ce lucru îndeplinește fata de una singură, dar și atunci cînd este ajutată de puterea magică a păpușii (dacă întîlniți greutăți, consultați textul poveștii).
4. Citiți expresiv dialogurile poveștii (pe roluri). Citind, stăruieți-vă să redați particularitățile dispoziției personajelor.
5. Care trăsături de caracter ale Vasilisei, ce acțiuni ale ei vă plac? De ce poporul a numit-o Preafrumoasa Vasilisa?
6. Purtările babei Cloanța-Cotoroața, în poveștile ruse, foarte des, sînt neprevăzute. Cum poate fi atunci explicată atitudinea ei față de Vasilisa, mama ei vitregă, față de surori la finele poveștii?
7. De ce în «Preafrumoasa Vasilisa», poveste ce ne istorisește soarta fetei, se întîlnesc multe descrieri îngrozitoare și misterioase (trei călăreți, ogradă din oase omenești, scăfirlii cu ochi arzînd ș.a.)?
8. Cunoașteți vreo poveste populară moldovenească avînd un conținut asemănător cu cel al poveștii ruse? Povestiți-o.
9. Caracterizați eroii poveștii, exprimîndu-vă opiniile argumentat.
10. Construiți planul simplu al poveștii și povestiți conținutul ei după acest plan.
11. Dacă Vasilisa ar fi astăzi alături de voi și i s-ar propune să facă portretul ființei apropiate, cum credeți, portretul cui ar fi făcut? De ce?
12. Faceți portretul ființei dragi vouă, folosind tropii cunoscuți.

INELUL FERMECAT

(Poveste populară italiană)

Trăia odată un flăcău sărac lipit pământului. Iată că într-o zi îi spune el mamei sale:

— Mă duc eu, mamă, în lume. În satul nostru nimeni n-a dat pentru mine nici măcar o castană. Cine voi fi eu aici? Mă duc să-mi caut fericirea în altă parte! Mai vezi că și pentru mine vor veni zilele fericite!

A spus acestea și a plecat.

A ajuns într-un oraș și a început a umbla pe străzi. Când colo, vede o bătrânică care urca cu greu un deal, abia-abia de mai suflă.

Și mai era ceva: sărmana bătrânică ducea în spate o cobiliță cu două căldări mari pline cu apă. Se apropie flăcăul și-i spune:

— Lasă-mă, bunicuțo, să duc eu căldările, căci nu se cuvine unei bătrîne ca dumneata să ducă o așa greutate.

A luat căldările pline, le-a dus pînă la casa bătrînei, s-a ridicat pe scări și le-a lăsat la bucătărie. Da la bucătărie — o mulțime de câini și pisici! Văzîndu-și stăpîna, care mai de care se stăruia s-o salute: unii miorlăiau, alții scheunau.

— Cu ce-aș putea să te răsplătesc? a întrebat bătrînica.

— Mulțumesc, răspunde flăcăul. Nu-mi trebuie nimic. Am vrut doar să-ți fac un serviciu.

— Aștepată-mă aici, feciorașule, spuse bătrîna. Tot atunci ieși din bucătărie și peste puțin timp se întoarse cu un inel în mîna. La înfățișare nu costa nici măcar patru soldo. A îmbrăcat bătrîna inelul pe degetul băiatului și spune:

— Inelul acesta n-are preț. Dacă vei dori ceva, rotește-l doar pe deget, și totul ți se va împlini. Numai vezi, nu-l pierde, că va fi rău cu tine. Afară de aceasta, îți dau și doi prieteni credicioși: un motan și un cățel. Ei vor fi acolo, unde vei fi și tu. Aceste animale sînt înzestrate cu putere; dacă nu azi, apoi mîine numaidecât îți vor fi de folos.

Î-a mulțumit flăcăul bătrînei și a plecat în drumul său. Dar, la drept cuvînt, nu prea a crezut el în spusesele bătrînei. «Flecării de-ale bătrînei», a hotărît el în sine. Și nici măcar nu s-a gîndit să rotească inelul, așa, doar pentru a-l încerca.

A ieșit el în oraș, da ciinele și motanul — pe urmele lui. Tînărul iubea foarte mult animalele și de aceea era nespus de bucuros, că s-a ales cu-n motan și un cățel. El se juca cu ei, iar tovarășii lui de drum fugeau și săreau în sus, bucuroși, la rîndul lor, că s-au ales cu un astfel de stăpîn.

Au tot mers așa cît au mers și nici n-au observat cînd au ajuns în pădure. S-a făcut noapte. Flăcăul s-a culcat să se odihnescă sub un copac, iar cîinele și motanul s-au aranjat lîngă el. Dar nu putea să doarmă sărmanul băiat, fiindcă era foarte flămînd. Și iată atunci și-a amintit el de inel. «Ia să încerc», s-a gîndit el. A rotit inelul pe deget și a spus:

— Vreau să mînc!

Abia de a dovedit să rostească aceste cuvinte, că a și apărut în fața-i o masă cu bucate alese și trei scaune.

Tînărtul s-a așezat, și-a legat șervețelul să nu se murdărească cumva, i-a așezat alături pe cei doi prieteni — și lor le-a legat șervețele — și hai să înfulece totul; le trosneau fălcile! Iată acum a crezut în magia inelului!

Au mîncat pe săturate. Flăcăul s-a întins pe pămînt și s-a lăsat dus de visuri despre minunile pe care acum era în stare să le facă. Dar cel mai greu îi era să aleagă: ba dorea munți de aur și argint, ba mai aproape de suflet îi erau caiii și trăsurile, ba castelele și pămînturile. Pofte noi și noi îi tot veneau în gînd.

«Măi, d-apoi așa poți să-ți ieși din minți, a hotărît el într-un sfîrșit, cînd de acum nu mai putea inventa nimic. De cîte ori am auzit eu că oamenii își pierd mințile, cînd se trezesc cu mulți bani! Eu însă vreau să-mi păstrez capul întreg pe umeri. Pentru azi e de ajuns, mîine s-a mai vedea».

Imediat s-a întors pe-o parte și a adormit buștean. Cîinele s-a culcat la picioarele lui, motanul — la cap, și așa și-au păzit ei toată noaptea stăpînul.

Cînd flăcăul s-a trezit, soarele de acum strălucea deasupra copacilor verzi; bătea un vînt ușor și proaspăt; păsărelele cîntau și parcă o mîină nevăzută i-a luat oboseala. S-a gîndit să ceară un cal iute și sprinten, dar așa de bine și liniștit se simțea în pădure, că a hotărît să călătorească mai departe pe jos. S-a gîndit la un dejun bogat, dar în jur — atîta fragă gustoasă, că n-a mai dorit nimic. A dorit să bea, dar nu departe curgea un izvorăș cu o apă așa de cristalină, că a hotărît să bea din pumn.

Așa a mers el prin cîmpii și poiene, pînă cînd a ajuns la un mare castel. Acolo, la o fereastră, stătea o frumusețe de fată.

A văzut ea tînărul care pășea vesel cu un motan și cu un cîine alături și i-a zîmbit amabil. Tînărul a ridicat ochii... Cu toate că inelul și l-a păstrat, inima însă și-a pierdut-o în aceeași clipă.

«Iată că a sosit momentul potrivit să cer ajutorul inelului», s-a gîndit el. A rotit inelul și a rostit:

— Să se înalțe în fața acestui castel altul, mult mai frumos și las'ca-n el să fie de toate ce-ți dorește sufletul.

Cît ai clipi din ochi, ca din pămînt, a răsărit un castel, iar tînărul s-a trezit înăuntru, parcă s-ar fi aflat aici de-un veac; cîinele se afla în cușca sa, iar motanul își spăla lăbuțele la fereastră.

Tînărul s-a apropiat de fereastră, a deschis-o, iar în fața lui!.. stă frumoasa lui fată. Și-au zîmbit unul altuia, au oftat adînc și tînărul a hotărît că a sosit momentul să-i ceară mîna. Fata a fost foarte bucuroasă și după cîteva zile au jucat nunta.

— Spune-mi mie, cum a cresut acest castel din pămînt ca o ciupercă?

S-a gîndit flăcăul: să-i spună, să nu-i spună? Dar a hotărît: «Doar ea e soția mea, iar de soție nu trebuie să tăinuiești nimic». Și i-a povestit totul despre inelul fermecat. Apoi ambii au adormit.

Pe la miezul nopții însă, această femeie rea a scos încetișor inelul de pe degetul bărbatului care dormea, apoi s-a sculat, și-a chemat slugile și le-a poruncit:

— Plecați cît mai repede din acest castel. Ne întoarcem în casa tatălui meu!

Acasă ea a rotit inelul de pe degetul său și a spus:

— Fie ca minunatul castel al bărbatului meu să se înalțe pe cea mai înaltă stîncă a aceluia munte.

Castelul a dispărut într-o clipită, de parcă nici n-ar fi fost vreodată; s-a uitat tînăra soție la acel munte și a văzut castelul tocmai în vîrfurile cel mai înalt.

S-a sculat dimineața tînărul, da soția nu-i și nu-i. A deschis fereastra și a văzut în fața sa o prăpastie adîncă-adîncă. Si-a șters ochi, s-a uitat: departe — departe, tocmai în fundul prăpastiei — numai crăpături și movile, iar în jur — piscuri înzăpezite. A vrut să rotească inelul, dar inelul ia-l de unde nu-i! Și-a chemat slugile, dar nimeni n-a răspuns la chemarea lui. Au venit doar cîinele și motanul. Ei au rămas în castel, fiindcă bărbatul i-a povestit femeii numai despre inel; despre cățel și motan un cuvînt n-a scos.

La început tînărul nu înțelegea nimic, dar mai tîrziu s-a priceput că vina este numai și numai a soției — trădătoare vicleană! Numai că aceasta

nu prea-l alina. S-a uitat el, nu cumva s-ar putea coborî din munte, dar, spre regret, toate ferestrele și ușile dădeau în prăpastie. De ale gurii mai aveau doar pentru câteva zile și, de frică, s-a gândit că va muri de foame.

Au înțeles cîinele și motanul amarul stăpînului său, s-au apropiat încetișor și cîinele i-a vorbit:

— Nu te amărî, stăpîne, împreună cu motanul vom descoperi noi o cărărușă printre stînci; după ce vom coborî — găsim și inelul.

— Dragii mei mici prieteni, a dat glas tînărul, toată speranța mi-e la voi, căci mai bine să mă arunc de pe stîncă, decît să mor de foame.

Și au purces motanul și cîinele în drumul lor greu: se agățau de pietre, alunecau în jos, săreau de pe o pantă abruptă — pe alta, de pe o stîncă pe alta, pînă cînd, în sfîrșit, au coborît la poalele muntelui. În poiană curgea un rîu și trebuia numaidecît să-l treci. S-a urcat motanul pe spatele cîinelui și așa au ajuns pe celălalt mal al rîului.

Au sosit la castelul perfidei soții noaptea tîrziu, cînd toți de acum dormeau somn adînc. Încetișor s-au furișat în ogradă printr-o deschizătură îngustă. Motanul îi spune cîinelui:

— Rămîi aici și păzește, da eu mă duc să aflu ce vom face mai departe.

S-a stecurat cum a putut pe o scăriță pînă la camera în care dormea minciunoasa trădătoare. Ușa însă era închisă și motanul nici de cum nu putea intra. Pînă cînd s-a gândit ce-i de făcut, a trecut un șoarece. Motanul atunci haț! și-l prinde. Acesta era un șoarece dolofan. A început atunci să-l roage pe motan ca acesta să-l cruțe.

— Bine, zice motanul, dar mai întîi fă o bortă în ușa aceasta, ca să pot intra eu.

Șoarecele, fără a șovăi, s-a apucat de treabă. A ros, a ros sărmanul șoarece, pînă și-a ros și dinții; borta a ieșit mică de tot: nu numai motanul, ci nici șoarecele nu se putea strecura prin ea.

— Tu ai șoricei? întrebă motanul.

— D-apoi cum? răspunde șoarecele. Ori șapte, ori opt, nu știu, dar unul mai sprinten și mai ager ca altul.

— Adă-mi unul, spune motanul. Numai nu te gîndi să mă minți; totuna te voi prinde și te voi mânca.

Șoarecele a fugit și cît ai bate din palme s-a întors cu-n șoricel.

— Ascultă, mititelule, îi spune motanul. Dacă ești așa de ager și sprinten, salvează-ți mama. Strecoară-te în dormitor, urcă în așternut și scoate inelul ce se află pe degetul femeii.

Șoricelul a făcut întocmai cum i s-a spus, dar s-a întors fără inel:

— Nu are ea pe deget nici un inel!

— Înseamnă că ea, pentru a fi mai sigură, îl ține în gură. Chiar acum întoarce-te în cameră și prinde a-i da pe la nas cu codița și a o gîdili în nări. Ea va strănuta și va deschide gura. Inelul se va rostogoli pe covor. Tu ia-l și fuga încoace.

Cum a spus motanul, așa și s-a întîmplat. N-a dovedit el bine să clipească din ochi, că șoricelul s-a întors cu inelul. Motanul l-a înhățat și fuga cu el pe scară în jos. A ieșit repede împreună cu cîinele prin deschizătura cunoscută — și aici ți-i drumul!

Nu fugeau! Pămîntul mîncău! Cîinele însă îl invidia pe motan: doar inelul a fost găsit de motan!

S-au apropiat de rîu. Cîinele spune:

— Dă-mi mie inelul, de altfel nu te trec pe celălalt mal.

Motanul însă nu voia să-i dea inelul și s-au luat la harță. Motanul a scăpat inelul, acesta a căzut în apă și pe dată a fost înghițit de un pește care tocmai trecea pe acolo. Atunci cîinele a înhățat cu dinții peștele și a obținut el inelul. De bucurie, l-a trecut și pe motan rîul. Dar tot mai continuau să se certe, pînă cînd n-au ajuns la castel și nu s-au întîlnit cu stăpînul.

— Ați adus inelul? i-a întreat el neliniștit.

Cîinele a scuipat peștele, iar peștele — inelul. Dar de aici motanul zice:

— Nu cîinele a găsit inelul, ci eu! Cîinele mi l-a luat cu sila!

Cîinele-i răspunde:

— Dacă n-aș fi apucat eu peștele, inelul ar fi dispărut.

Atunci tînărul și-a netezit prietenii și le-a spus:

— Dragii mei, nu vă certați, amîndoi îmi sînteți dragi și scumpi și pe ambii vă iubesc.

Și aproape jumătate de oră el a netezit și mîngîiat cu o mînă cîinele, iar cu alta — motanul. Apoi s-a dus lîngă fereastră, a rotit inelul pe deget și a spus:

— Vreau ca acest castel să coboare unde i-i locul lui, iar soția, împreună cu castelul său, să zboare peste nouă mări și țări.

Ambele castele pe dată s-au mișcat din loc.

Castelul tînărului s-a oprit în poiana scaldată în flori, iar cel al trădătoarei a zburat în nori: de frică țipa cît o ținea gura!

Tînărul și-a adus în castel mama și au trăit împreună fericiți pînă la adînci bătrînețe. Cîinele și motanul au rămas și ei la castel și acum trăiau în pace, cu toate că se mai întîmpla uneori să se certe. Tînărul se folosea uneori de inel, dar nu des, fiindcă gîndea drept: «Nu se cuvine omului să-i cadă fără trudă totul ce-și dorește!»

(Traducere din limba italiană — autorii)

APLICAȚII

1. Prin ce v-a fermecat lumea miraculoasă a acestei povești italiene?
2. Povestiți ce fel de om s-a dovedit a fi tînărul în comportarea sa cu bătrînica.
3. Care i-a fost hotărîrea cînd a aflat despre puterea magică a inelului? Ce simțăminte nutrea el?
4. Putem oare considera că inelul fermecat nu numai că l-a ajutat pe tînăr, dar i-a încercat și caracterul? Urmăriți cum s-a comportat flăcăul în pădure.
5. Amintiți-vă cîteva povești ucrainene, moldovenești, din care ați aflat cum l-au ajutat animalele pe om. De ce în povestea populară italiană, de asemenea, eroului principal îi vin în ajutor animalele?
6. Care oameni sînt condamnați în această poveste?
7. Întocmiți planul din citate al poveștii.
8. Determinați tropii și explicați care este rolul lor.
9. Caracterizați unul din eroii îndrăgiți de voi.
10. Alcătuiți (oral) o compunere după proverbul: «Prietenul bun la nevoie se cunoaște».
11. Realizați un raționament (în scris) cu tema: «De ce aș vrea să-i semăn flăcăului (sau altui personaj)?»
12. Dați definiția poveștii populare.
13. Arătați de cîte feluri sînt poveștile populare și evidențiați trăsăturile specifice fiecărui tip în parte.
14. Prin ce se deosebește basmul de poveștile nuvelistice?
15. «Inelul fermecat» este un basm? Argumentați.
16. Comentați imaginile prezentate pe desen. Ce moment din poveste este surprins?
17. Împărțiți povestea în fragmente și faceți rezumatul unui fragment.

O MIE ȘI UNA DE NOPTI

Povești arabe

(fragment)

Sindbad — marinarul

...Și iaca soarta ne-a adus la o cetate cu case mîndre și se numea ea cetatea maimuțelor. Cînd cobora noaptea, oamenii care sălășluiau în cetate se urcau în luntre, ieșeau în larguri și înnoptau acolo, căci, odată cu căderea nopții, veneau maimuțele din munți și-i ucideau pe-un cap.

Și am coborît pe țarm, să cercetez cetatea, dar norocul mi-a stat împotriva căci corabia a plecat în larguri; și iar am prins a mă căina, că am coborît pe țarmuri, și mi-am adus aminte cîte am avut de tras din pricina maimuțelor și întîia, și a doua oară.

Și cum ședeam amărît din cale-afară și plîngeam de la rărunchi, s-a apropiat de mine un om și m-a întrebat: «O, stăpîne, au nu cumva ești străin și sărac.» «Am coborît de pe corabie să cercetez cetatea și, cînd m-am întors la schelă, n-am mai zărit corabia pe nicăieri.» «Scoală, m-a îndemnat omul, urcă în luntre cu noi, că, dacă ai să stai noaptea în cetate, maimuțele o să-ți facă de petrecanie». Nu m-am abătut din cuvîntul lui, ci, mai iute decît ai gîndi, m-am urcat în luntre și am plecat în larguri. Și am stat toată noaptea acolo, iar la ieșirea zorilor s-au învîrtejit neguțătorii cu luntrele spre cetatea de baștină și s-au dus în rostul lor, că așa era îndătinat din moși — strămoși. Căci dacă rămînea vreunul noaptea în cetate, îi făceau felul maimuțele, iar ziua ele-și luau tălpășița și cutreierau grădinile, astîmpărîndu-și foamea cu poame și făcîndu-și povara de somn. Iar cînd se înnegura, se întorceau în cetate. Da cetatea aceasta se afla pe pămînturile unui neam de oameni negri la chip ca tăciunele.

O, cinstiți oaspeți, să vă spun acum ce pățanie nemaipomenită am pățit eu în cetate. Un om dintr-acei cu care am petrecut noaptea în luntre a cuvîntat așa: «O, stăpîn al meu, după cîte îmi dau cu presupusul, ești străin. Cunoști vreun meșteșug, ca să-ți poți ține zilele?» «Nu, pe Alah, n-am deprins nici un meșteșug, am răspuns eu, ci află că-s neguțător și că am avut avere cît lumea și o corabie încărcată cu bani grei și mărfuri scumpe, dar

corabia s-a scufundat și toată bogăția s-a înecat, iar eu am scăpat cu zile cu voia lui Alah-preaînaltul, care mi-a îngădiut să mă agăț de o scîndură». De îndată ce am rostit aceste vorbe, omul mi-a adus un țahal din bumbac și mi-a grăit: «Ia țahalul acesta, umple-l cu pietre și însoțește-i pe cei ce vor ieși din cetate, iar eu le-oi porunci să aibă grijă de tine. Să faci întocmai cum vor face ei și, dacă a da norocul, ai să-ți agonisești avere și ai să te întorci în țara ta de obîrșie».

Și abia a terminat vorba, că m-am dus afară din cetate și am strîns pietre de mi-am împlut țahalul; și deodată am văzut un buluc de oameni ce ieșeau în afara zidurilor cetății. Și omul acesta m-a dus la ei și m-a dat în grija lor, spunîndu-le: «Aflați că-i străin; luați-l cu voi și deprindeți-l cu meșteșugul vostru, că poate s-a mai ridica deasupra nevoii de și-a agonisi o bucățică; făcînd milostivire, vă va răsplăti Alah-preaînaltul». Și oamenii s-au învoit, și m-au luat cu ei, și aveau toți țahaluri plini cu pietre.

Am mers eu ce am mers pînă am ajuns într-o vale largă, cu copaci nemăsurat de înalți, încît nimeni nu se putea urca; și erau acolo puzderie de maimuțe, și, dacă ne-au văzut, s-au cățărat în copaci. Și însoțitorii mei au prins a azvîrli pietre în maimuțe, iar maimuțele s-au pornit a rupe poame și a le arunca asupra noastră.

Atunci m-am uitat cumsecade și m-am dumerit că poamele acestea sînt nuci de cocos. Și, învățînd taina meșteșugului de la oameni, am chitit un copac înalt, în care erau multe maimuțe, și am prins a azvîrli cu pietre întrînsele, iară maimuțele s-au aprins într-o mînie strașnică și au azvîrlit în mine cu nuci. Da eu le-am strîns, precum strîngeau toți oamenii. Și dacă au văzut ei că în țahali nu mai sînt pietre, i-au umplut cu nuci. Am pus noi țahalii pe umeri și ne-am întors în cetate. Iar eu m-am dus la bărbatul cel bun și săritor la nevoie, care mă dăduse în grija oamenilor, i-am dat țahalul cu nuci și i-am mulțumit pentru binele ce mi-a făcut. Dar el nu s-a învoit nici în ruptul capului, ci a vorbit așa: «Vinde nucile și, cu ce-ai să obții pe ele, ai să trăiești în bună stare, ba chiar ți-a prisosi». Și n-a mai lungit vorba, ci mi-a dat cheia de la cămară, zicîndu-mi: «Pune nucile în cămara aceasta și zi de zi să te duci cu oamenii, precum te-ai dus astăzi, și nucile într-ales să le ții în cămară, iar pe celelalte să le vinzi, ca să-ți ajungă agoniseala muncii tale pentru multă vreme; poate ți-a surîde norocul și ai să strîngi atîtea, încît ți-a fi cu puțință să pleci». Atunci am strigat eu: «Să te răsplătească Alah-preaînaltul!»

Și m-am purtat întocmai după sfaturile lui, și zi de zi mi-am umplut țahalul cu pietre, și m-am dus cu culegătorii, am făcut precum făceau ei. Da ei mi-au purtat de grijă și mi-au arătat copacii cei mai încărcăți cu roadă.

N-a trecut mult timp și am strîns o mulțime nenumărată de nuci și, vînzînd dinr-însele, am luat bani buni, am prins a tîrgui multe de toate, ce-mi poftea inima; și nu mă mai adumbrea nici o grijă, că oamenii mi-au fost cu priință și nu s-a întîmplat o mare nenorocire.

Dar, într-o bună zi, cum ședeam pe țărm, o corabie și-a slobozit ancora și au coborît neguțătorii, și au prins a vinde și a cumpăra. Atunci m-am dus îndata-mare la prietenul meu și i-am spus că am de gînd să mă întorc în cetatea mea de baștină. Iar el mi-a răspuns: «Fă după mintea ta». Și mi-am luat rămas-bun de la el, și i-am mulțumit pentru facerea lui de bine, apoi m-am dus la mai marele corabiei și, dacă ne-am împăcat din preț, am tocmnit corabia, am încărcat nucile și ne-am pornit în larguri...

Și s-a lăsat geana zorilor, și a tăcut Șeherezada, și n-a mai isprăvit voroava îngăduită.

Și cînd s-a lăsat a cinci sute cincizecea noapte, ea a urmat: «Află, o, preafericitule rege, că Sindbad-Vînătorul mărilor a tocmnit corabia și a încărcat nucile». «Și corabia a pornit în larguri, a glăsuț el, și mergeam de la insulă la insulă și dintr-o mare în altă mare și, ori de cîte ori am tras la tărîmuri, am vîndut nuci și le-am schimbat pe mirodenii, și, cu îngăduința lui Alah, am ajuns tare avut, încît aveam bogății cu nemiluita.

Și am pornit pe o insulă unde creștea piper și scorțișoară și oamenii ne-au spus că ciorchinii de piper au cîte o frunză mare, care le ține umbră și-i ferește de ploaie.

Iară cînd ploaia stă, frunza se trage la o parte. Și n-am stat prea mult pe gînduri, ci am schimbat nucile pe piper și scorțișoară.

Și am poposit pe insula Al-Asipit, unde creștea lemn de aloie, și apoi am tras la malul unei alte insule, unde lemnul de aloie e de soi chinezesc și-i mai bun, dar oamenii sînt mai răi, porniți spre desfrîu și năravuri rele, de le place băutura și nu se roagă Celui de Sus.

Apoi m-am dus la pescuit de nacru și le-am dat scufundătorilor niște nuci de cocos, și i-am îndemnat să încerce să-mi vadă norocul. Și s-au confundat ei, și au scos o mîndrețe de nacru, și mi-au spus mirați peste fire: «O, stăpîne, pe Alah, te-ai născut într-o zodie bună, norocoasă, că norocul îți curge gîrlă.»

Și am luat mîndrețea ceea de nacru, am urcat pe corabie și, cu binecuvîntarea lui Alah, am purces în larguri și am ajuns cu bine în Basra. Și am coborît în cetate, și nu zăbavă de vreme am plecat la Bagdad, și m-am dus cu grabă mare în mahalaua mea, și venind acasă, le-am spus neamurilor și prietenilor cuvinte de bun găsit. Mare le-a fost bucuria cînd m-au văzut viu și nevătămat. Și am grămădit în cămară mărfurile, și am

miluit văduvele și copiii orfani de părinți, și toți săracii, și am dăruit mari daruri neamurilor mele și otracilor mei, că Alah mi-a dat pe patru părți mai mare bogăție decît am păgubit...»

(Tălmăcire de N. Ischimgi)

APLICAȚII

1. Se cunoaște faptul că Sindbad a făcut șapte călătorii. Cum credeți, de ce regele Șahriar nu a pierdut interesul față de cele povestite, cu toate că se lăsase deja noaptea a cinci sute cincizecea (în cazul fragmentului)?
2. Cu ce v-a interesat conținutul fragmentului? Ce e neobișnuit și miraculos în fantasticul fragmentului?
3. Cu cine din eroii poveștilor cunoscute de voi poate fi comparat Sindbad-marinarul? Ce au comun și prin ce se deosebesc?
4. Întocmiți rezumatul fragmentului propus sau al altei călătorii a lui Sindbad.
5. Încercați să faceți un desen care ar prezenta un episod al călătoriei a cincea.
6. Citiți de sine stătător și aflați conținutul tuturor călătoriilor lui Sindbad.
7. Scriitorul și călătorul englez T. Severin a hotărît în 1981 să plutească pe drumul pe care l-a parcurs Sindbad. Aflați amănunte despre corabia și itinerarul parcurs de T. Severin.
8. Întocmiți planul simplu al fragmentului dat.
9. Cine este cel ce povestește faptele importante ce au loc în poveste? Care trăsături de caracter ale lui Sindbad v-au captivat?
10. Srieți o poveste. Mai întâi chibzuiți despre ce să scrieți, adică alegeți tema. Alegeți eroii, faptele principale și consecutivitatea lor, ideea principală, atitudinea față de eroi. La început va fi o poveste despre lucrurile care ne înconjoară, nu prea mare, cu cîteva personaje care vor acționa. Subiectul poveștii ar fi bine să se bazeze pe experiența proprie. Folosiți mijloace artistice cunoscute. Temele poveștii pot fi: «Miraculoasa carte», «Neobișnuitele flori» ș.a.

POVEȘTI CULTE

Povestea cultă

Citind povești populare, ați observat că nu-s arătați autorii lor. De ce? Fiindcă ele sînt povești populare, iar autorii sînt anonimi. Creatorul poveștilor populare este poporul. Cunoaștem însă și povești ale căror autor ne este cunoscut. Așa, de exemplu, este povestea-basm «Făt-Frumos din lacrimă». Această poveste-basm n-a fost culeasă de Mihai Eminescu din popor; ea este izvorîită din sufletul și mintea creatoare de scriitor.

Povestea care este creată de un scriitor se numește poveste cultă.

Mihai Eminescu este autorul următoarelor povești și basme: «Călin Nebunul», «Povestea indiană», «Nică, Măgarul și Cîrja», «Pasărea măiastră», «Băiatul cel năzdrăvan», «Mușatin și codrul», «Comoara misterioasă».

Literatura moldovenească contemporană este bogată în povești culte. Iată doar cîteva din ele: «Andrieș», de Em. Bucov; «Buzduganul fermeat», de L. Deleanu; «Ghiocel-Voinicel», de V.Rusu; «Povești» (versificate) și «La balul Coțofenei», de G. Meniuc.

Autori de povești sînt scriitorii I. Creangă, H.Ch. Andersen (danez), frații I. și W. Grimm, W. Hauff, A. Hofmann (germani), I. Franko, M. Vovciok (ucraineni), A. Pușkin (rus).

Mihai Eminescu

(1850 — 1889)

«Pribeagule poet, îndrăgostit
De codri și de lacuri, și de stele,
Ca un Călin din basme ne-ai venit
Să ne dezvălui tainele din ele.»

(Livia Deleanu)

Mihai Eminescu, cel mai de seamă poet al poporului moldovenesc, căruia i se mai zice «Luceafărul poeziei noastre», s-a născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani (azi România). Poetul își petrece copilăria la Ipotești.

A scris mult, dăruind literaturii noastre clasice nemuritoarele-i lucrări: poemele *Luceafărul*; *Călin*; *Făt-Frumos din tei*; basmul *Făt-Frumos din lacrimă*; poeziile *Somnoroase păsărele*; *Revedere*; *Freamăt de codru*; *Lacul ș.a.*

Creația lui Mihai Eminescu e cunoscută azi pe diferite meridiane ale globului, fiind tradusă în mai bine de 64 limbi ale lumii.

La 15 iunie 1889, Mihai Eminescu s-a stins din viață. A lăsat urmașilor săi o operă a cărei valoare îi asigură lui și neamului moldovenesc «dreptul la nemurire».

FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ

(fragment)

În vremea veche, pe când oamenii, cum sunt ei azi, nu erau decît în germenii viitorului, pe când Dumnezeu călca încă cu picioarele sale sfinte pietroasele pustii ale pămîntului — în vremea veche trăia un împărat întu-necat și gînditor ca miazănoaptea și avea o împărăteasă tînără și zîmbitoare ca miezul luminos al zilei.

Cincizeci de ani de cînd împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sînge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit, slăbit de lupte și suferințe — împărat, ce-n viața lui nu rîsese niciodată, care nu zîmbea nici la cîntecul nevinovat al copilului, nici la surîsul plin de amor al soției lui tinere, nici la poveștile bătrîne și glumețe ale ostașilor înălbiți în bătălie și nevoi. Se simțea slab, se simțea murind și n-avea cui să lase moștenirea urii lui. Trist se scula din patul împărătesc, de lîngă împărăteasa tînără — pat aurit, însă pustiu și nebinecuvîntat — trist mergea în război cu inima neîmblînzită — și împărăteasa, rămasă singură, plîngea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei. Părul ei cel galbăn ca aurul cel mai frumos cădea pe sîinii ei albi și rotunzi — și din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroaie de mărgăritare apoase pe o față mai albă ca argintul crinului. Lungi cearcăne vinete se trăgeau împrejurul ochilor, și vine albastre se trăgeau pe fața ei albă ca o marmură vie.

Sculată din patul ei, ea se aruncă pe treptele de piatră ale unei bolte în zid, în care veghea, deasupra unei candelă fumegînde, icoana îmbrăcată în argint a Maicii durerilor. Înduplecată de rugăciunile împărătesei îngenuncheate, pleoapele icoanei reci se umeziră și o lacrimă curse din ochiul cel negru al mamei lui Dumnezeu. Împărăteasa se ridică în toată mărirea ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece și o supse în adîncul sufletului său. Din momentul acela ea purcese îngreunată.

Trecu o lună, trecură două, trecură nouă, și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surîse, soarele surîse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încît trei zile-n-a

fost noapte, ci numai senin și veselie — vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului.

Și-i puse mama numele: Făt-Frumos din lacrimă.

Și crescu și se făcu mare ca brazii codrilor. Creștea într-o lună, cât alții într-un an.

Cînd era destul de mare, puse să-i facă un buzdugan de fier, îl aruncă în sus de despică bolta cerului, îl prinse pe degetul cel mic, și buzduganul se rupse-n două. Atunci puse să-i facă altul mai greu — îl aruncă în sus aproape de palatul de nori al lunei; căzînd din nori, nu se rupse de degetul voinicului.

Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună de la părinți, ca să se ducă, să se bată el singur cu oștile împăratului ce-l dușmănea pe tată-său. Puse pe trupul său împărătesc haine de păstor, cămeșă de borangic, țesută în lacrimile mamei sale, mîndră pălărie cu flori, cu cordele și cu mărgelile rupte de la gîturile fetelor de-mpărați, își puse-n brîul verde un fluier de doine și altul de hore, și, cînd soarele era de două sulite pe cer, a plecat în lumea largă și-n toiul lui de voinic.

Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe tot cale de-o zi. Văile și munții se uimeau auzindu-i cîntecele, apele-și ridicau valurile mai sus ca să-l asculte, izvoarele își turburau adîncul, ca să-și azvîrle afară undele lor, pentru ca fiecare din unde să-l audă, fiecare din ele să poată cînta ca dînsul cînd vor șopti văilor și florilor.

Stăteau toate uimite pe cînd trecea păstorașul împărat doinind și horind; ochii cei negri ai fetelor se umpleau de lacrimi de dor; și-n piepturile pastorilor tineri, rezemați c-un cot de-o stîncă și c-o mîină pe bîtă, încolțea un dor mai adînc, mai întunecos, mai mare — dorul voiniciei!

Toate stăteau în loc, numai Făt-Frumos mergea mereu urmărind cu cîntecul dorul inimii lui, și cu ochii buzduganul ce sclipea prin nouri și prin aer, ca un vultur de oțel, ca o stea năzdrăvană.

Cînd era-nspre seara zilei a treia, buzduganul, căzînd, se izbi de o poartă de aramă, și făcu un vuiet puternic și lung. Poarta era sfărîmată și voinicul intră. Luna răsărise dintre munți și se oglindea într-un lac mare și limpede, ca seninul cerului. În fundul lui se vedea sclipind, de limpede ce era, un nisip de aur; iar în mijlocul lui, pe o insulă de smarand, înconjurat de un crîng de arbori verzi și stufoși, se ridica un mîndru palat de o marmură ca laptele, lucie și albă — atît de lucie, încît în ziduri răsfrîngea ca-ntr-o oglindă de argint: dumbravă și luncă, lac și țarmuri. O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului lîngă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cîntece mîndre și senine. Făt-Frumos se

suiîn luntre și vîslind, ajunse pînă la scările de marmură ale palatului. Pătruns acolo, el văzu în boltele scărilor candelabre cu sute de brațe, și-n fiecare braț ardea cîte o stea de foc. Pătrunse în sală. Sala era naltă, susținută de stîlpi și de arcuri, toate de aur, iar în mijlocul ei stătea o mîndră masă, acoperită cu alb, talgerele toate săpate din cîte-un singur mărgăritar mare; iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei, cu fruntea-ntr-un cerc de aur bătut cu diamante și cu hainele strălucite, era frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mîndru era Făt-Frumos.

— Bine-ai venit, Făt-Frumos! zise-mpăratul, am auzit de tine, dar de văzut nu te-am văzut.

— Bine te-am găsit, împărate, deși mă tem că nu te-oi lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm greu, că destul ai viclenit asupra tatălui meu.

— Ba n-am viclenit asupra tatălui tău, ci totdeauna m-am luptat în luptă dreaptă. Dar cu tine nu m-oi bate. Ci mai bine-oi spune lăutarilor să zică și cuparilor să umple cupele cu vin, și-om lega frăție de cruce pe cît om fi și-om trăi.

Și se sărutară feciorii de-mpărați în urările boierilor, și băură și se sfătuiră.

Zise împăratul lui Făt-Frumos:

— De cine-n lume te temi tu mai mult?

— De nime-n lumea aceasta, afară de Dumnezeu. Dar tu?

— Eu iar de nime, afară numai de Dumnezeu și de Mama Pădurilor; o babă bătrînă și urîtă, care îmbla prin împărăția mea de mînă cu furtuna. Pe unde trece ea, fața pămîntului se usucă, satele se risipesc, tîrgurile cad năruite. Mers-am eu asupra ei cu bătălie, dar n-am isprăvit nimica. Ca să nu-mi prăpădească toată împărăția, am fost silit să stau la-nvoială cu ea și să-i dau ca bir tot al zecelea din copiii supușilor mei. Și azi vine ca să-și ieie birul.

Cînd sună miazănoaptea, fețele mesenilor se posomorîră: căci pe miază-noapte călare, cu aripi vîntoase, cu fața zbîrcită ca o stîncă puhavă și scobită de părăie, c-o pădure-n loc de pâr, urla prin aerul cernit Mama Pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopți turburi, gura ei — un hău, dinții ei — șiruri de pietre de mori.

Cum venea vuind, Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trînti cu toată puterea într-o piuă mare de piatră; peste piuă prăvăli o bucată de stîncă, pe care-o legă din toate părțile cu șapte lanțuri de fier. Înăuntru baba șuiera și se smulgea ca vîntul închis — dar nu-i folosea nimica.

Veni iar la ospăț, cînd, prin bolțile ferestrelor la lumina lunii văzură două dealuri lungi de apă. Ce era? Mama Pădurilor, neputînd să iasă, trecea peste apă cu piuă cu tot, și-i brăzda fața în două dealuri. Și fugea mereu, o stîncă de piatră îndrăcită, rupîndu-și cale prin păduri, brăzdînd pămîntul, cu dîră lungă, pînă ce se făcu nevăzută în depărtarea nopții.

Făt-Frumos ospătă, apoi, luîndu-și buzduganul pe umăr, merse mereu pe dîra trasă de piuă, pînă ce ajunsese lîng-o casă frumoasă, albă, care sticlea la lumina lunii în mijlocul unei grădini de flori. Florile erau în straturi verzi și luminau albastre, roșie-închise și albe, iar printre ele roiau fluturi ușori, ca sclipitoare stele de aur. Miros, lumină și un cîntec nesfîrșit, încet, dulce, ieșind din roirea fluturilor ș-a albinelor, îmbătau grădina și casa. Lîngă prispă stăteau două butii cu apă — iar pe prispă torcea o fată frumoasă. Haina ei albă și lungă părea un nour de raze și umbre, iar părul ei de aur era împletit în cozi lăsate pe spate, pe cînd o cunună de mărgăritare era așezată pe fruntea ei netedă. Luminată de razele lunii, ea părea muiată într-un aer de aur. Degetele ei ca din ceară albă torceau dintr-o furcă de aur și dintr-un fuior de lînă ca argintul, torcea un fir de o mătase albă, subțire, strălucită, ce sămăna mai mult a o vie rază de lună ce cutreiera aerul, decît a fir de tort.

La zgomotul ușor al pașilor lui Făt-Frumos, fata-și ridică ochii albaștri ca undele lacului.

— Bine-ai venit, Făt-Frumos, zise ea cu ochii limpezi și pe jumătate închiși, cît e de mult de cînd te-am visat. Pe cînd degetele mele torceau un fir, gîndurile mele torceau un vis, un vis frumos, în care eu mă iubeam cu tine, Făt-Frumos, din fuior de argint torceam și eram să-ți Țes o haină urzită în descîntece, bătută-n fericire, s-o porți... să te iubești cu mine. Din tortul meu Ți-aș face o haină, din zilele mele o viață plină de dezmierdări.

Astfel, cum privea umilită la el, fusul îi scăpă din mînă, și furca căzu alături de ea. Ea se sculă — și, ca rușinată de cele ce zisese, mînile ei spînzurau în jos ca la un copil vinovat, și ochii ei cei mari se plecară. El se apropie de dînsa, c-o mînă îi cuprinse mijlocul, iar cu ceealaltă îi dezmierdă încet fruntea și părul, și-i șopti:

— Ce frumoasă ești tu, ce dragă-mi ești! A cui ești tu, fata mea?

— A Mamei Pădurilor, răspunse ea suspinînd, mă vei iubi tu acuma, cînd știi a cui sînt?

Ea înconjură cu amîndouă brațele ei goale grumazul lui și se iută lung la el, în ochii lui.

— Ce-mi pasă a cui ești, zise el, destul că te iubesc.

— Dacă mă iubești, să fugim atuncea, zise ea lipindu-se mai tare de pieptul lui, dacă te-ar găsi mama, ea te-ar omorî, și dac-ai muri tu, eu aş înnebuni, ori aş muri și eu.

— N-ai frică, zise el zîmbind și desfăcîndu-se din brațele ei. Unde-i mumă-ta?

— De cînd a venit, se zbuciumă în piua în care-ai încuiat-o tu și roade cu colții la lanțurile ce-o închid.

— Ce-mi pasă, zise el răpezindu-se să vadă unde-i.

— Făt-Frumos, zise fata, și două lacrimi mari străluciră în ochii ei, nu te duce încă. Să te învăț eu ce să facem ca să o învingi tu pe mama. Vezi tu buțiile astea două? Una-i cu apă, alta cu putere. Să le mutăm una-n locul alteia. Mama, cînd se luptă cu vrăjmașii ei, strigă cînd obosește: «Stai, să mai bem cîte-oleacă de apă!» Apoi ea bea putere, în vreme ce dușmanul ei numai apă. De aceea noi le mutăm din loc, ea nu va ști și va bea numai apă în vremea luptei cu tine.

Precum au zis, au și făcut. El se repezi după casă.

—Ce faci, babă? strigă el.

Baba, de venin, se smulse o dată din piua-n sus și rupse lanțurile, lungindu-se slabă și mare pînă-n nori.

— A! bine că mi-ai venit, Făt-Frumos! zise ea, făcîndu-se iar scurtă... Ia acuma, hai la luptă, acu vom vedea cine-i mai tare.

— Hai! zise Făt-Frumos.

Baba-l apucă de mijloc, se lungi repezindu-se cu el pînă-n nori, apoi îl izbi de pămînt și-l băgă în țărîină pînă-n glezne.

Făt-Frumos o izbi pe ea și o băgă-n pămînt pînă în genunchi.

—Stai, să mai bem apă, zise Mama Pădurilor ostenită.

Stătură și se răsuflară. Baba bău apă, Făt-Frumos bău putere, ș-un fel de foc nestins îl cutreieră cu fiori de răcoare toți mușchii și toate vinele lui cele slăbite.

C-o putere îndoită, cu brațe de fier o smunci pe babă de mijloc și-o băgă-n pămînt pînă-n gît. Apoi o izbi cu buzduganul în cap și-i risipi creierii. Cerul încărunți de nori, vîntul începu a geme rece și a scutura casa cea mică în toate încheieturile căpriorilor ei. Șerpi roșii rupeau trăsînd poala neagră a nourilor, apele păreau că latră, numai tunetul cînta adînc ca un prooroc al pierzării. Prin acel întuneric des și nepătruns, Făt-Frumos vedea albind o umbră de argint, cu păr de aur despletit, rătăcind, cu mîinile ridicate și palidă. El se apropie de ea și-o cuprinse cu brațele lui. Ea căzu ca moartă de groază pe pieptul lui, și mîinile ei reci s-ascunseră-n sînul lui. Ca să se trezească, el îi sărută ochii. Norii se rupeau bucăți pe cer — luna

roșie ca focul se ivea prin spărturile lor risipite; iar pe sînul lui Făt-Frumos vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi și uimite, ochii miresei lui. El o luă pe brațe și începu să fugă cu ea prin furtună. Ea-și culcase capul în sînul lui și părea că adormise. Ajuns lângă grădina împăratului, el o puse-n luntre ducînd-o ca într-un leagăn peste lac, smulse iarbă, fin cu miros și flori din grădină și-i clădi un pat în care-o așeză ca-ntr-un cuib.

Soarele, ieșind din răsărit, privea la ei cu drag. Hainele ei umede de ploaie se lipise de membrele dulci și rotunde, fața ei de-o paloare umedă ca ceara cea albă, mînilor mici și unite pe piept, părul despletit și răsfrat pe sîn, ochii mari, închiși și adînciți în frunte, astfel ea era frumoasă, dar părea moartă. Pe acea frunte netedă și albă, Făt-Frumos presăra cîteva flori albastre, apoi șezu alături cu ea și începu a doini încet. Cerul limpede — o mare, soarele — o față de foc, ierburile înprospătate, mirosul cel umed al florilor înviorate o făceau să doarmă mult și lin, însoțită în calea visurilor ei de glasul cel plîns al fluiерului. Cînd era soarele-n amiază, firea tăcea, și Făt-Frumos asculta liniștita ei răsufare, caldă și umedă. Încet se plecă la obrazul ei și-o sărută.

Atunci ea deschise ochii încă plini de visuri și-ntinzîndu-se somnoroasă, zise încet și zîmbind:

— Tu aici ești?

— Ba nu sînt aici, nu vezi că nu sînt aici! zise el mai lăcrămînd de fericire. Cum ședea el lângă ea, ea-și întinse un braț și-i cuprinse mijlocul.

— Hai scoală, zise el dezmierdînd-o, e ziua-n amiaza mare.

Ea se sculă, își netezi părul de pe frunte și-l dete pe spate. El îi cuprinse mijlocul — ea-i înconjură grumazul — și astfel trecură printre straturile de flori și intrară în palatul de marmură al împăratului.

El o duse la împăratul și i-o arătă spunându-i că-i mireasa lui. Împăratul zîmbi, apoi îl luă de mîină pe Făt-Frumos, ca și cînd ar fi vrut să-i spuie ceva în taină, și-l trase la o fereastră mare, pe care vedea lacul cel întins. Și el nu-i spuse nimica, ci numai se uită uimit pe luciul lacului și ochii i se împlură de lacrimi. O lebădă își înălțase aripile ca pe niște pînze de argint și cu capul cufundat în apă sfișia fața senină a lacului.

— Plîngi, împărate? zise Făt-Frumos, de ce?

— Făt-Frumos, zise împăratul, binele ce mi l-ai făcut mie nu ți-l pot plăti nici cu lumina ochilor, oricît de scumpă mi-ar fi, și cu toate astea vin să-ți cer și mai mult.

— Ce, împărate?

— Vezi tu lebăda ceea îndrăgită de unde? Tînăr fiind, ar trebui să fiu îndrăgît de viață, și cu toate astea de cîte ori am vrut să-mi fac samă! Iubesc o fată frumoasă cu ochii gînditori, dulce ca visele măririi, fata Genarului, om mîndru și sălbatic, ce-și petrece viața vîînd prin păduri bătrîne. O, cît e de aspru el, cît e de frumoasă fata lui! Orice încercare de-a o răpi a fost deșartă. Încearcă-te tu!

Ar fi stat Făt-Frumos locului, dar scumpă-i era frăția de cruce, ca oricărui voinic, mai scumpă decît zilele, mai scumpă decît mireasa.

— Împărate prea luminate, din cîte noroace ai avut, unul a fost mai mare decît toate: acela că Făt-Frumos ți-e frate de cruce. Hai că mă duc eu să răpesc pe fata Genarului!

Și-și luă cai ageri, cai cu suflet de vînt, Făt-Frumos, și era să plece. Atunci mireasa lui — Ileana o chema — îi zise încet la ureche, sărufîndu-l dulce: «Nu uita, Făt-Frumos, că pe cît vei fi tu departe, eu oi tot plînge».

El se uită cu milă la ea, o mîngîie — dar apoi, desfăcîndu-se de îmbrățișările ei, se avîntă pe șaua calului și plecă în lume.

APLICAȚII

1. Povesteți cum a venit pe lume Făt-Frumos din lacrimă.
2. Luați-l de călăuză pe Făt-Frumos din lacrimă și ajungeți la mîndrul palat al împăratului care se războia cu tatăl lui.
3. Descrieți-o pe Mama Pădurii. Închipuiți-vă că ați asistat la lupta lui Făt-Frumos din lacrimă cu Mama Pădurii.

4. Ileana, fiica Mamei Pădurii, îl ajută pe Făt-Frumos din lacrimă s-o învingă pe mamă-sa. De ce a procedat ea așa?
5. Povestiți cum Făt-Frumos din lacrimă i-o aduse împăratului frate de cruce pe fata Genarului. (Pentru aceasta trebuie să citiți basmul pînă la sfîrșit).
6. Completați comparațiile extrase din basm:
 - a) un împărat întunecat și gînditor ca...
 - b) o împărăteasă tînără și zîmbitoare ca...
 - c) fața ei galbănă ca...
 - d) părul bălai ca...
 - e) fecior alb ca...

Cine se făcu mare ca brazii codrilor? sclipea ca un vultur de oțel, ca o stea năzdrăvană? Cine era frumos ca luna unei nopți de vară? roșie ca focul?

7. Ilustrați printr-un desen următorul pasaj din poveste:

“Luna răsărise dintre munți și se oglindea într-un lac mare și limpede, ca seninul cerului. În fundul lui se vedea sclipind, de limpede ce era, un nisip de aur; iar în mijlocul lui, pe o insulă de smarald, înconjurat de un crîng de arbori verzi și stufoși, se ridica un mîndru palat de o marmură ca laptele...”
8. Ce e real și ce e fantastic în acest basm?
9. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc povestea cultă de povestea populară?

Asemănări	Deosebiri

ION CREANGĂ (1837–1889)

«Sfătosule bunic din Humulești...
Ai ticluit nepoților povești...»

(L. Deleanu)

« De la cinci ani, de cînd am început a înțelege, am auzit de sute de ori poveștile pe care vi le povestesc eu... », ne mărturisește prietenul copiilor Ion Creangă, unul dintre cei mai de vază scriitori moldoveni din

secolul XIX, născut la 10 ianuarie 1839 în satul Humulești azi România (1 martie 1837, după mărturisirile scriitorului).

Talentatul povestitor Ion Creangă este autorul neasemuitelor povești și povestiri: *Capra cu trei iezi*; *Punguța cu doi bani*; *Fata babei și fata moșneagului*; *Dănilă Prepeleac*; *Povestea lui Hrap-Alb*; *Moș Ion Roată*; *Popa Duhu*; *Povestea unui om leneș*; *Inul și cămeșa*, *Amintiri din copilărie ș.a.*

Scriitor genial și unic, Ion Creangă s-a stins din viață la Iași, în ziua de 31 decembrie 1889.

FATA BABEI ȘI FATA MOȘNEAGULUI

Era odată un moșneag ș-o babă, și moșneagul avea o fată și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, ținnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era «fata mamei», se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsînd tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță, și de mama cea vitregă. Noroc de la Dumnezeu că era o fată robace și răbdătoare, căci altfel ar fi fost vai ș-amar de pielea ei.

Fata moșneagului la deal, fata moșneagului la vale; ea după găteje, prin pădure, ea cu tăbuietul în spate la moară, ea, în sfîrșit, în toate părțile după treabă. Cît era ziulica de mare, nu-și mai strîngea picioarele; dintr-o parte venea și-n alta se ducea. Ș-apoi baba și cu odorul de fiică-sa tot cîrtitoare și nemulțămitoare erau. Pentru babă, fata moșneagului era piatră de moară-n casă; iar fata ei — busuioc de pus la icoane.

Cînd se duceau amîndouă fetele în sat, la șezătoare, seara, fata moșneagului nu se încurca, ci torcea cîte un ciur plin de fuse, iar fata babei îndruga și ea cu mare-ce cîte un fus; ș-apoi cînd veneau amîndouă fetele acasă, noaptea tîrziu, fata babei sărea iute peste pîrleaz și zicea fetei moșneagului să-i deie ciurul cu fusele, ca să-l ție pînă va sări și ea. Atunci fata babei, vicleană cum era, lua ciurul și fuga în casă la babă și la moșneag, spunînd că ea a tors acele fuse. În zadar fata moșneagului spunea în urmă că acela este lucrul mîinilor sale, căci îndată o apuca de obraz baba și cu fiică-sa și trebuia numaidecît să rămîie pe-a lor. Cînd venea duminica și sărbătorile, fata babei era împopoțată și netezită pe cap, de parcă o linsese vițeeii. Nu era joc, nu era clacă în sat, la care să nu se ducă fata babei, iar fata moșneagului era oprită cu asprime de la toate aceste. Ș-apoi cînd venea moșneagul de pe unde era dus, gura babei umbla, cum umblă melița: că fata lui nu ascultă, că-i ușernică, că-i leneșă, că-i soi rău...că-i laie, că-i

bălaie, că s-o alunge de la casă, s-o trimeată la slujbă, unde știe, că nu-i de chip s-o mai ție, pentru că poate să înnăvăască și pe fata ei.

Moșneagul, fiind un gură-cască, sau cum îți vrea să-i ziceți, se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfânt era. Din inimă bietul moșneag poate c-ar fi mai zis câte ceva, dar acum apucase a cînta găina la casa lui și cucoșul nu mai avea nici o trecere. Ş-apoi ia să-l fi pus păcatul să se întrecă cu dedeochiul, căci baba și cu fiică-sa îl umpleau cu bogdaproste.

Într-una din zile moșneagul, fiind amărît de câte-i spunea baba, chemă fata și-i zise:

— Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o ascuți, că ești rea de gură și înnăvăvită și că nu este de chip să mai stai la casa mea: de aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu, ca să nu se mai facă atîta gîlceava la casa aceasta din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ți sînt, că orișunde te-i duce, să fii supusă, blajină și harnică, căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o, că a mai fost și mila părintească la mijloc., dar prin străini Dumnezeu știe peste ce soi de oameni îi da și nu ți-or putea răbda câte ți-am răbdat noi.

Atunci biata fată, văzînd că baba și cu fiică-sa voiesc cu orice chip s-o alunge, sărută mîna tată-său și cu lacrimi în ochi pornește în lume, depărtîndu-se de casa părintească fără nici o nădejde de întoarcere!

Și merse ea cît merse pe un drum pînă ce din împlinire îi ieși înainte o cățelușă bolnavă, ca vai de capul ei, și slabă de-i numărăi coastele. Și cum văzu pe fată, îi zise:

— Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește, că ți-oi prinde bine și eu vreodată.

Atunci fetei i se făcu milă și, luînd cățelușa, o spală și o griji foarte bine. Apoi o lăsă acolo și-și căută de drum, mulțămită fiind în suflet că a putut săvîrși o faptă bună.

Nu merse ea tocmai mult și numai iaca ce vede un păr frumos și înflorit, dar plin de omizi din toate părțile. Părul, cum vede pe fată, zice:

— Fată frumoasă și harnică, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vreodată.

Fata, harnică cum era, curăți părul de uscături și de omizi cu mare îngrijire și apoi se tot duce înainte să-și caute stăpîn. Și mergînd ea mai departe, numai iaca ce vede o fîntînă mîlită și părăsită. Fîntîna atunci zice:

— Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oi prinde și eu bine vreodată.

Fata rînește fîntîna și-o grijește foarte bine. Apoi o lasă și-și caută de drum. Și tot mergînd mai departe, numai iaca ce dă de un cuptior nelipit și mai-mai să se risipească. Cuptiorul, cum vede pe fată, zice:

— Fată frumoasă și harnică, lipește-mă și grijește-mă, că poate ți-oi prinde și eu bine vreodată.

Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimănui, își suflecă mînele, călcă lut și lipi cuptiorul, îl humui și-1 griji, de-ți era mai mare dragul să-1 privești. Apoi își spală frumușel mîinile de lut și porni iarăși la drum. Și mergînd ea acum și zi și nopte, nu știu ce făcu că se rătăci. Cu toate acestea nu-și pierdu nădejdea în Dumnezeu, ci merse tot înainte, pînă ce înt-rună din zile, trecînd printr-un codru întunecos, dă de o poiană foarte frumoasă, și în poiană vede o căsuță umbrită de niște lozii pletoase. Și cînd s-apropie de acea casă, numai iaca o babă întîmpină fata cu blîndețe și-i zice:

— Da' ce cauți prin aceste locuri, copilă, și cine ești?

— Cine să fiu mătușă? ia o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice; și numai Cel de Sus știe cîte am tras, de cînd mama care m-a făcut a pus mîinile pe piept! Stăpîn caut, și necunoscînd pe nimeni și umblînd din loc în loc, m-am rătăcit. Dumnezeu însă m-a povățuit de am nimerit la casa dumitale și te rog să-mi dai sălășluire!

— Sărmană fată, zise bătrîna, cu adevărat numai Dumnezeu te-a îndreptat la mine, și te-a scăpat de primejdii. Eu sînt Sfînta Duminică. Slujește la mine astăzi și fii încredințată că mîine n-ai să ieși cu mîinile goale de la casa mea.

— Bine, măicuță, dar nu știu ce trebi am să fac.

— Ia să-mi lai copilașii care dorm acum și să-i hrănești, apoi să-mi faci bucate și când m-oi întoarce eu de la biserică, să le găsesc nici reci, nici fierbinți, ci cum îs mai bune de mâncat.

Și cum zice, bătrîna pornește la biserică, iar fata suflecă mînecele și s-apucă de treabă. Întîi și-ntîi face lăutoare, apoi iese afară și începe a striga:

— Copii, copii, copiii! Veniți la mama să vă leie!

Și cînd se uită fata, ce să vadă? Ograda se umpluse și pădurea fojgăia de o mulțime de balauri și de tot soiul de jivine mici și mari; însă tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu, fata nu se sparie, ci le ia pe cîte una și le lă și le îngrijește cît se poate mai bine. Apoi s-apucă de făcut bucate, și cînd a venit Sfînta Duminică de la biserică și a văzut copiii lăuți frumos și toate trebile bine făcute, s-a umplut de bucurie. Și după ce a șezut la masă, a zis fetei să se suie în pod și să-și aleagă de acolo o ladă care-a vrea ea și să și-o ieie ca simbrîie, dar să n-o deschidă pîn' acasă la tată-său. Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi: unele mai vechi și mai urîte, altele mai nouă și mai frumoase. Ea însă, nefiind lacomă, ș-alege pe cea mai urîtă dintre toate.

Și cînd se dă cu dînsa jos, Sfînta Duminică cam încrețește din sprînce-ne, dar n-are încotro, ci binecuvîntează pe fată, care își ia lada în spate și se întoarne spre casa părintească cu bucurie, tot pe drumul pe unde venise. Cînd pe drum, iaca cuptiorul grijit de dînsa era plin cu plăcinte crescute și rumenite... și mănîncă fata la plăcinte, și mănîncă hăt bine; apoi își mai ia cîteva la drum și pornește.

Cînd mai încolo, numai iaca fîntîna îngrijită de dînsa era plină pînă-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața. Și pe

colacul fîntînii erau pahare de argint, cu care a băut la apă pînă s-a răcorit. Apoi a luat paharele cu sine și a pornit înainte.

Și mergînd mai departe, iaca părul grijit de dînsa era încărcat de pere galbene ca ceara, de coapte ce erau, și dulci ca mierea. Părul, văzînd pe fată, și-a plecat crengile-n jos și ea a mîncat pere și și-a luat la drum cît i-a trebuit.

De acolo mergînd mai departe, iaca se întîlnește și cu cățelușa, care acum era voinică și frumoasă, iară la gît purta o salbă de galbeni, pe care a dat-o fetei ca mulțămîță pentru că a căutat-o la boală.

Și de aici fata, tot mergînd înainte, a ajuns acasă la tată-său. Moșneagul, cînd a văzut-o, i s-au umplut ochii de lacrimi și inima de bucurie. Fata atunci scoate salba și paharele cele de argint și le dă tătîne-său; apoi, deschizînd lada împreună, nenumărate herghelii de cai, cirezi de vite și turme de oi ies din ea, încît moșneagul pe loc a întinerit văzînd atîtea bogății! Iară baba a rămas oțărîță și nu știa ce să facă de ciudă.

Fata babei atunci și-a luat inima-n dinți și a zis:

— Las', mamă, că nu-i prădată lumea de bogății: mă duc să-ți aduc eu și mai multe.

Și cum zice, pornește cu ciudă, trăsînd și plesînd. Merge și ea cît merge, tot pe acest drum, pe unde fusese fata moșneagului; se întîlnește și ea cu cățelușa cea slabă și bolnavă; dă și ea de părul cel ticsit de omide, de fîntîna cea mîlită, seacă și părăsită, de cuptiorul cel nelipit și aproape să se risipească. Dar cînd o roagă și cățelușa, și părul, și fîntîna, și cuptiorul, ca să îngrijească de dînsese, ea le răspunde cu ciudă și în bătaie de joc:

— Da', cum nu! că nu mi-oi murdări eu mînuțele tătucuții și a mămuçuții! Multe slugi ați avut ca mine?

Atunci cu toatele știind că mai ușor ar putea căpăta cineva lapte de la o vacă stearpă, decît să îndatorească o fată alintată și leneșă, au lăsat-o să-și urmeze drumul în pace și n-au mai cerut de la dînsa nici un ajutor. Și

mergînd ea tot înainte, a ajuns apoi și ea la Sfînta Dumunică; dar și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește. În loc să facă bucatele bune și potrivite și să leie copiii Sfîntei Dumunici, cum i-a lăut fata moșneagului de bine, ea i-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. Apoi bucatele le-a făcut afumate, arse și sleite, de nu mai era chip să le poată lua cineva în gură... Și cînd a venit Sfînta Dumunică de la biserică, și-a pus mînile-n cap de ceea ce a găsit acasă. Dar Sfînta Dumunică, blîndă și îngăduitoare, n-a vrut să-și puie mintea c-o sturlubatică și c-o leneșă de fată ca aceasta, ci i-a spus să se suie în pod, să-și aleagă de acolo o ladă, care i-a plăcea, și să se ducă în plata lui Dumnezeu. Fata atunci s-a suit și ș-a ales lada cea mai nouă și mai frumoasă, căci îi plăcea să ieie cît de mult și ce-i mai bun și mai frumos, dar să facă slujbă bună nu-i plăcea. Apoi, cum se dă jos din pod cu lada, nu se mai duce să-și ieie ziua bună și binecuvîntare de la Sfînta Dumunică, ci pornește ca de la o casă pustie și se tot duce înainte. Și mergea de-i pîrîiau călcîiele de frică să nu se răzgîndească Sfînta Dumunică, să pornească după dînsa, s-o ajungă și să-i ieie lada.

Și cînd ajunge la cuptior, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar cînd s-apropie să ieie dintr-însele și să-și prindă pofta, focul o arde și nu poate lua. La fîntîna așijderea, păhăruțele de argint, nu-i vorbă, erau, și fîntîna

plină cu apă pînă-n gură; dar cînd a vrut fata să puie mîna pe pahar și să ieie apă, paharele pe loc s-au cufundat, apa din fîntîna într-o clipă a secat și fata de sete s-a uscat!... Cînd prin dreptul părului, nu-i vorbă, că parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut fata parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nori. Ș-atunci..,

scobește-te, fata babei, în dinți! Mergînd mai înainte, cu cățelușa încă s-a întîlnit; salbă de galbeni avea și acum la gît; dar cînd a vrut fata să i-o ieie, cățelușa a mușcat-o, de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mîna pe dîn-

sa. Își mușca fata acum degețelele mămucuții și ale tătucuții de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face.

În sfârșit, cu mare ce a ajuns ea acasă la mă-sa, dar și aici nu le-a ticnit bogăția, căci, deschizînd lada, o mulțime de balauri au ieșit dintr-însa și pe loc au mîncat baba cu fată cu tot, de parcă n-au mai fost pe lumea aceasta, și apoi s-au făcut balaurii nevăzuți cu ladă cu tot.

Iar moșneagul a rămas liniștit și avea nenumărate bogății. El a măritat pe fiică-sa după un om bun și harnic. Cucușii cîntau acum pe stîlpii porților, în prag și în toate părțile; iar găinile nu mai cîntau cucușește la casa moșneagului, să nu mai facă a rău; c-apoi atunci nici zile multe nu mai aveau. Numai atît că moșneagul a rămas pleșuv și spetît, de mult ce-l netezise baba pe cap și de încercat în spatele lui cu cociorva, dacă-i copt mălaiul.

APLICAȚII

1. De ce fata moșneagului a fost nevoită să plece de acasă?
2. Găsiți în text cuvintele și expresiile care sînt folosite la descrierea fetei moșneagului.
3. Ce atitudine față de muncă are fata moșneagului? Da fata babei?
4. Ce se spune în poveste despre fata babei?
5. Povestiți ce trăsături de caracter ale babei și ale fetei ei se desprind din faptele lor.
6. Lămuriți expresiile: *a-și lua inima-n dinți*; *fata moșneagului la deal*, *fata moșneagului la vale*. Alcătuiți propoziții cu ele.
7. Redați prin desen episodul din poveste care v-a plăcut mai mult.
8. Găsiți cîteva proverbe, zicători despre hărnicie și lenevie. Înscrieți-le în caiete, folosiți-le atunci cînd caracterizați personajele principale din poveste.
9. Cunoașteți și alte povești în care se vorbește despre două fete (una harnică, alta leneșă)? Povestiți-le.
10. Ce au comun poveștile «Fata babei și fata moșneagului» de I. Creangă și «Cenușăreasa» de Ch. Perrault?
11. Caracterizați personajele principale completînd tabelul.

Fata moșneagului	Fata babei

Opera literară. Personajul literar. Caracterizarea personajului literar. Personificarea

Ce ați simțit atunci, cînd ați citit prima dată povestea «Fata babei și fata moșneagului»? Ați început lectura cu gîndul la Ion Creangă, autorul ei, și cu dorința firească de a afla ce spune el despre cele două fete — fata babei și fata moșneagului. Treptat, însă, textul v-a captivat și v-a făcut să vă transpuneți în lumea plăsmuită de autor. O lume vie, în veșnică mișcare. Ați înțeles cine sînt cele două fete. Și ați aflat și despre alți oameni, alături de care trăiesc ele sau se întîlnesc doar pentru un timp mai scurt, despre năzuințele și sentimentele lor. Povestea «Fata babei și fata moșneagului» este o operă literară.

Opera literară este o creație în versuri sau în proză, care, prin intermediul limbajului artistic, prezintă fapte, întîmplări, personaje, aspecte din natură, idei, gînduri, trezind cititorului puternice emoții și sentimente.

Textul literar reprezintă cuprinsul unei opere literare, un fragment, o parte din ea.

Cuvîntul *operă* provine din latinescul *opera*, ceea ce înseamnă *muncă, lucrare*.

Operele literare se mai numesc opere artistice sau beletristice (în franceză *belles lettres* — *scrieri frumoase*).

Chiar dacă opera e de un volum mare, ea nu poate cuprinde viața în toată plinătatea ei. De aceea autorul se limitează doar la unele aspecte, zugrăvind anumite întîmplări, evenimente, stări sufletești, sentimente ș.a. Acestea alcătuiesc **tema** operei literare.

Din întîmplările și faptele săvîrșite de personaje, din visele și aspirațiile lor se desprinde **ideea** centrală a operei literare. În povestea sa Ion Creangă promovează ideea că hărnicia și omenia sînt răsplătite și se află mereu în cinste.

Se poate ușor observa că cele descrise în poveste nu sînt expuse la întîmplare. Autorul le-a organizat într-un fel anume. În caz contrar ar apărea ca o adunătură de materiale care n-ar fi în stare să-i spună ceva cititorului. Pentru a construi o clădire, totul trebuie aranjat într-o ordine, după un plan. Așa se organizează, se aranjează și materialul din care se plăsmuiește opera literară.

Înlănțuirea într-o anumită ordine a întâmplărilor, tablourilor de viață într-o operă se numește **compoziția operei literare**.

În centrul lumii create de autor se află totdeauna omul, personajul literar.

Oamenii, animalele, păsările, lucrurile care iau parte la acțiunea dintr-o operă artistică poartă numele de personaje literare.

Cuvântul *personaj* provine din limba franceză: *personaje* — persoană ce acționează în opera literară.

Personajele care participă la întreaga acțiune și se află în centrul ei se numesc personaje principale (Făt-Frumos, fata babei, fata moșneagului).

Personajele care au un rol mai puțin important și participă numai parțial la acțiune se numesc personaje secundare (Zmeoaica, zmeii, baba, moșneagul ș.a.).

*Personajul care e descris cu simpatie și poate servi ca model de comportare pentru cititori este **personaj pozitiv**. Personajele pozitive înfăptuiesc fapte bune.*

*Personajul care e descris cu antipatie și nu poate servi ca model de comportare pentru cititori este **personaj negativ** (baba, fata babei). Personajele negative săvârșesc fapte rele.*

În literatură întâlnim și personaj *real, fantastic, legendar, istoric*.

În opera literară întâlnim personaje care impresionează prin înfățișarea fizică, calitățile sufletești și de caracter. Prezentarea acestor personaje literare se face prin desrierea trăsăturilor lor fizice și sufletești.

Desrierea trăsăturilor fizice și sufletești mai însemnate ale unui personaj literar, precum și mijloacele prin care autorul prezintă personajul literar se numește **caracterizare**.

Trăsăturile sufletești ale unui personaj literar se desprind din faptele lui, gândurile, acțiunile și vorbele personajului, atitudinea autorului, gândurile și vorbele altor personaje.

Fiecare personaj își are trăsăturile lui caracteristice. Caracterizând personajul unei opere literare, se desprind din operă trăsăturile personajului respectiv, arătând:

- locul pe care îl ocupă personajul în operă (mai important sau mai puțin important);
- unele aspecte exterioare (înfățișarea, îmbrăcămintea);

- trăsături morale caracteristice, care reies din propriile fapte, acțiuni și păreri;
- comportarea în relație cu alte personaje;
- părerile altor personaje despre personajul caracterizat;
- atitudinea scriitorului, a cititorului față de acest personaj.

Faptele, gândurile personajului și selecționarea citatelor constituie punctele de pornire în realizarea unor caracteristici. Caracteristica personajului trebuie să fie alcătuită sub forma unei compuneri ce implică o expunere curgătoare și o relație între ideile de bază.

Planul de caracterizare a unui personaj literar

I. Introducere

- date sumare despre autor și operă;
- împrejurările (timpul și locul din cadrul acțiunii) în care este înfățișat.

II. Cuprins

- desprinderea însușirilor fizice și a însușirilor morale caracteristice; ilustrarea acestora cu exemple din opera literară;
- precizarea însușirii dominante (care îl deosebește de alte personaje).

III. Încheiere

- semnificația trăsăturilor (în special a celei dominante) și legătura acestora cu titlul și învățăturile care se desprind;
- sentimentele autorului față de personaj;
- posibile comparații cu alte personaje de același fel;
- părerea personală argumentată despre persoana caracterizată.

Operele literare sînt de două feluri: în proză și în versuri. Opera literară în proză redă conținutul într-un mod liber, obișnuit, ca în vorbirea orală.

Care-i deosebirea de formă dintre operele în proză și cele în versuri? Să observăm această deosebire în baza unei fraze din povestea «Fata babei și fata moșneagului» (Ion Creangă).

Dacă vom citi cu glas tare cuvintele din fraza: «Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată», vom constata că unele silabe se pronunță mai apăsător (accentuat), iar altele - mai slab (neaccentuat). Însemnînd silabele accentuate (⊥) și cele neaccentuate (∪), obținem următorul aspect:

∪⊥∪⊥∪∪∪⊥∪∪∪∪∪⊥∪∪∪∪∪∪∪

Din cele 20 silabe numai 7 silabe sînt accentuate, iar accentele cad cu totul neregulat.

Opera literară în care accentele silabelor cad neregulat este o operă în proză.

Accentuarea neregulată a silabelor din cuvinte e caracteristică vorbirii obișnuite, adică vorbirii în proză.

Cuvîntul *proză* provine din latinescul *prosa*, ceea ce înseamnă *exprimare liberă, limbaj direct*.

În tendința de a găsi pentru conținutul operei literare forma cea mai adevărată și perfectă, pentru a spori puterea ei emoțională, scriitorul folosește o mare bogăție a mijloacelor de exprimare din morfologia poetică (tropii) și sintaxa poetică (figurile de stil).

În literatura artistică utilizarea cuvintelor și a expresiilor diferă de cea din limbajul vorbit și cel științific. În opera literară e foarte frecventă folosirea cuvintelor nu numai în sensul lor obișnuit, ci mai ales în sensul lor figurat: *flori de gheață; gânduri de aur; dulce floare; macul doarme; frunzele șoptesc*.

Folosirea unui cuvînt sau a unei expresii cu sens figurat, avînd un alt înțeles decît cel obișnuit, se numește trop.

Cel mai des folosiți tropi sînt următorii: epitetul, comparația, metafora, alegoria, hiperbola, personificarea.

Vă este cunoscut faptul că obiectele neînsuflețite, fenomenele, ființele necuvîntătoare sînt lipsite de darul vorbirii și gândirii omenești. Însă scriitorii, în operele lor, deseori înzestreză aceste obiecte, fenomene, ființe necuvîntătoare cu însușiri omenești; ele se comportă și vorbesc ca oamenii. De exemplu, cățelușa, fîntîna, cuptorul, prăsadul (din povestea «Fata babei și fata moșneagului» (I. Creangă) cer ajutor de la fete. Tot ele o răsplătesc pe fata moșneagului și o pedepsesc pe fata babei, adică se comportă ca oamenii adică au fost personificate.

Personificarea este un trop prin care se atribuie obiectelor, animalelor sau fenomenelor însușiri, sentimente, trăiri, acțiuni omenești.

Personificarea e frecventă în povești, legende, fabule ș.a. Și în vorbirea orală folosim personificări: *vine ploaia, cîntă radioul*.

APLICAȚII

1. Găsiți exemple-personificări în poveștile citite de voi.
2. Întocmiți oral o povestioară cu titlul: «De-ar vorbi caietul (săniuța, mingea)...»

3. Care sînt personajele secundare din basmul «Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana»?
4. Care personaje pot fi numite pozitive? Dar negative? Argumentați răspunsurile cu exemple din povești.
5. Caracterizați în scris un personaj dintr-o operă literară cunoscută.
6. Numiți cîteva opere literare în proză, pe care le-ați citit (cărți din biblioteci publice sau personale).

RUDOLF ERICH RASPE (1737-1794)

Povestirile despre lăudărosul baron Munchausen au apărut, pentru prima dată, în 1781 în almanahul german «Tovarășul de drum al oamenilor veseli».

Se presupune că alcătuitorul poveștilor a fost însuși eroul aventurilor Karl Fridrih Munchausen (1720-1797), o personalitate ageră și bun povestitor în vremurile sale. Un timp oarecare, și-a făcut serviciul militar în Rusia și a participat la războiul ruso-turc din anii 1735-1739. Neobișnutele isprăvi ale lăudărosului constituie subiectul povestirilor.

Remarcabila creație a fantasticii satirice se bucură de o popularitate largă.

PERIPEȚIILE UIMITOARE ALE BARONULUI MUNCHAUSEN CEL MAI CINSTIT OM DIN LUME

Un bătrînel uscățiv, cu un năsoi mare și lung, șade pe canapea lîngă flacăra toropitoare a căminului și își deapănă simandicos aventurile; înveseliți, ascultătorii lui rîdeau de se înădușau:

- A-a-ha-ha! Oh, murim de rîs,
- Cum ți le mai ticluiește! Odată baron!

El însă nici să-i ia în seamă. Își continuă liniștit istorisirile-năzdrăvăniile una ca una: cum a zburat pe Lună, cum a trăit printre oamenii cu trei picioare, cum l-a înghițit un pește uriaș, cum și-a desprins odată capul...

S-a întâmplat totuși odată să dea peste un călător ceva mai hirsut, care l-a ascultat cât l-a ascultat și, în cele din urmă, n-a mai putut răbda:

— Cacealma curată! Toate pînă la una-s născociri! Nimic, dar absolut nimic, din cîte povestești dumneata, nu se putea întîmpla!

Bătrînelul s-a cam bosumflat și i-a răspuns cu multă demnitate:

— Conții, baronii, prinții și sultanii, pe care am avut onoarea să mi-i fac prieteni, mi-au spus totdeauna că sînt cel mai cinstit om din lume. Un martir al adevărului...

Un val de rîsete, cu icnete și exclamații perplexe, străbătu încăperea de la un capăt la celălalt:

— Munchausen — cel mai cinstit om din lume! Ha-ha-ha! Hi-iih-hah-hah! Martir al adevărului! U-ha-ha-ha!

Dar lui Munchausen nici că să-i pese de ei, ci prinde a le istorisi cu încîntare despre minunatul copac, pe care-l purta pe frunte un cerb.

— Ce-e-e?... Un copac pe capul unui cerb?

— Păi da, era un vișin. Avea deja vișine — m-m-mm! — coapte, mustoase și atît de dulci!...

Toate aceste uluitoare peripeții povestite de dînsul sînt tipărite în această carte. Citiți-le și judecați și singuri: a existat oare pe pămînt un om mai onest ca baronul Munchausen?

UN CAL PE O TURLA

Călăream în drum spre Rusia.

Iarna era în toi și toată ziua crivățul și-a spulberat vijeliile. Ostenit, de la un timp calul prinse să mi se tot poticnească. Somnul mă toropea și pe mine și, de obosit ce eram, abia mă mai țineam în șa. Astfel mă prinse întunericul. În zadar, însă, am căutat vreun loc de mas peste noapte: nu am întîlnit în drumul meu zare de cătun sau bordei omenesc.

Ce era să fac?

Am fost nevoit să înnoptez sub cerul liber.

Cît cuprindeai cu ochii se întindea, albă și posomorîță, pustia cîmpiei: nici țipenie de tufiș sau copac. Doar un conovăț stingher se ițea dintre nămeți. Cu chiu, cu vai mi-am legat de el calul rebegit, m-am culcat și eu alături, de-a dreptul pe zăpadă, și am adormit.

Am tras un somn bunicele, iar cînd m-am trezit am văzut că nu mai sînt în cîmpie, ci într-un sat, mai precis, într-un orășel, căci jur-împrejurul meu — cît vedeai cu ochii, se înșiruiău case și căscioare.

Ce s-o fi întîmplat? Unde nimerisem? De unde apăruse peste noapte mulțimea aceasta de case?

Și unde îmi dispăruse calul?

Stăteam așa și nu mă puteam dumeri. Pe neașteptate auzii un nechezat cunoscut — nechezase calul meu.

Dar unde putea fi?

Deodată îl auzii nechezînd chiar deasupra mea.

Ridic ochii și ce să văd?

Calul meu se afla pe acoperișul clopotniței. Era legat chiar de crucea de pe turlă!

Într-o clipă am înțeles totul.

Spulberul bezmetic din ajun troienise întreg orășelul — casele și locuitorii lui intraseră adînc sub zăpadă și deasupra nămeților rămăsese doar vîrfurile crucii de pe turlă.

Mie, însă, nici prin cap să-mi treacă de cruce — am luat-o drept țărui și mi-am priponit de el căluțul ostenit! Noaptea, în timp ce dormeam, vremea se încălzi pe neașteptate, pe moină zăpada prinsese a se topi și eu, încetul cu încetul, m-am pomenit, în cele din urmă, pe pămînt.

Iar calul meu, sărmanul, așa și a rămas spînzurat acolo sus pe acoperiș — legat de crucea clopotniței, deoarece, lucru firesc, n-a avut cum să se lase în jos o dată cu mine.

Ce era de făcut?

Fără să stau prea mult pe gînduri, mi-am înșfăcat pistolul (trebuie să vă spun, cu toată modestia, că am fost totdeauna un țintaș extraordinar), am ochit bine și am tras în căpăstru.

Căpăstrul, bineînțeles, s-a rupt drept în două.

În doi timpi și trei mișcări calul a fost lîngă mine.

L-am încălecat din goană și am pornit-o înainte ca vîntul.

O VÎNĂTOARE MINUNATA

De altfel, trebuie să recunosc că mi s-au întîmplat lucruri și mai năstrușnice ca acestea.

Odată mi-am petrecut toată ziua la vânătoare, dar fără prea mult noroc. Abia spre seară, în inima unui codru, am dat de un lac, pe care fojgăiau stoluri de rațe sălbatice. În viața mea nu văzusem atîta rătăraie la un loc! Și ca înadins, nu-mi rămăsese nici un glonte, iar pentru acea seară invitaseam la cină niște prieteni, pe care tare-aș fi vrut să-i ospățez cu delicatese din vînat. Căci eu, mă știți cu toții, sînt foarte ospitalier și darnic din fire, iar pe atunci prînzurilor și cinelor mele le merse vestea prin tot Petersburgul. Acum, judecați și singuri, puteam oare să mă întorc de la vânătoare barem fără o rață?

Mai întîi, văzînd mulțimea de rațe, m-am zăpăcit, dar mi-am amintit pe loc că în tolba mea de vânătoare mai aveam o bucățică de slănină.

Ura! Slănina va fi o momeală extraordinară! O scot rapid din tolbă, o leg de o sfoară lungă și subțire și o arunc iute în apă.

Rațele, pribluind că-i ceva gustos, au înnotat grabnic spre slănină. Cea mai sprintenă dintre ele s-a repezit și îndată a înghițit-o.

Slănina, unsuroasă și alunecoasă precum o știți, îi trecu repede păsării prin burtă și-i ieși, pardon, pe din urmă. În doi timpi și trei mișcări rața mea se pomeni trasă pe sfoară.

Apoi de dînsa se apropie alta, înghiți slănina și păți și ea același lucru. Una după alta, înghițiră și celelalte rătuște momeala și cînd mi se înșirară, ochioasele, pe sfoară — ca mărgelele pe găitan!

În mai puțin de zece minute slănina mea călătorise prin toate rațele.

Vă închipuiți, desigur, cu ce bucurie mă uitam la acel vînat fantastic! Îmi mai rămăsese o nimica toată — să-mi scot captura din apă și să o duc la grătarul bucătarului meu.

Nici vorbă, pe amicii mei îi aștepta un ospăț pe brînci!

Dar foarte curînd mi-am dat seama că nu era lucru ușor să trag pe mal acea hăr-mălaie măcăitoare. Cu chiu, cu vai am făcut cîțiva pași. Pe neașteptate rațele prinseră să bată toate din aripi, se avîntară în zbor și — vă închipuiți, probabil, ce uluit am fost în clipa aceea! — mă umflară hăt pînă sub nori!

Altul în locul meu s-ar fi buimăcit, eu, însă, sînt un om curajos și isteț. Din pulpanele camizolului meu de vânătoare mi-am făcut un fel de cîrmă

și, astfel potrivit iscusit direcția zborului, am îndreptat păsările spre casa mea.

Toate bune, dar cum să cobor?

Se dovedi să fie lucrul cel mai elementar — istețimea m-a ajutat și de această dată. Le-am sucit pe rînd gîtul la cîteva rățuște și imediat prinserăm să ne lăsăm cătinel spre pămînt.

O, dibaci cum mă știți, am nimerit chiar în hornul bucătăriei mele! Făcea să vezi figura înmărmurită de spaimă și mirare a bucătarului meu, cînd mă zări ieșind chiar din gura sobei cu o trenă lărmuitoare de rațe!

Am avut, totuși, noroc că nu apucase să aprindă focul în vatră.

O JUMĂTATE DE CAL

Bineînțeles că în Turcia am luptat cu dîrzenie și curaj: în orice încăiereare mă năpusteam asupra dușmanilor înaintea tuturor.

Odată, după o aprigă bătălie cu turcii, am cucerit una din faimoasele lor cetăți. Primul oștean care a năvălit pe poarta cetății a fost preaplecata dumneavoastră slugă și după ce i-am alungat de-acolo pe păgîni, înfierbîntat cum eram, mi-am mînat trăpașul în spume spre o fîntînă, ca să-l adăp. Ajuns în sfîrșit la apă, calul bău îndelung, dar nicidecum

nu-și putu potoli setea năprasnică. Trecuseră deja vreo două ore, iar el așa și nu se putea desprinde de la uluc.

«Ce bazaconie să mai fie și asta?» mă mirai eu în sinea mea.

La un moment dat, deslușii în urma mea un plescăit ciudat. Întoarsei capul și de surprindere era cît pe ce să cad din șa — partea de dinapoi a calului meu lipsea totalmente! Iar apa ce-o bea însetatul animal i se scurgea pe loc din burtă ca dintr-o țeava. Serios, domnii mei, în spatele nostru se întinsese deja o băltoacă cît un heleșteu. Vă spun cinstit că nu-mi credeam ochilor: mare năzdrăvănie era!

Între timp, se apropie de mine la trap unul dintre cavaleriștii mei, care mi-a explicat totul din fir-a-păr.

Urmăream, precum vă spusesei, inamicul și când am dat năvală pe poarta cetății, turcii tocmai atunci s-au dibăcit s-o sloboadă din scripeții de sus ca s-o închidă și astfel mi-au retezat crupa calului. Ce mai, mi l-au tăiat, afurisiții, drept în două! Și mi-a mai spus călărețul meu că jumătatea cealaltă nu s-a pierdut cu firea, ci un timp oarecare a zăbovit în preajma porților, fugărind sireapă turcii și trăgându-le copite cu nemiluita, iar când s-a plic-tisit, a galopat întins spre un imaș din apropiere.

- Acum paște pe undeva pe-acolo, m-a informat omul meu.

- Pa-a-aște? Dar asta-i imposibil!

- Păi, mergeți s-o vedeți, domnule baron!

Am mînat cît am putut de repede jumătatea de dinainte a calului meu spre imașul cu pricina. Într-adevăr, cealaltă jumătate păștea liniștită într-o luncă bogată. Am trimis imediat după medicul nostru militar și el, fără să se complice prea mult, a cusut jumătățile calului meu cu niște mlădițe subțirele de laur, deoarece nu avea altceva la îndemînă. Părțile s-au prins de minune și nu zăbavă mlădițele au slobozit rădăcini în corpul calului, încît peste vreo lună chiar deasupra-mi, lîngă șa, puii de laur mi-au boltit un umbrar de toată furnuseșea. Călăream cu plăcere sub umbrarul acesta și astfel am săvîrșit nenumărate alte isprăvi vitejești.

SCOS DE CIUF

Nu mi-o luați drept laudă, dar cît a ținut războiul, am trecut printr-o groază de pățanii.

Odată, urmărit de ieniceri, am încercat să sar din goana calului peste o mlaștină. Săritura fu grozavă, dar calul nu reuși să ajungă pînă la mal și, din plin avînt, ne pomenirăm amîndoi în smîrcul învolburat.

Cum numai am căzut, mocirla prinse a ne trage în afund. Nimic nu ne mai putea salva.

Cu o repeziciune înspăimîntătoare, mlaștina ne sorbea în adîncurile sale. Foarte curînd calul meu dispăru în nămolul puturos, nu mult după aceasta la suprafață stîrcea țeapănă doar costița perucii mele, un jalnic ciuf zburlit. Ce mai puteam să fac? Aproape nimic. Am fi murit neapărat, de nu aveam brațe atît de puternice și, credeți-mă, forța lor este de-a dreptul uimitoare. Mi-am învărtit vîrtos ciuful pe o mîna și când m-am zmuncit o dată din răputeri în sus, am săltat fără prea multă greutate din mlaștină și eu, și calul pe care-l strînsesem între picioare ca-n clește.

Ei bine, m-am săltat în aer cu tot cu cal și, dacă aceasta vă pare un fleac, încercați s-o faceți și dumneavoastră.

APLICAȚII

1. Cu toate că «Peripețiile uimitoare ale baronului Munchausen» au fost scrise mai bine de două sute de ani în urmă, mai continuă și astăzi să se numere printre cărțile îndrăgite de cititori. Care au fost părerile pe care vi le-ați format după lectura povestirilor? Care v-a fost dispoziția când le citeați?
2. Expuneți detaliat povestirea care v-a plăcut cel mai mult, păstrînd intonația necesară pentru transmiterea elementelor fantasticului și ale exagerării.
3. Care episod din viața lui Munchausen ați dori să-l ilustrați? De ce? Motivați răspunsul.
4. De ce cititorii trec cu vederea laudăroșenia fără margini a lui Munchausen? În ce constă, după părerea voastră, adevăratul talent al baronului?
5. Cum poate fi explicată popularitatea universală a numelui Munchausen?
6. Întocmiți o compunere-raționament: «De ce mi-au plăcut peripețiile lui Munchausen?»
- 7. Completați desenul propus cu alte elemente ale episodului pe care-l prezintă desenul.

ALEKSANDR SERGHEEVICI PUȘKIN (1799 —1837)

Numele remarcabilului poet rus A. S. Pușkin pătrunde în suflul etel și viața copiilor încă din fragedă copilărie, când se familiarizează cu poeziile lui frumoase și minunatele povești. Pentru totdeauna rămîn neuitați eroii poveștilor pușkiniene: bătrînul și peștișorul de aur, țarul Gvidon și crăiasa Lebădă, Cernomor și cei treizeci și trei de bogatîri.

A. Pușkin s-a născut într-o familie care cunoștea și iubea literatura. În casa părintească, viitorul poet a făcut cunoștință cu literați vestiți, a ascultat primele lor opere care se citeau. Tentația față de literatură a micului Pușkin era neobișnuită. La vîrsta de șase ani, petrecea ceasuri întregi în cabinetul tatălui său, frunzărea și citea cărțile din biblioteca familiei. O impresie

deosebită a lăsat în sufletul lui A. Pușkin creația populară orală rusă: cântecele locuitorilor, satelor, horele fetelor, poveștile. A. S. Pușkin a scris multe povești, care mai bine de două sute de ani continuă să emoționeze cititorii prin farmecul limbii poetice, prin binele, dreptatea, adevărata frumusețe care s-au stabilit în paginile poveștilor sale.

POVESTEA PESCARULUI ȘI A PEȘTIȘORULUI DE AUR

Au trăit cândva un moșneag și-o babă
Aproape de marea albastră;
Ei au trăit acolo-ntr-o cocioabă

Taman vreo treizeci trei de ani în șir.
Bătrînul cu năvodul pescuia,
Iar baba tot torcea, torcea.
Odată, aruncînd năvodu-n mare,
El scoase numai prund și glod.
Și-l aruncă în mare înc-o dată
Și numai ierburi scoase din năvod.
Dar, aruncînd năvodu-a treia oară,
L-a scos din fund c-un singur peștișor,

Un peștișor ciudat, cu solzi de aur,
Care vorbea asemeni unui om...
Și peștișorul astfel s-a rugat:
– Dă-mi drumu-n mare, bunule pescar,
Și-ți voi plăti, să știi, împăratește,
îndeplinind orice dorință a ta.
Bătrînul s-a uimit și speriat:

De treizeci trei de ani el pescuiește,
Dar n-a văzut un pește ce vorbește;
Și i-a dat drumul peștelui îndată,
Spunîndu-i drăgăstos și cu blîndețe:
– Nu-mi trebuie răsplată de la tine,
Afundu-te în marea ta albastră,
Și zbenguiește cît dorești în ea.
Cînd s-a întors bătrînul în cocioabă,
I-a povestit bătrînei lui minunea:
Eu azi am prins un peștișor ciudat,
Un peștișor cum nu prinzi totdeauna,
Un peștișor de aur, ce grăia
Întocmai ca și noi, și se ruga
Să-i dau drumu-n marea lui albastră.
Răsplată scumpă a dorit să-mi dea,

Dar eu n-am îndrăznit să-i cer răsplată
Și-așa-l lăsaî în marea lui albastră.
Și baba a-nceput a-l ocări:
– Gogoman și prostănăc bătrîn,
N-ai putut să-i ceri și tu ceva?
A noastră, știi doar bine, că-i stricată.
S-a dus atunci pescarul iar acolo
Și a văzut că-i marea tulburată,
Dar a-nceput să cheme peștișorul
Și peștișorul a venit îndată:
– Ce-ți trebuie, bătrînule, hai spune?
Și pescarul i-a răspuns cu plecăciune:
– Ai milă, preamărite peștișor!
Știi, baba mea îmi face zile fripte,
De nu-mi găsesc la bătrînețe tihnă.
Îi trebuie, tot spune, o covată,
C-a noastră e de-acu demult stricată.
Și peștișorul i-a răspuns îndată:
– N-ai grijă, mergi cu Dumnezeu acasă,
Voi veți avea, să știi, covată nouă.
S-a-ntors bătrînul la băbuța lui
Și-ntr-adevăr avea covată nouă.
Și baba a-nceput a-l ocări:
– Gogoman și prostănăc bătrîn!
Întoarce-te, smintițule, la mare
Și cere peștișorului de aur
Să-ti dăruiască lîngă mal o casă.

S-a dus pescarul iar acolo
Și a văzut că marea-i tulburată.
Dar a-nceput să cheme peștișorul
Și peștișorul a venit îndată:
– Ce-ți trebuie, bătrînule, hai spune?
Și pescarul i-a răspuns cu plecăciune.
Ai milă, preamărite peștișor!
Știi, baba îmi tot face zile fripte,
De nu-mi găsesc la bătrînețe tihnă.
Vrea o casă baba mea hapsîină...
Și peștișorul i-a răspuns îndată:

– N-ai grijă... mergi cu Dumnezeu acasă
Așa va fi: voi veți avea o casă.
S-a-ntors bătrînul la cocioaba sa,
Dar nici o urmă n-a rămas din ea:
În față-i stă o casă luminoasă,
Cu un hogoag de cărămidă albă
Și-o poartă din nuiele de stejar.
Stă baba rezemată de fereastră
Și-l ocărăște pe bătrîn din nou:
– Ascultă, gogoman fără pereche!
Ai cerut ca prostul o căsuță...
Întoarce-te, smintitule, spre mare
Și spune-i peștișorului de aur
Că nu mai vreau, auzi, să fiu țărancă,
Ci vreau să fiu la casa mea curteancă.

S-a dus atunci bătrînul iar acolo...
Și a văzut că marea-i tulburată.
Dar a-nceput să cheme peștișorul

Și peștișorul a venit îndată;
– Ce-ți trebuie, bătrînule, hai spune?
Și pescarul i-a răspuns cu plecăciune:
– Ai milă, preamărite peștișor!

Știi, baba îmi tot face zile fripte,
De nu-mi găsesc la bătrînețe tihnă:
Ea nu mai vrea să fie-acu țarancă,
Ci vrea să fie nobilă curteancă...
Și peștișorul i-a răspuns îndată:
– N-ai grijă...mergi cu Dumnezeu acasă.
S-a-ntors moșneagul la bătrîna lui.
Și ce zărește? Un castel bogat!
Iar baba stă mîndră în pridvor
Într-o scurteică de-aur lucitor,
Pe cap cu o scufie orbitoare,
La gît îi strălucesc mărgăritare,
Pe degete – inele, nestemate,
Și ciuboțele roșii pe picioare,
În jurul ei stau slugile în rînd,
Iar ea le bate fără nici o vină.
Atunci moșneagu-i spune babei sale:
– Bună ziua, preacinstită față!
Gîndesc că ești, cucoană, mulțămită?
Dar ea l-a ocărît ca-ntotdeauna

Și l-a trimis să-și facă slujba-n grajd...
A trecut o săptămână. Încă una.
Și iarăși l-a trimis la peștișor:
– Îndreaptă-te, moșneagule, spre mare
Și spune-i peștișorului de aur
Că nu mai vreau de-acu să fiu crăiasă,
Ci vreau, auzi, să fiu împărăteasă!
Bătrînul s-a-ngrozit și s-a rugat:
– Ce-i cu tine, babă, ai căpiat?
Cu limba ta și vorba ta spurcată
Va fi de rîs împărăția toată!
Bătrîna s-a-ncruntat și, mînioasă,
L-a pîlmuit atuncea pe obraz:
– Cum îndrăznești să nu i te supui
Unei curtence – cum o alta nu-i?
Să știi, de nu te duci de bună voie,
Ai să te duci atuncea de nevoie!
S-a dus atunci bătrînul iar acolo...
Și a văzut că marea-i tulburată,
Dar a-nceput să cheme peștișorul
Și peștișorul a venit îndată:
– Ce-ți trebuie, bătrînule, hai spune?
Și pescarul i-a răspuns cu plecăciune:
– Ai milă, preamărite peștișor,
Știi, baba iar mă necăjește:
Ea nu mai vrea curteancă să mai fie,
Ci vrea să fie, cică, împărăteasă.
Și peștișorul i-a răspuns îndată:
– N-ai grijă...mergi cu Dumnezeu acasă;

Ei bine, las' c-a fi împărăteasă...
S-a întors moșneagul la bătrîna lui,
Și-n fața lui sta colo un palat,
Iar în palat – bătrîna lui, la masă,
Era într-adevăr împărăteasă...
Curtenii-i toarnă vin într-un pocal,
Pe masă stau colaci împărătești,
Iar paznicii stau drepți în fața ei
Cu sulițe și topoare-n mîini.
Bătrînul la-nceput s-a speriat

Și-n fața ei, smerit, a-ngenuncheat:
– Bună ziua, falnică stăpînă!
Acu ți-e oare inima-mpăcată?
Bătrîna nici măcar nu l-a privit:
– Nu vreau să-l văd în față! – a răcnit.
Curtenii au sărit îndată toți
Și pe bătrîn l-au îmbrîncit pe scări,
Iar străjile, care păzeau la uși,
S-au năpustit cu lăncile la el...
Mulțimea se tot prăpădea de rîs:
– Așa ți se cuvine, prost bătrîn,
Aceasta îți va fi de-nvățătură!
Nu te băga unde nu-ți fierbe oala!
A trecut o săptămînă... Poate două...
Și baba tot mai mult a căpiat:
Trimise slugi să-l cheme pe bătrîn.
Și iată stă bătrînu-n fața ei:
Întoarce-te, bătrînule, la mare
Și spune-i peștișorului de aur
Că nu mai vreau să fiu împărăteasă.
Ci vreau să fiu a mărilor crăiasă,
Să stăpînesc întinsele oceane,
Iar peștișorul însă să poftească
Să stea în slujba mea, să mă păzească!
Și bătrînul, blînd și bun din fire,
N-a cutezat să-i stea cu-mpotrivire...
S-a dus atunci moșneagul iar acolo
Și a văzut că marea-i furioasă:
Furtuna vîjîia fără-ncetare,
Sălbatică, nebună, mînioasă.
Și-a început să cheme peștișorul,
Iar peștișorul a venit de-ndată:
– Ce-ți trebuie, bătrînule, hai spune?
Și pescarul i-a răspuns cu plecăciune:
– Ai milă, preamărite peștișor!
Ce să fac cu blestemata babă?
Ea nu mai vrea să fie-mpărăteasa,
Ci vrea să fie-a mărilor crăiasă,
Stăpînă peste-ntinsele oceane,

– Unde chiar tu-n adâncuri să-i slujești,
Să fii în slujba ei, s-o străjuiești.

Dar peștișorul n-a răspuns nimic.
A plescăit cu coada-n apă
Și-a dispărut în marea lui adâncă.
Zadarnic așteptase el răspunsul...
Și după-o foarte lungă așteptare
Moșneagul se întoarse la bătrână.
Privi: în fața lui stătea cocioaba,
Bătrîna sta în prag îngîndurată
Și-n fața ei – covata sfărîmată...

(În moldovenește de *Liviu Deleanu*)

APLICAȚII

1. Care povești se numesc culte? Numiți câteva povești culte cunoscute.
2. Numiți elementele comune între basmul popular și cel cult reieșind din operele stuiate.
3. Găsiți în text cuvintele care se referă la locul desfășurării acțiunii.
4. Determinați tema și ideea basmului.

5. Clasificați personajele poveștii, motivându-vă argumentat răspunsul.
6. Cum a aflat bătrîna despre peștișorul de aur? Argumentați cu cuvinte din text.
7. Citiți expresiv pe roluri dialogurile între bătrîn și bătrînă.
8. Cum se comportă bătrîna cu bătrînul, dar cum ați fi procedat voi?
9. Precizați momentele în care sînt descrise dorințele bătrînei.
10. Care episoade ale basmului au fost ilustrate. Comentați-le.
11. Găsiți în text cum marea își schimbă înfățișarea. Argumentați-vă răspunsul cu cuvinte din basm.
12. Ce v-a învățat lectura poveștii?
13. De ce peștișorul nu i-a răspuns bătrînului ultima dată.
14. Încercați să schimbați sfîrșitul basmului.
15. Ilustrați episoade din basm. Comentați-le.

HANS HRISTIAN ANDERSEN (1805-1875)

În lumea aceasta există o țară despre care auzim și pe care o îndrăgim încă din fragedă copilărie. Această țară se numește Danemarca, iar în ea a trăit și a creat remarcabilul povestitor al lumii Hans Hristian Andersen.

El intră în casele noastre fiindcă înainte ca noi să știm a citi — intră pășind ușor, abia auzit, așa ca și slăvitul vrăjitor, maestrul somnului ușor și al poveștilor, micul Olle-Închide-Ochișorii.

Elfii și trolii poveștilor populare, micuța fetiță Degețica, care s-a născut pe lume dintr-o lalea, mica și nefericita zîină a apelor, care plutește pînă sub ferestrele caselor omenești, strălucitorul palat, construit din porțelan chinezesc foarte fin, și poveștile pentru copii, care zboară într-un vârtej rece după urmele saniei mari a Crăiesei Zăpezilor.

Chiar însuși Hans Hristian Andersen, marele maestru al zborului imaginar, s-ar fi mirat, dacă ar fi aflat prin cîte țări călătoresc poveștile lui fără bătrînețe.

(După S. Marșak)

CRĂIASA ZĂPEZILOR

Șapte povestiri. Întia povestire în care e vorba de oglindă și de niște cioburi

Să începem să povestim, și când vom ajunge la sfârșit, avem să știm mai mult decât știm acuma.

Era odată un vrăjitor răutăcios, unul dintre cei mai răi, era chiar dracul. Și vrăjitorul acesta a făcut o oglindă, dar nu era o oglindă ca toate oglinzile, fiindcă tot ce era frumos și bun, dacă se oglindea în ea, aproape că nici nu se vedea, în schimb, tot ce era urât se vedea în oglindă foarte limpede și chiar mai urât decât fusese. Cele mai frumoase priveliști în oglindă parcă erau spanac fiert și cei mai buni oameni erau în oglindă urcicioși sau ședeau cu capu-n jos. Fețele lor erau așa de schimonosite, că nu le puteai cunoaște și dacă, de pildă, cineva care avea o alunică pe obraz, se uita în oglindă, alunica creștea și îi acoperea tot obrazul, ca o pată neagră. Dracul zicea că aceasta e foarte nostim și de haz. Când îi trecea cuiva prin minte vreun gând bun, în oglindă se arăta un rînjete, așa că desigur dracul vrăjitor se bucura de născocirea lui. Toți cei care umblau la școala lui de vrăjitorie — fiindcă trebuie să știți că avea o școală de vrăjitorie — spuneau în toate părțile că s-a săvîrșit o minune; ziceau că abia acuma se putea vedea cum arată într-adevăr lumea și oamenii. Umblau în toate părțile cu oglinda și în curînd n-a mai rămas nici o țară și nici un om pe care să nu-i fi schimonosit oglinda aceea. Într-o bună zi s-a gândit el să se urce în cer cu oglinda, ca să rîda de îngeri și de Dumnezeu. Dar cu cît se urca mai sus în văzduh, cu atît oglinda tremura și se strîmba și de-abia mai putea s-o ție; s-a urcat tot mai sus și mai sus și deodată oglinda s-a strîmbat așa de tare și a tremurat așa de cumplit, încît i-a alunecat din mîini, a căzut pe pămînt și s-a spart în mii și milioane de bucăți. Dar acuma oglinda a pricinuit nenorociri și mai mari, fiindcă unele bucăți erau cît un fir de nisip și au zburat duse de vînt peste tot pămîntul, și au intrat în ochii multor oameni, și cei cărora le intrau în ochi cioburile acestea vedeau toate lucrurile schimonosite sau nu mai gîndeau acum decât sucit și întortocheat, pentru că cioburile păstrasera toate puterile rele pe care le avusese oglinda întregă. Unii oameni s-au trezit cu cîte un ciob chiar în inimă și inima lor s-a prefăcut deodată într-un bulgăre de gheață. Unele cioburi erau așa de mari, încît unii și alții le-au luat și au făcut din ele geamuri; dar ferească Dumnezeu să te fi uitat la vreun prieten prin geamurile acestea! Alte cioburi au ajuns ochelari, dar cei care purtau asemenea ochelari vedeau strîmb și judecau nedrept. Dracul rîdea încît era să plesnească de toate aceste năzbîtii. Și mai erau încă multe cioburi în lume. Vedem noi îndată.

A doua povestire

Un băiețuș și o fetiță

În orașul cel mare, în care sînt atîția oameni și atîtea case și n-au toți loc unde să-și facă o grădină și de aceea cei mai mulți trebuie să se mulțumească cu flori în glastre, erau și doi copii sărmani, care aveau o grădină puțin mai mare decît un vas cu flori. Nu erau frate și soră, dar se iubeau între ei ca și cum ar fi fost. Părinții lor locuiau în două mansarde din două case alăturate, și care erau așa de apropiate una de alta, încît streșinile mai că se atingeau și, cum ferestrele erau față în față, puteai să treci de la o locuință la cealaltă.

Părinții pusese ră fiecare în streășină cîte o cutie mare de lemn umplută cu pămînt și sădise ră legume și verdețuri de care aveau nevoie la gătit și mai sădise ră și cîte un trandafir; era cîte unul în fiecare cutie și înflora frumos. Pe urmă, ce s-au gîndit ei, să puie cutiile de-a curmezișul peste streășină, așa că acuma aproape ajungeau de la o fereastră la cealaltă și erau ca două straturi. Păștile de mazăre atîrnau peste marginea cutiilor și trandafirii își întindeau crengile pe deasupra și se împreunau făcînd o boltă de flori și frunze. Cum cutiile erau foarte înalte și copiii știau că nu trebuie să se urce pe ele, aveau voie cîteodată să se coboare pe fereastră și să stea pe scăunel între cutii, la umbra trandafirilor și să se joace.

Iarna petrecerea aceasta se isprăvea. Geamurile erau înghețate. Copiii însă încălzeau pe sobă bănuți de aramă, îi lipeau de geamurile înghețate

și deodată se ivea un rotocol străveziu și prin rotocol se uita, de la fiecare fereastră, câte un ochi drăgălaș și blînd; erau băiețașul și fetița. Pe el îl chema Karl și pe ea Gretchen. Vara făceau numai un pas și erau unul lîngă altul, iarna însă, trebuiau să se coboare și să se urce pe o mulțime de scări, și afară ninge.

— Au început să roiască albinele cele albe, zicea bunica.

— Au și o regină? întreba băiețașul, fiindcă știa că albinele cele adevărate au o regină.

— Da, au, spunea bunica. E acolo unde-i roiul mai des, e mai mare decît celelalte, dar nu stă mult pe pămînt, se urcă iar în norii cei negri. Noaptea ea pornește în zbor pe străzi și se uită pe fereastră în casă și atunci geamurile îngheață și se fac flori de zăpadă pe la ferestre.

— Da, da, am văzut, ziceau copiii, și acuma știau că e adevărat ce spunea bunica.

— Crăiasa Zăpezilor vine și pe la noi? a întreat odată fetița.

— Atîta-i trebuie, să vie, a răspuns băiețașul, că o pun pe sobă și îndată se topește.

Bunica l-a mîngîiat pe păr și a început altă poveste. Seara, înainte de culcare, cînd era pe jumătate dezbrăcat, Karl s-a dus la fereastră, s-a urcat pe un scaun și s-a uitat prin rotocolul de pe geam. Afară începuse să ningă și un fulg, cel mai mare, s-a prins de marginea unei cutii de flori; fulgul a crescut pînă s-a prefăcut într-o femeie îmbrăcată cu o rochie albă, care parcă era țesută din mii și mii de fulgi de zăpadă. Femeia era frumoasă și gingașă, dar era de gheață, de gheață sclipitoare, și totuși era vie; ochii îi străluceau ca două steluțe, dar nu stăteau o clipă locului. Femeia a dat din cap și a făcut semn cu mîna către fereastră. Băiețașul s-a speriat și s-a dat jos de pe scaun și i s-a părut că la geam bate din aripi o pasăre mare.

A doua zi a fost senin și ger. Și după aceea n-a mai trecut mult și a venit primăvara; era cald, copacii au început să înverzească, rîndunelele au sosit și și-au făcut cuiburi, fereastra era mereu deschisă și copiii ședeau iar în grădinița lor de pe streșină.

Trandafirii au înflorit. Fetița învățase un cîntec în care era vorba de trandafiri și, cînd îl cînta, ea se gîndea la trandafirii ei și l-a învățat și pe băiețaș și cîntau acuma amîndoi:

*Ce frumoși sînt trandafirii,
Și cad pradă ofilirii!
Traiul nostru e mai bun,
Că-nflorim și la Crăciun!*

Și copiii se țineau de mână, sărutau trandafirii și se uitau la cerul senin. Ce frumos e vara când trandafirii înfloresc!

Karl și Gretchen se uitau într-o carte cu animale și păsări; ceasul de la biserică tocmai bătea cinci, când deodată băiețașul spuse:

— Au! M-a lovit ceva în piept! Și mi-a intrat ceva în ochi! Fetița l-a luat de după gât, el tot clipea din ochi, dar în ochi nu se vedea nimic.

— Mi se pare că s-a dus, a spus el.

Dar nu se dusese nimic. Era un ciob mărunț din oglinda cea fermecată care schimonosea și urîtea tot ce era frumos și bun, iar tot ce era urîț și rău se oglindea în ea pe de-a-ntregul, așa cum era, și orice cusur ieșea la iveală. Bietului Karl îi intrase în inimă un ciob și în curînd inima lui avea să fie ca un bulgăre de gheață. Acum nu-l mai durea, dar ciobul rămăsese în inimă.

— De ce plîngi? a întrebat el pe fetiță. Vai! Ce urîță ești când plîngi! N-am nimic, nu vezi? Phu! strigă el deodată, uite trandafirul acela e mîncat de viermi, și celălalt de colo e strîmb și boțit! Urîți mai sînt și trandafirii aceștia! Ca și cutia în care stau!

Și a dat cu piciorul în cutie, și a rupt un trandafir.

— Vai! Karl, ce faci?! a strigat fetița și când a văzut-o așa de speriată, băiețașul a mai rupt un trandafir și a intrat în casă și a lăsat-o pe Gretchen singură.

Cînd mai tîrziu ea a venit iar cu cartea cu poze, el a spus că aceasta-i pentru copiii de țîță. Cînd bunica spunea vreo poveste, el o tot întreba dacă-i adevărat. Pe urmă își punea ochelarii bunicăi și vorbea ca ea; o îngîna foarte bine și toți rîdeau. În scurtă vreme a ajuns să imite în vorbă și în mișcări pe toți vecinii. Imita mai cu seamă tot ce era urîț și caraghios la fiecare. Lumea zicea: «Băiatul e foarte deștept!» Dar aceasta era numai din pricina ciobului pe care-l avea în ochi și a ciobului pe care-l avea în inimă; și tot din pricina aceasta o necăjea și o strîmba și pe Gretchen, care-l iubea din tot sufletul.

Jocurile lui erau acum cu totul altfel decît fuseseră, erau jocuri chibzuite. Odată, iarna, pe cînd afară ninge, și-a întins poala surtucului, ca să prindă cîtiva fulgi, apoi a luat o lupă și a spus fetiței:

— Ia uită-te prin sticla aceasta, Gretchen.

Fetița s-a uitat. Fiecare fulg era mult mai mare și semăna cu o floare sau cu o stea în șase colțuri; era foarte frumos.

— Vezi ce meșteșugiți sînt! a spus Karl. Sînt mult mai frumoși decît florile adevărate și nu-i nici o greșeală în ei, sînt făcuți cu o potriveală anumită; păcat numai că se topesc!

Peste vreo cîteva zile, Karl a venit cu o săniuță în spate și cu mănuși groase în mîna și i-a spus Gretchen:

— Mi-au dat voie să mă dau cu sania în piață, unde se dau și ceilalți băieți.

În piață, băieții își prindeau uneori săniuța de cîte o căruță și se duceau așa o bucată de drum. Era minunat. De data aceasta a trecut pe acolo și o sanie mare, vopsită cu alb și în sanie ședea cineva înfășurat într-o blană albă și cu căciulă albă pe cap. Sania a făcut de două ori înconjurul pieței și Karl, cînd a văzut că vine iar, și-a prins repede săniuța de ea și a pornit în urma ei. Sania cea mare aluneca tot mai repede și mai repede și a cotit într-o uliță alăturată. Vizitiul întorcea din cînd în cînd capul și-i făcea semn prietenește lui Karl, parcă l-ar fi cunoscut și ori de cîte ori băiatul voia să-și desprindă săniuța, cel care stătea în sanie făcea din cap și Karl rămînea așa cum era. Au ajuns la barieră și au ieșit din oraș. Ninsoarea s-a întetit așa de tare, încît de deasă ce era, băiețașul nu-și mai vedea nici mîinile. Sania mergea tot mai repede. Karl a vrut iar să se desprindă de sania cea mare, dar n-a izbutit; săniuța alerga ca vîntul. A început să strige, dar nimeni nu-l auzea; ningea mereu și sania aluneca tot mai iute. Deodată a simțit o hurducătură, parcă ar fi trecut peste șanțuri și garduri. Karl s-a speriat cumplit și a încercat să spună o rugăciune în gînd, dar degeaba, nu-și aducea aminte decît de tabla înmulțirii.

Fulgii cădeau tot mai mari și mai mari, pînă au ajuns cît niște găini albe; au sărit deodată într-o parte, sania cea mare s-a oprit și cel care o

mîna s-a ridicat. Blana și căciula îi erau de omăt; în fața lui Karl stătea acuma o fată înaltă și mlădioasă, strălucitor de albă; era Crăiasa Zăpezilor.

— Am mers bine! a spus ea. Dar mi se pare că ți-i frig. Ia vină aici, în blana mea de urs!

L-a luat și l-a pus lîngă ea în sanie, l-a învelit cu blana și lui i s-a părut deodată că îl aruncă în mijlocul viscolului.

— Tot ți-i frig? l-a întrebat ea și l-a sărutat pe frunte. Sărutarea ei era mai rece decît gheața și îl săgeta pînă-n inimă, și doar inima lui era pe jumătate un bulgăr de gheață. O clipă a crezut că moare, dar numai o clipă, fiindcă îndată, după aceea, i-a fost iar bine și n-a mai simțit frigul.

— Săniuța mea! Săniuța mea! Să n-o uitați!

La aceasta s-a gîndit mai întîi și una din găinile cele albe a luat săniuța în spate și a pornit în zbor după ei. Crăiasa Zăpezilor l-a mai sărutat o dată pe Karl și el a uitat de Gretchen, de bunică-sa și de toți cei de-acasă.

— De-acuma nu te mai sărut, a spus ea, că dacă te mai sărut, mori.

Karl s-a uitat la ea: era foarte frumoasă, o fată mai cuminte și mai drăgălașă nici nu-și putea închipui. Acuma nu i se mai părea de zăpadă ca atunci cînd o văzuse pe fereastră și ea îi făcuse semn. Nu-i era frică de dînsa. A început să-i spuie că el știe să facă socoteli în gînd, chiar cu fracții, că știe ce întindere și cîți locuitori are țara, și ea zîmbea și nu zicea nimic. Și deodată, băiatului i s-a părut că ce știe el nu-i destul, și s-a uitat în sus în văzduhul larg și înalt, și atunci ea a zburat cu el sus de tot, pînă în norii cei vineți. Și vijelia vuia și șuiera și în vuietul ei parcă se auzeau cîntece străvechi. Și au trecut în zbor peste păduri și peste ape, peste mări și peste țări; dedesubtul lor vîjîia crivățul, urlau lupii, sclipea zăpada; deasupra lor zburau ciori negre, care croncăneau prelung, și sus de tot era luna mare și luminoasă, și o noapte întreagă de iarnă Karl s-a uitat la lună și în zorii zilei a adormit la picioarele Crăiesei Zăpezilor.

A șaptea povestire

*În care e vorba de palatul Crăiesei Zăpezii și despre
ce s-a întîmplat acolo*

În vremea aceasta, Gretchen a ajuns la palat și a intrat pe poartă. Vînturi tăioase au întîmpinat-o. Ea a spus o rugăciune și vînturile îndată au stat pe loc și s-au culcat și ea a intrat în sălile palatului, mari, goale și reci. Și deodată l-a zărit pe Karl, s-a dus repede la el, l-a luat de după gît, l-a strîns în brațe și i-a spus:

— Karl! Bine că te-am găsit!

Karl însă ședea nemișcat, țeapăn și rece. Gretchen a început să plîngă și lacrimile ei fierbinți au căzut pe pieptul lui, au pătruns pînă la inimă și

au topit bulgărele de gheață, și au mistuit ciobul de oglindă. El s-a uitat la dînsa și ea a început sa cînte:

*Ce frumoși sînt trandafirii
Și cad pradă ofilirii!
Traiul nostru e mai bun,
Că-nflorim și la Crăciun!*

Cînd a auzit cîntecul, Karl a izbucnit în plîns; și lacrimile cînd au curs au luat cu ele și așchia de oglindă din ochi și atunci el a cunoscut-o și a strigat plin de bucurie:

— Gretchen! Gretchen! Dar unde-ai fost atîta vreme? Și eu unde am fost?

Și s-a uitat împrejurul lui.

— Vai! Ce frig e aici! Ce pustiu!

Și s-a lipit de Gretchen, și ea plîngea și rîdea de bucurie. Era așa de frumos, încît pînă și bucățile de gheață jucau de bucurie și după ce s-au săturat de jucat, s-au așezat iar jos și au alcătuit cuvîntul de care spusese Crăiasa Zăpezilor că dacă are să-l formeze Karl, el are să ajungă stăpîn pe sine însuși, iar ea are să-i dea lumea întregă și o pereche de patine noi.

Gretchen l-a sărutat pe obraji și obrajii s-au făcut roșii; l-a sărutat pe ochi și ochii au strălucit ca și ai ei; i-a sărutat mîinile și picioarele și el s-a înzdrăvenit și s-a înviorat. Acuma, cînd Crăiasa Zăpezilor avea să se întoarcă acasă, avea să găsească dezlegarea lui de vraja scrisă cu bucăți sclipitoare de gheață.

Cei doi copii s-au luat de mînă și au ieșit din palat. Au început să vorbească de bunica și de trandafirii din streășină; și pe unde mergeau ei, vînturile nu mai băteau și ieșea soarele. Cînd au ajuns la copăcelul cu poame roșii, renul era acolo și-i aștepta. Cu ei era și un ren mai tînăr, cu ugerul plin, și renul acela le-a dat copiilor lapte cald și i-a sărutat pe frunte. Și renii i-au luat apoi în spate pe copii și i-au dus la căsuța finlandezei. Aici s-au încălzit bine și pe urmă au juns la căsuța laponei. Lapona, în vremea aceasta, le făcuse hăinuțe noi și le dresese sania.

Cei doi reni și cu lapona i-au dus pe copii pînă la hotarele țării. Acolo unde începea iarba, copiii și-au luat rămas bun de la laponă și de la reni. Păsările cîntau și copacii erau înmuguriți. Și deodată au văzut în fața lor o fetiță călare pe un cal frumos, pe care Gretchen îl cunoștea (fusesse înhămat la caleașca de aur). Fetița purta o căciuliță roșie și avea pistoale la brîu. Era fetiță de tîlhar, se săturase de stat acasă și plecase acum în lumea largă, mai întîi către mieznoapte și după aceea avea de gînd să ajungă și prin alte părți ale lumii. A cunoscut-o îndată pe Gretchen și Gretchen pe ea, și amîndouă s-au bucurat grozav.

— Te pricepi strașnic să cutreieri lumea! i-a spus ea lui Karl. Dar oare meriți tu să umble cineva după tine și să te caute tocmai la capătul pămîntului?

Gretchen a bătut-o ușurel pe obraz și a întrebat-o ce face prințul și prințesa.

— Au plecat în străinătate, a răspuns fetița de tîlhar.

— Da' cioroiul? a întrebat Gretchen.

— Cioroiul a murit. Și drăguța lui cea domestică acuma e văduvă, și-a legat o ață neagră de picior și plînge după el. Dar ia spune, tu ce-ai făcut și cum l-ai găsit?

Gretchen și cu Karl i-au povestit tot.

Fetița de tîlhar i-a luat pe amîndoi de mîină și le-a spus că atunci cînd are să treacă prin orașul lor, are să vie pe la ei, și după aceea a pornit iar în lumea largă. Karl și Gretchen au plecat și ei mai departe, mîină-n mîină, și pe unde ajungeau, era primăvară cu iarbă verde și flori. Și deodată au zărit turnurile unui oraș; era chiar al lor. Au intrat în oraș și au ajuns acasă la bunica și s-au urcat în odăiță, unde toate erau la locul lor ca altădată. Ceasornicul spunea: «tic-tac», și arătătoarele se mișcau. Dar cînd au intrat pe ușă, au văzut că acuma erau mari, oameni în toată firea. Trandafirii din streășină erau înfloriți și lîngă trandafiri erau scăunelele pe care ședeau cînd erau copii. Karl și cu Gretchen s-au așezat fiecare pe scăunelul lui, ținîndu-se de mîină. Măreția rece și pustie din palatul Crăiesei Zăpezilor o uitaseră ca pe un vis apăsător. Bunica ședea la soare și citea: «Dacă nu veți fi cum sînt copiii, nu veți vedea împărăția cerurilor».

Karl și cu Gretchen s-au uitat unul la altul și deodată au înțeles cîntecul cel vechi:

*Ce frumoși sînt trandafirii,
Și cad pradă ofilirii!
Traiul nostru e mai bun,
Că-nflorim și la Crăciun!*

Erau acum amândoi oameni în toată firea și totuși copii, copii în inimile lor; și acum venise vara, vara caldă și binefăcătoare.

APLICAȚII

1. Ce sentimente nutriți în urma lecturii poveștii «Crăiasa Zăpezilor»: admirație, compasiune, repulsie? Împărtășiți-vă impresiile.
2. Determinați care este ideea principală a poveștii «Crăiasa Zăpezilor».
3. Care episoade s-au întipărit, ați reținut mai pronunțat în propria-vă imaginație?
4. Povestiți cum v-o închipuiți pe Gretchen. Stăruți-vă să redați acea impresie pe care v-a făcut-o ea.
5. Urmăriți împreună cu povestitorul drumul pe care l-a parcurs fetița în căutarea lui Karl. Relatați ce sentimente ale lui Gretchen împărtășiți. Ce puteți spune despre calitățile sufletești ale acestei fete?
6. Povestiți despre relațiile dintre cei doi copii, Gretchen și Karl.
7. Determinați personajele poveștii, clasificându-le.
8. Selectați elementele fantastice din poveste.
9. Caracterizați eroii principali, folosind uneori citate din text.
10. Ce dorea mai mult Crăiasa Zăpezilor? Cine s-a dovedit a fi mai fericită: Gretchen sau Crăiasa Zăpezilor? Motivați-vă răspunsul.
11. Cum credeți, de ce Gretchen a fost mai puternică decât Crăiasa Zăpezilor, doar aceasta din urmă era o vrăjitoare?
12. Faceți un desen care i-ar prezenta pe cei doi copii, așa cum vi-i imaginați.
13. Închipuiți-vă, că pe Karl la răpit nu Crăiasa Zăpezilor dar Crăiasa Arșiței. Inventează subiectul unei asemenea povești.

PRIVIGHETOAREA

În China, cum trebuie s-o știți, Împăratul e chinez, iar toți cei ce-l înconjoară sînt și ei tot chinezi. Demult, de foarte mult, grăbiți-vă să ascultați povestea aceasta care va fi în curînd uitată, palatul Împăratului era cel mai minunat din lume, cu totul și cu totul de-un fel de porțelan așa de subțire, de scump și delicat, încît numai cu mare pază te puteai atinge de el. În grădină erau florile cele mai frumoase; iar cele mai alese aveau niște clopoței de argint, care începeau a suna cum trecea cineva pe-acolo, ca nu cumva să treacă fără să le vadă. În sfîrșit, tot ce vedeai în grădina Împăratu-

lui, era cu o nespūsă măiestrie rînduit, iar grădina era așa de mare, încît nici grădinarul nu-i cunoștea marginile.

Mergînd așa mereu, ajungeai într-o pădure frumoasă, cu copaci înalți și lacuri sclipitoare; pădurea aceasta se-ntindea pînă la mare, care acolo la mal era albastră ca cerul, și atît de adîncă, încît chiar corăbiile mari puteau să tragă aproape pînă sub copaci. O privighetoare își aninase cuibul de una din ramurile îndoite deasupra valurilor și așa de fermecător cînta, încît pînă și pescarii, care își aveau ei destule griji, stăteau să o asculte în timpul nopții, în loc să-și vadă de năvoadele lor.

— Doamne! Frumos mai cîntă! ziceau ei. Cu toate astea trebuiau să se gîndească și la ale lor și să se despartă de cîntecul privighetoarei; dar în noaptea următoare iar se opreau, și iar ziceau:

— Doamne! Frumos mai cîntă!

Din toate țările lumii veneau călători la cetatea Împăratului acestuia și toți rămîneau uimiți și de palatul, și de grădina lui; dar cînd auzeau pe privighetoare cîntînd, ziceau într-un glas:

— Iată ce-i mai minunat din toate!

Și călătorii, cînd se-ntorceau pe la vetrele lor, povesteau toate minunățiile acestea iar învățații făcură cărți asupra cetății, asupra palatului și asupra grădinii. Privighetoarea, nu mai încape vorbă, că n-a fost uitată; ba încă și-a avut partea ei cea mai de cinste, iar cei care știau să facă versuri scriseră adevărate poeme închinare privighetorii din pădure, care cîntă la țarmul mării.

Și toate cărțile acestea se răspîndiră în lume, iar unele din ele străbătură pînă la Împăratul. El se așeză atunci într-un jilț de aur și prinse a citi. Și mereu clătina din cap uimit de cîte se spuneau despre palat, despre cetate și despre grădină. Dar privighetoarea este, de bună seamă, mai presus de tot ce se poate închipui, ziceau cărțile.

— Despre ce privighetoare, mă rog, tot vorbesc cărțile acestea? întreba Împăratul. Eu nu știu nimic. Cum? Se găsește o astfel de pasăre în împărăția mea și chiar în grădina mea? Și eu n-am auzit niciodată vorbindu-mi-se de așa ceva, și trebuie să aflui aceasta din cărțile străinilor?

Chemă numaidecît pe aghiotantul său. Acesta era un om așa de îngîmfat, că de cîte ori un supus îndrăzne să-i spună o vorbă, el îl privea o clipă cu dispreț și-i întorcea apoi spatele.

— Trebuie să fie pe-aici o pasăre foarte ciudată, căreia-i zic privighetoare, spuse Împăratul. Aud că-i tot ce poate fi mai frumos în împărăția mea. De ce nu mi-a vorbit nimeni de aceasta?

— Nici eu n-am auzit vorbindu-se de-așa ceva, răspuse aghiotantul. Ea n-a avut niciodată cinstea de a fi prezentată la curte.

— Vreau să mi-o aducă aici chiar în astă-seară și să cînte înaintea mea, ceru împăratul. Toată lumea știe ce comori am, și eu nu le cunosc încă.

— Nu mi s-a pomenit nici o dată de-o asemenea pasăre, răspuse aghiotantul, dar am s-o caut și am s-o găsesc.

Dar unde s-o găsească? Aghiotantul urcă și coborî toate scările, străbătu coridoare și săli, întrebă pe toți care-i întâlneau, dar nimeni, nimeni nauzise vorbindu-se de privighetoare.

În sfîrșit, descoperiră la bucătărie o biată fetiță care zise:

— O, Doamne! Privighetoarea! Dar eu o cunosc foarte bine, ce frumos cîntă! Duc în toate serile mamei, care-i bolnavă, din ce rămîne de la masă; ea stă în vale, la țarm și de cîte ori mă duc, mă odihnesc acolo-n pădure și ascult cum cîntă privighetoarea. De multe ori îmi vine să plîng, pentru că aceasta-mi face tot așa de mare plăcere ca și cînd mă mîngîie mama.

— Fetico dragă, zise iute aghiotantul, te tocnesc cu leafă la bucătărie și-ți dau voie să vezi pe Împăratul cînd mîncă, dacă poți să ne duci la privighetoare, căci e poftită, pentru azi chiar, la serata de la curte.

Porniră cu toții spre pădurea unde cînta privighetoarea de obicei. Și pe cînd mergeau ei așa, o vacă începu să mugească.

— A, zise aghiotantul, aceasta trebuie să fie! Dar ce glas puternic pentru o făptură așa de mică?.. Pare-mi-se că am auzit eu undeva glasul acesta.

— Nu, zise fetița, acestea-s vacile care mugesc. Mai e pînă acolo.

Broaștele lacome, începură a orăcăi:

— Doamne, ce frumos! zise preotul palatului. Într-adevăr, parcă auzi clopotele cele de la biserica noastră.

— Nu, zise fetița, acestea-s broaștele..., dar mi se pare că avem să o auzim acuși.

Și iată că-ncepu sa cînte privighetoarea.

— Aceasta-i, zice fetița; uite-o!

Și ea arăta cu degetul o păsărică cenușie sus, între crengi.

— Cum se poate? zice aghiotantul, niciodată nu mi-aș fi închipuit-o așa. Ce aer simplu! De buna seamă că și-a pierdut toată strălucirea ei, când s-a văzut în fața atîtor oameni mari.

— Drăguță privighetoare, îi strigă de jos fetița, Slăvitul nostru Împărat vrea să te audă cîntînd.

— Cu cea mai mare plăcere, răspunde privighetoarea.

Și începe-a cînta, de drag să o ascuți.

— Să juri că-i o armonică, zise aghiotantul. Ia te uită gușulița ei cum se mișcă! E curios că n-am auzit-o pînă acum. Are sa aibă mare succes la curte.

— Să mai cînt încă o dată înaintea Măriei Voastre? întrebă privighetoarea, care credea că atunci chiar Împăratul era de față.

— Scumpa mea privighetoare, zice aghiotantul, am plăcerea de a te invita pentru astă-seară la serbarea curții, unde vei desfăta pe Luminăția Sa Împăratul cu prea frumosul d-tale cîntec.

— Nicăieri nu se aude mai bine ca în pădure, zise privighetoarea, totuși voi veni cu dragă inimă, dacă aceasta e dorința Împăratului.

La palat se făcuseră pregătiri nemaipomenite. Pereții și tavanele de porțelan sclipeau în bătaia razelor a sute de mii de lămpi de aur; florile cele mai strălucitoare, cu cei mai frumoși clopoței, împodobeau coridoarele. Și în vînzoleala care se făcea, în sus și în jos, se stîrni ca un vînt care, clătînd toți clopoțeii, făcea o larmă de nu se mai putea auzi nimic.

În mijlocul sălii celei mari, unde sta în jilț Împăratul, se așezase o vergea de aur pentru privighetoare. Toată curtea era de față, și fetița fusese îngăduită să se uite și ea prin crăpătura ușii, căci i se dăduse rang de bucătăreasă a Împăratului.

Toată lumea era în veșmînt de sărbătoare, iar ochii tuturor erau ațintiți la păsărică cenușie, spre care era îndreptată întreaga luare aminte și admirație a Împăratului.

Și cîntă privighetoarea cu atîta farmec, că ochii Împăratului se umplură de lacrimi. Da, lacrimi curgeau pe obrazii Împăratului, și privighetoarea cînta din ce în ce mai frumos. Viersul ei mergea la inimă. Și atîta era Împă-

ratul de mulțumit, încît vroia ca privighetoarea să poarte la gît pantoful lui de aur: dar privighetoarea nu primi, era ea destul de răsplătită.

— Lacrimi văzui în ochii Împăratului, zise ea, și aceasta-i pentru mine comoara cea mai scumpă. Lacrimile unui Împărat au un preț care nu se poate spune. Știe numai Cel de Sus cît mă simt eu de răsplătită.

Și iar începu cîntecul ei nespus de duios.

— Ce haz are! ziceau doamnele între dînsele și, ca să facă și ele ca privighetoarea, își umpleau gura cu apă, ca să-și gîlgîie glasul cînd voiau să vorbească. Feciorii și slugile palatului arătau și ei cea mai mare mulțumire; ceea ce nu-i puțin lucru, căci se știe că acești oameni sînt cei mai greu de mulțumit.

În scurt timp privighetoarea avu un succes cum nu se poate spune.

Din acea zi, ea trebui să trăiască la curte. I se dădu o colivie de aur și se plimba de două ori pe zi și o dată în timpul nopții. Atunci era urmată de douăsprezece slugi și fiecare din ele legase cîte o panglicuță de mătase de piciorul ei, și aveau mare grijă să nu o scape. O asemenea plimbare numai plăcută nu putea să fie.

Orașul întreg nu mai vorbea decît de pasărea măiastră. Cînd se întîlneau doi oameni, unul începea: «Privi...» și, înainte de a-și sfîrși vorba, celălalt împlinea «ghetoarea!» Și erau înțeleși.

Vîlva ce se făcuse în jurul pasăruiciei era așa de mare, încît unsprezece copii de măcelari fură botezați cu numele de Privighetoare, cu toate că tipetele lor n-aveau nimic de-a face cu cîntecul ei.

Într-o zi Împăratul primi un pachet mare pe care era scris: Privighetoarea.

— Iată negreșit o carte nouă despre vestita noastră pasăre, zise el.

Dar în loc de carte, găsi o jucărie închisă într-o cutie. Era o privighetoare fabricată, care semăna cu cea vie; era acoperită toată numai cu diamante, cu rubine și safire.

Cum întoarse o cheiță, începu un cîntec, cîntat și de adevărata privighetoare, și totodată își mișcă și codița, care strălucea de aur și argint. La gît avea o panglicuță pe care era scris: Privighetoarea Împăratului Japoniei e săracă pe lîngă aceea a împăratului Chinei.

E o minune, ziseră toți curtenii; și acel care adusese jucăria primi rangul de «Mare Introducător al Privighetorilor pe lîngă Măria Sa Împăratul».

— Să le punem să cînte împreună, are să fie un duet de toată frumusețea, zise Împăratul.

Și într-adevăr le puse să cînte împreună; dar acest duet nu mergea deloc, căci privighetoarea cea vie cînta după firea ei, iar cealaltă cînta după cum se-nvîrteau roțițele.

— Nu e vina acesteia, zise capelmaistrul curții, arătînd pasărea cea fabricată; ea cîntă întocmai după măsură, parcă a învățat la școala mea.

O puse să cînte singură: și ea plăcu tot atît de mult ca și cea adevărată, ba chiar mai mult, pentru că și strălucea întocmai ca brățărilor și cerceii doamnelor de la curte.

Cîntă astfel de treizeci și trei de ori aceeași bucată și fără cea mai mică osteneală. Cei care-o ascultau ar fi vrut s-o pună să-și mai reînceapă încă o data bucată, Împăratul însă găsi cu cale că ar fi rîndul adevăratei privighetori. Dar ce se făcuse? Nimeni nu băgase de seamă cînd zburase pe fereastră, spre codrul ei verde.

— Ce-i aceasta? zise Împăratul și toți curtenii cîrteau împotriva pasăruicii și o învinuiau de nerecunoștința.

— Noroc că ne-a rămas cea mai de seamă, ziseră ei și se mîngîiară punînd pe pasărea fabricată să-și mai cînte bucată pentru a treizeci și patra oară.

Adevărata privighetoare fu gonită din cetate și din împărăție.

Pasărea fabricată avu un loc de cinste, pe o pernă de mătase, lîngă patul Împăratului. Tot aurul, toate darurile ce i se făcuse erau întinse în jurul ei. Primise rangul de Mare Cîntăreț împărătesc la ospețele curții, loc ce era hotărît la numărul unu, în partea stîngă, după rînduiala slujitorilor palatului.

Așa au stat lucrurile vreme de un an. Împăratul, curtenii și tot neamul chinezesc știa pe dinafară fiecare notă din cîntecul acestei privighetori; și tocmai aceasta li-l făcea cu atît mai plăcut, cu cît oricine putea să-l cînte sau singur, sau împreună cu privighetoarea. Ștregarii pe ulițe cîntau tzi-tzi-tzi-kluk, kluk, kluk! Și Împăratul îngîna și el același vers. Nu vă închipuiți ce frumos era!

Intr-o seară, pe cînd cînta mai bine pasărea mecanică, iar Împăratul, culcat în pat, o asculta mai cu drag, iată că se aude înăuntrul corpului ei crac!, apoi br-rr-u-u; toate roțițele începură a se învîrți alandala, și deodată cîntecul tăcu.

Împăratul sări din pat și trimise în grabă să cheme pe doctorul lui, dar acesta nu putu să o îndrepte cu nimic. Se aduse atunci un ceasornicar, care după multă vorbă de clacă și o lungă cercetare cu de-amănuntul, izbuti să dreagă mecanismul pasărelei; dar sfătui să umble binișor cu ea, pentru că fusurile se tociseră și era cu neputință să le mai înlocuiască.

Ce păcat! Nu mai puteau pune pasărică să cînte decît o dată pe an și atunci era prea mult. Iar cînd sosea ziua aceea mult așteptată, capelmaistrul ținea o cuvîntare plină numai cu vorbe neînțelese, dar în care vroia el să

arate că acum cîntecul e mai desăvîrșit ca niciodată, iar după o astfel de încredințare era, vezi bine, și cîntecul mai desăvîrșit ca oricînd.

Cinci ani trecură astfel, cînd iată că țara întreagă fu lovită de o mare nenorocire. Chinezii iubeau foarte mult pe Împăratul lor, dar el căzu bolnav și se spunea că o să moară în curînd. S-alesese chiar noul împărat, și tot norodul era adunat în piață. Întrebau unii și alții pe aghiotant: «Ce mai face Împăratul cel bătrîn?»

— «Pff...», răspundea el, dînd din cap.

Împăratul, galben și rece, stătea întins în mărețul lui pat de aur. Toată curtea-l credea mort; și fiecare alerga să se închine noului împărat.

— Cîntece! Vreau cîntece! zicea Împăratul. Tu, păsărică de aur, cîntă, mai cîntă-mi odată. Ți-am dat atîta aur și atîtea diamante! Ți-am atîrnat de gît pînă și pantoful meu de aur! Cîntă-mi, te rog! Cîntă-mi!

Dar păsărica rămînea mută.

... Dar deodată lîngă fereastră se auzi cîntec nespus de duios: era privighetoarea din pădure care cînta pe-o creangă. Auzise și ea despre boala Împăratului și venise să-i aducă nădejde și mîngîiere. Farmecul glasului ei împrăștie vedeniile, care se șterseră încet-încet, sîngele începu a curge mai repede în trupul slăbit al Împăratului.

— Mulțumesc, zise Împăratul, din toată inima îți mulțumesc, păsărică trimisă din cer; acum te cunosc; eu te-am gonit din cetatea și din împărăția mea, dar, cu toate acestea, tu ai venit să alungi urîtele vedenii ce mă împresurau; tu ai îndepărtat moartea din inima mea. Cum pot să te răsplătesc?

— M-ai răsplătit destul, zise privighetoarea. Am smuls lacrimile ochilor tăi, cînd ți-am cîntat întîia oară. Și niciodată n-am să le uit; acestea-s diamantele care ating sufletul unui cîntăreț. Dar acum dormi, ai nevoie de odihnă ca să te întremezi, dormi, eu voi cînta înainte.

Și în vreme ce ea cînta, Împăratul fu cuprins de un somn dulce și binefăcător.

Soarele era în dreptul ferestrei. El se deșteptă, deplin vindecat și voios. Nici unul din slujitorii lui nu mai dăduse pe-acolo; toți îl credeau mort. Numai privighetoarea rămăsese credincioasă la căpățiul lui.

— Tu vei sta pururea lîngă mine, zise Împăratul. Vei cînta cînd îți va plăcea, iar pe pasărea fabricată am să o fărîm în mii de bucăți.

— Ba să nu faci aceasta, zise privighetoarea, păstrează-o întotdeauna. Eu nu pot nici să-mi fac cuib, nici să locuiesc aici în palat; lasă-mă să vin numai așa, din cînd în cînd. Seara voi cînta pe creangă lîngă fereastra ta, ca să te înveslesc și să-ți aduc gînduri proaspete. Voi cînta pe cei fericiți și pe cei ce suferă, voi cînta binele și răul, tot ceea ce nu e cunoscut de tine;

căci păsărica zboară pretutindeni, pîn-la coliba pescarului și la bordeiul plugarului, care amîndoi trăiesc așa departe de tine și de curtea ta. Iubesc mai mult inima ta, decît coroana ta, dar cu toate acestea, cîtă sănătate și cîtă lumină ar putea aduce pe lume o coroană. Voi veni și voi cînta; dar să-mi făgăduiești un singur lucru.

— Tot ce vrei! răspunse Împăratul, care acum își îmbrăcase haina împărătească și strîngea pe piept sabia lui de aur.

— Un singur lucru: să nu știe nimeni că tu ai o păsărică și că ea îți spune toate. Crede-mă că toate au să meargă de minune.

Și privighetoarea își luă zborul.

Curînd, după aceasta, curtenii și slugile veniră să-l mai vadă o dată pe împăratul lor mort.

Și rămaseră cu toții încremeniți; iar Împăratul le zise binișor:

— Bună ziua.

APLICAȚII

1. Dacă vi s-ar propune să faceți un film cu desene animate, cum ați fi prezentat primele cadre: palatul împărătesc, livada, lacul, pădurea, privighetoarea? Care cuvinte din text le-ați fi folosit pentru fiecare cadru?
2. Pe cine din eroii poveștii l-a impresionat profund cîntecul adevăratei privighetori? Citiți expresiv părerile lor despre cîntecul păsării din pădure.
3. Observați că privighetoarea a refuzat să poarte pantoful de aur. De ce lacrimile împăratului au fost pentru ea cea mai bună răsplată?
4. De ce curtenii se stăruiau să-l convingă pe împărat că privighetoarea fabricată e mai bună decît cea vie? Vorbeau ei sincer?
5. Prin ce se deosebea împăratul de curtenii săi? Este oare întîmplător faptul că, privighetoarea l-a salvat pe împărat de la moarte?
6. În ce constă puterea magică a cîntecului privighetorii? În ce mod reușește ea să învingă chiar moartea?
7. V-ați convins, citind povestea, de generozitatea privighetorii. Ce dorea ea mai mult în viață și cum se comporta?
8. Citiți expresiv și foarte atent răspunsul privighetorii, dat împăratului, la sfîrșitul poveștii. Ce ar fi pierdut povestea, dacă ar fi lipsit acest ultim dialog?
9. Ce-i face atît de apropiați pe cei doi eroi ai poveștii: privighetoarea și împărat? Ce lucru important a dorit să ne destăinuie H. H. Andersen prin povestea «Privighetoarea»?

-
10. Expuneți povestea îndrăgită, creată de H. H. Andersen, pe care ați citit-o independent.
 11. Rezumați conținutul poveștii «Privighetoarea».

AUTOEVALUARE

1. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc povestea cultă de povestea populară?
2. Care operă se numește în proză?
3. Prin ce se deosebește basmul de alte povești?
4. Care e gândul principal care reiese din conținutul basmului *Făt-Frumos din lacrimă*?
5. Care este povestea populară (din creația popoarelor lumii), pe care ați citit-o și discutat-o în clasă? Prin ce v-a impresionat ea?
6. Povestea este...»(cotinuați).
7. Cum reușește Făt-Frumos din basmul «Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana» să-și învingă dușmanii?
8. De ce în basm binele întotdeauna învinge răul?
9. Cărui erou din povestea populară, citită independent, ați dori să-i semănați?
10. De ce? Argumentați răspunsul.
11. Care este deosebirea dintre opera în versuri și opera în proză?
12. Numiți tema și ideea principală a poveștii «Fata babei și fata moșneagului»?
13. Numiți câteva aspecte importante pentru a demonstra că poezia «Sfârșit de toamnă» este o descriere în versuri, un pastel.
14. Ce povești cunoașteți, autorul cărora este A. S. Pușkin.
15. Cum a procedat Peștișorul de aur cu bătrâna la începutul operei și la sfârșit din povestea lui A. S. Pușkin «Povestea pescarului și a peștișorului de aur»? De ce?
16. Care sînt personajele principale? Dar personajele secundare și episodice a basmului?
17. Povestea lui A. S. Pușkin studiată este: poveste populară, poveste nuvelistică, sau basm cult în versuri? Aveți o altă variantă? Demonstrați.
18. Întocmiți planul unui fragment din «Povestea pescarului și a peștișorului de aur».
19. Numiți eroii poveștii lui H. Andersen, pe care ați citit-o și discutat-o în clasă.

-
- 20.** Ce i-a nimerit în ochi lui Karl («Crăiasa Zăpezilor»)? Unde are loc acțiunea în povestea «Privighetoarea»? (autorul ambelor povești — H. Andersen)?
 - 21.** Care privighetoare era în stare să cânte doar o melodie? Cine l-a salvat pe Karl din impasul la care a ajuns? («Crăiasa Zăpezilor»).
 - 22.** Caracterizați un erou din povestea studiată (din creația lui H. Andersen).
 - 23.** Cine este autorul «Peripețiilor baronului Miunchausen»?
 - 24.** A existat cu adevărat baronul Miunchausen?
 - 25.** Ce s-a întâmplat cu calul lui Miunchausen că s-a trezit pe cupola bisericii?
 - 26.** Cum s-a salvat baronul Miunchausen când a nimerit în mlaștină?
 - 27.** Enumerați povestirile pe care le-ați citit (din cartea «Peripețiile baronului Miunchausen»).
 - 28.** Ce impresie v-a lăsat lumea basmelor?
 - 29.** Care din imaginile specifice acestei lumi vi se par fermecătoare?
 - 30.** Enumerați câte o întâmplare din poveștile studiate care nu pot fi în realitate.

NATURA ȘI OMUL

Tematica literaturii sec. XIX este variată. Scriitorii caută să creeze opere cu caracter național. Bucuriile, durerile și aspirațiile omenești se cereau situate într-un mediu mai larg, iar acțiunile, faptele eroilor operelor literare urmau să fie motivate mai adânc de contradicții sociale.

Problema adevărului în opera literară îi preocupă pe scriitorii acestui secol. «Virtuțile morale, spunea B.P.Hașdeu, se nasc în popor, de aceea scriitorul e dator să le caute în sînul poporului». Ei resping în modul cel mai hotărît formalismul în poezie. Poezia, după B. P. Hașdeu, trebuie să fie un document al trăirilor umane (*Muza, Versul, Adevăratul poet*). V. Alecsandri redă tablouri de viață corespunzătoare, unde să fie prezente amănunte adevărate ale realității istorice.

Literatura timpului tinde să fie veridică și convingătoare prin tablourile zugrăvite. Tablourile de viață zugrăvite de I. Creangă în «Povești» sau «Amintiri din copilărie», rămîn pînă azi neîntrecute prin justetea amă-

nuntelor. M.Eminescu este romantic în creația sa poetică. El cântă marile aspirații umane, dar nu uită de aspectele contradictorii ale lumii.

Literatura sec. XIX prezintă o imagine amplă și veridică a omului și a societății.

Mihai Eminescu

FREAMĂT DE CODRU

(fragment)

Tresărind scînteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
 Pîtpalacul.

Din izvoare și din gîrle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
 Se azvîrle.

Cucul cîntă, mierle, presuri
Cine știe să le-asculte?
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-atît de multe
 Înțelesuri.

APLICAȚII

1. Ce frumuseți ale naturii l-au impresionat pe poet?
2. În ce anotimp al anului ne apare natura în această poezie?
3. Care-s cuvintele din poezie folosite în scopul de a prezenta natura ca o ființă vie?
4. Explicați imaginile: *las aleanul să mă fure; apa sună somnoroasă; ea în valuri sperioase se azvîrle; vorbesc cu atît de multe înțelesuri.*

-
5. Cuvântul *scînteie* din primul vers este verb (de la a *scînteia*). Avem în limba noastră și substantivul *scînteie*. Alcătuiți două propoziții cu cuvântul *scînteie* ca verb și ca substantiv.
 6. Găsiți sinonimele cuvintelor: *ram, a pătrunde, val, a privi, alean*.
 7. Descrieți oral pădurea pe care ați vizitat-o.
 8. Citiți expresiv poezia, ținând cont că ea e un imn închinat naturii. Citiți-o așa ca să auziți freamătul codrului, să trăiți și voi clipe fericite în mijlocul naturii.
 9. Selectați în scris personificările din poezie.
 10. Arătați care sînt sentimentele poetului față de lacul plin de culoare, mișcare și de sunet.
 11. Poezia este o împletire de imagini care se adresează văzului, auzului. Identificați și transcrieți pe caiete aceste imagini, folosind următorul model:
 - a) **imagini vizuale:**
«Tresărid scînteie lacul/Și se leagănă sub soare...
 - b) **imagini auditive**
«Apa sună somnoroasă...»
 12. Explicați, într-o compunere, cum vi-l imaginați pe Mihai Eminescu, după lectura acestei poezii.

Citirea expresivă

Pînă în prezent ați citit, multe poezii și ați observat că orice poezie redă nu numai fapte și idei, dar trezește și anumite emoții, sentimente. Toate acestea pot fi exprimate prin citirea expresivă a poeziilor.

Ca să citim expresiv o operă literară (poezie, operă în proză), trebuie, în primul rînd, să înțelegem bine conținutul ei, să simțim cele citite.

Citirea prin care se transmit ideile și sentimentele ce le conține opera literară se numește citire expresivă.

Condițiile principale ale citirii expresive sînt respectarea **pauzelor** după semnele de punctuație, găsirea **accentului logic, intonației** respective, **tonului și ritmului (tempoului)** citirii.

Cînd ajungem la virgulă, facem o pauză mică de durată pînă a numără la 1; la punct și virgulă — o pauză ce durează pînă a numără 1,2; la punct — o pauză ce durează cu numărarea de la 1 pînă la 3; la punctele de suspensie — o pauză ce durează pînă a numără de la 1 pînă la 4.

Pe lângă pauzele gramaticale, cerute de semnele de punctuație, există și pauze care se fac înaintea unor cuvinte din propoziție, ce nu sînt indicate prin semne de punctuație.

Intonația se determină prin ridicarea sau coborîrea vocii, întărirea sau slăbirea ei.

Cînd citim și ajungem la virgulă, ridicăm puțin tonul; la punct și virgulă, la două puncte și la un punct coborîm puțin vocea și facem o pauză; la tireu —«umplem» cu vocea «golul» format de lipsa cuvîntului respectiv; la semnul interogării intonația trebuie ridicată; la semnul exclamării — ne mirăm, exclamăm, urăm ș.a.

Accentul logic se folosește atunci, cînd dorim să subliniem însemnăta-tea unui cuvînt din text.

Ritmul (tempoul) citirii depinde de accelerarea sau încetarea vorbirii.

Citind și comentînd poezia «Freamăt de codru», ați sesizat că ea e un imn închinat naturii: auzim freamătul codrului, trăim împreună cu poetul clipe fericite în mijlocul naturii, etc.

Poezia trebuie citită cu un ton duios, blajin, meditativ, iar ritmul primelor două strofe e lent; celei de a treia — puțin mai repede.

Deci, pentru a citi expresiv poezia «Freamăt de codru», trebuie să stabilim:

- intonația vorbirii eroului liric;
- tempoul citirii;
- cuvintele ce trebuie accentuate (rostate mai apăsător);
- pauzele mici (I), medii (II), mari (III).

Toate acestea pot fi notate într-o partitură, prin prelucrare grafică a textului ce urmează a fi citit expresiv.

Dăm mai jos un fragment din poezie, pus în partitură, adică prelucrat pentru citirea expresivă.

Tresărind / **scînteie lacul**
Și se **leagănă** / sub soare; //
Eu /, privindu-l **din pădure**, //
Las **aleanul** să mă fure /
Și ascult de la răcoare /
Pitpalacul. ///

APLICAȚII

1. Faceți partitura următoarelor două strofe ale poeziei «Freamăt de codru».
2. Citiți expresiv poezia, apoi recitați-o expresiv.
3. Întocmiți partitura poeziei voastre îndrăgite și citiți-o expresiv.

Epitetul

Cuvântul **epitet** provine din limba greacă: *epitheon*, ceea ce înseamnă *a pune, a adăuga pe lângă*.

În poezia «Freamăt de codru» M. Eminescu adaugă o însușire nouă apei, valurilor: apa sună **somnoroasă**, valuri **sperioase**. Dacă poetul ar fi scris numai «apa sună» și n-ar fi scos în evidență însușirea lacului de a se mișca, am fi avut impresia că apa este nemișcătoare. Când poetul scrie «apa sună somnoroasă», vedem și auzim sunetul domol, liniștit și leneș al apei. Cuvântul «somnoroasă» adaugă o însușire unei acțiuni (*a suna* — verb).

În asociație cu alt termen, cuvântul «somnoroasă» indică o însușire proprie, reală a substantivului — ființă.

Cuvintele care exprimă însușiri deosebite ale obiectelor sau ale acțiunilor, prezentându-le într-o lumină nouă, se numește epitet.

Epitetul este procedeul artistic cel mai frecvent utilizat de scriitori în operele lor.

Un substantiv sau un verb poate avea într-o operă literară câteva epitete: *ochi dulci, galeși; glas blînd, duios; cer frumos, adînc, nemărginit; pădure neagră, deasă, înfiorată; izvor curat, fermecat, mut; codru falnic, cărunt, măreț ș.a.*

APLICAȚII

1. Construiți enunțuri în care cuvintele *pusti, leneș, cuminte* să intre în combinații neobișnuite cu alte cuvinte.
2. Selectați din operele literare citite imagini poetice conținând epitete.
3. Faceți portretul prietenei (prietenului) folosind epitete.
4. Găsiți epitete pentru substantivele și verbele: *Ucraină, Moldova, baștină, patrie, mamă, învățătoare, a povesti, a umbla*.
5. Subliniați epitetele din textul următor și explicați sensurile construcțiilor din care fac parte:
«De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint». (*M.Eminescu*)

VASILE ALECSANDRI (1821-1890)

«Ce bine că ai existat
Și că te numim rege al poezilor,
Fiindcă măcar odată în secol
E bine să aibă și poeții un rege»

A. Ciocanu

Vasile Alecsandri, «acel rege-al poeziei», cum îl numește Mihai Eminescu, s-a născut la 14 iunie 1821 la Bacău. Copilăria și-a petrecut-o la Mircești (azi România), în mijlocul naturii, pe care a cîntat-o în volumul intitulat *Pasteluri*.

Vasile Alecsandri a fost un harnic culegător al folclorului moldovenesc.

Vasile Alecsandri a descris frumusețile plaiurilor moldave în poeziile *Iarna*, *Sfîrșitul iernii*, *Oaspeții primăverii*, *Semănătorii*, *Secerișul*, *Cositul*, *Sfîrșit de toamnă ș. a.*

Vasile Alecsandri este autorul povestirilor *Vasile Porojan*, *Istoria unui galbăn...*, a pieselor de teatru *Chirița în Iași*, *Iorgu de la Sadagura*, *Arvinte și Pepelea ș.a.*

A încetat din viață la Mircești, în ziua de 22 august 1890.

SFÎRȘIT DE TOAMNĂ

Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele
Părăsit-au a lor cuiburi ș-au fugit de zile rele;
Cîrdurile de cucoare, înșirîndu-se-n lung zbor,
Pribegit-au urmărite de al nostru jalnic dor.

Vesela verde cîmpie acu-i tristă, veștejită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.

Din tuspatri părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri.
Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cîrd de corbi iernatici prin văzduh croncănituri.

Ziua scade, iarna vine, vine pe crivăț călare!
Vîntul șuieră prin hornuri răspîndind înfiorare.
Boii rag, caii rîncează, cîinii latră la un loc,
Omul, trist, cade pe gînduri și s-apropie de foc.

APLICAȚII

1. Ce sentimente v-a trezit lectura pastelului «Sfîrșit de toamnă»?
2. Ce imagini din pastel vi s-au întipărit în memorie? De ce?
3. Ce e comparat cu destrămarea iluziilor, cu balaurii din povești? De ce?
4. Aflați epitete în poezie și lămuriți-le.
5. Găsiți exemple de repetare a unei consoane inițiale ce sugerează obiectul, zugrăvit în cîteva cuvinte, din strofa a treia.
6. Intitulați fiecare strofă din pastel și motivați-vă alegerea.
7. Audiați muzica compozitorului P.Ceaikovski «Cîntec de toamnă» și a cîntecului moldovenesc «A ruginit frunza din vii». Ce e comun între ele și conținutul pastelului «Sfîrșit de toamnă»?
8. Precizați aspectele din natură înainte de căderea zăpezii, prezentate la începutul poeziei.
9. Enumerați aspectele care prevestesc sosirea iernii, așa cum sînt prezentate acestea în ultimele două strofe ale poeziei.
10. Arătați ce culoare domină în tabloul realizat în poezie.
11. Indicați la ce timp sînt verbele utilizate.
12. Găsiți și alte îmbinări de cuvinte pornind de la termenii: *brumă, ruginită, corbi, gînduri*.
13. Identificați elementele specifice celor două anotimpuri surprinse în mometul întîlnirii lor:
a) *toamna*

- «zile negre»;
- «lunca bătută de brumă»

b) *iarna*

- «nouri negri plini de geruri»;
- «grozavii nori»;

- 14.** Precizați ce rol au adjectivele în poezia *Sfârșit de toamnă*.
- 15.** Evidențiați stările sufletești și gândurile poetului în fața tabloului de natură.
- **16.** În poezia *Sfârșit de toamnă*, autorul realizează, prin împletirea armonioasă a imaginilor vizuale cu cele auditive, un tablou al naturii surprinse în pragul iernii, comunicându-ne sentimentele și senzațiile trăite față de anumite priveliști sau aspecte ale unui peisaj din natură. Selectați (scris) imaginile vizuale și auditive din poezie.
- 17.** Selectați din poezie cuvinte care corespund denumirii fiecărei coloanțe a tabelului. Completați tabelul în caiete.

Păsări	Animale	Elemente ale naturii	Culori	Stări și sentimente

IARNA

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
 Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
 Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
 Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineța ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară;
Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopilor înșirați se pierd în zare.
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum.

Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare
Strălucește și dezmiardă oceanul de ninsoare.
Iată-o sanie ușoară care trece peste văi...
În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi.

APLICAȚII

1. Cu ce compară poetul norii și fulgii de zăpadă?
2. Cu ce scop repetă de trei ori Alecsandri cuvîntul «ninge» în strofa a doua?
3. După ce se cunosc satele în întinderea lor înzăpezită?
4. Prin ce se deosebește prima strofa de a patra? (Arătați deosebiri sub diverse aspecte).
5. Cu ce cuvinte specifice anotimpului iarna se descrie frumusețea ei?
6. Ce emoții vă trezește această poezie?
7. Găsiți epitete în poezie și lămurii-le.
8. Faceți un tablou oral al iernii de la voi din sat (oraș).
9. Explicați versurile: a) *Iarna cerne norii de zăpadă*; b) *Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară*; c) *Ca fantasme albe plopilor înșirați se pierd în zare*.
10. Putem spune că pastelul «Iarna» este o «simfonie în alb»? De ce? Ce imagini auditive și vizuale atestăm în poezie?
11. Ce imagine vă sugerează repetarea verbului *ninge*?
12. Organizați o victorină pe tema: «Cine cunoaște mai multe poezii despre iarnă?»
13. Comentați pastelul «Iarna», aplicînd cunoștințele căpătate pînă-n prezent.
14. Numiți cîteva aspecte ale poeziei pe care le considerați importante pentru a demonstra că «Iarna» este pastel.

Pastelul. Descrierea în versuri. Comparația

Obiectivul literaturii artistice este realitatea înconjurătoare. Zugrăvind tablouri de viață, scriitorul povestește întâmplări, caracterizează personajele, descrie natura și aspectul exterior al oamenilor, reproduce vorbirea persoanelor, evidențiază sentimentele și gândurile ce-l frământă.

În conformitate cu specificul operei, cu scopul pe care-l urmărește și cu materialul de viață de la care pornește, autorul folosește diferite moduri artistice de expunere. Cele mai frecvente sînt: narațiunea, descrierea, dialogul, monologul.

Uneori în operele literare, pentru a reda cadrul în care se desfășoară acțiunea sau pentru a-i ajuta cititorului să-și reprezinte mai bine participanții ei, se folosește descrierea.

Descrierea unui tablou din natură se numește peisaj.

Procedeul literar cu ajutorul căruia scriitorul zugrăvește particularitățile unor personaje, obiecte sau fenomene se numește descriere.

Descrierea este atît în proză, cît și în versuri. Descrierea în versuri este diversă: descrierea naturii; descrierea personajului; descrierea stărilor sufletești.

Descrierea literară presupune:

- folosirea cuvintelor cu sensuri mai puțin obișnuite;
- utilizarea procedeelor artistice;
- participarea efectivă a autorului;
- îmbinarea cu alte moduri de expunere (narațiunea și dialogul).

Vasile Alecsandri a fost un mare îndrăgostit de natură și un admirator al fumuseților ei. A iubit cu gingășie meleagul natal. Oriunde nu s-ar fi aflat, în suflet purta icoana meleagului.

Frumusețea naturii trezită la viață produce o năvalnică bucurie trăită de poet și transmisă cititorului. Aceste poezii poartă numele de pastel.

Poezia lirică în care poetul își exprimă sentimentele prin zugrăvirea unor tablouri din natură se numește pastel.

Termenul **pastel** provine din limba franceză — *pastel*, ceea ce înseamnă un procedeu de pictură bazat pe efectele de culoare ale unor creioane moi.

Cele mai reușite pasteluri în literatura moldovenească au fost create de Vasile Alecsandri.

Pentru ca zugrăvirea personajelor, obiectelor, fenomenelor să fie vie, scriitorii folosesc diverși trpoi. Unul din ei, foarte frecvent în operele artistice, este comparația.

În poezia «Iarna», V. Alecsandri utilizează mai multe comparații. De exemplu, fulgii de nea zboară, plutesc în aer **ca un roi de fluturi albi**. De ce? Fulgii de nea sînt albi ca și fluturii, zboară ca ei și sînt mulți — «în roi».

Comparația este un trop care constă în asemănarea a două obiecte, personaje sau acțiuni pe baza unor însușiri comune.

În structura unei comparații intră trei termeni:

- a) obiectul care este *comparat*.
- b) obiectul care se alătură primului termen pentru a-i da acestuia o forță expresivă (*termenul comparat*);
- c) însușirea comună.

Alăturarea celor trei termeni se realizează cu ajutorul cuvintelor: **ca, precum, cît, asemenea** etc.

Locul termenilor într-o comparație nu este totdeauna fix: ochi negri *ca mura*; *ca gîndul* zboară *racheta*.

Uneori însușirea comună poate lipsi, dar ea ușor se subînțelege. În comparația «*perișorul lui pana corbului*» se indică obiectele ce se compară (părul și pana corbului), iar însușirea comună nu este arătată, dar se subînțelege. Pana corbului este neagră, lucioasă, deci și perișorul lui este negru, lucios, ca pana corbului.

Cuvîntul **comparație** provine din latinescul *comparatio*, ceea ce înseamnă *asemănare*.

În literatura artistică se întîlnesc *comparații simple*, ce evidențiază o singură însușire a obiectului (ochi negri ca mura) și *comparații desfășurate* (mii de stele ard ca veșnice făclii, ca mii de reflectoare).

APLICAȚII

1. Identificați în textele studiate minimum cinci comparații și precizați termenii din structura acestora.
2. Realizați cîte o comparație avînd ca primi termeni cuvintele: *limbă, adiere, toamnă, izvor*.
3. Alcătuți o scurtă compunere despre anotimpul preferat, folosind tropii învățați.
4. Faceți descrierea unei flori sau copac (oral).
5. Descrieți artistic (scris) lebăda.

OASPEȚII PRIMĂVERII

În fund, pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit sub soare, un negru punct s-arată!
E cocostîrcul tainic, în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line zboară;
Și, repede ca gândul, la cuibu-i se coboară;
Iar copilașii veseli, cu pieptul dezgolit,
Aleargă, sar în cale-i și-i zic: — Binea-i sosit!

În aer ciocîrlia, pe casă rîndunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele
Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc
Și pe deasupra bălții nagîții se învîrtesc.

Ion Creangă

LUMEA COPILOR

PUPĂZA DIN TEI (fragment din «Amintiri din copilărie»)

Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi: «Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul arminească și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?» ...Căci așa ne amăgea mama cu o pupăză care-și făcea cuib, de mulți ani, într-un tei foarte bătrân și scorburos, pe coasta dealului, la moș Andrei, fratele tatei cel mai mic. Și numai ce-o auzai vara: «Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!» des-dimineață, în toate zilele, de vuia satul. Și cum mă scol, îndată mă și trimite mama cu demîncare în țarină, la niște lingurari ce-i aveam tocmiți prășitori, tocmai în Valea-Sacă, aproape de Topoliță. Și pornind eu cu demîncarea, numai ce și aud pupăza cîntînd:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Eu, atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte? Mă abat pe la tei, cu gînd să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dînsa; nu numaidecît pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demîncarea jos în cărare pe muchia dealului, mă sui încetișor în tei care te adormea de mirosul... florii, bag mîna în scorbură, unde știam, și norocul meu!... găbuiesc pupăza pe ouă și zic plin de mulțămire: «Taci, leliță, că te-am căptușit eu; îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!» Și cînd aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă sparii de creasta ei cea rotată, de pene, căci nu mai văzusem pupăză pînă atunci, și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu acum și mă chiteam în capul meu că șerpe cu pene nu poate să fie, după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorburi cîteodată și șerpi, unde nu mă îmbărbătez în sine-mi și iar bag mîna să scot pupăza... pe ce-a fi...; dar ea, sărmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele scorburei, undeva, căci n-am mai dat de dînsa nicăiri; parcă intrase în pămînt. «Măi! anapoda lucru ș-aista!», zic eu înciudat, scoțînd căciula din

cap și tuflind-o în gura scorburei. Apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă sui cu dînsa iar în tei, îmi ieu căciula și în locul ei pun lespede, cu gînd c-a ieși ea pupăza pe undeva pînă m-oi întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc repede cu demîncarea la lingurari... Și oricît oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc doar, cît am umblat horhăind cine știe pe unde și cît am bojbăit și mocoșit prin tei, să prind pupăza, și lingurarilor, nici mai rămîne cuvînt, li se lungise urechile de foame așteptînd. Ș-apoi, vorba ceea: «Țiganului, cînd i-e foame, cîntă; boierul se primbla cu mîinile dinapoi, iar țăranul nostru își arde luleaua și mocnește într-însul.» Așa și lingurarii noștri: cîntau acum îndrăcit pe ogor, șezînd în coada sapei, cu ochii painjenți de-atîta uitat, să vadă nu le vine mîncare dincotrova? Cînd, pe la prînzul cel mare, numai iacătă-mă-s și eu de după un dîmb, cu mîncarea sleită, veneam, nu veneam, auzindu-i lălăind așa de cu chef... Atunci m-au și tăbărit balaurii pe mine, și cît pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tînără între dînșii, să-mi ție parte.

— Hauileo, mo! ogoiți-vă! ce tolocăniți băiatul? Cu tatul său aveți ce-aveți, iar nu cu dînsul!

Atunci lingurarii, nemaipuindu-și mintea cu mine, s-au așternut pe mîncare, tăcînd molcum. Și scăpînd eu cu obraz curat, îmi ieu traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui într-însul, pun urechea la gura scorburei și aud ceva zbătîndu-se înăuntru. Atunci ieu lespede cu îngrijire, bag mîna și scot pupăza, vlăguită de atîta zbucium; iar ouăle, cînd am vrut să le ieu, erau toate numai o chisăliță. După aceasta vin acasă, leg pupăza de picior c-o ață ș-o îndosesc de mama vro două zile în pod prin cele putini hîrbuite; și una-două, la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa des. Însă a doua zi după aceasta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei vine la noi, c-o falcă-n cer și cu una-n pămînt și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca aceasta, să fure Ion pupăza care, zicea mătușa cu jale, ne trezește des-diminează la lucru de atîția ani?

Grozav era de tulburată, și numai nu-i venea să lăcrămeze, cînd spunea acestea. Și acum văd eu că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știa de aceasta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată?! Da că l-aș ucide în bătaie, cînd aș afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască. De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ți-l ieu eu la depănat!

— Nici te mai îndoi despre aceasta, cumnată Smărandă, zise mătușa, căci de zbîntuitul ista al dumnitale nimica nu scapă! Ce mai atîta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gîtul îmi pun la mijloc!

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca acestea, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sar cu dînsa pe sub streșina casei și mă duc de-a dreptul în târgul vitelor, s-o vînd, căci era tocmai luna, într-o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta țațoș printre oameni, de colo pînă colo, cu pupăza-n mîină, că doar și eu eram oleacă de fecior de negustor. Un moșneag nebun, c-o vițică de funie, n-are ce lucra?

— De vînzare-ți e găinușa ceea... măi băiete?

— De vînzare, moșule!

— Și cît cei pe dînsa?

— Cît crezi și dumneta că face!

Ia dă-o-ncoace la moșu, s-o drămăluiască!

Și cum i-o dau în mîină, javra dracului se face a o căuta de ouă și-i dezleagă atunci frumușel ața de la picior; apoi mi-o aruncă-n sus, zicînd: «Iaca poznă, c-am scăpat-o!» Pupăza, zbr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ie apoi drumul în zbor spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitîndu-mă după dînsa!... Eu atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească paserea...

— Ce gîndești dumneta, moșule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu giunca aceasta de mine! Înțeles-ai? Nu-ți pare lucru de șagă!

Și mă băgam în ochii moșneagului, și făceam un tărăboi, de se strînsese lumea ca la comedie împrejurul nostru; dă, iar-maroc nu era?!

— Dar știi că ești amarnic la viață, măi băiete?! zise moșneagul de la o vreme, rîzînd. În ce te bizui de te îndîrjești așa, nepoate? Deci nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentr-un cuc arminesc? Pesemne te mănîncă spinarea, cum vād eu, măi țică, și ia acuș te scarpin, dacă vrei, ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice «aman, puiule!» cînd îi scăpa din mîna mea!

— Dă pace băietului, moșule, zise un humuleștean de-ai noștri, că-i feciorul lui Ștefan a Petrei, gospodar de la noi din sat, și ți-i găsi beleaua cu dînsul pentru aceasta.

— He, he! Să fie sănătos dumnealui, om bun; d-apoi chitești dumneata că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul; chiar mai

dinioarea l-am văzut umblînd prin tîrg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria, și trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vro dugheană, la băut aldămașul. Apoi bine că știu a cui ești, măi țică! ian stai oleacă, să te duc eu la tată-tău și să văd, el te-a trimis cu pupăza de vînzare, să spurci iarmarocul?!

Toate ca toatele, dar cînd am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiet gura. Apoi încet-încet m-am furișat pintre oameni și unde-am croit-o la fugă spre Humulești, uitîndu-mă înapoi să văd nu mă ajunge moșneagul? Căci îmi era acum a scăpare de dînsul, drept să vă spun. Vorba ceea: «Lasă-l, măi! l-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!» Tocmai așa pățisem și eu; ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu-atîta. Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca, gîndeam eu, bătîndu-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică și de osteneală.

Și cînd ajung acasă, aflu că tata și mama erau duși în tîrg; și frații îmi spun, cu spaimă, că-i poznă cu mătușa lui moș Andrei: a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupăzai din tei; zice că i-am fi luat-o noi, și pe mama a pus-o în mare supărare cu aceasta. Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de înțeles, ca mătușa Anghilița lui moș Chiriac, s-a mîntuit vorba. Și cum îmi spuneau ei îngrijiți, numai ce și auzim cîntînd în tei:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Soră-mea Catrina zice atunci cu mirare:

— I-auzi, bădiță! Doamne, cum sînt unii de năpăstuiesc omul chiar pe sfînta dreptate!

— Mai așa, surioară!...Dar în gîndul meu: «Cînd ați ști voi cîte a pă-timit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plînge de milă!»

Zahei însă ne lăsase vorbind și se mai dusese în tîrg, după mama, să-i spuie bucurie despre pupăză...

Și a doua zi, marți, taman în ziua de lăsatul secului de postul Sîn-Petrului, făcînd mama un cuptior zdravăn de alivenci și plăcinte cu poalele-n brîu, și pîrplînd niște pui tineri la frigare, și apoi tăvălin-du-i prin unt, pe la prînzul cel mic, cheamă pe mătușa Măriuca lui moș Andrei la noi și-i zice cu dragă inimă:

— Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luîndu-se după gurile cele răle! Ia poftim, soro, mai bine să mîncăm ceva din ce-a dat Dumnezeu, să cinstim cîte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și: «Cele rele să se spele, cele bune să s-adune; vrajba dintre noi să piară, și neghina din ogoare!». Căci dac-ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci cîmpii!

— Așa, cumnată dragă, zise mătușa Măriuca, strângînd cu nedumerire din umere, cînd se punea la masă. Văzut-ai dumneata? Să mai pui altă dată temei pe vorbele oamenilor!

Apoi începem cu toții a mînca. Și alții ca alții, dar eu știu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie pe toată ziua.

APLICAȚII

1. De ce Nică avea ciudă pe pupăza din tei?
2. Cum a prins el pupăza?
3. Mătușa Măriuca lui moș Andrei vine supărată la mama lui Nică, zicîndu-i... Reproduceți cuvintele mătușii, folosind dialogul dintre cele două persoane.
4. Povestiți episodul cînd Nică vrea să vîndă pupăza la iarmaroc. Redați dialogul dintre Nică și moșneag.
5. Comentați cuvintele: *Lasă-l, măi! l-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!*
6. V-ați bucurat și voi că pupăza din tei iar va fi din nou «ceasornicul satului» Humulești? De ce?
7. Cum s-au împăcat mama lui Nicu și mătușa Măriuca în urma ciondănelii din cauza pupăzei din tei?
8. Care episoade din fragment v-a impresionat mai mult? De ce?
9. De ce autorul numește pupăza «ceasornicul satului»?
10. Sînteți martorii discuției dintre Nică și moșneag la iarmaroc. Îmchipuiți-vă un alt sfîrșit al întîmplării și povestiți-l.
11. Redați de la persoana a treia conținutul scenei de la iarmaroc. Folosiți epitetele din text.
12. Observați de ce moșneagul cu vițica folosește în vorbirea sa expresiile sinonimice: *te mănîncă spinarea, ia acuș te scarpîn, ba un topor îți fac*. Urmăriți gradația formulelor apelative (ale moșneagului): *măi băietе, nepoate, măi țică*.
13. Atestați proverbele și zicătorile din text. Spuneți cu ce scop le folosește scriitorul.
14. Explicați expresiile: *a veni c-o falcă-n cer și cu una în pământ; a lua pe cineva la depănat*. Alcătuți propoziții cu aceste expresii.
- 15. Redați conținutul scenei de la iarmaroc printr-un desen.
16. Ce dispoziție v-a creat lectura fragmentului. Încercați să explicați ce a contribuit la crearea ei.
17. Împărțiți textul în cîteva episoade, momente. Care vi s-au părut mai hazlii?

-
18. Intitulați episoadele respective și alcătuiți planul simplu al fragmentului.
 19. Povestiți o întâmplare impresionată din viața voastră.

Comicul

În fragmentul «Pupăza din tei» autorul își aduce aminte cu duioșie de copilăria sa, mai ales de întâmplările pline de haz, în care nimerea uneori. Așa este, de exemplu, scena cu pupăza la iarmaroc. Însăși situația este comică. Se știe că pupăza e o pasăre sălbatică și cui să-i deie în gând s-o vîndă? Dar iată-l pe Ionică umblînd țațoș prin iarmaroc cu o pupăză de vînzare. Momentul stîrnește haz prin necorespunderea dintre realitate și aparență. Situația devine și mai comică în dialogul ce are loc între băiat și moșul care, chipurile, vrea să cumpere pasărea. Și aici este aceeași aparență care contrazice realitatea: moșul, deși nu este negustor de păsări sălbatice, o face totuși pe cumpărătorul. Iar moșul, făcîndu-se a o căuta de ouă, îi dezleagă ața de la picior și-i dă drumul. Ionică, apucîndu-se de sumanul moșneagului, cere acestuia să-i plătească pasărea. Această scenă înfățișează una dintre cele mai comice situații ale fragmentului.

Momentele dintr-o operă literară care produc haz prin necorespunderea dintre realitate și aparență se numesc **situații comice**. În fragment găsim și alte momente hazlii: cînd mama îl tezește cu noaptea în cap, găbuierea pupăzei în scorbură, tăbărîrea lingurarilor ș.a. Situațiile comice îi ajută scriitorului să dezvăluie anumite idei, anumite trăsături ale personajelor, bunăoară, naivitatea acestui copil, firea lui veselă și senină.

Planul simplu de idei

Expunînd (oral sau în scris) conținutul unei opere literare, ne folosim de un plan. Planul ne ajută să prezentăm faptele și întâmplările consecutiv, să nu ne abatem de la firul principal al istoriei. Planul poate fi alcătuit din propoziții înterogative, enunțiative.

Pentru a alcătui planul simplu de idei al unei lecturi, efectuați următoarele:

1. Citiți lectura pe fragmente.
2. Povestiți pe scurt conținutul fiecărui fragment.
3. Formulați ideile principale din fiecare fragment al acestei lecturi.
4. Transformați fiecare idee-titlu în propoziție.
5. Notați ideile principale în ordinea în care au fost identificate în text. Ce ați obținut? Desigur, planul lecturii.

Ideile principale redactate în conformitate cu succesiunea întâmplărilor dintr-un text alcătuiesc planul simplu de idei.

- La formularea ideilor principale trebuie folosite aceleași timpuri ale verbelor.
- Întocmirea planului simplu de idei reprezintă punctul de plecare în redactarea uneri compuneri.

APLICAȚII

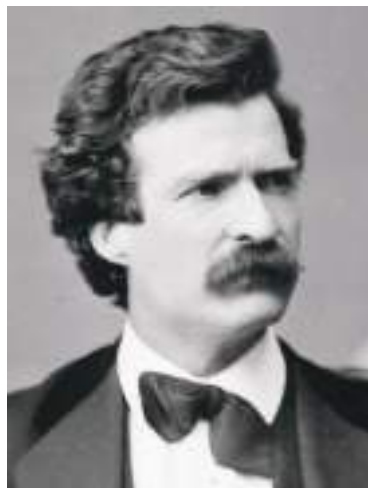
1. Alcătuți, în scris, planul simplu al fragmentului «Pupăza din tei» (din propoziții enunțiative). Expuneți oral conținutul fragmentului după acest plan.
2. Citiți «Amintirile din copilărie» ale lui I. Creangă și atestați situații comice.
3. Selectați elemente ale comicului din «Pupăza din tei».

MARK TWAIN (SAMUEL LENGHOR KLEMENS) (1835-1910)

Mark Twain s-a născut în Florida, statul Missouri. Rămas orfan la 12 ani, Samuel Lenghor ia calea piloților de vase fluviale, pe care îi credea «zei ai apelor». De aici își ia pseudonimul viitorul tipograf, gazetar, căutător de aur și scriitor-căutător de adevăr: Mark Twain este termenul cu care piloții determinau cota apelor («cota doi» înseamnă pericol!)

Capodoperele «Aventurile lui Tom Sawyer», «Viața lui Missisipi», «Aventurile lui Heklberi Fin», «Un iancheu la curtea regelui Artur» conțin întâmplări hazlii din copilăria și tinerețea scriitorului.

Povestirea «Prinț și cerșetor» zugrăvește, sub forma unui basm, tablouri din realitatea feudală a secolului XVI. Povestea despre odrasla regală și copilul zdrențuros Tom Kenty neagă lumea privilegiilor și a barierilor sociale.

AVENTURILE LUI TOM SOWYER

Capitolul 1

Tom se joacă, se bate, se ascunde

— Tom!

Nu urmă nici un răspuns.

— Tom!

Aceeași tăcere.

— Unde să se fi pierdut ștrengarul cela? Tom!

Nici un răspuns.

Bătrînica își potrivi ochelarii pe vârful nasului și privi prin odaie pe deasupra lor; apoi îi ridică pe frunte și privi pe sub ei. Privea rar de tot prin ochelari, mai cu seamă când trebuia să-l caute pe mucosul de băiat, căci erau ochelari de zile mari, dragi sufletului ei: îi purta numai așa, de podoabă, fiindcă s-ar fi putut întâmpla să vadă la fel de bine și prin cercurile de plită. O clipă rămase parcă uluită, ca apoi, când își veni în fire, să spună fără prea mare supărare, totuși destul de tare ca s-o poată auzi și lucrurile din casă:

— Stai că pun mîna pe tine... O să vezi...

— T-o-o-o-m!

Undeva, în spatele ei, se auzi un foșnet vag. Se întoarse agitată și tot atunci îl prinse de poala hainei pe băiatul care avea de gînd să fugă afară.

— Ei na-ți-o bună... Cum de am uitat de cămară! Ce isprăvi ai mai făcut acolo?

— Nimic.

— Cum așa nimic? Uite la mîinile tale, uite cît de murdare ți-s buzele? Cu ce ți le-ai murdărit?

— Nu știu, mătușă.

— Dar eu știu. Cu dulceață, iată cu ce! De o mie de ori ți-am spus să nu-ți bagi nasul în dulceață. Ia dă vărguța-ncoace!

Vărguța șuiera în aer, ceea ce însemna că bătaia e de neocolit.

— Vai, mătușă, ia te uită ce-i în spatele matale!

Abea se răsuci pe loc bătrînica, strîngîndu-și fusta ca să se ferească de primejdie, că băiatul o și tulise sărind gardul și apoi dispărînd după el.

Mătușa rămase încremenită o clipă, apoi surîse mărinimos:

— Bată-te bucuria să te bată de copil ce ești! Ei, cum de nu pot eu să mă învăț minte odată și odată! De parcă nu m-ar fi păcălit în viața mea. Bătaia-i ruptă din rai, spune sfînta scriptură. E feciorul răposatei mele surori, săracul băiat, și nu mă lasă inima să-l bat. Iată azi nu s-a dus la școală și va trage chiulul toată ziua.

Într-adevăr, Tom nu plecă la școală și petrecu vesel. Se întoarce acasă numai bine înainte de cină, pentru a-i ajuta micului negru Jim să taie lemne și să despice surcele pentru ziua de mîine sau, mai exact spus, să-i povestească despre aventurile sale, în timp ce acela dovedi să facă mai toată treaba.

În timp ce Tom înfuleca, pîndind mereu ocazia de a șterpeli cîte o bucățică de zahăr, mătușa Polli îi punea întrebări care de care mai șirete cu gîndul să-i întindă capcane și să-l facă să se deie de gol.

— Și cum de nu ți-a venit poftă de scăldat?

— Nu-m... nu prea.

Mătușa întinse mîna ca să-i pipăie cămașa:

— Da, n-ai asudat, spuse ea.

Gîndi mulțumită că izbuti să afle în ce stare-i cămașa lui Tom; era greu să-ți dai seama ce șiretlic o fi fost acesta:

— Nu, am pus capul sub cișmea, ca să ne mai răcorim, și încă nu s-a uscat. Ia vezi!

Mătușii Polli îi păru rău, că-i scăpa o dovadă indirectă ca aceasta. Dar chiar în clipa ceea îi veni în minte un nou gînd:

Tom, ca să pui capul sub cișmea, nu a trebuit să-ți descoși gulerașul cămașei pe care ți l-am cusut? Ia descheiete la scurtă!

— Umbra de neliniște dispăru de pe fața lui Tom. El s-a descheiat. Gulerul cămașei era la locul lui.

— Ei, bine. E greu să te prind cu vorba. Eram convinsă că ai reușit să nu te duci la școală și să te scalzi. Treacă de la mine, te iert: știu că ești bună bucățică, dar ai fost mai cuminte decît pari a fi.

O cuprinse ciuda că șiretenia ei nu avu efect, dar și bucuria că Tom măcar de data aceasta se dovedi a fi băiat bun.

Sid nu răbda să se amestice:

— Parcă-mi pare, mătușă, spuse el, că ai cusut gulerul cu ață albă, acuma însă văd că-i neagră!

Tom nu mai așteptă ca mătușa să-și termine vorba. O zgubi afară, spunînd:

— Am să-ți arăt eu ție, Sidi!

Tom nu era un Băiat-Exemplu, care ar fi putut fi mîndria unui oraș întreg. În schimb, cunoștea el un băiat exemplar, pe care nu putea să-l sufere.

Serile de vară erau lungi. Nu se întunecase încă. Deodată Tom încetă să mai fluiera. În fața lui se opri un băiat necunoscut, ceva mai mare decît el. Apariția străinilor, oricare le-ar fi fost sexul sau vîrsta, de fiecare dată atrăgea atenția locuitorilor mizerabilului tîrgușor Sankt-Peterburg.

Unde mai pui că băiatul avea un costum frumos — un costum frumos în zi de lucru! Era ceva nemaipomenit!

În sfârșit Tom spuse:

— Ai vrea să-ți trag o chelfăneală?

— Încearcă.

Tom desenă cu piciorul o linie în praf și zise:

— Încearcă de trece peste linia aceasta!

— Ai spus-o și mai înainte c-o să mă bați. Ei?

— Să fiu al naibii dacă n-am să te bat.

Băiețelul cel străin scoase din buzunar două monede de aramă și i le întinse batjocoritor lui Tom.

Tot atunci Tom îl lovi peste mână și monedele zburară jos. Nu trecu decît o clipă, că băieții se și rostogoleau prin praf, încleștați ca două pisici.

— Cere-ți iertare!

În sfârșit, străinul bolmoji: «Trecă de la mine!» — și Tom dîndu-i drumul, îi spuse:

— S-o ții minte de la mine. Și altă dată să știi cu cine ai de-a face!

Capitolul III

Preocupări de război și de dragoste

Tom se înfățișa înaintea mătușii Polli, care ședea în fața ferestrei deschise a unei camere intime din fundul casei ce era în același timp și dormitor, și salon, și bucătărie, și cabinet.

Aerul verii bogat în mirezme, liniștea netulburată, aroma florilor și zumzetul adormitor al albinilor o făcură pe mătușă să aștească în timp ce împlotea ceva, fiindcă îi ținea de urît numai pisica, dar și ea adormise pe genunchii ei. Ca ochelarii să nu cadă, îi puse să se odihnească pe tîmplele-i încărunțite.

Era ferm încredințată, că Tom s-o fi lăsat firește de treabă, și o miră acum, cînd văzu cu cît curaj se apropie.

Tom intră și o întrebă:

-
- Mătușă acum pot să mă duc la joacă?
 - Cum, atît de repede? Cît ai făcut pînă acum?
 - Tot ce-am avut de făcut, mătușă!
 - Tom, nu minți! Știi, că nu-mi place minciuna.
 - Eu nu te mint, mătușă. Am vărui totul.

Mătușă Polli nu-l crezu. Cînd însă s-a convins că întreg gardul a fost vărui, ba nu numai vărui, ci și acoperit cu cîteva straturi groase de var și pe deasupra era trasă de-a lungul gardului o fișie albă, se miră nespuse de mult.

— Ei, spuse ea, cine ar fi crezut! Dreptatea e de partea ta: știi să muncești cînd vrei!

Mătușă Polli era atît de mirată de isprava lui cea mare, încît îl duse în cămară, alese și-i dădu mărul cel mai frumos, însoțindu-și darul cu o povață despre faptul că fiecă lucră obținut prin muncă cinstită ni se pare mai plăcut și mai drăguț. Anume în clipa cînd ea își încheia predica însoțită de un text biblic, Tom reuși să șterpelească o turtă dulce.

Ieși afară și-l văzu pe Sid. Chiar în clipa aceea Sid se urca pe scară. Acesta era în curtea casei. Găsi la îndemîna bulgări de țărînă, care zburară într-o clipă în aer. Ei se năpustiră ca o grindină asupra lui Sid. Pînă mătușă Polli își veni în fire și sări în ajutor. Acum cînd se achită cu trădătorul Sid, care îi arătase mătușii Polli ața cea neagră, avea inima pe deplin împăcată.

Tom ocoli strada și o zbughi într-o fundătură colbăită, care trecea pe lîngă gardul din fund al grajdului mătușii.

Trecînd pe lîngă casa lui Jeff Tecer, el văzu în grădină o fată necunoscută, o minune de ființă, cu păr auriu împletit în cosițe lungi, într-o rochiță de vară și pantalonași brodați. Deși era plin de glorie, fusese învins fără a se folosi pentru aceasta vre-un glonte. Urmele unei oarecare Emmi Lorens se șterse într-o clipă din inima lui. Și cînd te gîndești, că își închipuia c-o iubește la nebunie, că o adoră. Nu rămase din iubirea lui decît o patimă de-o clipă. Avu nevoie de luni întregi ca s-o cucerească. Dar numai acum o săptămîină i-o mărturisise. Timp de numai șapte zile se credea cu semeție cel mai fericit băiat din lume.

O fură din priviri cu nesaț dumnezeiesc, pînă cînd nu se convinsese că îngerul îl observă. Se prefăcu atunci că nici nu bănuiește prezența fetei și începu s-o facă băiețește pe grozavul, ca să-i cîștige admirația. Făcu un timp mai multe trucuri și maimuțările neghioabe de felul acesta. Dar în timpul unui truc acrobatic primejdios privi înspre ea și observă că-i întoar-se spatele, îndreptîndu-se spre casă.

Capitolul VI

... Cînd ajunse în apropierea clădirii de nuiete a școlii, care stătea la marginea orașului, Tom își grăbi pașii, parcă dînd de înțeles cu cîtă tragere de inimă vine la lecție. Își puse pălăria în cuier și se așeză la locul său. Învățătorul, întronat pe scaunul înalt împletit din vergele, moțăia nestingherit în șușoteala potolită a clasei. Apariția lui Tom îl trezi.

— Tom Sawyer!

Știa bine că atunci cînd i se pronunță numele întreg, trebuia să se aștepte la vreun bucluc.

— Da, domnule!

— Vino-ncoace!.. Ei, domnișorule, cam de ce ai întîrziat azi?

— M-am întîlnit cu Hecklberi Finn pe stradă și am stat de vorbă cu el.

Învățătorul înlemni de uimire și îl fixă îndeaproape cu privirea.

Mîna învățătorului își dădu toată sîrguința pînă osteni de-a binelea. Varga lovea din ce în ce mai rar. Și învățătorul îi porunci:

— Acum, domnișorule, ia loc alături de fete. Și să-ți bagi mințile-n cap altădată!

Fata dădu semne de nemulțumire și se mută de cealaltă margine. Tom era liniștit, spriginindu-se cu coatele de pupitrul lung al băncii, și se prefăcea că citește. Încetul cu încetul prinse curaj și el și își aruncă ochii la vecină. Cînd strecură și ea o privire spre băiat, zări în față un persic. Îl împinse pe dată. Cu o mișcare prietenoasă Tom îl întoarse înapoi. Ea îl împinse din nou, de data asta fără nici o dușmănie. Lui Tom îi ajunse răbdare ca să-l pună la loc și fata nu-l mai refuză. Văzînd una ca asta, se apucă să deseneze ceva și ascunse desenul cu mîna stîngă.

Capitolul VII

Necazurile Căpușei și ale lui Bekki

Cu cît vroia Tom să-și concentreze atenția asupra manualului, cu atît gîndurile îi zburau în altă parte. I se părea că pauza cea mare așa și n-o să sosească. Sufletul lui Tom tîngea după libertate. Scoase pe furiș din cutia de capsule o căpușă și o puse pe pupitrul lung al băncii.

Alături de Tom ședea un prieten bun al lui, care, plictisit și el, se bucură nespun văzînd această posibilitate de a se distra ce i se punea la îndemînă. Îl chema Joe Harper. Jo scoase din dosala gulerului scurtei sale un bold și începu să-și muștruluiască prizoniera. Încetul cu încetul pasiunea le crescua. Dar în cele din urmă Tom spuse că ei se încurcă unul cu altul, și căpușa nu le stîrnește bucuria la care se așteptau.

Cînd în cele din urmă bătu ora douăsprezece și sosi pauza cea mare, Tom se apropie de Bekki și îi spuse în șoaptă:

Ia-ți scufița de parcă ai vrea să pleci acasă, iar când o să ajungi la colț, ia seama să nu bage de seamă cineva, ia-o spre fundătura ceea și fă drumul înapoi.

— Nu mult timp după aceea se întâlniră la capătul îndepărtat al fundăturii și se întoarseră în clasa pustie. Se așezară alături, punându-și în față tăblița de scris. (...)

— Ascultă, Bekki, ai fost vreodată logodită cu cineva?

— Da ce-i asta «logodită»?

— Ei, logodită, adică să te învoiești la măritat.

— Nu, n-am fost.

— Cum? Simplu de tot. Îi spui numai băiatului că n-o să se mai însoare de acum înainte cu nimeni — cu nimeni, mă înțelegi, cu nimeni, cu nimeni! — și vă sărutați. Și gata!

— Se sărută? Pentru ce se sărută?

— Ei, pentru că, pentru că...așa cere obiceiul... Toți se sărută.

Văzînd șovăiala lui Bekki, Tom îi luă tăcerea drept consimțămînt, îi cuprinse mijlocul, își lipi buzele de urechea ei și îi repetă cuvintele de odinioară. Apoi îi spuse:

— Acuma șoptește-mi aceleași vorbe mie.

Capitolul XXIV

Mef Potter este salvat

Tom deveni încă o data erou. Cei mari îl alintau, iar cei mici îl invidiau. Numele lui se făcu nemuritor: mica gazetă a târgușorului îl ridică în

slăvi. Unii credeau că va putea deveni președinte al țării, dacă, bineînțeles, n-avea să știe ștreangul de el pînă atunci.

În mod obișnuit publicul, schimbător și nesăbuit de felul lui, îl luă în brațe pe Mef Potter și-l măgulea acum cu aceeași lipsă de măsură cu care își bătea joc mai înainte. E o purtare, care, în cazul acesta, îi face cinste lumii, așa încît nu se cuvine să-i spunem cuvinte de ocară.

Zilele lui Tom erau ale unui triumf și ale unei bucurii nespuse de mari, dar nopțile îi erau pline de groază. Joe Indianul îi tulbura visele și-l amenința cu o răfuială crîncenă. Seara nici o ispită nu putea să-l scoată din casă. Bietul Huck era tot atît de îngrijorat, căci Tom îi spuse totul avocatului lui Potter seara în ajunul procesului, și Huck tare se mai temea să nu se afle că a fost și el în cimitir, cu toate că fuga metisului îl scuti de greua povară de a depune mărturie în fața judecății. Afară de asta, îl rugă pe avocat să nu-l deie în vileag.

Ziua, cînd Mef Potter îi vorbi despre recunoștința sa, Tom se bucură că spuse adevărul, dar noaptea se căia amarnic că nu-și puse lacăt gurii. Ba se temea că pe Joe Indianul nu-l vor mai prinde, ba se înspăimînta că îl vor prinde. Numai în clipa în care îl va vedea mort va putea răsufla în voie.

Capitolul XXV

În căutarea comorii

În viața oricărui băiat obișnuit vine cîte un timp cînd îl încearcă o dorință nebună de a pleca undeva și de a dezgropa vreo comoară ascunsă. Dorința de care nu scăpa nici Tom într-o bună zi. Se duse să-l caute pe Joe Harper, dar se vede că se porni într-un ceas rău. Apoi îl căută pe Ben Rogers, care plecase la pescuit. În cele din urmă dădu de Huck Fin. Un prieten mai bun decît Huck-

Mîna Însîngerată nu-și putea dori. Îl luă într-un loc dosit, ca să nu fie auziți de nimeni, și îi povesti despre planurile sale. Huck era într-un gînd cu el. Cum putea să nu fie gata să participe la o aventură care promitea distracție fără parale.

— Comorile Huck sînt ascunse în cîte-o insulă anume, cîte odată în niște lăzi putrede ce sînt îngropate sub o ramură a unui copac bătrîn și uscat, într-un loc unde umbra lui cade la miezul nopții; ba mai des sînt ascunse sub poadea caselor bîntuite de strigoi.

— Și cine le ascunde?

— Bandiții. Da tu ce-ai crezut? Că le ascund directoarele școlilor duminicale?

— Știu eu... De-ar fi ale mele, nu le-aș mai îngropa — aș cheltui frumușel banii și aș petrece în voie.

— Și eu la fel. Numai că bandiții nu cheltuiesc nici un ban: îi îngroapă totdeauna în pământ.

— Și nu mai vin să-i iee?

— Da de unde? Numai la asta și se gândesc, da uită totdeauna semnele ori se cam duc pe lumea cealaltă. Și iată că zace comoara vreme lungă-îndelungată și o mănîncă rugina. Pînă într-o bună zi găsește cineva vreo hîrțoaă gălbăgită unde-s arătate semnele. Da și cu hîrțoaaga asta trebuie să te necăjești o săptămîna întregă.

— Și tu ai vreo hîrțoaă de-asta, Tom?

— Nu.

— Cum ai să găsești atunci semnele?

— Nici n-am nevoie de semne. Comorile sînt îngropate sub niște case bîntuite de necuratul ori într-o insulă, ori sub un copac uscat, care are o cracă mai lungă decît celelalte.

— Crezi că sub fiecare copac este cîte-o comoară?

— Ia te uită la dînsul! De unde să fie? Mare nevoie! Închipueți numai că găsim o oală de aramă cu o sutușoară de dolari colea, ruginiți de mai mare dragul, ori o ladă cu briliante. Ce-ai zice atunci?

Lui Huck îi licăriră ochii.

— Ce mai calea-valea! Bravo aș zice! Mi-ar fi de ajuns și de rămas pentru toată viața. Ei, unde ne apucăm de săpat!

— Știu eu? Mai întîi să încercăm sub copacul acela vechi de pe dealul de dincolo de pîrău.

— Bine, hai să săpăm acolo.

Făcură rost de un tîrnăcop știrb și de un hîrleț și se porniră la drum. Aveau de parcurs vreo trei mile. Au ajuns la locul chitit dinainte suflînd din greu din cauza arșitei și se trîntiră la umbra unui ulm din apropiere, ca să-și mai tragă sufletul și să fumeze cîte o țigară.

— E minunat aici! — spuse Tom.

— Ah-a-a!

— Ia-ascultă, Huck, dacă dăm de comoară, ce-ai să faci cu jumătatea ta?

— Ce să fac? Îmi cumpăr în fiecare zi cîte-o piroșcă și cîte-o crem-sodă, o să mă duc la toate trupele de circ care-o să vină în orașelul nostru.

— Pe la miezul nopții băieții se întoarseră la locul vechi și începură să vegheze. Locul era sălbatic, iar ora, așa cum se credea din strămoși, plină de taine strașnice. Dracii se sușoteau prin frunzișul copacilor, nălucile se ascundeau în fiecare colț întunecos, cîinii lătrau în depărtare, bufnițele le răspundeau cu un țipăt înfiorător. Nădejdea le dădea aripi.

— Să mergem la casa ceea cu stafii. Nu prea-mi plac. Sînt mai rele ca morții.

— Așa-i, numai că stafiile împlă noaptea, ziua putem să săpăm cît ne poștește sufletul.

— O fi el așa, da să știi că în casa cu stafii oamenii nu intră nici ziua!

— Oamenii se feresc de locurile unde a fost omorît sau tăiat cineva. Da în casa ceea nu s-a văzut nimic noaptea, așa, numai cîte-o luminiță albastră pe la fereastră, de strigoi n-am auzit niciodată.

Capitolul XXVI

Lada cu aur este furată de niște bandiți adevărați

Adăuza, pe la amiază, băieții au venit din nou la copacul uscat să iee tîrnăcopul și hîrlețul. Tom se duse nerăbdător la casa cu stafii.

— S-s-t! — făcu Tom. Taci! Nici o mișcare! Se-aude cineva venind spre ușă...

Băieții se întinseră pe dată jos, încercînd să vadă ceva prin găurile podelei. Erau înspăimîntați de-a binelea.

Intrară două persoane.

Cînd îi auziră vocea, băieții rămase cu gura căscată. Era Joe Indianul! Se făcu tăcere. Apoi Jo zise:

— Nu poate fi mai primejdioasă decît cea din rîndul trecut, da uite că am rămas teferi!

Vagabonzii scoase ceva de-ale mîncării și se puse pe înfulecat. Joe Indianul tăcu un timp îndelungat, apoi zise:

— Ia-ascultă, băiete, ia-o în susul apei... la căsuța ta acolo și aștepți pînă îți dau de veste.

— Erau mulțumiți că se înțeleseră. Curînd începură să caște amîndoi și metisul spuse:

— Mor de somn! Acum e rîndul tău să stai de pază.

Joe Indianul se ridică în picioare, se uită împrejur, zîmbi ursuz tovarășului său care dormea cu capul pe genunchi, apoi îl înghionti cu papucul și-i zise:

— Scoală! Halal de paza pe care-o faci! Hai, frate-meu, că-i timpul să mergem. Da ce facem noi cu părăluțele?

— Poate că-i lăsăm aici, ca totdeauna.
— Cuțitul metisului dădu de ceva tare.
— O-ho-ho! — spuse el.
— Ce ai găsit acolo? — îl întrebă tovarășul său.
— O scîndură putredă... Nu, pare a fi o ladă... Ascultă, e plină cu bani!
— O s-o ducem în bîrlogul meu. În numărul doi, sub cruce. Numărul unu nu-i bun, e-n văzul tuturor.
— Ei, bine. Se întunecă de-acuma, putem să pornim la drum.
Tom și Huck abia mai suflau și se ridică anevoie în picioare.

Capitolul XXVII

Pe urmele bandiților

Perepețiile din ziua aceea l-au chinuit toată noaptea pe Tom.

— Eh, Tom, dacă am fi lăsat blestematul de tîrnăcop și hîrlețul sub copac toate părăluțele ar fi acum în mîinile noastre! Să crapi de ciudă, nu alta! Să știi că mă trec sudorile cînd mă gîndesc că aș mai putea să mai dau de el!

— Și pe mine la fel. Da totuna aș vrea să dau de urma «numărului doi».

În cea de a doua tavernă, mai mizeră, numărul doi era ținut în taină. Băiatul patronului îi povestise lui Tom că numărul acesta este încuiat întotdeauna și că nimeni nu intră și nu iese de acolo decît noaptea.

— Uite ce-am aflat, Huck. Acesta și este «numărul doi» de care avem nevoie. Să nu uiți numai să-l urmărești pe Joe Indianul, fiindcă a spus că o să vină în tîrg să chitească vreo ocazie de răzbunare. Dacă-l vezi cumva, ia-te pe urmele, și dacă n-o să între în «numărul doi», înseamnă că bănuiala noastră cade.

Capitolul XXVIII

În bîrlogul lui Joe Indianul

Zis și făcut: seara pe la ora nouă, Tom și Huck se postară în preajma tavernei, să-și ducă primejdioasa ispravă la capăt.

Tom ieși din casă la timpul potrivit, luînd cu sine felinarul cel vechi al mătușii și un șervet mai mare, ca să-l poată camufla în caz de nevoie.

Tom luă felinarul, îl aprinse, îl înfășură binișor cu șervetul, și cei doi viteji se furișară spre tavernă prin păcura nopții. Huck rămase la pîndă, iar Tom se furișă pe dibuite în stradelă.

Deodată licări felinarul și pe alături trecu tot o fugă Tom.

— Fugi! — îi șopti el. — Fugi cât poți! Vai, Huck, mai mare groază! Am încercat vreo două chei cât am putut de încet, dar lăcata scîrțîi atît de tare că era să-mi crape inima de frică. Deodată, ca să vezi, pun mîna nuștiu cum pe clampă și ușa se deschide!.. Cît ai clipi, mă bag înăuntru, arunc șervetul de pe felinar și, cînd colo...

— Ce?.. Ce-ai văzut, Tom?

— Era cît pe ce să calc pe mîna lui Joe Indianul!

Capitolul XXIX

Huck o salvează pe văduva Douglas

Prima veste pe care o auzi Tom vinerea dimineață era îmbucurătoare: seara se întoarse în oraș familia judecătorului Tecer. Pentru un timp oarecare Joe Indianul și comoara lui făcu loc în gîndurile sale dorului de Bekki. Ei se întîlniră și petrecură vesel, fugărindu-se și jucîndu-se de-a mijatca împreună cu alți copii din tîrg. Bekki o sîcîi atît de mult pe mamăsa cu picnicul ei, încît aceea îi făgădui că-l face în ziua următoare. Fata nu mai putea de bucurie. Voia bună dădu și peste Tom.

Pe la ora nouă în casa judecătorului Tecer se adună o ceată veselă și neastîmpărată de copii. Totul era gata pentru plecare. Pentru picnic fusese închiriat vaporeșul vechi ce servea drept pîrîmă, și în curînd toată ceata zgomotoasă se îndreptă cu coșuri de merinde pe ulița mare.

Doamna Tecer îi spuse lui Bekki în clipa plecării:

— Cred că o să zăboviți pînă tîrziu acolo. Pe-ntunerice să nu te-ntorci acasă. Poate c-ar fi mai bine să rămîi pe noapte la vreo prietenă ce locuiește nu departe de mal.

— O să rămîn pe noapte la Siuzi Harper, mămică!

În josul apei la trei mîle de tîrgușor vaporeșul se opri și ancoră lîngă un mal împădurit. Ceata codorî și umplu cu strigăte și rîsete toate crîngurile și culmile stîlcoase din împrejurimi. Zburdară toți în voie și obosiră de-a binelea. În cele din urmă toți copiii lihnii de foame dădură buzna în cort și înfulecară cu o poftă de lup toate bunătățile aduse cu ei. Ospățul fu urmat de cîteva clipe de răgaz: toți se tolăniră la umbra unui stejar rămușos și mai puse țara la cale. După un timp, cineva strigă îndemnul:

— Cine vrea să meargă la peșteră?

Toți căzură de acord. Scoaseră un pachet de lumînări și urcară dealul cu chiote de luptă. Intrarea era chiar în creștetul stîncii. Semăna cu litera «A». Ușa masivă de stejar era deschisă.

Intrară în gura destul de strîmtă și răcoroasă. Însăși natura înălță niște pereți calcaroși, acoperiți de picături mari de umezeală. Să stai în bezna asta și să te uiți ca la o vale înverzită, inundată de razele soarelui, era ceva din domeniul poeziei și al tainei. Alaiul străbătu vreo trei sferturi de milă prin galeria principală, apoi se împărți în perechi și grupuri aparte, care dispărură pe cărările întunecoase laterale și începură să alerge pînă dădeau unii peste alții în locurile unde ele se întîlneau.

Încetul cu încetul toți o luară spre ieșire, gîfîind de oboseală, plini de voioșie. Erau încîntați că își petrecură atît de bine ziua.

Clopoțelul de pe vaporeș vestea plecarea de vreo jumătate de oră, chemîndu-i pe pasageri.

Huck era demult la postul său, cînd lumînările tremurătoare ale vaporeșului se apropiară de debarcader.

Ei o luară mai întîi pe strada care mergea de-a lungul rîului, apoi, după ce străbătură trei cartiere, apucară spre muntele Cardif. Huck pași mai iute și se apropie atît de mult, fiindcă din cauza întunericului nu puteau să-l zărească.

Pașii lor nu se mai auziră. Fir-ar al naibii! Îi fusese oare toată străduința în zadar? Huck era cît pe ce s-o iee înapoi dezamăgit, cînd auzi o tusă la vreo trei pași de el. Inima îi fugi în călcîie, dar rămase țintit locului, tremurînd din tot trupul ca scuturat de toate frigurile de pe pămînt: i se înmuiaseră picioarele atît de tare, încît se temea să nu cadă. Își dădu seama acum unde se află: era lîngă gardul ce împrejmuia casa văduvei Duglas, la vreo cinci pași de pîrlaz.

«Bine, — spuse el, — las s-o ascundă aici, că n-o să fie greu de găsit».

Apoi se auzi vocea scăzută a lui Joe Indianul:

— Cum s-o lăsăm baltă acum, cînd plec pentru totdeauna și n-o să mai am așa o ocazie! Bărbatu-său m-a obijduit... a fost judecător și m-a băgat la dubă

pentru vagabondaj. Mi-a scăpat din mâini, c-a dat ordul popii, da las c-o să mă răzbun pe ea!

Huck ajunsese în cele din urmă la casa bătrînului galez și începu să bată cu pumnii în ușă. Moșneagul și cei doi zdrahoni de feciori ai lui își scoaseră capul prin geam.

— Cine ești?

— Hucklberi Fin. Dați-mi drumul! Cît mai repede!

— Vă rog să nu spuneți nimănui că eu v-am spus, — așa începu să vorbească Huck cînd i se deschise ușa, — fiindcă o să pățesc rău! O să mă omoare. Dar văduva mi-a făcut numai bine și eu vreau să vă spun totul.

Nu trecură nici trei minute că bătrînul și cei doi feciori ai săi, luînd armele cu ei, erau de acu pe culmea muntelui și ținîndu-le de-a gata se strecurau printre tufele de sumac. Huck îi aduse pînă aici și se opri.

Se auziră deodată cîteva împușcături și un strigăt.

Capitolul XXX

Tom și Bekki sînt în peșteră

După terminarea predicii soția judecătorului Tecer o ajunsese prin mulțime pe doamna Harper și-i zise:

— Se vede că Bekki a mea o să doarmă toată ziua la dumneata! O fi obosit sărmana...

— Bekki?

— Da. (*Ea îi aruncă o privire speriată*). Cum, ea n-a dormit la dumneata?

— Nu.

Doamna Tecer se făcu palidă și se lăsă pe una din băncile pentru ienoriași. Tocmai în clipa aceea trecea pe lîngă ele mătușa Polli, care tăifăsuia ceva cu o prietenă.

— Buna dimineața, doamnă Tecer! — spuse mătușa Poli.

— Bună dimineața, doamnă Harper! Băiatul meu iar și-a luat valea-n cap. O fi rămas, cred, să mîie peste noapte la dumneata ori... la dumneata și acum nu vine la biserică de teamă să nu mănînce papară.

Doamna Tecer dădu încetișor din cap și păli și mai tare.

— Nu, n-a fost la noi, — spuse doamna Harper, îngrijorată.

Se îngrijoră și mătușa Poli.

Vestea alarmantă trecu din gură în gură, de la o ceată la alta, din stradă în stradă. Nu trecură nici cinci minute, că începură să bată clopotele și tot orașelul era în picioare. Mai mulți oameni au înșeuat caii, au pregătit bărcile. Cineva se duse să aducă vaporeșul. La vreo jumătate de oră după ce

se aflară vestea vreo două sute de bărbați se îndreptau de acuma pe apă și pe uscat spre peșteră.

Pe la amiază în orașel începură să se înapoieze grupuri de oameni oboșiți peste seamă, și numai cei ce mai aveau cîtuș de puțină energie rămaseră în căutarea copiilor. Tot ce se știa în tîrg era că au fost răscolite toate galeriile care nu văzuse vreodată picior de om; că o să fie cotrobăite toate crăpăturile și toate cărările, că prin labirintul coridoarelor pe ici-colo apare cîte-o luminiță plăpîndă și se aude ecoul unor împușcături și a cîte-unui strigăt îndepărtat.

Așa trecură trei zile și trei nopți îngrozitoare. Timpul părea o veșnicie. Întregul tîrg căzu într-o toropeală fără de nădejde.

Capitolul XXXI

Cei găsiți s-au pierdut din nou

Să revenim acum la Tom și la Bekki: să vedem ce au făcut ei în excursie. Mai întîi au umblat prin coridoarele laterale, privind împreună cu ceilalți minunile atît de cunoscute ale peșterii care aveau niște nume cam bombastice: «Salonul», «Catedrala», «Palatul lui Aladin» și altele. Apoi toți au început a se juca de-a mijatca; Tom și Bekki erau cei mai aprigi în joc, dar încetul cu încetul prea mare însuflețire se stinse și ei o porniră amîndoi printr-o galerie întortocheată, ținînd deasupra capului lumînările și descifrînd tabloul încîlcit al numelor, numerelor, adreselor și poveștelor care erau zugrăvite pe pereții stîncoși ai peșterii (cu mucuri de lumînare). Mergînd tot înainte și flecărind, nici nu băgară de seamă că ajunseră într-o parte a peșterii unde nu mai era nici o zugrăveală. Se iscăliră și ei cu feștila afumată de la o lumînare și merseră mai departe. Nu trecu mult timp și dădură peste un izvor, care curgea prin mijlocul unei vîgăuni înalte, ai cărei pereți erau susținuți de colonadele fantastice ale stalactitelor și stalagmitelor,

formate timp de veacuri prin căderea neîntreruptă a picăturilor de apă. Sub bolta acestei văgăuni atîrnau ca niște ghirlande uriașe stoluri de mii de liliesci. Lumina îi stîrniră și ei se repeziră furioși cu țipete ascuțite asupra lumînărilor. Tom le știa năravurile și își dădu pe dată seama ce primejdie îi amenință. O luă pe Bekki de mîină și alergă cu ea în cel mai apropiat coridor din cale.

— Vai, — spuse Bekki, — nici n-am băgat de seamă... Îmi pare că demult nu se aude nimeni...

— Păi cum să-i auzim, Bekki? Ia aminte că sîntem la o adîncime cu mult mai mare decît ei; la drept vorbind nici nu mai știu în ce loc ne aflăm — la miază-noapte, la sud ori la răsărit. Nu putem nicidecum să-i mai auzim.

— Oare de cînd sîntem aici jos, Tom? Ar fi bine să ne întoarcem.

— De găsit gălesc eu, da ce ne facem cu liliescii? Dacă ne sting lumînările, o să fie vai și amar de capul nostru! Hai să găsim un alt drum, ca să nu dăm de ei.

— Tom, să nu ne fie teamă de liliesci, hai mai bine să ne întoarcem pe drumul cel vechi. Altfel o să ne încurcăm din ce în ce mai rău.

Tăcere adîncă. Atît de adîncă, încît își auzeau răsuflarea. Tom strigă. Ecoul răsună lung sub bolțile pustii și se stinse hăt departe într-un sunet ce semăna a hohot batjocoritor.

— Vai Tom, nu mai striga, mă ia groaza! — spuse Bekki.

— Te ia el groaza, da mai bine e să strigăm, Bekki: poate că ei o să ne audă.

Încetul cu încetul apărură semne de oboseală. În cele din urmă picioarele obosite ale fetei n-o mai puteau duce. Bekki era atît de sleită de puteri, încît ațipi în cele din urmă. Tom se bucură.

— Ah, cum de-am putut să adorm? Mai bine-ar fi fost să nu mă mai trezesc!.. Nu, Tom, n-am vrut să zic așa ceva! Nu te mai uita așa la mine! N-am să mai vorbesc așa!

— Îmi pare bine c-ai dormit, Bekki: acum ți-a trecut oboseala și-o să găsim drumul, ai să vezi!

Cu toate că nu mai puteau de atîta oboseală, Bekki era gata să mai meargă o bucată de drum. Dar, spre mirarea ei, Tom nu vroia. Se așezară. Tom luă un boț de lut și lipi lumînarea de perete. Se cufundară din nou în gînduri triste și un timp nici nu vorbiră. Bekki prima rupse tăcerea:

— Tom, sînt lihnită de foame.

Tom scoase ceva din buzunar.

— Ți-aduci aminte? — întrebă el.

Bekki schiță un zîmbet vag.

— E colăcelul nostru de nuntă.

— Da... Aș fi vrut să fie mare ca o roată, fiindcă altceva nu mai avem.

— Bekki, uite că trebuie să rămînem aici unde avem ce bea... Avem numai un căpețel de lumînare.

Bekki dădu frîu liber lacrimilor. Vorbele de mîngîiere ale lui Tom nu aveau nici un efect. În cele din urmă ea spuse:

— Tom!

— Ce-i, Bekki?

— Cînd o să vadă că nu sîntem, o să ne caute?

— Păi cum? Sigur c-o să ne caute.

— Poate că și acum ne caută, Tom?

— Se prea poate. Se vede că ne caută.

Tom o tot asigura că lipsa o fi fost observată și că ei sînt căutați demulțitor. El va striga cît îl va ține gura, poate că aude cineva și va veni înapoi. El strigă; dar prin întuneric ecoul îndepărtat răsună atît de îngrozitor.

Peste puțîn Tom spuse:

— S-s-t! Ai auzit?

Amîndoi ascultară cu răsuflarea întretăiată. Se auzi ceva asemănător unui strigăt foarte-foarte îndepărtat. Tom răspunse într-o clipă și, luînd-o pe Bekki de mînă, începu să dibuie drumul în direcția strigătului.

Tom scoase din buzunar o sfoară de zmeu, o legă de lespede a unei stînci și se porni la drum cu Bekki, depănînd-o din mers. Dar după vreo douăzeci de pași dădură de-o nouă groapă. Tom se lăsă în genunchi și cercetă peretele ce ducea în jos, apoi întinse mîna cît putu și începu să se întindă spre dreapta, cînd deodată la vreo douăzeci de iarzi de la stîncă apărură o mînă ținînd o lumînare. Tom strigă de bucurie, dar cînd apărură și omul, văzu că era Joe Indianul! Nu-i spuse lui Bekki că îl văzu, ci că strigă așa într-o doară.

Bekki slăbise cu totul. Încremenise de atîta mahnă și nu putea s-o ajute cu nimic să-și vină în fire. Spunea că va rămîne aici unde se găsea și că va aștepta moartea: nu era departe clipa. Îl lăsa pe Tom să se lege cu sfoară și să mai cerceteze locurile, dar îl rugă să se întoarcă cît mai des, ca să mai steie de vorbă și să fie lîngă ea mînă în mînă în clipa cînd îi va veni sfîrșitul.

Capitolul XXXII

«Deșiți! I-am găsit!»

În seara zilea de marți toți s-au dus posomorîți la culcare: erau în culmea deznădejdiei.

Dar pe la miezul nopții se auziră deodată bătăi furioase de clopot și într-o clipită toți ieșiră pe stradă îmbrăcați sprinten și strigînd: «Ieșiți! Ieșiți! I-au găsit! I-au găsit!» Toată lumea alergă spre rîu în întîmpinarea lui Tom și a lui Bekki. Ei mergeau într-o căruță deschisă, pe care o duceau cîțiva orășeni. Mulțimea înconjură căruța, se alătură la procesiune, mărșăluind festiv pe ulița mare și strigînd întruna «ura».

Tom ședea întins pe canapea și le povestea celor din jur toată povestea neobișnuită a aventurilor lui.

După spusele lui se străduise mult s-o convingă și că o convinse în cele din urmă; ea nu mai putu de bucurie cînd se tîrî și văzu fășia cea de lumină albă; el povesti cum se strecură printr-o crăpătură și o ajută pe Bekki; cum se așezară jos și plînseră de bucurie, cum nu departe trecuseră niște oameni în barcă și Tom le strigă: «Am ieșit din peșteră și sîntem lihniți de foame!», cum acești oameni nu le dăduseră crezare, fiindcă ziceau ei, așa ceva nu putea să se întîmple: «Peștera nu-i aici, ci cu cinci mile mai sus», apoi îi luaseră în barcă, îi duseseră undeva într-o casă, le dăduseră ceva de-ale mîncării, apoi, după ce îi lăsaseră să se odihnească vreo trei ore, îi aduseseră acasă.

Cele trei zile și trei nopți de rătăcire prin peșteră nu trecuseră fără urme. Miercurea și joia Tom și Bekki stătură culcați și parcă simțeau că obolesc și slăbesc din ce în ce mai mult. Joi Tom se sculă și începu să se miște cîte puțin, vineri colindă străzile orașului, iar sîmbătă era sănătos, dar Bekki nu ieși din casă pînă duminică și chiar cînd ieși arăta palidă ca după o boală grea.

Casa judecătorului Tecer era în drum, și băiatul intră s-o vadă pe Bekki.

— Nu mă îndoiesc, Tom, că mai sînt și alții care ar vrea să se coboare în peșteră, — spuse judecătorul, — dar noi am prevăzut aceasta. Acolo n-o să mai rătăcească nimeni.

— Ah, domnule judecător, acolo în peșteră-i Joe Indianul!

Capitolul XXXIII

Moartea lui Joe Indianul

Noutatea se răspîndi printre orășeni în nu mai mult de cinci minute și vreo zece bărci încărcate cu oameni se îndreptară în peștera lui Mak-Dugal, după care plecă și vaporeșul tixit de pasageri. Tom Sawyer se afla în barca judecătorului Tecer.

Cînd deschiseră ușa, ochii celor veniți dădură prin semiîntunericul peșterii de o priveliște înfiorătoare. Joe Indianul zăcea mort lîngă intrare cu fața lipită de crăpătura ușii, de parcă pînă în ultima clipă nu

și-ar fi putut desprinde privirea nostalgică de lumina și bucuriile lumii libere.

Joe Indianul a fost înmormântat chiar lângă intrarea în peșteră.

Adăuzea după înmormântare Tom îl luă pe Huck într-un loc dosit, fiindcă avea o vorbă serioasă cu el.

— Huck, banii ceea n-au fost niciodată în numărul doi! Vrei să mergi cu mine și să-mi ajuți să-i găsim?

— Cum să nu vreau! Dacă o să putem lăsa niște semne ca să nu ne rătăcim...

Îndată după amiază băieții luară cu împrumut o barcă mică de la un târgoveț, știind că acela nu era acasă și au pornit-o la drum. După ce trecură pe lângă gura peșterii și mai vîsliră vreo cîteva mile, Tom spuse:

— Vezi panta ceea ce coboară dinspre peșteră? Da mai departe unde-i surpătura, vezi ceva alb? Acela-i un semn de-al meu... Acum ne dăm jos!

— Ia-uite aici, Huck. Din partea asta a sfîncii pămîntul e scormonit și-i pătat de seu de lumînare, din partea cealaltă nu se vede nici o urmă. Oare ce-o fi însemnînd asta? Să mor că banii-s sub sfîncă. O să sap acolo.

— Să știi, că-i bună ideea! — răspunse înviorat Huck.

Tom scoase cuțitul său «jet-bejet Barlou»; nu dovedi să sape de-un lat de palmă, că dădu de un lemn.

— Oho-ho! Auzi. Huck?

Huck se apucă și el de săpat, aruncînd lutul cu mîinile. Dădură de niște scînduri, pe care le aruncară iute în lături.

Era lada ceea plină cu aur.

Lada avea vreo douăzeci și cinci de kilograme.

Acuma, Huck, — spuse Tom, hai să ascundem banii în podul șopro-nului de lemn al văduvei Duglas, dimineața o să venim, o să-i socotim și o să-i împărțim, apoi o să-i dosim la un loc de nădejde în pădure.

Bătrîna îi întîmpină pe băieți cu o atenție nepotrivită pentru hainele lor murdare: erau pătate de seu de lumînare și murdare de lut.

Îi duse într-o cămară.

— Acum spălați-vă și îmbrăcați-vă. Iată-aici două rînduri de haine noi, cămăși, ciorapi, tot de ce e nevoie, Îmbrăcați-vă, noi o să vă așteptăm. Cînd o să fiți gata, veniți în salon.

Și plecă.

Capitolul XXXIV

Șuvoiul de aur

— Tom, — spuse Huck, — putem s-o luăm la sănătoasa prin fereastră, dacă găsim o frînghie. Ea nu e prea sus.

— Fugi încolo! De ce s-o luăm la sănătoasa?

— Bătrînul Jons vrea să le facă la toți o surpriză, l-am auzit azi grăindu-i despre ea mătușii și cred că nu mai este mare taină. Că Huck i-a urmărit pe bandiți pînă la casa ei.

Curînd musafirii văduvei stăteau la masă; după obiceiurile locurilor și ale acelor vremuri copiilor li s-au pregătit măsuțe aparte. La momentul potrivit domnul Jons își rosti mica sa cuvîntare. Îi mulțumi văduvei pentru cinstea ce i-a făcut-o lui și feciorilor, dar mai spuse că este încă o persoană, a cărei modestie... El dezvălui ascultătorilor participarea secretă a lui Huck la toate faptele acestea, dar întrucît mulți din cei prezenți știau de ea. Văduva se prefăcu totuși că este nespus de uluită și începu să-l trateze pe Huck cu atîtea laude și cuvinte de recunoștință.

Văduva le spuse tuturor, că ea hotărî să-l iee pe Huck la ea și să-i deie o educație ca lumea, iar cînd va avea bani îndeajuns să-i ajute să se ocupe cu negustoria.

— Huck n-are nevoie de nici un negoț! E destul de bogat! Huck are bani. N-o să mă credeți, dar are o grămadă.

Nu apucă să-și termine fraza mătușa Poli, că Tom se opinti înăuntru cu sacul în spinare. El îl răstună pe masă și zise:

— Poftim! Nu m-ați crezut? Jumătate din monete sînt ale lui Huck, jumătate ale mele.

Cei adunați încremeniră cînd văzură atîta aur. Nimeni nu putu deschide gura, toți priveau la el și tăceau. Apoi toți într-un glas cerură explicații. Tom le dădu cu plăcere. Înșiră povestea acea lungă, dar plină de farmec. Toți ascultau ca vrăjiți, fără să-l întrerupă cu vreo vorbă.

Încheiere

Am închis ultima filă a letopisețului nostru. Fiindcă este biografia unui băiat, el trebuie să se încheie anume aici; dacă firul lui sa-l depăna mai departe, s-ar preface într-o biografie a unui bărbat. Cînd scrii un roman

despre cei mari cu siguranță unde să te oprești — la nuntă, firește; când scrii însă despre copii, trebuie să pui punctul acolo unde-ți vine mai bine la socoteală.

Majoritatea eroilor din această carte mai sînt în viață, o duc bine și sînt fericiți. Se prea poate că într-o bună zi să mai revenim la povestea copiilor descriși în ea și să văd ce fel de bărbați și femei au ieșit din ei; este mai cu cale, deci, să nu vă spun deocamdată nimic despre viața lor de mai departe.

(Traducere de M. Cimpoi)

APLICAȚII

1. De ce, după părerea voastră, Tom se distra la lecții? Care ștregării ale lui Tom v-au părut mai hazlii?
2. Cum se comporta Tom cu Bekki? În ce constau neînțelegerile lui cu ea?
3. De ce Tom și Huck nu puteau destăinui locutorilor orașului cine este ucigașul adevărat? Ce emoții aveau ei în legătură cu faptul, că erau nevoiți să păstreze secretul?
4. Cum trăiau «piraii» pe insulă? De ce le plăcea așa mod de viață?
5. În ce condiții Tom și Huck l-au descoperit pe Joe Indianul? De ce băieții au hotărît să-l urmărească?
6. Despre ce se povestește în capitolul «Huck o salvează pe văduva Douglas»? Rezumați.
7. Ce peripeții au rețrăit Tom și Bekki în peșteră. În ce consta pericolul situației în care se aflau ei?
8. Care trăsături de caracter ale lui Tom Sawyer le considerați principale? Argumentați cu exemple din text.
9. În care episoade din operă Tom și Huck demonstrează tăria prieteniei dintre cei doi?
10. Cu ce primejdii se întîlnesc Tom și Huck? Ce trăsături de caracter manifestă ei în asemenea situații?
11. Încercați să vă imaginați soarta lui Tom și Huck în viitor.
12. Scriitorul a adresat «Aventurile lui Tom Sawyer» nu numai copiilor, dar și celor maturi. Această povestire poate fi interesantă cititorilor maturi? Argumentați.

AUTOEVALUARE

1. Numiți cîteva poezii citite independent, autorul cărora este Mihai Eminescu.

-
2. Lămuriți sensul propoziției «Ale păsărilor neamuri... vorbesc cu atât de multe înțeleșuri.»
 3. În ce anotimp al anului contemplează M. Eminescu natura? (în poezia «Freamăt de codru»)
 4. Cuvântul scînteie poate fi, din punct de vedere morfologic, și verb, și substantiv. Construiți două enunțuri cu cuvântul scînteie în rol de verb și în rol de substantiv.
 5. Ce numim epitet? Găsiți epitete pentru cuvântul Eminescu.
 6. Care poezie se numește pastel?
 7. Întocmiți o compunere: «Anotimpul meu preferat», folosind tropii studiați (oral).
 8. Care este deosebirea dintre opera în versuri și opera în proză?
 9. Încercați să redați cu cuvintele voastre conținutul pastelului studiat.
 10. Ce numim comparație? Exemple.
 11. Alcătuiți (scris) o compunere-narațiune cu elemente de descriere a naturii.
 12. Găsiți comparațiile-elipsă pentru expresiile: ochi negri ca...; pere galbene ca...; om harnic ca...; frumos ca...; apă limpede ca...
 13. Răspundeți desfășurat (oral) la întrebarea: «»De ce Vasile Alecsandri este numit «rege al poeziei», iar Mihai Eminescu — «luceafărul poeziei noastre»?
 14. Amintiți-vă cîteva comparații pe care le-ați întîlnit în basmul «Făt-Frumos din lacrimă» (M.Eminescu).
 15. Numiți opera și autorul ei, din care face parte fragmentul «Pupăza din tei».
 16. Caracterizați (scris) eroul principal din fragment.
 17. Întocmiți o scrisoare amicală unui erou din povestea «Fata babei și fata moșneagului» (I. Creangă).
 18. Ați citit sau auzit conținutul poveștii «Capra cu trei iezi», autorul căruia este I. Creangă. Care din iezi caprei poate fi comparat cu Nică. Ce este comun între Smaranda, mama lui Nică, și capră?
 19. Povestiți, păstrînd tonul vesel al povestitorului, despre cele cîte a avut de pătimit biata pupăză.
 20. Imaginați-vă că-l întîlniți pe Nică ducîndu-se la iarmaroc să-și vîndă pasărea. Sfătuiți-l ce să facă prin intermediul unui dialog.
 21. Pseudonimul cărui scriitor este Mark Twain?
 22. Numiți cîteva opere din creația lui Mark Twain.

-
- 23.** Caracterizați-i, paralel, pe Tom și Huck din «Aventurile lui Tom Sawyer» de M. Twain.
 - 24.** Comparați trăsăturile de caracter ale lui Tom și Huck? Ce au comun și prin ce se deosebesc unul de altul?
 - 25.** Cum credeți, de ce viața lui Tom și Huck era însoțită de aventuri?
 - 26.** De ce Huck a fugit de la văduva Duglas în familia căreia era asigurat din plin?
 - 27.** Cum Tom și Huck au reușit să obțină comoara? A influențat tezaurul găsit asupra prieteniei și atitudinii lor față de lume?
 - 28.** De ce Tom și Huck nu puteau destăinui locutorilor orașului cine este ucigașul adevărat?
 - 29.** Ce avea în vedere Huck când spunea: «... a fi bogat nu este chiar atât de vesel. Bogăția aduce tristețe, griji»? Sînteți de acord cu părerea lui?

LITERATURA PLAIULUI NATAL

Unul din principiile esențiale ale literaturii moldovenești din această perioadă este afirmarea realității. Operele literare sînt pătrunse de optimism, slujesc drept izvor de bucurie și de însuflețire pentru cititori, oglindesc veridic varietatea realității.

Remarcabile sînt progresele pe care le-a obținut proza moldovenească. Romanele și povestirile se disting prin problematica lor variată, prin reflectarea profundă a vieții.

Au apărut un șir de noi opere: «Ultima lună de toamnă», «Balade din cîmpie», «Biserica Albă», «Clopotnița, I. Druță; «Singur în fața dragostei», «Unchiul din Paris», A. Busuioc; «Țarină fără plugari» de Ana Lupan; «Urme pe prag», «Vînturi albastre», A. Marinat; «Recviem pentru Maria», V. Malev; «Oameni și destine», A. Șalari ș.a.

Succese considerabile a obținut poezia moldovenească. Apare un număr impunător de culegeri de poezii: «Zile de azi, zile de mîine», Em. Bucov; «Legea găzduirii», A. Lupan; «Fiindcă iubesc», Gr. Vieru; «Baștina», P. Boțu; «Sînt verb», L. Damian ș.a.

Literatura moldovenească din sec. XX înregistrează importante succese în dezvoltarea sa artistică. Multe din creațiile literare moldovenești au fost traduse în diverse limbi, devenind astfel cunoscute cititorilor din alte țări.

PAVEL BOȚU (1933–1987)

Pavel Boțu s-a născut la 14 iulie 1933 într-o familie de plugari din satul Prioziornoe, raionul Ismail, regiunea Odesa.

Poeziile adunate în volumele «Credință» și «Continente» au o tematică bogată și variată. P. Boțu editează culegerile de schițe și povestiri «Răboj» și «Ciugur-Mugur». A mai publicat volumele de poezii: «Casa din Bugeac» (1973), «Leagănul»(1981), «Verb la netrecut»(1985), «Poeme» (1986) ș.a.

P. Boțu a iubit baștina, oamenii și limba maternă — limba moldovenească. Drept recunoștință, anual, la 14 iulie, satul de baștină, Prioziornoe, este gazda Festivalului Limbii Moldovenești.

În anul 2003, la Odesa apare culegerea de versuri «Strămoșii» (postum), culegere ce include câteva poezii însemnate din creația lui P. Boțu, traduse în limbile ucraineană și rusă.

Moare tragic în data de 17 februarie 1987 la Chișinău, capitala Republicii Moldova.

BAȘTINA

Eu baștina mea o cunosc de departe,
Aicea mă aflu acasă,
Suflarea și pulsul cu grijă-i ascult,
Cu dînsa de cine ce-mi pasă?

Mă farmecă via cu sîinii rascopti,
Prietene, vino, te-nfruptă,
E baștina mea, e pămîntul străbun,
Cu torțe de vis și de luptă.

E baștina mamă cu blînde-le-i nopti,
Ca fiu de credință mă are.
Eu astăzi aș vrea ca pe tîmple să-i pun
Cunună de cîntec și soare.

APLICAȚII

1. Ce sentimente cetățenești sînt exprimate în poezia «Baștina»?
2. De ce eroul liric își iubește atît de mult oamenii copilăriei, locurile natale? Argumentați-vă răspunsul cu imagini din poezie.
3. Autorul pune pe același plan noțiunile de mamă și baștină? De ce? Argumentați.
4. Cum înțelegeți sensul versurilor:
«Eu astăzi aș vrea ca pe tîmple să-i pun
Cunună de cîntec și soare»
Ce figură poetică este folosită?
5. Analizați imaginile poetice din strofa a doua. Cum ați putea formula devotamentul eroului liric, sacrificiul său pentru prosperarea pămîntului natal?
6. Selectați epitetele din poezie.
7. Grupați în serii de sinonime cuvintele: *prieten, speranță, eronat, zăpadă, amic, nădejde, greșit, necesar; omăt, util, copac, jilav, arbore, umed.*
8. Găsiți sinonime potrivite pentru expresiile: *a da foc; a da în vileag; a lua nasul la purtare.*
9. Folosiți un termen potrivit din șirul de sinonime propus:
Și cu toată (rugămîntea, stăruința, insistența, străduiala) lui moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărănduța a mîncat papara.
Retineți: O limbă este cu atît mai bogată, cu cît are mai multe cuvinte care să denumească aceeași noțiune.
- 10. Ce ai putea face, tu, pentru prosperarea baștinii? Argumentați.

Opera literară în versuri. Rima

Dacă opera în proză redă conținutul într-un mod liber, obișnuit, opera literară în versuri (versificată) se supune anumitor reguli de formă : vers, strofă, ritm, măsură.

Un rînd dintr-o poezie se numește vers. În limba latină **versus** înseamnă *rînd, șir* al scrierii. În poezie versurile, de obicei, sînt grupate în strofe.

Unul sau mai multe versuri unite după conținut formează strofa. Strofele sînt alcătuite dintr-un singur vers sau din mai multe versuri.

Accentul în cuvintele din versuri cade, de obicei, la intervale regulate. Iată un exemplu din poezia «Iarna» lui V. Alecsandri:

Din-văz-duh-cum-pli-ta-iar-nă- cer-ne no-rii-de-ză-pa-dă.

Repetarea regulată a silabelor accentuate și neaccentuate se numește ritm.

Cuvântul **ritm** provine din limba greacă *rhythmus*, ceea ce înseamnă *număr, măsură, cadență*.

Numărul de silabe dintr-un vers se numește **măsură**.

Afară de vers, strofă, ritm, măsură, operele versificate au și rimă.

Potrivirea sunetelor de la sfârșitul versurilor, începând cu ultima vocală accentuată, se numește rimă.

În limba franceză **rima** înseamnă *potrivire, coincidență*.

După identitatea sunetelor rima este de mai multe feluri: perfectă, bogată, asonantă, săracă, omonimă etc.

În versurile:

«Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură»
(V. Alecsandri)

Observăm că în cuvintele *natură-căldură* se potrivesc toate sunetele ce urmează după vocala accentuată- *ură*. Astfel de rimă este considerată *perfectă*.

În versurile:

«Bate vântul dintr-o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe», se potrivesc și consoanele ce se află înaintea vocalei accentuate (p-arte, de-p-arte). Această rimă se numește *bogată*.

Dacă nu concid toate sunetele, rima este *imperfectă*.

«În locul lui merit de cer
Hyperion se-ntoarse
Și ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.»

Rima imperfectă (se-ntoarse-revarsă) se numește *asonanță*.

În unele versuri rima este alcătuită dintr-un singur sunet:

«Codrul prinse a vui
Brazii a-și însufleți.»

(V. Alecsandri)

Astfel de rimă e *săracă*.

Rima mai poate fi: *trunchiată* (duios-a fost; alese-vesel); *omonimă*:

«Țara mi-i ațit de mare,
De la mare pîn' la mare.»

(P. Cruceanu)

După poziția accentului rima este:

a) *masculină* — cu accentul pe ultima silabă:

«Căci din brazii mei trufași
Face-ți-oi voinici ostași.»

(V. Alecsandri)

b) *feminină* — cu accentul pe penultima silabă:

«Iar pe iarbă-n poieniță
Cîntă-o albă copiliță.»

(V. Alecsandri)

c) *dactilică* — cu accentul pe antepenultima silabă:

«Toamna mîndră, **harnică**,
Și de bunuri **darnică**»

d) *hiperdactilică* — cînd după silaba accentuată urmează trei silabe neaccentuate:

«Dintre sute de catarge
Care lasă **malurile**,
Cîte oare le vor sparge
Vînturile, **valurile?**»

(M. Eminescu)

După poziția în strofă, rima poate fi:

a) *împerecheată* — întîiul vers rimează cu al doilea, iar versul al treilea — cu al patrulea:

«Codrule cu rîuri **line**,
Vreme trece, vreme **vine**,
Tu din tînăr precum ești
Tot mereu întinerești.»

(M. Eminescu)

b) *încrucișată* — versul întîi rimează cu al treilea, iar versul al doilea — cu al patrulea:

«Somnoroase **păsărele**
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în **rămurele** —
Noapte bună!»

(M. Eminescu)

c) *îmbrățișată* — versul întîi rimează cu al patrulea, iar versul al doilea — cu al treilea:

«Îngînat de glas de **ape**
Cînt-un corn cu-nduioşare
Tot mai tare şi mai tare,
Mai aproape, mai **aproape.**»

(M. Eminescu)

d) *monorimă* — folosirea aceleiaşi rime în mai multe versuri succesive:

«Doină, **doiniță**,
De-aş avea o puiculiță
Cu flori galbene-n codiță,
Cu flori roşii la guriță.»

(Folclor)

În unele poezii rima lipseşte. Astfel de poezii sînt scrise în **versuri albe**.

Rima sporeşte ritmicitatea, sonoritatea versurilor, contribuie la evidenţierea sensului poetic al cuvintelor.

APLICAȚII

1. Găsiți în versurile propuse rima masculină, feminină și dactilică:
 - a) «Va geme de patimi
Al mării aspru cînt...
Și eu voi fi pămînt
În singurătate-mi.» M. Eminescu
 - b) «Stelele-n cer
Deasupra mărilor
Ard depărtărilor
Pînă ce pier.» (M. Eminescu)
2. Determinați tipul rimei (după toate criteriile) în cîteva versuri din poeziile studiate anul acesta.
3. Găsiți cît mai multe cuvinte care ar rima cu: *trecea, vale, sfînt, copii, vorbești*.

ION DRUȚĂ (1928)

«...Nu are marginii fericirea omului, precum marginii n-are minunea unui cer albastru de vară...»
(I. Druță)

Ion Druță s-a născut la 3 septembrie 1928 în satul Horodiște, raionul Dondușeni, Republica Moldova.

I. Druță este autorul romanelor «Biserica Albă», «Clopotnița», autorul pieselor de teatru «Casa mare», «Păsările tinereții noastre», «Horia» ș.a.

Pentru copii, I. Druță a creat frumoasele povestiri «Trofimaș», «Povestea furnicii», «Balada celor cinci motănași» ș.a.

I. Druță este unul dintre cei mai populari scriitori moldoveni. Operele lui au fost traduse în mai multe limbi.

VÎNĂTORII DE RAȚE

În lunga lui viață moș Trofim a dus-o și mai bine, și mai rău, dar păsări a ținut pe lângă casă mai totdeauna, și când îi zicea babei să facă o zamă, în casa lor se lumina și mirosea a zamă. Le-a plăcut, la neam de neamul lor, zama de pasăre.

«Zamă» au și fost porecliți, și nu se supărau de această poreclă, hotărâți s-o ducă cu demnitate pînă la sfîrșitul vieții, dar iată că porecla a rămas, iar păsări prin ogradă tot mai puține, apoi mai că nu se aud defel.

Rămas numai cu porecla, moș Trofim s-a simțit deodată istovit, singuratic, părăsit de toată lumea și, întristat cum nu se mai poate, a prins a tînji. Rar cînd se arăta pe cîmp, prin sat, rămînînd mai mult pe lângă casă, mai mult pe prispă, mai mult pe cuptor. Se plîngea că-1 împunge ceva sub coastă — și tot așa din vară în vară, din an în an. Pesemne, ar fi dat demult ortul popii, de n-ar fi avut noroc de-o babă harnică, stăruitoare, care își ținea cu munca și casa, și masa, și mult întristatul său moșneag.

Cu vremea moș Trofim Zamă s-a obișnuit a o duce și fără zamă, însă rămînea veșnic abătut, gîndindu-se în sinea lui: halal de-o așa viață; cînd veneau duminicile și zilele de sărbătoare, chiar că nu-și putea afla locul.

Amintirile marilor petreceri îl înghesuiau din toate părțile, auzea ciocnindu-se pahare, auzea cîntînd mesenii, ba chiar la un moment dat pornea a dibui pîmprejur în căutarea unui pai să-și scobească dinții și i se părea că va crăpa fierea într-însul, de nu va găsi un pai curățel și nu va porni a umbra cu el printre pușinii dinții ce i-au rămas.

Nenorocirile însă se țineau scai de dînsul și iată că într-o zi, pe cînd l-au podidit pîrdalnicele de amintiri, se apleacă să ridice de jos un pai, dar nu mai avea în ograda aceea a lui nici măcar paie.

— Cum, nici aceasta să nu mai fie?

Trăind la marginea satului, hat în hat cu cîmpurile, moș Trofim iese prin portiță și tot căutînd ba aici, ba colo — s-a îndepărtat de sat și ba mai urcă un delușor, ba mai coboară într-o vîlcică.

Cam pe la amiază, coborînd în Valea celor Trei Iazuri, a găsit un pai tocmai bun pentru ceea ce îi trebuia lui. Totuși, oricum ai întoarce valul amintirilor, fără o frumoasă masă, cu zamă de găină și cu răcitură, scobitul dinților nu mai are nici un haz. A oftat deci moș Trofim Zamă, s-a așezat la umbra unui copăcel să-și mai hodinească picioarele înainte de-a fi pornit înapoi spre casă și, cum stătea el așa la umbră lîngă o coadă de iaz acope-rită cu papură și stufării, zărește deodată ceva albînd.

Vînător din neamul vînătorilor, moș Trofim saltă iute, prinde a se furișă și, cînd colo, vede într-un cuib ascuns sub o tufă de papură un ou de rață sălbatică. A stat o vreme la pîndă: poate vine rața și o prinde cu pălăria, căci auzise de undeva că dacă găsești cuibul, poți prinde rața cu o nimica toată, dar las' că nu era proastă nici rața. După ce-a tot stat la pîndă fără nici un rost, moș Trofim a luat oul vinetei, l-a pus în pălărie și a pornit încet cu el spre casă. La urma urmei, o gospodină bună poate face dintr-un ou un scrob, că se satură o mahala întregă.

— Păcat, măi moșnege, a zis sara mătușa cînd s-a întors de la deal și moșul i-a pus în poală oul de rață sălbatică. Păcat să stricăm așa frumusață. Mai bine l-am pune sub cloșcă. Nici nu prinzi de veste cum iese puiul, apoi nici nu bagi de samă cum se face puiul cela mare...

Zama de rață sălbatică l-a dus pe moș Trofim iară cu gîndul la lumea celor vise frumoase de demult, dar aceasta e: de unde să iei o cloșcă?

— Poate să mă reped la neamurile de pe Prut? Că, așa săraci cum sînt, dar din an în an mai țin cîte-o pasăre pe lîngă casă.

Moș Trofim nu prea avea ochi buni să vadă neamurile mătușii. Acum nu mai ținea nici el minte pentru ce se sfădise, dar nici să se ducă la dînșii, nici să-i vadă în casa lui nu-i plăcea. Totuși era poreclit «Zamă», și a sta o seară cu o farfurie aburînd în fața ta...

Spre seară mătușa se întorcea cu o gîscă, cu vreo patru ouă mari și așa, înfierbîntată cum era de drum, a găsit un cuiabar vechi, l-a adus în casă, a mestecat ouăle, căutînd ca cel vinețel să fie cît mai la fund.

— Nu-l mai ascunde, bre babă, că-l vor turti ouăle iestea mari.

— Mi-i în grijă să nu-l zărească gîsca și să-l arunce din cuiabar, pentru că aiestea albe îs de la neamuri, da acela e de la Dumnezeu...

Gospodină bună cum era, a ascuns oul la fundul cuiabarului și gîsca nu l-a văzut. Abia peste vreo două săptămîni, mestecînd odată ouăle cu pliscul, a zărit sub aripă unul vînat și așa de mititel, că oricît ar fi fost ea de gîscă, dar a apucat-o rîsul și pe dînsa:

— Ga-ga-ga!

Pe urmă oul s-a strecurat iar spre fund și oricît căuta biata gîscă să-și mai facă chef de rîs, n-a mai putut da de dînsul. A mai trecut o vreme și într-o dimineață gîscă a început să-și cheme bobocii:

— Ga... ga... ga...

După care a și plesnit coaja unui ou, s-a arătat un cioculeț, apoi un căpușor, și doi ochi negri au prins a se uita în toate părțile, căutînd ceva de mîncare.

— Hai scoală, măi moșnege, că avem musafiri...

Moșul a sărit iute de pe cuptor, căci nu văzuse încă niciodată cum arată un pui de rață sălbatică, dar mai era încă mult pînă la toamnă și rățușca n-avea ce se grăbi.

Iată însă că într-o noapte aude mătușa cum țipă plîngăreț un boboc, alergînd prin casă. S-a ridicat, a aprins lumina să-l poată prinde. Și cînd se uită — o rățușcă micuță ca un pui de vrabie alerga, cît o țineau picioarele.

— Măi Trofim, îi cea sălbatică!

Moș Trofim s-a ițit de pe cuptor, s-a scărpinat subțioară.

— Vrednică rață. Și frumoasă.

— Aha. Cenușică.

A netezit-o pe cap, dar rățușca era posomorîtă — o ciupise gîscă cea bătrîna și pe lăbuța stîngă i se prelingea o mărghică de sînge.

Baba i-a legat laba, a mai cocolit-o și a dat s-o ducă la gîscă, dar gîscă — ce-o fi apucat-o? Să n-o vadă în cuiabar, că o înghite.

— Bat-o pustia, parcă nu-i tot pasăre și aceasta! se crucea bătrîna. Dar s-o vîre cu de-a sila în cuiabar s-a temut — te pui cu mintea gîștei? A hrănit rățușca, i-a făcut cuiabar din niște vechituri și a culcat-o după pernă, lîngă dînsa.

Dar pesemne că rațele cele sălbatică dorm numai ziua. Rățușca mai întîi a încercat să se vîre sub pernă, dar n-a izbutit, ș-atunci s-a suit deasupra ei. Tot plimbîndu-se așa, a dat de babă și a ciupit-o de nas.

— D-apoi de ce nu dormi?

A culcat-o cu de-a sila, dar rătuștei nu-i era somn. Pînă dimineață a cercetat plapoma, a ciupit un ghem de lînă să vadă de n-o fi el bun de mîncare și, cînd era gata să sară într-un pahar cu lapte să încerce de poate înota, s-a făcut ziuă și mătușa s-a sculat.

Abia a răsărit soarele, că mătușa era de-amu gata să se ducă la deal, dar stătea pe gînduri: parcă poți să te duci? Gîsca, cum zărește rătușca — s-o îngroape de vie, nu alta! Ei și ce să facă mătușa? Să scoată bobocii afară — îi păreau mititei. S-or duce prin mahala de nu le va mai putea da de urmă.

— Am s-o iau cu mine la prășit.

Și în coșulețul împletit din nuiele de salcie, în care își lua de mîncare la deal, alături de șipul cu apă a așternut o mănușă veche și a vîrît rătușca într-însa. Apoi a trecut sapa prin toarta coșulețului, a pus-o pe umăr și s-a dus.

Coșul se legăna din mers pe coada sapei, și rătuștei leagănul îi plăcea grozav. Se uita printre nuiele cum se leagănă dealuri și văi, încerca să prindă cîte-o muscă care se interesa ce are baba în coș. Nu-i plăcea șipul — în șip mai era o rătușcă ce se uita lung la dînsa. Mai ales i se făcea inima cît un purice atunci cînd baba muta coșul de pe un umăr pe celălalt — coșul se legăna groznic, rătușca cea străină se mistuia din șip și, cînd Cenușica o aștepta să iasă de după coș, rătușca se întorcea din nou în șipul cu apă.

Cum au ajuns la deal, Cenușica a sărit din coș și s-a pornit în urma babei, dar mătușa a prins-o și a pus-o înapoi la locul ei, spunîndu-i să fie cuminte: se rătăcește și dacă dau niște bulihari peste ea, cine a scoate-o din ghearele lor.

La amiază, mătușa a fărîmat o bucățică de pîine pe-o frunză de răsărită, a stropit-o cu cîteva picături de apă și s-au așezat la masă — mătușa cu bucatele sale, Cenușica — cu ale sale. După care mătușa a făcut cu șalinca o umbră mare, să le ajungă la amîndouă, și s-au culcat. Cenușica s-a lipit de mîna ei caldă și, trudite amîndouă, au adormit.

Din ziua aceea au prins a umbla împreună la deal. Cenușica se trezea pe la miezul nopții, cînd în casă mai dormea gîsca cea bătrînă, visîndu-și bobocii mari; se furișa încetișor pe laiță, pînă în colț, unde mătușa își lăsa coșul, și se vîra într-însul. Era gata de drum. Tăcea chitic pînă ieșeau din casă. Abia pe drum se ridica în vîrfurile labelor și-și desfăcea aripile, ca să vadă cît au mai crescut de ieri. Se deprinsese chiar și cu rătușca cea din șip. Nu-i făcea nimic, și aceea o lăsa în pace. La deal păzea toată ziua coșul mătușii și, cum vedea că se dă cîte-o vrabie lîngă dînsul, ridica cioculețul în sus — mac! mac! mac! — de-și făcuse dușmani toate vrăbiile de pe dealurile celea.

Da odată chiar că o pățise rău de tot. Ședea și păzea traista, iar șipul cu apă era culcat ceva mai la o parte. Din ciocălăul cu care era astupat șipul picura din când în când câte o picătură, și Cenușica s-a dus să vadă de n-a putea să-și facă acolo un iezușor mic să se scalde. Picăturile însă cădeau rar — rățușca a prins a aciupi ciocălăul să vadă de ce vin picăturile așa încet și când s-a uitat la coș — niște dihăanii cu coadă se ghemuiseră lângă dînsul și începuseră să roadă din nuiele.

Pînă atunci nu mai văzuse șoareci, și când l-a zărit pe unul ce dinți are și acum mai ronțăie cu dînșii, a pornit într-un suflet spre babă, țipînd disperată:

— Mac! Mac! Mac!

Dar n-o putea găsi, fiindcă din buimăceală o luase în cu totul altă parte. Noroc că mătușa a auzit-o. A venit la fugă, a legat coșul de-o pălărie de răsărită, să nu-l ajungă șoarecii și, pentru că Cenușica păzise bine, i-a netezit puful pe cap și i-a mai dat câteva fărîmituri de piine, cu toate că pînă la amiază mai era mult.

Era de amu mărișoară când s-au întors odată seară și mătușa a scos-o din coș și i-a dat drumul în fața casei. Biata Cenușica, îngrozită că amuș o lasă gîsca fără pene, s-a pornit cît o țineau picioarele să se ascundă în colț după mătură. Pe urmă, după ce i-a venit inima la loc, s-a ițit de după mătură, dar, ca să vezi, nu mai era în casă gîsca cea mare. O scosese mătușa afară cu tot cu boboci.

Sara mătușa a culcat-o în cuiarul care era amu slobod, dar Cenușica dormea prost, avea visuri urîte și toată noaptea țipa prin somn — așa mai țipa, că dinspre ziuă mătușa s-a sculat și a culcat-o cu dînsa. A dormit ea mult și bine, cu capul așezat pe-o aripă, iar când s-a trezit, în casă era ziuă albă și baba nu se mai afla alături. S-a dus și a lăsat-o!

— Ma-ac!

Moș Trofim dormea buștean, căci abia dimineța, când se ducea lumea la muncă, îi venea lui somnul cea dulce. Văzînd că a rămas singură, rățușca a umblat cît a umblat prin casă, apoi a ieșit în tindă. A găsit lângă ușă un hîrb cu crupe — îi lăsase mătușa de mîncare. A ciupit o frunză de sfeclă, dar i-a retezat numai vîrful. Îi era urît singură — n-avea ce păzi, nu era nici șipul cu apă ca să-i ciupească ciocălăul jilav. Tot umblînd așa prin tindă, a dat de-o gaură mică făcută în perete lângă prag, ca să poată intra și ieși motanul când a vrea. S-a ițit prin gaură afară și a zărit un boboc care ciupea niște holbură crescută pe gard. A auzit cum umbla gîsca prin fața casei — Cenușica s-a tupilat și sta moartă. A așteptat pînă bobocul, săturat de holbură, a pornit cu ale lui, legănîndu-se leneș de pe o parte pe

alta. Cenușica a ieșit repede afară. S-a uitat primprejur — nu-i nimeni. Apoi — tot o fugă pînă la gard, a găsit un loc pe sub scînduri și a ieșit la drum. S-a uitat primprejur — s-o ia la deal ori la vale? La deal! Și, ca să nu rătăcească drumul, aleargă cît aleargă, apoi se întoarce cu coada înaintea — așa se dumerea mai bine, fiindcă se deprinsese a se uita din coș mai mult în urmă.

Uite fîntîna cu o băltoacă alături, vrăjmaș bună de scăldat — pe aici treceau amîndouă dimineața. Pe urmă, ceva mai departe, două lobode lungi crescute pe marginea drumului — la dînselle se uita deseori Cenușica și chibzuia cam cum să fie ele la gust. Apoi a zărit pe marginea drumului cele trei grăunțe de păpușoi călcate cu roțile în pămînt, lîngă care totdeauna stătea cîte-o cioară, necăjindu-se să le scoată de acolo. Amu lîngă grăunțe erau doi cioroi — s-au uitat lung la dînsa, dar Cenușica s-a prefăcut că nu-i vede. Îi era și frică, și se temea c-au s-o puie să le scoată din pămînt grăunțele îngropate de roțile carelor.

Și tocmai cînd mătușa s-a așezat la masă, aude la spatele ei:

— Mac! Mac!

— Cenușica!! Bată-te norocul să te bată! Da cum de nu te-ai rătăcit?! Știi, mi-a părut rău că te-am lăsat acasă — mi s-o și făcut, iaca, dor de tine...

Din toate vorbele acestea Cenușica n-a înțeles nimica. Numai cînd a simțit pe cap palma aspră a mătușii, s-a lăsat la pămînt, și-a ascuns căpșorul între aripi, de parcă niciodată n-avusese gît și sta cu ochii mijiți de plăcere. Vai, dragostea, ce rost ar avea viața pe lume fără un pic de dragoste!

Și iar au început să umble amîndouă la deal. Numai că de data aceasta veneau amîndouă pe jos, Mătușa înainte, Cenușica din urmă. Mătușa pășea tăcută, iar Cenușica speria vrăbiile, încerca la gust fel de fel de buruieni și lîngă fîntînă înota oleacă. Dacă mătușa era de amu departe, pornea în urma ei țipînd disperată:

—Ma-ac! Ma-ac!

Seara, cînd se întorceau, lîngă poartă Cenușica o ciupea pe mătușa de fustă — nu cumva să uite de dînsa și s-o lase pe sama gîștelor, căci o pășise de mai multe ori. Mătușa se aplecă, o lua subțioară și intrau. Gîștele se repezeau nebune în jurul babei, dar Cenușica nici că-i pasă. Deși era rață, știa ea destul de bine cît poate sări o gîscă.

Dar treceau zilele, și cînd trec zilele, crește răsărita, crește iarba, cresc și rătuștele... Pînă a da frigul, bobocii își schimbaseră puful în pene, și de-i chema gîsca la cîte-un grăunte, nu mai venea nici unul. Erau de acum mari,

erau deștepți, trăia fiecare după mintea sa. Crescuse și Cenușica. Avea și ea de amu un rînd de pene pe la creasta aripilor și pe cap îi răsărise un moțoc mititel — cînd o lua baba în poală s-o mîngîie, își ferea capul, nu cumva s-o încurce moțocul.

Într-o bună zi moș Trofim a zis că a venit vremea să se repeadă spre Nistru, să vadă ce fac neamurile lui; odată ce spre Prut au fost, urmau să se ducă și spre Nistru. Vrînd-nevrînd, baba s-a gătit de drum, a încuiat ușa, și-a lăsat-o pe Cenușica singură. Rățuștei îi era urît și a început să-și caute de lucru prin casă. În tindă a găsit o strachină cu fasole și a început a da jos fasolele cu pliscul, de parcă le număra. La fundul farfuriei rămăseseră numai cîteva fasole, pe care Cenușica nu le putea scoate, cînd, deodată, prin crăpătura ușii a răsărit un plisc lung și galben.

— Ss-tt...

Pesemne, o rîdeau că nu poate scoate fasolele ce-i mai rămăseseră în strachină. Dar, ce-i pasă? Cine rîde de alții, acela de dînsul rîde. Mătușa, cînd ieșea, încuia întotdeauna ușa, și Cenușica văzuse în viața ei multe pliscuri fioroase, dar nu se temea — gîștele vedeau că nu pot intra și, în cele din urmă, o lăsau în pace. Las', și-a zis, vor sîsîi cît vor sîsîi, după care își vor vedea de treabă. S-a suit cu labele pe marginea străchinii s-o răstoarne, cu tot cu fasolele rămase, cînd deodată ușa s-a mișcat, a apărut un cap de gîscă cu tot cu gît și alte patru în urma ei. O clipă s-a uitat gîsca la rățușcă și rățușca la gîscă — mirosea a mare bătalie, a lupta pe viață și pe moarte și deci slăvit fie cel ce cade pe cîmpul dreptății!..

S-au repezit piept la piept și așa s-au ciocnit, că au zburat amîndouă în sus, umplînd tinda cu pene albe și cenușii. Apoi un gînsac a apucat-o de-o aripă, Cenușica l-a ciupit de picior, și gînsacul i-a dat drumul. Dar n-a dovedit să se întoarcă, că gîsca cea bătrînă de acum hohotea cu cîteva pene pe care i le smulsese din piept. S-a repezit la dînsa, dar un gînsac i-a sărit în spate, a dat-o jos și într-o clipă în jurul ei șuierau atîtea pliscuri, că, dacă mai apărea unul, n-ar fi găsit pene să smulgă. Se fărîma, sărmana, dar nu știa cum să scape. Și, deodată, i s-a năzărit fusta cenușie a mătușii.

Mătușa era însă departe, mătușa nu venea. S-a opintit Cenușica, s-a smuncit din răspuțeri și a trebuit să culce patru gîște, ca să se scoale în picioare. Pe ușă — și afară, cu gîștele în urma ei. Cenușica face trei pași, gîsca cea bătrînă doi și uite amuș, amuș o ajunge. Cenușica a luat drumul spre răsărită, cînd a început a țipa de departe:

— Ma-ac! Ma-ac!

Și așa se luase cu strigătul, că a simțit lîngă aripă un plisc.

— Ma-ac! Ma-ac!

Ea — înainte, gîștele — din urmă și n-o slăbesc măcar mori.

De cîteva ori a trecut răsărita dintr-un capăt în altul, dar mătușa nu i se repede în ajutor. Biata pasăre, de unde avea ea să știe că răsărita a început a se coace, și cînd se coace răsărita, stăpînul nu mai vine s-o prășească; cînd începe a se coace răsărita, stăpînii pornesc prin musafirie...

Slăbită de puteri, Cenușica s-a poticnit lîngă un pelin — un cîrd întreg de gîște s-a vărsat peste dînsa, umplînd pămîntul cu pene cenușii. Peste o clipă era de acum însîngerată, nu mai putea mișca nici aripile, nici pliscul. Și-a ridicat capul și a văzut deodată sus cerul. S-a adunat ghem, cu o săritură sălbatică s-a rupt din mijlocul gîștelor. Apoi încă două sărituri. Pentru înțîia dată și-a desfăcut aripile. Le-a clătît în văzduh o dată, de două ori și s-a înfipt ca o săgeată în albăstrimi. Ajunsă sus, a prins a se roti, lăsîndu-se cînd pe o aripă, cînd pe alta, s-a uitat la gîștele ce rămăseseră trăsnite cu pene în pliscuri. Ia, niște gîște proaste, și-o fi zis rățușca în cele din urmă, după care și-a desfăcut larg aripile și s-a topit în zare.

* * *

Trece vremea, și cînd vremea trece, se duc păsările călătoare, se duce toamna. Iarna a fost crîncenă și grea — cum mai rar se întîmplă. Omăt peste omăt, ger peste ger. O vreme a zăcut la pat moș Trofim și nu era chip să-l aduci înapoi pe lume fără o zamă bună, apoi se îmbolnăvește baba și iar se mai taie o gîscă. De iernat au iernat ei cîine-cîinește, dar cum a venit primăvara, iar e pustiu în ogradă, nici o pasăre de rîs, și iar e trist și supărat pe lume moș Trofim Zamă...

Într-o dimineață de primăvară moșul a ieșit pe prispă să-și mai încălzească oasele. A stat toată ziua singur, gândindu-se la marea lui singurătate, la marile nedreptăți ale lumii, și atât de singur și de părăsit se simțea, încât grozav s-a mai bucurat când, spre seară, a scîrțîit portița și a intrat mătușa. Aducea din pădure niște vreascuri și un coș cu câteva nimicuri. Îmbătrînise de tot — fără băț nu mai putea merge. S-a oprit lîngă prag — nu-i mai ajung puteri să intre în casă. S-a așezat pe prispă să se odihnească, a pus alături coșul și s-a lăsat furată de gânduri.

Undeva departe, se aud întorcîndu-se păsările călătoare. Mătușa ridică atunci capul, pune palma streășină, dar nu mai vede nimica. Nu le-a văzut nici atunci cînd cîrdul de rațe a început a se roti deasupra casei lor, nici cînd s-au lăsat în ogradă nu le-a văzut. Și deodată un filfuit de aripi, o adiere ușoară de vînt. «Ma-ac! Ma-ac!» — și o rață mare, frumoasă i s-a așezat în poale. Mătușa speriată, uluită se uită la dînsa. Apoi, cînd rața a sărit în coș — de data aceasta era mare și nu mai încăpea — mătușa și-a plesnit mîinile deasupra capului a mare bucurie.

— Cenușica! Bată-te norocul să te bată! De-amu ce-am mai tînjit eu după tine! Aiestea ți-s neamurile? Vai, ce rațe frumoase ți-ai crescut în jurul tău! Să-ți fie ele sănătoase!

A luat-o în brațe, a început s-o netezească pe cap cu amîndouă mîinile. Cenușica amu era mare și nu se mai ferea. I-a încîlcit mătușa tot moțocul, dar stătea răbdătoare, înduioșată.

— Să vă dau niște farîmituri?

Îți fi flămînde de pe drum...

Unde-s celelalte?

Celelalte se roteau deasupra casei — erau sălbatice și se temeau să se lase în ogradă. Zburau încet, chemîndu-și mama:

— Ma-ac! Ma-ac!

— Ține-o cu vorba, i-a șoptit moșneagul, pînă scot eu din casă alicele.

Bătrîna îi dă farîmituri, dar Cenușica nu le ia. Asculta puii ce zburau pe deasupra casei — îi părea rău de pui, îi părea rău de mătușă...

— Îi mamă de-amu... a zîmbit mătușa... Săraca mamă...

A mai mîngîiat-o o dată, apoi a ridicat-o sus, cu mîna ei, lăsînd-o să se întoarcă la pui...

Cînd a ieșit moșneagul cu alicele, — el avea alice, dar n-avea pușcă, — Cenușica nu mai era.

Ce-ai făcut, măi tu, babă proastă ce ești? Ți s-o lăsat prada în poală, o aveai în mâinile tale, dintr-o asemenea rață se putea face o zamă care nu se mai află!!!

— Dacă nu, a zis mătușa, că Cenușica n-a fost pentru zamă. Domnul ne-a dat-o pentru îmbucurarea sufletului.

— Ei și după ce ți-ai îmbucurat sufletul, parcă nu puteai face și o zamă?!

— Nu, a zis mătușa. Din ceea ce bucură sufletul din aceea zamă nu se face.

Cenușica le-a mai arătat o dată puilor locul baștinei sale, apoi cîrdul a luat-o spre apus, topindu-se într-un amurg de primăvară.

APLICAȚII

1. Ce impresie v-a lăsat lectura textului? Prin ce stări sufletești ați trecut? Ce le-a determinat?
2. Găsiți și citiți fragmentele din care se vede cum îngrijește bătrîna de rătușcă. Cum răspunde Cenușica la aceasta? Dar ce gînduri îl încearcă pe moș Trofim?
3. Ce momente din povestire demonstrează că cei doi bătrîni au păreri, atitudini diferite, contrare, chiar? Citiți-le.
4. Găsiți și citiți episodul «bătăliei» rătuștei cu gîștele. Ce semnificație are în acest context exclamația: «...deci, slăvit fie cel ce cade pe cîmpul dreptății!»?
5. Selectați materiale și caracterizați personajele principale: Cenușica, mătușa, moș Trofim. Cum credeți, de ce mătușa n-are nume, dar bătrînul poartă un nume concret, ba chiar și poreclă? Care este atitudinea autorului față de fiecare? Cum ați stabilit?
6. Prezentați exemple de diferite moduri de expunere, folosite de autor. Arătați, rolul lor în povestire.
7. Citiți atent dialogul din finalul povestirii. Cum se autocaracterizează prin el personajele?
8. Cum înțelegeți spusele bătrînei: «Îi mamă de-amu... Săraca mamă»; «Domnul ne-a dat-o pentru îmbucurarea sufletului»; «Nu... Din ceea ce bucură sufletul, din aceea zeamă nu se face»? Ce idei promovează autorul?
9. Explicați și semnificația titlului povestirii. În variantele precedente ea se numea «Cenușica». De ce autorul i-a scimbat titlul? Cine sînt «Vînătorii de rațe»?

10. Extrageți din text cuvinte, expresii și alcătuiți «portretul» Cenușicăi, așa cum o vede autorul.
11. Pe cine ați îndrăgit: pe moș Trofim sau pe nevasta lui? De ce?
12. Arătați ce sens au cuvintele evidențiate (propriu sau figurat): a întoarce *valul* amintirilor; se plîngea că-l împunge ceva sub coastă; cîrdul... *topindu-se* într-un amurg senin; se uită printre nuiele cum *se leagănă* dealuri și văi; îi *fugea* inima în lăbuțe; *mirosea* a mare bătălie; a trecut *glonte* pe lîngă fîntînă.

Subiectul operei literare. Elementele subiectului

Citind fragmentul «Pupăza din tei» (I.Creangă), ați observat că el reprezintă, într-o anumită ordine, diferite întâmplări, fapte, situații, sentimente, menite să pună în lumină caractere omenești și raporturile dintre ele. Acestea sînt: nemulțumirea lui Nică pentru că este trezit dis-de-dimineață; pupăza din tei și «soarta» ei după ce nimerește pe mîinile lui Nică; scena de la iarmaroc; întoarcerea «ceasornicului satului»; convorbirile dintre mătușa Măriuca și mama lui Nică ș.a. Toate aceste fapte formează subiectul fragmentului.

Subiectul operei literare este o înlănțuire de întâmplări sau evenimente, legate într-un singur tot, prin care se dezvăluie caractere omenești și relațiile dintre ele.

Subiectul operei literare poate fi *simplu* — în cazul expunerii consecutive a faptelor și întâmplărilor («Pupăza din tei») sau *compus* — atunci cînd acțiunea are loc în mai multe planuri spațiale și, principalul, în două sau trei planuri temporale (prezent, trecut, viitor) («Trofimaș», I. Druță).

Subiectul operei literare are mai multe părți componente: expoziția, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant și deznodămîntul.

În cadrul subiectului se găsește un conflict. În «Pupza din tei» conflictul îl constituie «cucul armenesc», pe care-l ura Nică, fiindcă era nevoit să se scoale cu noaptea-n cap din pricina «pupatului» ei.

Expoziția este partea introductivă, în care luăm cunoștință de cadrul în care se va desfășura acțiunea, de împrejurările în care se va dezlănțui conflictul, de unele personaje care vor participa la acțiune.

Expoziția este partea introductivă a subiectului pînă la începutul acțiunii.

După expoziție urmează un fapt care trezește interesul cititorului și prin care cursul evenimentelor ia o altă direcție.

Un astfel de punct de plecare al tuturor acțiunilor în fragmentul «Pupăza din tei» este «găbuitul» pupăzei pe ouă.

Intriga este faptul important, care dezlănțuie conflictul și determină cursul acțiunii.

Intriga este faptul cu care începe acțiunea. De la prinderea pupăzei, acțiunea din fragment se dezvoltă: Nică ascunde pupăza în pod, apoi încearcă s-o vîndă la iarmaroc; se revoltă mătușa Măriuca pentru dispariția pupăzei.

Conflictul crește în intensitate, scriitorul scoate în relief caracterele personajelor, relațiile dintre ele.

Desfășurarea acțiunii este numită partea subiectului, în care sînt scoase în relief, cu ajutorul faptelor, caracterele personajelor, evoluția lor, relațiile dintre ele.

Partea subiectului dintre intrigă și deznodămînt se numește desfășurarea acțiunii, și este partea cea mai întinsă a subiectului. Conflictul din fragment ajunge la un moment dat la o încordare maximă. Moșul se face a căuta de ouă pupăza și-i dă drumul. Acesta-i punctul culminant.

Punctul culminant este partea subiectului, în care conflictul ajunge cea mai mare tensiune.

După punctul culminant urmează deznodămîntul. Pupăza revine la locul ei și se stabilește pacea și prietenia în satul și în familia lui Nică.

Deznodămîntul este partea finală a subiectului, care aduce rezolvarea conflictului.

Deznodămîntul este faptul cu care se termină acțiunea.

Această ordine a elementelor subiectului nu-i obligatorie pentru toate operele literare. Uneori lipsește expoziția, alteleori povestirea începe cu punctul culminant.

APLICAȚII

1. Dați definiția subiectului operei literare.
2. Care-s părțile componente ale subiectului operei literare?
3. Determinați elementele componente ale subiectului povestirii «Vînătorii de rațe» de I. Druță.

TROFIMAȘ

(fragment din «Frunze de dor»)

Trofimaș a urlat trei zile la rînd să-i cumpere șleapcă, spunînd printre lacrimi că fără șleapcă el nici nu mai poate și nici că vrea să trăiască. Și oricît îl întrebau, mai mult n-a vrut să scoată o vorbă, cu toate că știa el prea bine la cei trebuie șleapcă.

Mai întîi de toate, băieții mai mari, înainte de a-l primi în joacă, îl pocneau cu șleapcă în cap să vadă dacă nu plînge. Nu-i vorbă, Trofimaș chiar a doua zi a organizat un fel de mijacă, a găsit și tovarăși mai mici decît dînsul, dar de încercat n-avea cu ce să-i încerce. Apoi a aflat el că la școală fără șleapcă nu te primește, și mare jale ar fi fost dacă din pricina șlepcii ar fi trebuit să mai șadă o iarnă pe cuptor. Afară de aceasta, Domnica, dacă i-i ciudă că o ocărăște mama, îl prinde și îl trage de chică. Da dacă are omul șleapcă, o trage peste urechi și ia să vedem ce-ai să faci?

Pesemne, avea de gînd să urle și a patra zi, dacă nu l-ar fi sculat într-o dimineață mamă-sa ca să-i spuie:

Uite, îți dau treizeci de ruble. Du-te la mămucă-ta la odaie și ea ți-a cumpăra de acolo de la dînșii o șlepcușoară. Acolo sînt, la coperativă. Nu-mai să-i spui să aleagă una mai mare, că n-am de unde-ți cumpăra cîte-o șleapcă în fiecare săptămîină. Ai să ții minte ce-ți spun?

— Cum să nu.

— Ia să te vedem...

— Ce-ai să spui?

— Să fie șleapca mare.

— Bravo. Dar să nu-mi prăpădești banii, că te spînzur. Auzi?

— Aud.

— Unde ai să-i ții?

Prinzîndu-și stîngaci pacheștile, Trofimaș se gîndea unde ar putea el pune bănăritul ista, ca să nu-l piardă.

— Îi duc în mîină.

— Lasă, nu mai spune! Ia să ți-i pun în buzunăraș. Numai să nu te împingă păcatul să-i scoți!

Trofimaș s-a spălat și aștepta să i se dea ceva de mîncare, dar văzînd că mamă-sa ridică lăicerul în dreptul ferestrei — caută pieptenele — a tulit-o afară. În dimineața aceea badea Zînel descoperise un colț de cămară să-l lege cu jichi noi. Trofimaș s-a oprit pentru cîteva clipe — îl interesa să

vadă ce-i acolo, în pod. Se suise de câteva ori, dar nu se vedea nimic prin întuneric.

— Încotro, Trofimaș? 1-a întrebat tată-său, uitându-se dojenitor la picioarele lui negre și stîlcite.

«Are să-mi ia banii pentru țigări», a socotit în capul lui Trofimaș și s-a dat în dosul ocoloților, ca să nu i se vadă picioarele.

Am ieșit și eu... să mă primblu.

Să se primble! Uite la dînsul! Da picioarele cine are să ți le spele? Ai argați?

Le spăl eu singur. Numai că oleacă mai tîrziu.

Amu de ce nu le speli?

Îi rece apa. Să nu capăt romatism.

— Hm! Atunci alungă gîștele celea, să nu-mi ciupească ocoloții. Trofimaș a găsit o vargă, le-a mînat pînă după poartă și dus a fost. Pe drum trecea un om cu o coasă în spate și un băiețel ducea două greble — s-a temut tată-său să-i dea să ducă coasa. Lîngă iezătură se prăvălise o căruță cu fîn, și de nu se afla stăpînul aici, bine ar fi fost să te joci într-însul.

De la sat pînă la odaie era un drum cam lung și Trofimaș avea destulă vreme să scoată banii și să-i caute de nu-s falși.

La marginea satului aude că-1 strigă cineva:

— Trofimaș, măi Trofimaș! În urma lui venea Rusanda. Ducea o greblă, și pe coada ei atîrna un coșuleț.

— Un' te duci așa dimineață?

— Mă duc la mămuca, să-mi cumpăr șleapcă.

— Nu mai spune! Da ai bani?

— A-am! Vîrîse o mîină în buzunar să se laude, dar n-a mai scos-o înapoi — cine știe ce poate să se întîmple?! Amu lumea s-a făcut vicleană, zicea mamă-sa.

— Vino desară la mine să văd și eu cum îți sade. Vii?

— Vin.

— Da Domnica ce face?

— Toarce.

— Și-a adus aminte că nici n-a văzut-o în ziua ceea.

— Toarce?! Avea să mîntuie de prășit!...

— Se duce mai tîrziu.

— Zîmbind, Rusanda a vîrît mîna în coș.

— Să-ți dau ceva dulce?

— Nu vreau. Am mîncat azi cît am putut.

— Dulce?

— Dulce.

A zîmbit și el — ca să vezi ce minciună a dres. Noroc că nu fiecare te crede: altfel rămînea fără prăjituri. Și-a luat-o și se chitea cum ar șterge-o înainte să vadă ce-i cu prăjitura ceea — e coaptă ori nu prea. Rusanda i-a pus o mîină pe cap. Trofimaș a dat să se ferească — nu i-i de ajuns cît îl trag ai lui de chică?! Dar mîina fetei, caldă și moale, i-a depănat mai întîi per-cica, pe urmă s-a lăsat pe umăr și Trofimaș se gîndi ce bine ar mai duce-o el, de-ar fi ea sora lui.

După ce li s-au despărțit drumurile, în cîteva clipe prăjitura a dispărut, și amu Trofimaș stătea pe gînduri — o fi fost ea cu nuci, o fi fost presărată cu mac? Nu i-a venit în cap să se uite mai întîi la dînsa.

Pe urmă a scos hîrtiuța de treizeci de ruble, s-a uitat la soare printr-însa, a strîns-o în patru și a desfăcut-o din nou. Nu era falsă. Avea toate colțurile întregi și nu era deloc mînjită cu cerneală. Această hîrtiuța cără-mizie schimba totul. Acum el nu mai era un băiețel oarecare, ci era băiatul care are bani. Uite, îi vine în întîmpinare o femeie cu un ulcior de ulei și nu știe nici cu spatele cîți bani are băiatul ista la dînsul. De-ar ști, îndată ar începe să-l ia cu vorba.

Trofimaș a înconjurat-o pe departe, ținînd mîina dreaptă în buzunar. Și cînd a scăpat iar la cărare, se gîndea că, de-ar avea el o șleapcă măcar cît de veche, și-ar cumpăra pe banii iștia livorvert. Iarna ar ședeă toată noap-tea lîngă fereastră, și cum s-a arăta în grădină un iepure la ros pomi, iese încetișor și pe loc țî-l popește.

Dar nu se amărăște el — bădița Toader i-a scris de pe front că îi aduce un livorvert. Arudie nu poate să-i aducă — nici n-or avea unde-o ține acasă. Da livorvert îi aduce. A mai răbda el oleacă, pînă îi bate bădița pe nemți. Azi trebuie să se întoarcă mai repede cu șleapca, să adune copiii și să-i încerce de face să-i primești în joacă.

Și avea să ajungă în zece minute la bunică-sa, dacă n-ar fi zărit nu departe pe miriște un cioroi c-o nucă în clanț. Cioroiul s-a uitat mai întîi de nu-l pîndește cineva, apoi a pus nuca jos și a început a o ciocăni.

«Îi iau nuca!» a hotărît Trofimaș.

A ales un bulgăre mai potrivit, s-a lăsat într-un genunchi și a ochit multă vreme — dacă să-l pocnească, apoi să-l pocnească. Bulgărele a zburat pe la capul cioroiului, dar acela nici gînd să lepede nuca. A luat-o în cioc, din cîteva sărituri s-a mutat cu vreo zece pași mai la vale și iar a prins a o ciocăni. «Ce să fie de nu zboară?» se întrebă Trofimaș.

Oare nu cumva...

«Îi pui!»

Îl prinde și-l duce acasă. Dacă nu dovedește să-i facă pînă deseară cușcă, îl încuie cu găinile. Cioroiul nu mănîncă găini. Da mîine îi face cușcă. A luat-o la picior în urma cioroiului, de i s-a umflat cămășuica în spate. Dintr-o miriște în păpușoi, apoi într-o hrișcă, din hrișcă într-o parină, da cioroiul, cînd vede reaua, zboară vreo douăzeci de pași pe jos și iar se oprește să-și ciupească nuca. Obosise bietul băiat, și-a zgîriat picioarele prin miriște, dar nu vroia să se lase. Și cînd era cît pe ce să puie mîna pe dînsul, cioroiul s-a ridicat sus, cu tot cu nucă, și peste cîteva clipe s-a topit în zare.

«Nu mai era pui...»

O singură mîngîiere i-a rămas — banii cu care avea să-și cumpere șleapcă. Caută într-un buzunar, caută în altul... Cîteva clipe a rămas împietrit, cu ochii plini de groază — nu-s! Apoi s-a așezat repede pe un hat, a întors buzunarele pe dos, le-a învîrtit, le-a sucit. S-a pipăit de la creștet și pînă în tălpi — a pierdut banii.

Unde-i sora lui Domnica — sāraca surioară — să-l apuce de chică și să-l învețe minte, să-l învețe... Și unde i-a pierdut el? Cînd zărise cioroiul, banii erau — ține bine minte. Vrasăzică, i-a pierdut fugărindu-l. Trebuie să se întoarcă pe același drum și poate să-i găsească.

«Dacă-i găsesc — nu-mi mai cumpăr șleapcă. I-i duc mamei înapoi». Dar fugărise el cioroiul vreo trei rînduri de pămînt în lung. A trecut o dată încolo, căutînd sub fiecare buruiană, pe urmă s-a întors înapoi.

Spre chindii intra în sat cu ochii roșii de plîns și se oprea la fiecare răscruce să se hodiească. Nu mai putea de foame. Se furișa tăcut pe lîngă garduri, de parcă-l știa tot satul că a pierdut banii.

Las' să-l bată. Are să șadă locului cuminte pînă s-or sătura cu toții de bătut. Iar dacă a mai rămîne viu după aceasta, are să-și coase buzunarele cu sîrmă de aceea moale și, cîte zile a avea, nu s-a mai alunga după cioroi.

De atîta plîns începuse să-l doară capul și-i părea că n-a mai rămas nici o picătură de lacrimi acolo unde se grămădesc ele. Dar cînd a ajuns la poartă, iar l-a năpădit jalea. A intrat în casă, a zărit printre lacrimi genunchii cîrpiți ai lui tată-său pe care se hodiea o mîină bătătorită și s-a oprit lîngă genunchi:

—Tătuță... Eu... am prăpădit rublele...

Mîna s-a ridicat de pe genunchi, Trofimaș s-a aplecat, ferindu-și capul. O bătaie de inimă, două, trei, dar stelele nu i se aprind înaintea ochilor. În sfîrșit, a simțit mîna pe cap, netezindu-i percica.

N-a înțeles..., s-a gîndit Trofimaș, ștergîndu-și obrajii cu mîneca. A mai lămurit o dată:

— Am pierdut banii... care mi i-a dat mama pentru șleapcă.

— Nu-i nimic, dragul tatei. Trofimaș s-a uitat nedumerit la dînsul. Părintele s-a ridicat încetișor, l-a luat de mîină și l-a dus în casa cea mare. Domnica plîngea cu fața ascunsă în perne.

— Tată, ce plînge?

În loc de răspuns, badea Zînel a luat din cui pălăria cea verde cu pană de păun a lui bădița Toader și i-a pus-o în cap.

— Iată, acum poți s-o porți...

În tindă badea Zînel s-a oprit și a spus tare, ca să se audă și în căsuță, și în casa mare:

— De azi înainte, cine pune mîina pe Trofimaș, are să aibă de-a face cu mine. Și lui:

— Hai, du-te și te joacă...

Trofimaș mai întîi și-a scos cu grijă pălăria de pe cap s-o lase pe măsuta, dar tată-său i-a pus-o înapoi.

— Da ce-a zice badea Toadere cînd a veni?

În loc de răspuns, badea Zînel a închis ochii, de parcă îl supăra lumina acelei zile. A plecat capul și a intrat tăcut înapoi în casă.

Trofimaș s-a așezat pe prispă — ce să fie oare?

Două femei au trecut pe lîngă dînșii și s-au uitat lung în ograda lor. Una a întrebat:

— Ș-o rămas Zînel numai cu un băiet?

— O rămas, sireacul de el...

Trofimaș a sărit fript. Unde-i bădița Toadere? Ce-i dă tată-său pălăria? Nu-i trebuie pălărie!

S-a repezit în casa cea mare, a încercat să puie pălăria în cui, dar n-ajungea.

— Leliță Domnică, mata de ce plîngi?! Unde-i bădița Toadere? S-a apropiat. Domnica, fără a-și lua capul din perne, i-a cuprins umerașii. Trofimaș și-a lipit fruntea de fața ei umedă, a prins și el a plînge. Cum l-au mai așteptat ei cu toții pe bădița Toadere!

În ziua aceea, pînă seara tîrziu, a umblat prin ograda lui Zînel Cojocaru un băiețel cu o pălărie verde cu pană de păun într-însa — o pălărie pe care au visat-o multe fete în satul cela.

Era război.

APLICAȚII

1. Cînd și unde au loc întîmplările povestite în această lectură?
2. De ce dorea atît de mult Trofimaș să aibă o șleapcă?

-
3. Povestiți despre peripețiile lui Trofimaș în drum spre odaie.
 4. În ce împrejurări a pierdut Trofimaș rublele? Cum descrie autorul retrăirile lui Trofimaș după momentul cînd a pierdut banii?
 5. De ce nu s-a supărat tata, cînd Trofimaș l-a înștiințat despre pierderea banilor?
 6. Caracterizați-l pe Trofimaș așa cum vi-l închipuiți.
 7. Ce scene din povestire ne fac să zîmbim? Dar care ne întristează?
 8. Cum explicați sensul propoziției: «Era război»?
 9. În ce povestire a lui I. Creangă apare un băiețaș cu care seamănă întrucîtva Trofimaș?
 10. Găsiți forma literară a cuvintelor: șleapcă, coperativă, romatism, livorvert. Explicați de ce autorul folosește aceste cuvinte-localisme?
 11. Memotizați un peisaj.
 12. Atestați în text cîteva situații, în care se manifestă agerimea lui Trofimaș. Rectiți replicile și reflecțiile lui și lămuriți cum își motivează intențiile și acțiunile. Stabiliți legăturile logice temporal-cauzate dintre întîmplările și faptele eroului.
 13. Cum credeți, ce idei sugerează autorul care «îi refuză» lui Trofimaș revolverul mult dorit?
 14. Analizați motivele care schimbă starea sufletească a copilului în situații contrastante: jocul cu cioroiul și pierderea banilor. Care situație este comică și care dramatică?
 15. Comentați, în contextul episodului cu pierderea banilor, momentele: «Dacă-i găsesc — nu-mi mai cumpăr șleapcă. I-i duc mamei înapoi»; «A intrat în casă, a zărit printre lacrimi genunchii cîrpiți ai lui tată-său, pe care se odihnea o mîină bătătorită...». Ce idei desprindeți de aici?
 16. De la cine a aflat Trofimaș vestea tristă despre fratele Toader? De ce autorul nu i-a pus pe părinți să-i aducă băiatului vestea?
 17. Lămuriți de ce la început Trofimaș refuză să poarte «pălăria cea verde cu pană de păun a lui bădița Toader», iar în finalul episodului îl vedem umblînd prin ogradă, pînă seara tîrziu, cu pălăria verde a fratelui mai mare?
 - 18. Încercați să vă faceți o autoanaliză a caracterului prin prisma însușirilor frumoase ale lui Trofimaș. Ce trăsături nu vă ajung, ca să fiți ca dînsul? Dar cum vi le puteți forma?
 19. Criticul literar Andrei Hropotinschi, apreciind valoarea estetică a operei lui Ion Druță, a menționat: «Eroii săi sînt, de regulă, oameni

cinstiți, harnici, înțelepți, sînt firi tari în fața vitregiilor vremii, ctitori înflăcărați ai adevărului, purtători prin veac ai spiritualității populare». Confirmați cele spuse cu exemple din operele studiate.

Planul compus (dezvoltat)

Anterior ați făcut cunoștință cu planul simplu, la elaborarea căruia ați folosit ideile principale pentru prezentarea succesiunii întâmplărilor dintr-o narațiune.

Ideile principale reprezintă esența conținutului fragmentelor dintr-o operă literară, așezate într-o ordine logică.

Pentru întocmirea planului compus este necesar ca ideile principale să fie desfășurate. Pentru aceasta apelăm la amănunte semnificative în legătură cu locul, timpul acțiunii, cu atitudinea personajelor ș.a. Aceste amănunte sînt exprimate cu ajutorul ideilor secundare.

Prin adăugarea ideilor secundare la cele principale, planul simplu se transformă în planul compus al operei literare.

Planul dezvoltat are o structură complexă: denumirea compartimentului se notează cu cifre romane; ideile principale — prin cifre arabe; ideile secundare — cu litere mici.

Prezentăm mai jos planul compus al fragmentului «Trofimaș» (I. Druță).

I. Introducere.

1. «Trofimaș» — fragment din povestirea «Frunze de dor» de I. Druță.

a) Timpul, locul petrecerii acțiunii în povestirea «Frunze de dor».

b) Familia lui Zînel Cojocaru.

II. Cuprins.

1. Trofimaș dorește o șleapcă.

2. Micul erou obține banii doriți și pleacă să-și cumpere șlepușoara:

a) feciorul mai mic îl inițiază pe tată-său în «planul său» — «să mă primblu»;

b) întâlnirea cu Rusanda;

c) Trofimaș controlează rubla: nu cumva e falsă?

3. Peripețiile lui Trofimaș la întâlnirea sa cu cioroiul:

a) goana după cioroi;

b) pierderea banilor;

c) drumul anevoios spre casă.

III. Încheiere.

1. »Era război«.

-
- a) Vestea despre pierderea grea — moartea feciorului mai mare al lui Zînel Cojocar.
 - b) Trofimaș îmbracă pălăria cea verde cu pană de păun.

APLICAȚII

1. Întocmiți planul compus al povestirii «Vînătorii de rațe». (I. Druță)
2. Alcătuiți planul desfășurat al unei narațiuni pe care ați studiat-o în clasele primare și pe care ați reținut-o.

Narațiunea. Detaliul artistic

În urma lecturii povestirii «Vînătorii de rațe» (I. Druță) ați aflat mai multe întâmplări, care se petrec unele după altele. Aceste întâmplări sînt expuse într-o anumită ordine.

La început Ion Druță povestește despre moș Trofim și mătușă, arată locul unde se petrec întâmplările (într-un sat moldovenesc aproape de pădure), timpul cînd se petrec ele. De la început scriitorul dorește să ne pregătească să urmărim și să înțelegem întreaga desfășurare a întâmplărilor de mai departe ale povestirii.

Partea pregătitoare a povestirii, care introduce în miezul faptelor, ce vor fi povestite mai târziu, se numește introducere.

După terminarea introducerii, urmează povestirea propriu-zisă (adică întâmplările principale ale povestirii).

Întîi moș Trofim găsește oul de rață sălbatică lîngă stufării, apoi mătușa îngrijește rățușca sălbatică, o păzește de dușmănia gîștei, o lasă apoi singură și pleacă la prășit, urmează bătălia dintre gîște și cenușică, apoi Cenușica își ia zborul în înaltul cerului.

Partea principală care conține povestirea propriu-zisă a întâmplărilor se numește cuprins.

Povestirea «Vînătorii de rațe» se încheie cu întoarcerea Cenușicai pe meleagurile natale în primăvara următoare.

Partea cu care se termină povestirea se numește încheiere.

Opera literară în care sînt prezentate întâmplări (fapte) într-o anumită ordine se numește narațiune (povestire).

Narațiunea este modalitatea prin care sînt transmise cititorilor impresii, trăiri și idei ale autorului despre întâmplările la care participă anumite personaje.

Retineți! Într-o narațiune există: *povestitor (narator)*, *personaje* (participanți la acțiune) și *acțiune* (desfășurarea întâmplărilor într-o anumită ordine).

Narațiunea poate fi în *versuri* sau în *proză*.

În unele narațiuni poate fi întâlnit și așa-zisul **detaliu artistic**, care își are rolul lui la dezvăluirea ideilor și sentimentelor scriitorului.

Detaliul artistic este partea unei opere artistice care poate fi considerată (analizată) și izolat.

Cuvântul *detaliu* provine din limba franceză: *detalle*, ceea ce înseamnă *detaliu, amănunt*.

Detaliul artistic din fragmentul «Trofimaș», (I. Druță) este pălăria verde cu pană de păun într-însa. Cu ajutorul acestui detaliu artistic scriitorul își exprimă direct dragostea și respectul față de tînărul care a căzut pe cîmpul de luptă.

Planul din citate

Afară de planul simplu de idei, cunoaștem și planul din citate. Dacă planul simplu poate fi întocmit sub formă de titluri, din propoziții sau fraze scurte, planul din citate folosește fragmente din spusele cuiva sau din operele scrise ale unui anumit scriitor, adică citate.

Pentru a întocmi planul din citate, trebuie împărțit textul în fragmente, iar din fiecare fragment se alege acel citat care exprimă gîndul principal.

Iată cum arată planul din citate al povestirii «Vînătorii de rațe»:

«Moș Trofim a luat oul vinișel».

«O rățușcă mică, cît un pui de vrabie, alerga cît o țineau picioarele».

«Am s-o iau cu mine la prășit».

«Da cum de nu te-ai rătăcit?»

.....?

.....?

APLICAȚII

1. Continuați alcătuirea planului din citate al povestirii «Vînătorii de rațe».
2. Demonstrați că «Trofimaș», (I. Druță) este narațiune. Evidențiați părțile componente ale narațiunii.
3. Dați și alte exemple de narațiuni (în versuri și în proză) din lecturile voastre suplimentare.
4. Întocmiți o compunere-narațiune care va conține elemente de descriere.

VASILE ROMANCIUC (1947)

Vasile Romanciuc s-a născut la 17 decembrie 1947 în satul Badragii-Noi, raionul Edineț, Republica Moldova.

Debutează în 1974 cu culegerea de versuri «Genealogie».

În cărțile sale «Citirea proverbelor», «Din tată-n fiu», «Ce am pe suflet» poetul cîntă pacea, visînd ca limba ei să fie înțeleasă cît mai curînd de trăitorii întregului glob pămîntesc. Pana lui V. Romanciuc apără tot ce susține demnitatea omului și înfierează tot ce lucrează în detrimentul ei.

ÎN LIMBA PĂCII

Ce simplă este limba păcii:
Ea, unica în lume, n-are —
Pentru-a se face înțeleasă —
Nevoie de dicționare.
Bogată este limba păcii.
Vorbește-n ea pîinea cu sarea,
Vorbește steaua cu izvorul
Și oamenii — vorbesc cu floarea.
O, sfîntă este limba păcii,
Atît de sfîntă și de clară,
Atuncea cînd în limba aceasta
Vorbește-o țară cu-altă țară.
Frumoasă este limba păcii:
Ea nu ne-mparte nici desparte —
Cu cît e mai a tuturoră,
Cu-atît e mai fără de moarte.

APLICAȚII

1. Pace înseamnă liniște, calm, armonie în natură, stare de bună înțelegere între oameni, popoare (țări), lipsă de tulburări, de vrajbă. Citiți pe rînd versurile în care se vorbește despre pacea în natură, pacea între oameni, pacea între popoare (țări).

2. Cum înțelegeți expresia *limba păcii*? Despre ce fel de limbi mai putem vorbi? (limba frumosului, limba urii...). Argumentați răspunsul.
3. E adevărat că limba păcii n-are nevoie de dicționare? De ce?
4. Explicați sensul imaginilor poetice: în limba păcii vorbește *pîinea cu sarea, steaua cu izvorul, o țară cu altă țară*.
5. Atestați tropii (studiați pînă acum) și lămuriți funcțiile lor în promovarea ideii.

Eroul liric

În poezia «Sfârșit de toamnă», V. Alecsandri se exprimă cu mîhnire că rîndunelele «părăsit-au a lor cuiburi ș-au fugit de zile rele», că «vesela, verde cîmpie acu-i tristă, veștejită», că «lunca e bătută de brumă».

Poetul descrie cu măiestrie sfârșitul toamnei, iar în încheiere subliniază că omul e trist și, măcinat de gînduri, se încălzește la foc.

Aceste gînduri ale poetului se contopesc cu gîndurile eroului poeziei, eroul liric, care exprimă direct gîndurile și sentimentele.

Personajul care este purtătorul de gînduri și sentimente într-o poezie lirică se numește eroul liric.

Eroul liric este purtătorul mesajului și exercită o influență deosebită asupra cititorului.

Adesea eroul liric se confundă cu personalitatea poetului, fiindcă ideile și emoțiile poetului reflectă veridic sentimentele și idealurile omului din epoca sa.

Eroul liric dă răspuns la ceea ce-l frămîntă pe poet, la întrebările și suferințele comune tuturor. El relatează starea poetului ce contemplează natura («Freamăt de codru», M. Eminescu), descrie rezistența bradului pe stîncă în luptă cu viforul turbat («Bradul», B.P.Hașdeu).

Adevăratul poet dezvăluie nu numai lumea sa interioară, ci creează un chip mai cuprinzător, de o importanță generalizatoare — al eroului liric, ce întruchipează idealurile, sentimentele, comportarea și atitudinea față de viață, caracteristice unui anumit grup de oameni, contemporani poetului. Chiar dacă poezia pornește de la un fapt concret de natură autobiografică, ea trece dincolo de limitele individului, oglindind situații tipice pentru situația dată.

În orice operă lirică trebuie să discernem poziția poetului și poziția, starea socială a eroului liric, poziții care nu totdeauna coincid.

APLICAȚII

1. Care este eroul liric în poezia «Freamăt de codru» de M. Eminescu?
2. Numiți poezii în care: poziția poetului coincide cu cea a eroului liric; poziția poetului nu coincide cu poziția, starea socială a eroului liric.

AUTOEVALUARE

1. Ce poezii din creația lui Pavel Boțu ați citit independent?
2. Cu ajutorul Dicționarului explicativ al limbii moldovenești aflați sensul cuvântului baștină, apoi răspundeți desfășurat la întrebarea: «Baștina — leagăn sfânt?» (în baza poeziei «Baștina», P. Boțu).
3. Determinați gândul principal pe care-l destăinuie P. Boțu în poezia «Baștina».
4. Găsiți sinonime pentru cuvântul «baștină».
5. Ce numim rimă?
6. Caracterizați felurile rimei.
7. Faceți rezumatul unei opere drugiene citite independent.
8. Imaginați-vă dialogul Cenușicăi cu bătrînii, în primăvara revenirii la baștină. Redați dialogul în scris.
9. Ce numim subiect al operei literare?
10. Determinați elementele subiectului povestirii «Vînătorii de rațe», a fargmentului «Trofimaș» (I. Druță).
11. Numiți opera din care face parte «Trofimaș».
12. Întocmiți planul compus al fargmentului «Trofimaș».
13. Scrieți-i lui Trofimaș o scrisoare de consolare.
14. Pălăria verde cu pană de păun «era pălăria pe care o visau multe fete din sat». Reieșind din cele spuse de I. Druță, povestiți cum vi-l imaginați pe fratele mai mare al lui Trofimaș.
15. Evidențiați elementele comice și cele dramatice din fragmentul «Trofi-maș».
16. Care operă se numește narațiune? Numiți narațiunea studiată.
17. Rezumați conținutul fragmentului «Trofimaș».
18. Numiți o operă din literatura ucraineană, din conținutul căreia ați aflat despre viața unui copil. Prin ce v-a impresionat opera citită?
19. Ce culegeri de poezii, din creația lui V. Romanciuc, cunoașteți?
20. Despre care limbă vorbește V. Romanciuc în poezia «Limba păcii»? Cum înțelegeți această limbă? O cunoașteți?

- 21.** Alcătuiți planul simplu al viitoarei compuneri cu tema: «Noi nu dorim război în lume pace vrem!», apoi scrieți compunerea.

COMUNICAREA

Compunerea după proverb

De o deosebită importanță, pentru formarea deprinderilor de a trata un subiect dat, sînt compunerile în care se dezbate o problematică, formulată adeseori sub forma unui proverb.

Pentru dezvoltarea ideii cuprinse în forma lapidară a unui proverb sau a unei zicale, este necesar să se afle cum a ajuns poporul la formularea proverbelor. De exemplu, explicația proverbului «Apa trece pietrele rămîn» ne-o dă întreaga istorie a poporului moldovenesc, care a supraviețuit ca unitate etnică, după avalanșa popoarelor migratoare, după toate încercările de subjugare economică și politică ale puterilor străine.

Unele proverbe se pot explica chiar pe baza experienței zilnice a elevilor.

De exemplu, proverbele «Tot pășitul e priceput», «Lăcomia strică omenia», «Cine întreabă nu greșește» pot fi explicate cu zeci de exemple din propria viață, din viața oamenilor cunoscuți, cu fapte din operele literare.

Compunerile după proverbe nu se vor alcătui, decît după ce se va întocmi un plan bine chibzuit, care va înlesni munca de creație.

De obicei, în compunerile care au ca subiect un proverb, este necesar să vă imaginați o întâmplare, o istorioară care să ilustreze învățătura morală concentrată în acel proverb.

Ilustrăm cele relatate printr-o compunere după proverbul «Buturuga mică răstoarnă carul mare».

«Era pe vremea cositului. Lanul de grîu suna lin la adierea vîntului, mînîndu-și valurile chihlimbarii hăt departe, pînă pe sub geana orizontului. Coasa se legăna grabnic în mîinile omului ba într-o parte, ba în alta, neîncetîndu-și

zumzăitul harnic ca de albină. Iar cîntecele cosașilor se revărsau blînd peste fruntea aurie a grînelor.

Între timp, Asfințitul păși alene pragul zilei. Apoi Marțolea, împreună cu alți oameni din satul Frumușica, prinse a așeza în clăi snopii. După ce sfîrși, Marțolea luă snopii unul cîte unul și-i clădi în car. Apoi se cocoță sus și îndemnă boulenii la drum.

Mergînd așa spre casă, îi răsare în cale o buturugă. Marțolea opri carul și zise:

— Buturugă, fii bună, dă-te la o parte!

Ea nici nu se mișcă din loc.

— Buturugă, fii bună, dă-te la o parte!

Buturugii nici să-i pese.

Atunci Marțolea strigă cît îl ținură bojocii:

— Buturugă, auzi, treci la o parte, că de nu — calc peste tine!

Dar și a treia oară buturuga rămase mută.

Atunci Marțolea îndreptă carul spre ea. Încăpățînata de buturugă, însă, saltă roata de dinainte a carului și într-o clipă snopii lunecară la pămînt.

Marțolea, înfuriat de această neprevăzută întîmplare, ieși cu obrazul vînat dintre snopi și zise cu jumătate de glas: «Sînt om bătrîn, dar abia acum am înțeles că o buturugă mică poate răsturna un car atît de mare!»

APLICAȚII

1. Încercați să alcătuiți planul simplu al unei compuneri după proverbul «Prietenul bun la nevoie se cunoaște».
2. Alcătuiți o compunere după proverbul «Fă-ți prieteni noi, dar nu-i uita pe cei vechi».

Rezumatul

Compunerea prin care sînt prezentate, pe scurt, ideile unei lucrări sau ale unei expuneri se numește rezumat.

Rezumatul trebuie să conțină tot ce este important în text.

Pentru a întocmi un rezumat este necesar:

1. A citi întîi în întregime textul.
2. A preciza sensul cuvintelor neînțelese.
3. A împărți textul pe fragmente, determinînd ideea principală din fiecare.
4. A îmbina aceste idei într-o scurtă povestire.

La întocmirea unui rezumat se renunță la detalii, descrieri, dialoguri. Propozițiile, frazele trebuie să fie clare, corecte, fără expresii din text.

Scriind rezumatul, e necesar să se respecte toate cerințele față de oricare lucrare scrisă: plasarea titlului în mijlocul rândului; expunerea fiecărei idei noi într-un alineat separat.

După cum fiecare elev își are modul său propriu de exprimare, tot așa și rezumatele acelorași texte nu pot fi identice.

Dăm mai jos un rezumat-model (în baza unui fragment din «Vînătorii de rațe» de I. Druță, care începe cu «Rămas numai cu porecla, Trofim s-a simțit deodată istovit...») pînă la propoziția «Vînător din neamul vînătorilor, moș Trofim saltă iute...»)

Rezumat

Moș Trofim se simțea istovit, singuratic și întristat. De cîțiva ani stătea mai mult pe lîngă casă. Și poate că ar fi murit, de n-ar fi avut noroc de babă care era harnică. Cu toate acestea, în zilele de sărbătoare, mai ales, își amintea de tinerețe, de petrecerile ei și simțea nevoia unui pai pentru a se scobi între dinți.

Într-o zi, negăsind în ogradă nici măcar un pai, a ieșit pe porțiță și, căutînd ba aici, ba colo, s-a îndepărtat de sat, căci trăia la o margine, pînă a ajuns în Valea celor Trei Iazuri. A găsit ceea ce căuta, dar scobitul dinților, fără o masă cu bucate multe, nu mai avea rost. A oftat și s-a așezat la umbră să se odihnească. Deodată la o coadă de iaz cu papură și stufării, a zărit ceva albind. Ca vînător ce fusese, s-a furișat încolo și sub o tufă de papură zări un cuib cu un ou de rață sălbatică.

APLICAȚII

1. Întocmiți rezumatul unei lecturi citite independent.
2. Faceți rezumatul

Compunere de caracterizare a personajelor literare

Compunerea-caracterizare presupune și solicită anumite cunoștințe teoretice, de care ați aflat deja din paginile acestui manual. Vă concentrăm atenția asupra cîtorva aspecte: ideea generală a oprei; componentele personajului; episoadele mai importante pentru înțelegerea universului lăuntric al acestuia, procedeele de individualizare ș.a.

O sarcină extrem de importantă în analiza personajului o constituie clasificarea particularităților lui de caracter. Componentele elementare ale personajului sînt: portretul, faptele, vorbele, gestică. Cele mai importante procedee de individualizare, la care apelează autorii, sînt:

a) procedeul caracterizării directe, prin care personajul este prezentat direct de către autor;

b) procedeul caracterizării indirecte: presupune caracterizarea personajului prin cuvintele altui personaj;

c) autocaracterizarea personajului.

Prezentăm compunerea-caracterizare a Domniței din «Domnița adormită și cei șapte voinici» de A.S.Pușkin, întocmită de un elev de clasa a 5-a.

«Printre poveștile scrise de poetul rus A.S.Pușkin se număra și cea cu Domnița adormită. Gîndul pe care l-a urmărit poetul este: binele întotdeauna biruie răul.

Domnița, eroina principală a poveștii, te atrage nu numai prin exterior, căci era «mai albă, mai rumenă, mai dalbă», ci și prin hărnicia și bunătatea sa.

Chiar și roaba de la curtea împărătească n-a îndrăznit s-o lase pe Domnița pradă fiarelor; ea «moartea nu-i dorea», iar prințul Elisei a plecat să-și caute draga lui, «mîndră precum alta nu-i».

În conacul din pădure, «sfioasă», a trecut pragul; n-a stat mult pe gînduri, «minecile a suflecat, a dereticat prin casă, apoi a gătit și bucate gustoase». Drept răsplată, stăpînii conacului, cei șapte voinici, la masă au poftit-o, cu dulcețuri au cinstit-o, dar ea a gustat doar din fripturi și plăcînțele.

Din ziua aceea Domnița, cu frații s-a «împăcat», iar ei au îndrăgît-o.

Zile întregi, străjuită de dulăul credincios Lupar, torcea și pe frați îi aștepta. Iar cînd moare în urma «mărului cel frumos și veninos», din care a gustat, au plîns-o cu toții, «că era frumoasă ea și moartă, gingașă, rumenă ca un bujor, parcă doarme somn ușor». Bunul vînt Hoinar i-a ajutat mirelui Elisei să-și găsească mireasa. Găsind-o în raclă, «în brațe o strînge și racla se frînge».

Domnița se trezește din somnul greu, iar «voinicul bucuros o îmbrățișază duios». Era Domnița, ca și mai înainte, «rumenă și dalbă».

Apoi «fata și ursitul ei s-au legat însurăței».

APLICAȚII

1. Determinați procedeul de individualizare folosit la caracterizarea Domniței, ce reiese din conținutul textului.

-
2. Atești ajunsurile-nejajnsurile compunerii-caracterizare, întocmită de elev.
 3. Caracterizati eroul vostru preferat pe care l-ați întâlnit în opera citită independent.

Răspuns desfășurat la o întrebare

Orice comunicare orală, întrebare sau răspuns, depinde de mai mulți factori, dispoziții, circumstanțe, care variază de la om la om, de la o zi la alta. Ne-am gândit vreodată ce întrebăm și cum întrebăm? sau: ce răspundem și cum răspundem?

Întrebările, ca și răspunsurile, sînt parte componentă a contactului nostru cu oamenii în mijlocul cărora trăim, învățăm, muncim ș.a.m.d.

Răspunsurile date depind de formularea întrebărilor, de claritatea și conținutul acestora. În dependență de întrebare este și caracterul răspunsului: direct, corect, complet.

Unele întrebări solicită răspunsuri laconice, succinte, altele presupun un conținut amănunțit, cuprinzător.

Întrebările pot fi clasificate după tipurile de compuneri referitoare la:

- a) texte literare studiate sau cărțile citite suplimentar;
- b) analiza unui tablou sau derularea unei activități;
- c) relatarea rezumativă a unor excursii;
- d) activitatea personală sau experiența de viață a elevilor ș.a.

Să examinăm cîteva întrebări și presupuse răspunsuri în baza textului «Fata babei și fata moșneagului» de I. Creangă:

1. Din cauza cui fata moșneagului a fost nevoită să plece de acasă?
2. Ce atitudine față de muncă are fata babei?
3. Ce trăsături de caracter ale fetei babei și ale babei se desprind din faptele lor?

Răspunsul la prima întrebare este scrut. La cea de-a doua întrebare va fi puțin mai desfășurat, deoarece e nevoie de o prezentare a eroinei, de unele dovezi care demonstrează atitudinea fetei babei față de muncă:

- a) fata babei era leneșă;
- b) la șezătoare cu mare ce îndruga cîte un fus;
- c) acasă se lăuda că acele fuse au fost toarse de ea.

Răspunsul la ultima întrebare constituie o caracterizare sumară a celor două personaje:

- a) fata babei lasă tot greul pe fata moșneagului;
- b) «baba și odorul de fiică-sa tot cîrtoare și nemulțumitoare erau»;
- c) «gura babei umblă ca melița»;

d) la Sfînta Duminică fata babei «s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește»;

e) modul de a vorbi și a se purta ale acestor două personaje ș.a.m.d.

Calitatea întrebărilor și răspunsurilor date sînt în strînsă legătură cu:

a) pregătirea, orizontul cultural și științific;

b) preocupările și interesele elevului;

c) gradul de cunoaștere a conținutului textelor, a limbii moldovenești, a vocabularului;

d) modul personal de exprimare.

APLICAȚII

- 1.** Formulați cîteva întrebări în baza textului «Făt-Frumos din lacrimă» (M. Eminescu) și răspundeți în scris (desfășurat) la una din întrebări.

DICȚIONAR ELEMENTAR EXPLICATIV

A

abandona — 1. a părăsi pe cineva întrerupînd îndeplinirea unor obligații materiale sau morale; 2. a renunța la o activitate înainte de încheierea ei.

abdică — 1. a renunța la drepturile și îndatoririle de suveran; 2. a renunța la un anumit statut social; 3. a renunța (de binevoie) la o activitate din cauza greutăților întîmpinate.

alean — dor, melancolie, întristare.

alegorie — un fel de metaforă lărgită.

alivenci — plăcinte de mălai cu bînză și cu lapte bătut.

aman — iertare.

anapăda — anapoda, pe dos.

arudie (orudie) (rus.) — tun.

B

babelism — limbaj de neînțeles.

bacil — bacterie, microb în formă de bastonaș.

bidiviu, -ii — cal tînăr, frumos și iute la fugă.

buiestru — mers specific al calului (călcînd deodată cu ambele picioare din aceeași parte).

bulihar — vultur.

borangic — mătase naturală depănată de pe gogoșile viermilor de mătase; pînză țesută din aceste fire de mătase.

bățut — încrustat, acoperit, împodobit cu pietre sau metale prețioase.

C

cabrioletă — trăsură ușoară cu două roți (decapotabilă).

cacealma — inducere în eroare, permisă, a partenerului în jocul de cărți; (fig.) păcăleală cu cîștig pentru cel care o face; înșelătorie, păcăleală, tragere pe sfoară.

cadastru — ansamblul lucrărilor și al documentelor în care sînt stabilite proprietățile funciare.

cîrtitor (-oare) — om mereu nemulțumit, mereu pus pe sfadă.

chisăliță — fiertură de fructe sau de legume.

căptuși — a i-o face bună.

cătrănită — supărată, tare amărită.

circumstanță — împrejurare, totalitatea unor condiții date, faptul ce însoțește o acțiune sau un fenomen.

compasiune — milă, compătimire.

consola — a mîngîia, a încuraja.

cuc armenesc — pupăză.

cremene — pulbere; praf de pușcă.

crupă — jumătatea din urma calului.

D

da capo (italian) — de la început.

dandana — belea, încurcătură, necaz, gălăgie, tărăboi.

drămălui — a cîntări, a stabili prețul.

dugliș — leneș.

dumbravă — pădure tînără și nu prea deasă.

E

echidistant, -ă — care se află la egală distanță față de ceva.

echipa — a înzestra cu cele necesare; a se îmbrăca (cu un echipament).

echipaj — echipă care deservește un avion sau un vapor.

echitabil, -ă — drept, nepărtinitor, just.

emancipare — eliberare, a deveni ne-supus, independent.

F

fabula — a inventa fapte și întâmplări.

fabulos, -oasă — 1. care aparține lumii basmelor; fantastic; 2. colosal, enorm, imens.

facil, -ă — 1. care e ușor de făcut; care este realizabil fără efort; comod, lesnicios; 2. superficial, ușuratic.

facilita — a înlesni, a ușura, a favoriza o acțiune, un fenomen.

factor — 1. element activ în apariția unui fenomen sau proces.

fantasmă — nălucă, arătare.

farmec — vrajă, magic.

foișor — cerdac, terasă, balcon.

fojgăi — a mișuna, a foi, a furnica.

G

gafă — vorbă, gest sau acțiune nepotrivită (ofensatoare), săvârșite neintenționat.

gaj — garanție, amanet, cheazășie.

galant, -ă — 1. care este foarte politic sau curtenitor cu femeile; manierat, politicos; 2. darnic, generos, mărinimos.

galaxie — grupare uriașă de stele.

gală — manifestare artistică festivă; sărbătoresc, festiv, solemn.

galeră — veche navă cu vîsle, mînuită, de obicei, de sclavi sau de condamnați; condiție, meserie foarte aspră.

găbui — a prinde.

găitan — fir de metal sau șiret împletit sau răsucit de lînă, mătase, cusut ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte.

H

haimana — derbedeu, golan, vagabond.

hain — rău, nemilos, crud.

hal — stare jalnică, nenorocită, mizerabilă.

hălădui — a trăi undeva în voie, în libertate, în liniște.

hămesit — flămînzit.

hățiș — desis.

heleșteu — iaz.

horopsit — (-ă), (**oropsit**) — chinuit, asuprit, prigonit.

hursuz (ursuz) — neprietenos, posac.

I

iaht — navă ușoară, cu pînze sau motor, pentru călătorii de plăcere.

iamb — unitate de versificație în poezia antică formată dintr-o silabă neaccentuată și una accentuată.

icoană — 1. imagine pictată sau desenată care reprezintă sfinți sau icoane religioase; 2. (fig.) chip, reprezentare, imagine.

ienicer — infanterist din vechea armată turcească, provenit de obicei dintre copiii creștini primiți ca «tribut de sînge» sau dintre tinerii creștini prizonieri, turciți cu sila.

iluzie — percepție falsă a unui obiect prezent înaintea ochilor, aparență înșelătoare.

Î

îmbarca — a (se) urca pentru călătorie, pentru transport, într-o navă (mai ales maritimă), într-un vehicul; (fig) a se angaja împreună într-o acțiune.

îmbălsămat, -ă — 1. care are un miros plăcut; parfumat, înmiresmat; 2. (despre cadavre) conservat cu ajutorul unor substanțe, prin metode medicale.

îmbiba — a (se) umple, a (se) impregna cu un lichid, cu un miros etc.

îmboldi — a îndemna (la o acțiune); a stimula, a impresiona.

împopoțat (-ă) — gătit cu podoabe de prost gust.

înțesa — a îndesa, a pune.

J

jabou — volan (sau volane), mai ales din dantelă, fixat de la baza gâtului pe îmbrăcăminte pînă la piept.

jad — piatra semiprețioasă, de culoare verzuie.

jambon — șuncă (afumată) de porc.

K

kekemono — pictură japoneză pe ruloari de mătase care se desfășoară vertical.

kaki — care are culoare galben-verzuie.

L

labil, -ă — care este lipsit de stabilitate; instabil, schimbător, nestatornic.

labirint — edificiu cu foarte multe încăperi și galerii, a cărei ieșire e greu de găsit; (fig) problemă, situație foarte încurcată, întortocheată.

laborios, -oasă — care cere multă muncă, mult efort; harnic, activ, sîrguincios.

lacheu — servitor în livrea; fecior, camerier; (fig.) persoană servilă, slugarnică, supusă.

laconic — care este redat, exprimat pe scrut; concis, lapidar, succint.

lacră — raclă.

laur — dafin.

lespede — placă mare de piatră.

licoare — lăutoare.

lozie — salcie sau răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri.

M

machetă — model redus al unei case, al unei piese, al unei lucrări oarecare; prezentare, înaintea finalizării, a unei părți dintr-o operă.

mărgăritar — boabă, mărgea rotundă și tare de culoare albă-strălucitoare, cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor moluște și care e folosită ca podoabă de preț.

martir, -ă, -i — persoană care îndură chinuri sau moarte îndurată de cineva pentru convingerile sale; mucenic.

metaforă — comparație subînțeleasă.

miazănoapte — mijlocul nopții.

N

naiv, -ă — 1. (om) lipsit de experiență, de prefăcătorie sau care manifestă o încredere exagerată, adesea ridicolă; credul; 2. (pictor) care nu ține cont (intenționat) de proporții, compoziție, perspectivă.

nanism — stare de pitic.

naos — încăpere principală a unei biserică; navă.

nara — a povesti.

năstrușnic, -ă — amuzant, nostim, hazliu.

O

obîrșie — origine.

obelisc — monument de origine egipteană în formă de stîlp cu patru fețe (pe care se află inscripții) și cu vârful o piramidă.

oberliht — ferestruică în partea de sus a unor ferestre sau uși ce se folosește pentru aeresire.

obezitate — îngrășare anormală.

1. obiectiv — lentilă a unui aparat optic (aparat de fotografiat, microscop, lentilă etc) prin care se privește obiectul.

2. obiectiv — care există în afara spiritului, independent de acesta și care poate fi perceput cu simțire; care redă nefalsificat realitatea fără impresii subiective; imparțial.

obiectivism — atitudine de neimplicare în vreo acțiune, bazată pe nepărtinire.

ortac — tovarș, prieten.

otoman — turc.

P

paciență — răbdare.

pacifica — a restabili calmul, pacea între părți aflate în conflict.

pajură — în basme: pasăre uriașă înzestrată cu puteri miraculoase, vultur, acvilă.

perplex, -ă — uluit, încurcat, dezorientat.

pitpalac — prepeliță (pasăre migratoare, de culoare galbenă-cafenie, cu dungi pe spate, căutată de vânători pentru carnea-i gustoasă).

piuă — vas de piatră cu pereții și fundul gros, în care se pisează diferite substanțe solide.

picoti — a dormita, a moțâi, a ațipi.

pizmui — a invidia.

popas — oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung.

presură — pasăre mică cîntătoare, cu ciocul mic și gros.

priblui — a crede.

proroc — persoană care se credea că avea legături directe cu Dumnezeu și putea să prezică viitorul; profet.

purcede — a pleca, a porni la drum.

R

rabat — reducere a prețului mărfii.

rachetă — 1. proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer, producînd o lumină puternică, folosit la semnalizări și focuri de artificii; 2. aparat pentru zbor la distanță foarte mare de pămînt.

raclă — sicriu.

repulsie — 1. dezgust. 2. respingere.

robaci (-e) — harnic, muncitor.

S

sabota — a împiedica intenționat desfășurarea normală a unei activități.

sentință — hotărîre, decizie.

simandicios, -oasă — 1. (despre oameni) de vază, distins.

simbrie — plată care se dă unei persoane angajate pentru un timp la lucru.

smîrc — mocirlă; ochi de apă într-o mlaștină.

soră de scoarță — soră vitregă.

strechiat — înnebunit.

sturlubatic (-ă), (șturlubatic) — nebunatic, ușuratic.

sălaș — locuință, casă, cămin, culcuș.

Ș

șablon — 1. model după care se execută un obiect; 2. ceea ce se face în mod mecanic, fără efort intelectual; 3. formulă stereotipă, clișeu verbal.

șah — 1. împărat al Iranului; 2. joc (de origine orientală).

șalupă — mică îmbarcație cu motor pentru transportul persoanelor și a mărfurilor.

T

tabu — 1. interdicție religioasă în societățile primitive; 2. persoană sau obiect a căror pomenire este neindicată sau interzisă.

tacit, -ă — (despre o înțelegere) care nu s-a exprimat, care este subînțeleasă.

taciturn, -ă — care vorbește puțin, tăcut.

tact — 1. ritm, cadență în muzică; 2. comportare potrivită, măsurată, convenabilă, în orice situație.

talpă — căpetenie.

tărîm — meleag, ținut, regiune.

tufli — a pune repede.

turlă,-e — construcție în forma unui turn (de biserică).

T

țar — suveran al Rusiei.

țarevici — fiul țarului.

țarină — soția țarului.

U

ultimativ, -ă — cu caracter de ultimatum, care conține un ultimatum.

ultimatum — hotărîre definitivă, irevocabilă a unui stat prin care își exprimă pretențiile față de alt stat.

ușernic (-ă) — persoană care umblă prea mult pe la casele altora.

V

vacant, -ă — 1. (despre posturi, funcții) neocupat, liber; 2 (despre succesiuni) nereclamat de moștenitori.

vaccin — preparat care se administrează prin injecții sau bucal pentru a imuniza împotriva bolilor infecțioase.

vad — 1. loc prin care trece apa, albie.

vîrcolac — ființă fabuloasă despre care se crede că mănîncă Luna și Soarele.

X

xenofil, -ă — (persoană) care nutrește simpatie față de străini sau față de ceea ce este străin.

xenofob, -ă — (persoană) care nutrește și manifestă ură față de persoanele de altă naționalitate sau față de alte popare.

Z

zale — cămașă cusută din fire metalice pentru apărare, purtate de ostașii din vechime.

zeifica — a diviniza.